Biró Lajos
Glória

Manczónak is akar
már egyszer egy kedélyes
óráeskát szerezni

Anni

első kiadás

Marán, 1916. III. 2. –

GLÓRIA

ÉS MÁS NOVELLÁK

ÍRTA

BIRÓ LAJOS 1880–1948

BUDAPEST
ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R. T. KIADÁSA
1912.

5540. — Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. nyomása.

GLÓRIA

A szorgalmas és törekvő Csillag, Csillag Árpád, az Első Magyar Ipar- és Hitelbank főtisztviselője egy téli estén megelégedetten és jókedvüen jött ki a bankból. Harmincegyedike volt, a fizetését megkapta, a pénz nagyobb részét gondosan elhelyezte már félrerakott és örvendetesen növekvő kis tőkéjéhez, a kisebb részszel a zsebében pedig derüsen gázolt kifelé a Lipótvárosból, el az Andrássy-ut felé, hol is mindenekelőtt vacsorázni szándékozott, azután abonnálni ebédet, vacsorát az egész jövő hónapra, majd szobáját kifizetni, továbbá apró bevásárlásokat tenni ruhatára kiegészitésére. Mindez telt a kisebb részből. A nagyobb ott maradt a bankban: folyószámlája javára irva.

A nagyobb rész ott maradt a bankban, gyarapitotta a már meglevő tőkécskét, gyarapodott, kedvesen hizott maga is, üdén, virulóan, pufók aranyarccal. A helyzet olyan volt, hogy a szorgalmas és törekvő Csillag, Csillag

Árpád, az Első Magyar Ipar- stb. főtisztviselője most már házasságra gondolhatott, egy előnyös házasságra, a mely egyrészről kellemes és nyugalmas életet biztosit neki, másrészről pozicióját — pozicióját — még jobban megerősiti. A lendő hitestárs még nem volt kiszemelve, csak annyi volt bizonyos, hogy a házasságnak előnyösnek kell lennie. Ami a számbavehető lányokat illeti, több apa jöhetett kombinációba; bizonyos gyöngéd puhatolózások történtek is már és öröm volt, szivet melegitő diadal volt meghallgatni a közvetitő bizalmi személy referálását arról, hogy az apák milyen heves és kitörő helyesléssel fogadták a Csillag-kombinációt. A legkitünőbb apák között lehetett a házasságra nézve válogatni.

A törekvő Csillag mosolygott magában és mosolyogva gázolt kifelé az Andrássy-utra. Az Andrássy-ut sarkán a vállára ütött valaki.

— Szervusz, Csillag. Hová mégy Árpi?

A szorgalmas Csillag megfordult és meglátta kollégáját, Törő Viktort, a lump Törőt. Csillag azért nem bánt rosszul Törővel; lenézte kissé, de nem bánt rosszul vele, sőt bizonyos örömet érzett, ha látta. Ime, egy olyan ember, aki egyre rontja a pozicióját.

— Szervusz — mondta neki jóindulatuan. Megyek vacsorázni.

— Hová?

Csillag megmondta. Törő elnevette magát.

— Hát még mindig ott vacsorázol? — kérdezte nevetve. — Gyere el már egyszer valami tisztességes helyre. Tudod mit, gyere el velem az orfeumba és légy a vendégem. Árpi, te békés igavonó, gyere el velem és nézd meg, hogy él egy ur harmincegyedikén.

Csillag, a szorgalmas Csillag rövid habozás után elfogadta az ajánlatot. Olyan jókedvü volt, olyan nagylelkü kedvében volt, hogy még ennek a lumpnak is örömet akart szerezni. Elfogadta az ajánlatot és igy elmentek együtt az orfeumba.

Csillag máskor is volt már itt, sőt elég gyakran járt ide; minden hónapban egyszer; ez azonban egészen más volt. Mindenekelőtt: páholyba ültek, aztán: nem vacsoráztak meg előbb valamely olcsó vendéglőben, hanem a páholyban vacsoráztak és már a vacsorához pezsgő volt; végül: előadás után bevonultak a télikertnek egyik fülkéjébe, ismét pezsgőt ittak, a cigány nekik huzta, egy igen szőke nő letelepedett az asztalukhoz, más nők suhogva járkáltak el előttük és bizalmasan integettek a lump Törőnek. Határozottan szép volt az egész.

A törekvő Csillagnak kigyult a kedve a pezs-

gőtől, most még jobban érezte, milyen nevezetes és kitünő ember ő, milyen előkelő poziciója van és milyen kitünő kilátásai vannak a jövőre, bizseregni kezdett benne valami, tetterőt érzett magában, ugy érezte, valami szépet és nagyot kell cselekedni.

Derülten, sőt csaknem kihivóan nézegetett körül és a tekintete megakadt egy barnabőrü, fekete haju, csillogó szemü, zöld selyemruhás nőn, aki egy oszlophoz támaszkodott és feléjük nézett. Rátette a kezét a Törő karjára.

— Te, — kérdezte — ki az a nő?

— Melyik? Az a fekete?... Hiszen láttad a szinpadon. Táncolt. Spanyol táncosnő. Délamerikai. Kreolivadék. Glóriának hivják. Csupa tűz. Akarod? Ide hivjam?

— Igen — mondta Csillag fellelkesedve.

Törő, a lump Törő felállott, egy mozdulattal és egy mosolygással meghivta a barnabőrü nőt az asztalukhoz, a nő biccentett, feléjük indult és Törő ekkor kissé ijedten hajolt oda Csillaghoz.

— Te, Árpi, — mondta neki halkan — hanem azután szégyent ne hozz rám. Én már máskor is vezettem be ide uj embereket; aki velem van, arról tudják itt, hogy nem sajnálja a pénzt. A szerelem itt kissé drágább, mint azokon a helyeken, ahol te szoktad beszerezni.

— Légy nyugodt, — felelte a törekvő Csillag, — tudom én, hogy hol vagyok.

A barnabőrü nő megérkezett, mosolygott, nagyon szép volt, pompás szaga volt, gyors ismerkedés történt és barátságos kézfogások estek, kiderült, hogy a spanyol táncosnő csak németül tud, azt is csak törve és hogy Csillag, a szorgalmas és törekvő Csillag nagyon megnyerte a tetszését.

— Tu piszt ein Kavalliich — mondta neki bizalmasan, elragadtatva, az utolsó szó utolsó tagját lehunyt szemmel, szinte kéjesen hangsulyozva.

Hogy Csillag, Csillag Árpád gavallér, lovag, Kavalier, és hogy ő ezt rögtön látta rajta A törekvő Csillag mosolygott, el volt ragadtatva Glóriától. Glória vocsorázott és ivott, majd Csillag kifizette a vacsoráját, kissé megilletődötten az összeg, nagyságától, és hazafelé indultak. A lump Törő még maradt, Csillag azonban Glória társaságában ment, beült egy fiakkerbe és elrobogott Glória lakására.

A kiszállásnál a Glória lakása előtt némi szóváltás volt még a fiakkerossal, aki a helyzetet alávalóan ki akarta aknázni, baj azonban itt nem történt. A baj, a nagyobb baj, a nagy baj csak később, jóval később jött, akkor tudniillik, amikor Csillag, a törekvő és szorgalmas

Csillag távozni készült Glória lakásáról. Azt, ami Csillag részéről történt, ami a nagy bajt felidézte, azt az elhatározást, azt a cselekedetet hosszabb lelki harc előzte meg, csendben megvivott izgalmas tusa, érvek és érvek, izgalmak és izgalmak között Csillag Árpád jól berendezett lelkében. Az érvek egy összeg körül forogtak, az izgalmak ennek a pénzösszegnek a megállapitása, a mértéke, a nagysága fölött csaptak össze a szorgalmas Csillag pénzdolgokat mindig bölcsen megfontoló elméjében és jól berendezett lelkében. Az idő sürgetett. Határozni kellett. Szint kellett vallani. Mi történt ekkor a szorgalmas Csillag jól berendezett lelkében? Mi gyürte le azokat az aggodalmakat, amelyek a távozás szégyenletes mivoltára, vereségszerü, menekülésszerü jellegére, a lump Törő gunyos mosolygására vonatkoztak? A szorgalmas és törekvő Csillag habozó lelke egy papirpénz és két nagyobb ezüstpénz kombinációja között ingadozott. Az utolsó percben azonban Csillag egyszerre megfontolta az összes áldozatokat, amelyeket már hozott, vacsorát, fiakkert, összehasonlitotta továbbá azt az árt, amelyet két nagyobb ezüstpénz kombinációja jelentett, azzal az árral, amelyet más beszerzési helyeken fizetni szokott, belesüvöltött végül aggodalmai közé az a gondolat

is, hogy ha a költekezésében féktelen talál lenni, akkor tőkécskéjéhez kell — folyószámlája terhére — hozzányulnia, és a két nagyobb ezüstpénz távozás közben, kalap a fejen, bot a kézben, diszkréten megcsörrent egy asztalka márványlapján.

És ekkor rettenetes dolog történt. Nem az, amit Csillag Árpád várt: harag, szitkozódás, követelőzés. Nem. Glória föléje hajolt a két ezüstpénznek, előbb olyan hitetlenül nézte meg őket, mintha kételkednék a saját szemében, azután barna arcára és csillogó szemére olyan eltorzult undor ereszkedett, mintha valami utálatos férget látna, azután pedig kiegyenesedett, a csipőjére csapta a két kezét, szétterpesztette a két lábát és harsányan el kezdett nevetni. Szétterpesztett lábbal állott a meghökkent Csillag Árpád előtt és gunyosan harsányan hahotázva, rikoltozva kacagott bele az arcába. Előbb szólni sem tudott, de azután hebegve a mértéktelen kacagástól, rikácsolva, egyet-egyet biccentve a fejével, mondta:

— Tu . . . piszt . . . ein Kavalliich . . . !

Csillag, a jól berendezett lelkü Csillag elámultan nézett rá. Glória két kezével a saját oldalát verdeste a kacagástól és lelkendezve, gunyosan, mérhetetlen lenézéssel ismételte:

— Tu . . . piszt . . . ein Kavalliich . . . !

A szorgalmas Csillag összeszedte minden erejét, megfordult és méltóságosan távozott. Méltóságos távozása meneküléssé, szinte futássá fajult, amikor meghallotta, hogy Glória követi, amikor a spanyol táncosnő könnyü lábának a zaját hallotta maga mögött.

Kint volt a lépcsőházban és — be kell vallani — rohant lefelé. A teljes megmentést azonban ez sem jelentette, mert a kőlépcsőkön utána, nyomban mögötte csörrenve gurult lefelé két nagyobb ezüstpénz és a félhomályban utólérte és egészen a földszintig követte a kacagó rikácsolás:

— Tu ... piszt ... ein Kavalliich ... !

A szorgalmas Csillag lihegve állott meg a földszinten. Fent becsukódott az ajtó. Csend lett. Azonban mi van a két nagyobb ezüstpénzzel? Azok is lejöttek a lépcsőn. Kidobódtak. A törekvő Csillag óvatosan gyufát gyujtott, de csak az egyik ezüstpénzt találta meg. Megtalálta, azután sietve csengetett a házmesternek, kivonult a kapun és lassan megpihenő, lassanként egészen megnyugodott lélekkel és azzal az elhatározással, hogy most már csakugyan meg kell házasodnia, hazatért.

Harmadnap találkozott Törővel és vidáman, ravaszul rámosolygott. Törő, a lump Törő, azonban komoly maradt, hozzáhajolt és nagyon komolyan mondta neki :

— Árpi . . . te egy aljas ember vagy.

A törekvő Csillag méltatlankodva akart válaszolni, Törő azonban legyintett a kezével, mintha azt akarta volna mondani, hogy ez már nem is az ő dolga, majd elintéződik ez nélküle is, ismét hozzá hajolt és halkan mondta :

— Tu piszt ein Kavalliich . . .

Azután hátat forditott neki és elment. A törekvő Csillag bosszankodva bámult utána, de lassanként megvigasztalta az a gondolat, hogy ez az ember egy lump, viszont az ő poziciója egyre erősödik és hogy ami a házassága ügyét illeti, már körülbelül megállapodott a kellő és helyes apa személyében. A következő napok ezt az ügyet még jobban előrevitték, és a törekvő Csillag ekkor egy napon ebédre volt hivatalos, hogy jobban megismerkedjék leendő menyasszonyával.

Ezen a napon délben sietve és jókedvüen gázolt kifelé a bank tájékáról, amikor vele szemben a gyalogjárón egy lázas lendületü kalap és egy liladiszes, prémes bunda jelent meg. Egy sétáló, sőt talán várakozó nő. Kit vár vajjon ? A bankból valakit ? A törekvő Csillagnak megdermedt a vére, amikor a közelébe ért. Hiszen ez a nő . . . ez a nő Glória. Menekülésre gondolt, de a menekülésre nem volt ideje. Glória felemelte a fejét, bizalmasan

feléje intett, azután bizalmas, lassu, gunyos fejbiccentések közepett, csendesen, kacagva sugta neki :

— Tu . . . piszt . . . ein Kavalliich . . .

A szorgalmas Csillag elsápadva és megrendülve nézett rá és nem tudott megmozdulni. Glória mosolyogva biccentett és ujra kezdte :

— Tu . . . piszt . . .

Csillag ekkor megrándult, megmozdult és futni kezdett. Glória mellette volt, mellette maradt. Ő elhagyta. Még annyit látott, hogy az emberek csudálkozva állanak meg és a bank ajtajából bámulva néznek utánuk a kollégái, még egyszer hallotta :

— Tu . . . piszt . . . ein Kavalliich . . .

Azután elmenekült, lihegve rontott előre, feldult lélekkel rohant addig a házig, ahová ebédre volt hiva ; a ház előtt kissé megnyugodott, de azért nyugtalanul ebédelt meg a kellő apa és a jövendőbeli menyasszony társaságában.

Az eljegyzés mindazonáltal gyorsan megtörtént. A szokásos jelentések szétmentek, az ujságokban is megjelent a hir és a törekvő Csillagnak menyasszonya másnap csodálkozva mutatott egy nyilt levelezőlapot, amely a menyasszony cimén érkezett a vőlegénynek, neki, Csillag Árpádnak. A levelezőlapon mindenekelőtt ez volt :

— Gratulálok.

Azután kissé bizonytalan helyesirással ez:

— Du bist ein Kavalier!

A törekvő Csillag elpirulva magyarázta menyasszonyának, hogy ez egy ostoba tréfa, nem kell vele törődni és a levelezőlapot szét kell tépni, amibe a jövendőbeli Csillag Árpádné bele is nyugodott. A levelezőlapot széttépték. Másnap délben azonban a bank utcájában, a Lipótváros déli forgalmában ott sétált Glória és suttogva üdvözölte a törekvő Csillagot:

— Tu... piszt... ein Kavalliich...

A szorgalmas Csillag menekült, a dolog ezuttal még nagyobb föltünést keltett, mint első izben, a bankban elterjedt a hire, és másnap husz ember faggatta és csufolta a szorgalmas Csillagot a két ezüstpénz miatt, amelyek közül az egyiket ő felszedte a sötét lépcsőházben. A törekvő Csillag ekkor kétségbeesve és felháborodva szaladt a lump Törőhöz.

— Mondd meg annak a nőnek, — kiáltotta hevesen — hogy én a rendőrséget veszem igénybe. Becsukatom. Eltoloncoltatom.

A lump Törő megvetően nézett rá és nem felelt.

— Becsukatom. Eltoloncoltatom! — kiáltotta Csillag.

Törő vonogatta a vállát.

— Te tökfilkó — mondta lenézően. — Mi közöm nekem ehhez. Menj el és mondd meg őneki, ha van kedved rá.

— Nem, erre nincs kedvem — felelte Csillag megszeppenve.

— Akkor hagyj nekem békét.

A megszeppent Csillag most könyörgésre fogta a dolgot, megmentést kért, közvetitésért esedezett, pénzt ajánlott, a lump Törő rázta a fejét és végül rákiáltott:

— Takarodj innen és hagyj békét nekem. Én nem közvetitek, én nem mentelek meg, én utállak, mert piszkos disznó vagy és engem kompromittáltál. Egyet mondhatok, hogy Glóriánál eredményt pénzzel el nem érsz, pénze van neki, több mint neked. És ugy gyülöl téged, hogy előbb meg akart ölni... Ami pedig az eltoloncolást illeti, — ő már beszélt is egy ügyvéddel. Semmi baja nem történhetik. Mit mond ő neked? »Tu piszt ein Kavalliich!« Hisz ez igaz. Az vagy. Gavallér vagy. Ez csak nem sértés?

Előrehajolt és még egyszer mondta:

— Tu piszt ein Kavalliich!...

A törekvő Csillag előbb pofon akarta vágni a gunyosan mosolygó Törőt, de jól berendezett lelkében a megfontolás legyőzte a haragot. Inkább ujra könyörgött tehát. Hogy ő főbe

lövi magát, ha ez igy tart. Most már mindenki tudja a dolgot. Már a menyasszonya is. És mindenki azt mondja neki: »tu piszt...«

A lump Törőnek kissé megesett rajta a szive.

— Tökfilkó vagy — mondta neki jóindulatuan. — Aljas ember vagy. Megérdemelnéd, hogy kirugjalak... De jól van, megbántad a dolgot, hát egy jó tanácsot adhatok neked: házasodj meg gyorsan. Glóriának gyöngéje a házasodó ember. Az ő szemében minden ember szent egy kicsit, ha el is vesz egy lányt. Azt hiszi, te is szerelemből házasodol...

A törekvő Csillag siettette az esküvőt és minthogy egyébként teljes volt a megegyezés, az esküvő napját hamarosan ki is tüzték. Legfőbb ideje volt, mert Glória kezdett elviselhetetlenné lenni. Most már szinte naponként megjelent a bank előtt; mint egy bosszuálló istennő, ugy suhant oda villogó szemmel és libegő kalappal Csillaghoz és fehér foggal mosolyogva, máskor komoran és sötéten, majd jóindulattal, lassu fejbólogatással, anyai hangon, ismét máskor jó pajtás módjára, bizalmasan, hetykén egyetértően sugta, kiáltotta, vagy pattogta oda neki:

— Tu... piszt... ein Kavalliich...

Azon a napon, amelyen nem jött, legalább egy képeslevelezőlapot küldött Csillagnak és

a legutóbbi napokban — egy kitünő ötlete támadván — estefelé jövendőbeli apósa lakására telefonozott neki, valami férfival, pincérrel vagy szolgával a telefonhoz hivatta és amikor a törekvő Csillag a kezébe vette a kagylót és sietve és feszesen bemondta:

— Itt Csillag.

Akkor egy mézédes, szerelmes, elragadott hang suttogta a fülébe:

— Tu... piszt... ein Kavalliich...

Az utolsó napok türhetetlenek voltak; a törekvő és szorgalmas Csillag ekkorra az izgalomtól sápadtan és lesoványodottan járt-kelt már és ha az esküvő napja nem lett volna közel, még valami bolondot csinált volna. Szerencsére jött az esküvő napja és ezen a szép napon boldog és megkönnyebbült lélekkel ébredt fel a törekvő Csillag. Most vége ennek a nyomoruságnak; el is utazik; és ha hazajön, az az átkozott nő békében hagyja; poziciója ismét megerősödik... Menyasszonya jutott eszébe és megnyugvással gondolt az apa kitünő vagyoni viszonyaira.

Előbb az anyakönyvvezetőhöz mentek, Csillag boldogan ugrott ki itt a kocsiból és fürgén fordult meg a lépcső felé, hogy az épületbe felsiessen. A fürgesége azonban egyszerre megbénult, az egész teste megdermedt és el-

sápadva bámult az álldogálók közé, akik a feljáró szélén két sorfalat csináltak. A nép között, a tömeg között, ott viritott egy hősies, vakmerő és kiabáló kalap. A Glóriáé . . .

A törekvő Csillag megdermedve bámult feléje és azt mondta magában, hogy most botrány lesz. De nem lett botrány. Csillag megmozdult és dideregve vánszorgott felfelé a lépcsőn. A kalap is megmozdult. Előretolakodott az első sorba. És amikor a szorgalmas Csillag elbotorkált előtte, akkor a kalap alatt, a barna arcon mozgás támadt és a szorgalmas és törekvő Csillag inkább látta, mint hallotta a piros ajkakról ezt a jóindulatu, áhitatos suttogást :

— Tu . . . piszt . . . ein Kavalliich !

Bent volt a teremben. Ide csak nem jön be ? Tévedés volt : oda is bejött. Az ajtó felnyilott és suhogva, parfümösen, szenzációsan Glória jött be rajta. A széleskörü család nagyszámban megjelent tagjai összesugtak, a törekvő Csillag lázasan, görcsösen próbált a menyasszonyával beszélgetni, a menyasszony azonban kiváncsian és megilletődötten bámulta Glóriát. Glória szende arccal vonult meg a háttérben, a törekvő Csillag elhallgatott és verejtékcseppek verődtek ki a homlokán.

A homlokának tovább is bőven volt alkalma

verejtékeznie, mert a házasságkötés szertartásának a megkezdésekor Glória előre suhogott és a jobboldali fal mellett állapodott meg, ugy hogy az előrelépett menyasszony és vőlegény nagyon jól láthatta. »Miért nem vezeti ki valaki?« — gondolta Csillag kétségbeesetten. »De hiszen akkor botrány lenne« — gondolta rögtön összetörve.

A hásasságkötés aktusa megkezdődött. A vőlegény is, a menyasszony is félszemmel Glóriára nézett és amikor az anyakönyvvezető a törekvő Csillag igenjét várta, kinos csend állott be, mert a törekvő Csillag megbüvölve meredt a Glória piros ajkára.

Ez a piros ajak ugyanis a hivatalhoz és az ünnepi aktushoz mérten komoly arccal, hangtalanul, de tagoltan, tisztán és félreérthetetlenül mondta:

— Tu ... piszt ... ein Kavalliich ... !

A törekvő Csillag végre kimondta az igent, az aktus befejeződött, az anyakönyvvezető távozott és a rokonság körében általános csókolózás támadt. Glória nagy tisztelettel nézte a családi hangos örömet, de mikor a távozás megkezdődött, mozdulatlan arccal, odasuttogta még a halvány Csillagnak:

— Tu piszt ein ...

A kocsik azután a templom felé robogtak

és a törekvő Csillag izgatottan, félve és reménykedve bámult ki a kocsi ablakán, jön e Glória.

Jött. Egy robogó fiakkeren hajtatott el mellettük, ő is kihajolt a kocsija ablakán és még annyi ideje is volt, hogy a remegve visszadöbbentő Csillagnak odakiáltsa :

— Tu piszt . . .

Azután elrobogott. A templomban azonban ott volt. Feljött egészen a fehérruhás kisasszonyokig, akik az oltár közelében állottak, áhitatos arccal rakta össze a két kezét, de valahányszor a didergő Csillag odanézett, komolyan, tagoltan, hangtalanul mozgott az ajka :

— Tu . . . piszt . . . ein . . .

És a törekvő Csillagnak mindig oda kellett néznie. A templom zsufolva volt emberekkel. A menyasszony apja kitünően volt megválasztva és a törekvő Csillagnak dagadt volna a szive, ha a megjelent előkelőségeken végignézhetett volna. De ő nem tudott máshová nézni, csak Glóriára. Jól berendezett lelke kegyetlenül össze volt kuszálva ; minden nyugalmának vége volt és törekvő és megfontolt elméje a jövendő szép reménységei helyett egyetlenegy kérdést forgatott és őrölt lázasan : mit fog csinálni Glória, hogyan fejezi be ezt a hajszát, csinál-e botrányt, belekiáltja-e a

pap szavába rettenetes és süvöltő, bosszuálló és harcos jelszavát.

A szertartás megkezdődött, haladt előre, a törekvő Csillag kétségbeesetten erőlködött, hogy követni tudja, de a kinos megakadások igy sem voltak elkerülhetők. A törekvő Csillagnak Glóriára kellett bámulnia. Glória csendesen, áhitatosan mozgatta az ajkát.

A reszkető Csillagban lassanként vad düh gyulladt ki. Botrány lesz? Jó. De az a bestia akkor nem kerül ki innen élve. Ha mindennek el kell vesznie, akkor pusztuljon el ő is. A törekvő Csillag a frakkban, a fehér keztyüben, az oltár előtt, a gazdag menyasszonnyal az oldalán ökölbe szoritotta a kezét és ugy érezte, hogy egy puha, teli, barna nyak ropog a görcsös és vérszomjas ujjai között.

A szertartás véget ért és Csillag csodálkozva nézett körül. Mi ez? Nem történt semmi? Hol van Glória. Ott van a helyén, az ajka megmozdult most is, amikor a csudálkozó Csillag tekintetét elfogta, de látnivaló volt, hogy kifelé tart. Mi az? Elmegy? Botrány nélkül? Megelégelte a kinzást? A kipiruló Csillag valami olyanfélét érzett, ami a hálára hasonlitott.

A megkönnyebbült és fellélekző Csillag emelt fővel tartott kifelé a jól megválasztott apa

leányával, immár hitvesével a karján. Most már észre tudta venni a notabilitásokat és büszkén dagadt a szive. A poziciója mégis . . .

A hosszu sorfal végén azonban, amely a zsufolt templom közönségéből alakult, egy vakmerő kalap libegett, tolakodott, öklözte magát előre. Előre öklözte magát, megállott, mintegy leszállott, megülepedett, megtelepedett egy helyen. A törekvő Csillag üveges szemmel meredt feléje. Mi az ? Még mindig nem elég ? Még mindig nem ereszti ki a karmai közül ? Emberhalál kell ? Hát legyen emberhalál.

Most ismét nem látta a notabilitásokat. Kézszoritásokat elfogadott és visszaadott, de dobogó szivvel, kimeredt szemmel bámult előre, a kalap felé. Egyre közelebb értek hozzá. A sorfal mozgott, suttogott, kiabált, gratulált. És a zúgásban, mormogásban, suttogásban és kiabálásban, a kézszoritások között az uj férj és az uj asszony odaért a vakmerő lendületü kalap elé. A kalap megmozdult. Az uj asszony rábámult és egy másodpercre megállott.

És ezalatt a másoperc alatt ez történt. A törekvő Csillag eleresztette hitestársa karját, meghorkant, egy messze hallható, szinte felüvöltő hangot adott, ökölbe szoritotta, majd felemelte fehérkeztyüs kezét és vérbenforgó, kidülledt szemmel dült előre. Most ezzel a kez-

tyüs két kezével lecsap arra a bestiára ... a puha, teli, barna nyak ropog vérszomjas ujjai között ... A törekvő és szorgalmas Csillagot jól berendezett lelke azonban megmentette egy gyilkosságelkövetésétől. A szóban levő másodperc második felében ugyanis eszébe jutott, hogy ez botrány lenne, ez tönkretehetné őt; ugyan kérem, ki fog gyilkolni; ami keveset ez az egész dolog a pozicióján rontott, azt a kitünően megválasztott após pótolni fogja. A szóban levő másodperc második felében tehát a törekvő és szorgalmas Csillag lefojtogatta torkán vad felhorkanását, fehérkeztyüs kezét lekapta a levegőből és karon ragadta vele hitestársát. És ennek a nevezetes másodpercnek az utolsó negyedében a meghökkent Glória előrehajolt és ugyanazon a hangon, amelyen a többiek gratuláltak, szivesen, melegen, mosolygóan elhadarta:

— Tu ... piszt ... ein Kavalliich!

A törekvő és szorgalmas Csillag ragadta kifelé hitestársát a templomból. Beültek egy felvirágozott kocsiba, a kocsi elindult velük és a törekvő Csillag megkönnyebülten mosolygott maga elé. Mi történt? Semmi. Egy felhorkanás. Hát aztán? Kinek nem voltak ifjukori kalandjai. Poziciójának ez nem árthat, csak ...

A fiatal asszonyra nézett, aki oldalán ült és

aki most nyilvánvalóan egy kérdéssel harcolt. Kimondja-e ezt a kérdést? Nem mondta ki.

Hanem elutaztak nászutra. És a második héten Párisban, a világosság és a legnagyobb szerelmek városában, amikor a törekvő és szorgalmas Csillag megelégedetten élvezte jelenét és mámorosan gondolt jövőjére, amikor a fiatal asszony páholyjegyet akart a szinházba, holott a számitó és törekvő Csillag sokkal, oh sokkal szerényebb jegyeket hozott, amikor ehhez hasonló nézeteltérések felgyülekezett mérge meghozta az első összeszólalkozást, a miután továbbá a fiatal asszony előbb célzást tett, majd nyiltan hivatkozott arra a bőkezüségre, amelylyel kitünően megválasztott apja őt a házasságba küldte és amikor a megfontolt és törekvő Csillagra ez sem hatott, amikor egyik epés és mérges szó követte a másikat, amikor meg lehetett érezni, hogy ez a harc a két házastárs között, akik az asszony hozományát és a férj pozicióját egészen eltérő módon akarják élvezni, állandó marad, amikor minden érvből kifogyott, sértéseket türt el és a közeli vereséget érezte, akkor a fiatal asszony előrehajolt és a keserüségtől mámorosan, félig sirva, de gunyosan, sziszegve mondta férjének, a szorgalmas és törekvő Csillagnak:

— Tu ... piszt ... ein Kavalliich.!

A JAPÁN

Az okos, szép, szőke Horvát Klára egy napon levelet kapott. Angol volt a boriték cimzése, japáni a bélyeg rajta.

— Sir, — kezdődött a levél, — hallottam Yamatori barátomtól, aki miss Cleminsonnal, az ön egykori angol tanitónéjával összeköttetésben van, hogy ön az angol nyelv gyakorlása végett hajlandó volna valakivel levelezni. Minthogy barátom most Amerikaba utazik, ajánlkozom helyette. A külügyminisztériumban dolgozom, angolul már jól beszélek és remélem, hogy leveleim elég érdekesek lesznek.

Horvát Klára még aznap válaszolt a japánnak:

— Uram, én nem vagyok sir, hanem miss és az ajánlatot szivesen elfogadom. Az apám a törvényszék elnöke, magam pedig tizenkilenc éves vagyok, tanitónői oklevelem van és remélem, hogy az én leveleim is elég érdekesek lesznek.

Jött a japantól a válasz. Nagyon örül, hogy a véletlen ilyen kedves ismeretséghez juttatta; különben amatőr-fotográfus és mellékelve küldi a háza fotográfiáját. Magyarországról sokat olvasott és boldog, hogy a szépségükről hires magyar nők közül olyan elmés, okos és szeretetreméltó lánynyal jutott összeköttetésbe, mint ismeretlen ismerőse.

Erre megindult a levelezés. Eleinte csak éppen gyorsan és pontosan: rögtön irván a választ a kapott levélre, később egyre nagyobb érdeklődéssel, hevesen, sőt szenvedélyesen.

Mindkettejüknek valamely különös és érdekes naplószámba ment a levelezés. Van, ime, valaki a tengereken tul, egy érdekes, okos gondolkozó es érző ember, akinek mindent el lehet mondani — vágyakat, gondolatokat és eseményeket — veszedelem nélkül, a megértés biztos tudatában. Egy fiu és egy lány tengereken át és országokon keresztül egymásra lelt; ismerik, értik és szeretik az egymás lelkét; mindegyiknek kedves a másik minden gondolata, és minden érzése és — két messzi, nemzet fia, de a kulturának, az emberi haladásnak egyformán előkelő gyermekei: irta egyszer a japán — egy hatalmas és csodálatos idegen fajta nyelven beszélnek egymáshoz.

Mentek és jöttek a levelek. Vitték a lány gondolatait a fiuhoz, a fiuét a leányhoz és a két lelket összehálózták egy ismeretlen érzés aranyfonalával.

Hoditó bája és különös varázsa volt ennek a levelezésnek. Már nem is várták a választ és indult az uj levél; ugy tetszett néha, — mikor a lányt elragadta egy-egy levél finomsága és ötletessége, — hogy a rohanó vonatok, füstontó gőzösök a tengeren nincsenek is másért, csak hogy vigyék és hozzák azokat a leveleket.

A leány irt a házukról — vadszőllő fut fel rajta köröskörül; az apjáról — a legkedvesebb öreg ur a világon; az olvasmányairól — Jókai angolra is le van forditva; a mulatságairól, az érzéseiről, az álmairól, az ismerőseiről.

— Jár hozzánk — irta egyszer — egy fiatalember. Csák Sándor a neve. Magas, fekete, csillogó szemű. Tanár. Apa nagyon szereti. Ez az Csák engem feleségül akar venni.

— Az istenért, — jött a válasz — vigyázzon. Az élete legfontosabb elhatározását el ne hamarkodja. A boldogság vagy boldogtalanság függ tőle, az üdvösség vagy a kárhozat. Vigyázon. Ne határozzon még. Fiatal.

Ráér. Ismerje meg jobban azt az embert. A tanárokat én sohasem szerettem.

— Csák majd mindennap itt van nálunk, — irta a lány. — Én szeretem a tanárokat. Itt küldöm magának az arcképemet.

Még válasz se jött erre a levélre, ujra irt a lány:

— Csák megkérte a kezemet. Gondolkozási időt kaptam és nem tudok határozni. Megkapta az arcképemet? Küldje el a magáét.

— Megkaptam az arcképét, — jött a válasz négy hét mulva — és a szivemben boldogság és félelem reszket. Hónapok óta, mióta egyre szomjasabb várakozással várom édes leveleit, a lelkemben nő, árad és dagad egy szenvedély, amely kitör most, hogy ragyogó képét is látom. A faj korlátain, az idegenségen és a messzeségen, a hegyeken és a tengereken átalszárnyal a szerelem és csókot lehel fehér kezére. Hiába tilt el az okosság és a kételkedés, hiába rémitget az a félelem, hogy maga a fajtája idegenkedésével és felsőbbségével tekint rám, az én szerelmem ugy érzi, hogy a mi lelkeink egyenlő és rokonlelkek, hogy a lelkeink amelyek olyan csodamódon találtak egymásra, el sem is válhatnak soha. Szőke haja fényt sugároz rám a tengereken át, fehér arca világosságot áraszt az életem utjára. Mélységben vagyok

és mint a napra, ugy tekintek magára. — Hajoljon le hozzám és keze érintésével váltson meg engemet. A boldogságom, az életem függ a válaszától. Ha nem csalt az a sejtés, hogy leveleinek finom betüiből szeretet szólott hozzám, akkor enyém az élet. Ha csalt, akkor vége az én életemnek. Vége oly igazán, mint ahogy az ereimben azoknak a japán nemeseknek a vére folyik, akik egy tévedésért vagy hibáért, a becstelenségnek látszatáért is, vagy egy szenvedésért, amit szótlanul kellett türniök, karddal döfték keresztül a szivüket.

... Horvát Klára nedves szemekkel olvasta a levelet. A sorokból mély szerelem szólott hozzá, megfogta, elkábitotta, mámorossá tette a különös romantika, amely ebben az esedező, nagy szerelemben volt. A tengereken tul, a föld másik felén van valaki, aki meghal, ha ő igent mond egy kérésre.

Idegenkedve nézte Csák Sándort: az az ember ott a tengeren tul meghal, ha ő ennek igent mond. És azt — ott a tengeren tul — szereti; már egészen bizonyos volt benne, hogy szereti. Milyen finom a lelke, hogy esdekel a szerelméért, hogy imádja őt Álmodozva járt két napig.

A harmadik napon levelet kapott:

— Megkaptam a második levelét — szólt az angol irás és kivánsága szerint itt küldöm az arcképemet. Reszketve várom a válaszát.

Horvát Klára megnézte a fotografiát. Japáni arc tekintett rá. Egy sárgaarcu, alacsony ember állott a képen. Egy ferdeszemű. Egy operettember.

A lány megdöbbenve bámult rá : a tengereken tul ehhez szálltak az álmai ?

Egy pillanat alatt vége volt mindennek. A szeme könnybe borult és sokáig sirt keservesen. Mikor jól kisirta magát, sóhajtott egyet.

Bement az apjához.

— Férjhez megyek Csákhoz — montad nyugodtan.

Pár nap mulva irt Japánba. Röviden ; nem kegyetlenül, csak közömbösen.

— Tegnap jegyet váltottam Csák Sándorral.

Egy hónap mulva az egész dolgot elfelejtette és egy szikrát sem törődött vele, mit csinál a sárga ember ott tul a tengeren.

PÁRIS!

— Irma! — kiáltotta Pálfi. — Ide nézz. Nem Lyonba megyünk, hanem Párisba.

A fiatal asszony kiváncsian hajolt a levél fölé és Pálfi ujjongva magyarázta neki:

— Az igazgató ir. Ő maga irja. Majd meglátod, micsoda ember ez. Azt irja, hogy jó mérnökük van nekik elég; a gyárban nincs rám olyan nagy szükség, hanem neki annál nagyobb szüksége van rám. Titkár leszek és igazgatóhelyettes. Azt irja, hogy már régen közölni akarta ezt velem, csak az alkalomra várt. Most, hogy háztartást alapitok és ilyen váratlanul megházasodom és hogy a szép Magyarországból bizonyosan szép asszonyt viszek el, most nem halasztja tovább.

— És Párisban fogunk lakni? — kérdezte az asszony örömmel.

— Igen. Még pedig milyen palotában. Az igazgatóhelyettesnek ott kell laknia, hivatalos lakása van. És a fizetésem mégegyszer annyi lesz, mint eddig volt. És ... micsoda

szenzáció lesz ez a gyárban. Mindenki azt hitte, kivülről hoznak igazgatóhelyettest. Micsoda ember ez ! Micsoda ember ez !

— Hogy hivják ?

— Georges Croisset. Engem mindig nagyon szeretett.

— Fiatal ?

— Nem. Ötvenöt éves. De majd meglátod, milyen fiatal és milyen elragadóan kedves. Egy francia marquis, aki gyárakat és bányákat igazgat és a tőzsdét dirigálja.

— Családos ?

— Igen. Gyönyörü felesége van és egy kis fia. Meglátod, milyen kedvesek lesznek hozzád.

A fiatal asszony elgondolkozva nézett maga elé, azután sóhajtva és boldogan mondta :

— Páris ! Páris ! . . . Istenem, milyen boldog vagyok . . .

Pálfi boldog mosolygással olvasta végig még egyszer a levelet, azután nevetve mondta :

— Azt kérdezi, hogy elfogadom-e ? Megyek és rögtön válaszolok neki.

— Mire a levél odaér, mi is ott leszünk.

— Nem. A levél két nappal előbb ér oda. Mi csak holnap indulunk és Münchenben félbeszakitjuk az utat egy napra.

Pálfi megirta a levelet és másnap elutaztak. Az asszony apja kikisérte őket az ákácos zsa-

dányi állomáshoz és sokáig integetett a vicinális vonat után, a mely elvitte őket. Az asszony kihajolt a kocsi ablakán, azután könnyes szemmel nézegette a kövér buzaföldeket, amelyek között a kis vonat végigszuszogott. Egyedül voltak.

— Irma! — mondta Pálfi halkan és gyengéden.

— Nem sirok — szólt az asszony. — Nézd, nem sirok. De mégis ... mégis csak az egész életemet itt töltöttem eddig Zsadányban. Tizenkilenc évet. És most ... apa egyedül maradt otthon ... és ki tudja? ...

— Mit: ki tudja — felelte Pálfi jókedvüen. — Boldog leszel és boldogan fogunk élni és egy év mulva hazajösz hozzá és hazahozod már az első unokáját.

A fiatal asszony kátradőlt, behunyta a szemét, a pillái alatt még könnyek voltak, de az egész arcát egy nagy, meleg, szelid és álmodozó mosolygás derengte be. Behunyt szemmel nyult a férje keze után, megfogta és megszoritotta. Sokáig ült igy mosolyogva, a férje kezét a maga puha meleg kezében tartva, behunyt szemmel beleálmodozva a jövőbe; azután félig kinyitotta a szemét és halkan és lelkesen mondta:

— Ha lány lesz, Juditnak kereszteljük.

Pálfi mosolyogva bólintott és megcsókolta a kezét.

— Ha fiu lesz, — mondta az asszony — akkor Péternek. Apáról.

Pálfi nevetve biccentett a fejével. Az asszony mosolyogva, álmodozva nézegetett maga elé, sokáig hallgatott, azután ujra nagyon halkan megszólalt:

— Azt szeretném, ha az első lány lenne. Judit. Azután... azután megint lányt szeretnék. Nem, nem is igaz, azután fiut szeretnék. Péter. Azután... azután megint fiut. Géza. Mint te. Azután... megint egy kis lányt. A legkisebbet. Magda.

Ránézett a férjére.

— Én legalább négy gyereket szeretnék — mondta szégyenkezve. — Nem fogod te őket sokallani?

Pálfi visszafojtott lélekzettel hallgatta az asszonyt és most lecsuszott eléje, letérdelt eléje, átfogta a derekát és belehajtotta az ölébe a fejét.

— Te kedves! Te drága! Te áldott! — mondta meghatottan és mámorosan.

Ölelkezve, boldogan és hallgatva ültek és a vonat kövér, fekete termékeny földek között szaladt velük előre.

Harmadnap megérkeztek Párisba. Az asszony jókedvü volt, nevető, boldog nagy szemmel nézett meg mindent, Pálfi pedig izgatot-

tan, lelkesen kalauzolta. Pár nap mulva látogatást tettek az igazgatóéknál és Croisset, az igazgató, másnap mosolyogva mondta Pálfinak a hivatalban:

— El vagyunk ragadtatva az ön feleségétől. Mindannyian. Milyen csodaszép teremtés. Most kétszeres az örömem, kedves barátom, hogy önt idehivtam. A feleségem is, én is nagyon szeretnénk, ha a társaságunkban jól éreznék magukat...

Pálfi boldogan beszélte el ezt otthon a feleségének, a fiatal asszony elpirult örömében és válasz gyanánt az igazgatóról és a feleségéről mondta el ujra azt a lelkes magasztalást, amelyet a látogatásuk után rögtön elmondott.

— Milyen kedvesek. Milyen elegánsak. Milyen szépek mind a ketten: a férfi is, az asszony is. Hihetetlen, hogy az asszony a negyven körül jár. Hihetetlen.

— Öregem, — magyarázta Pálfi — ennek az asszonynak csak egy gyereke volt. És soha életében nem volt más gondja, mint az, hogy szép legyen.

Az asszony hallgatott; azután elszomorodott egy kicsit.

— Géza, — mondta később elfogódottan — én nagyon szegényes vagyok ebben a környezetben. A mi legszebb ruháinkból is hiányzik

valami ... a mit alig tudunk pótolni ... De ők azonkivül többet is költenek ruhára. Ha azt akarod, hogy gyakran velük legyünk, akkor ... akkor egy kicsit többet kell kiadnunk az én ruháimra, mint amennyit megállapitottunk. Félek tőle, hogy egyébként ... egy kicsit nevetséges találok lenni ....

— De szivem, — mondta Pálfi — hiszen az természetes. Többet kell kiadnunk, de többet is adhatunk ki, mert hiszen a jövedelmem itt mégegyszer akkora, mint Lyonban lett volna. Természetes ... csak ne takarékoskodj ... én azt akarom, hogy szép legyél ...

Az asszony akkor boldog tervezgetésbe fogott azokról az uj ruhákról, amelyeket csináltatni akar. A következő hetekben el voltak foglalva a lakásuk berendezésével és az azután következő hetekben élték a vagyonos párisiak párisi életét. Az igazgatóék nyilvánvalóan nagyon szerették őket ; meghivták őket a páholyukba, elvitték őket a kocsijukon, kifogyhatatlanok voltak a fiatal asszony iránt való kedvességben Egy kicsit büszkék is voltak rá ; ha elvitték valahová, vagy ha bemutatták egy társaságnak, ugy volt, mintha az asszony szépségének és kedvességének szóló elragadtatás nekik is szólna egy kicsit.

Tél közepén Pálfi rosszkedvüen jött haza egy

este. Az asszonynak sokáig kellett faggatnia, mig végre elbeszélte, mi baja van.

— A direktor — mondta — négy nap óta feltünően hideg velem szemben. Tökéletesen megváltozott. Mintha kicserélték volna. A hivatalos dolgokot megbeszéli velem, de azt is olyan hangon!... És azonkivül egy szót sem. És ma azt kérdezte tőlem, nem cserélném-e el a mostani állásomat az északi gyárunk igazgatásával. Én előbb szólni sem tudtam a meglepetéstől. Ez nyilvánvalóan diszgráczia. A fizetés nem kevesebb, de a gyár egy nyomorúságos kisvárosban van. Előbb szólni sem tudtam. azután azt mondtam, hogy nem. »Gondolkozzék a dolgon, kérem«, mondta és otthagyott. Ez nyilvánvaló diszgráczia. Olyan számüzetésféle. De hát miért? Mi lehet ennek az oka? Elgondolni sem tudom, mi lehet az aka?

Az asszony meghökkenve próbált találgatni, de Pálfi félbeszakitotta.

— Hagyd kérlek — mondta. — Holnap nyiltan megkérdezem tőle. Hiszen ez nevetséges. Ez képtelenség. Nem cári udvar ez, hogy itt az embereket magyarázat nélkül számüzetésbe lehessen küldeni. És velem nem lehet igy bánni.

Pálfi másnap bement Croissethez.

— Igazgató ur, — mondta neki — én gondolkoztam az ön szives ajánlatán. Mielőtt azon-

ban válaszolnék rá, engedje meg, hogy tisztelettel megkérdezzek öntől valamit.

— Tessék — mondta hanyagul és hidegen az igazgató.

— Engedje meg, hogy megkérdezzem öntől: mi oka volt rá, hogy a velem szemben való viselkedését, a hozzám való kedvességét és jóságát megváltoztassa?

— Kérem, én nem tartozom . . .

— Bocsánat, félbe kell azt a mondatot szakitanom. Az én kérdésem nem számonkérés, hivatalos jogom természetesen nincs rá, jogot éppen csak az ön azelőtt való kedvessége ad rá; fontos okom pedig a kérdésre az, hogy az ön válaszától teszem függővé, elfogadom-e az ajánlatát, visszautasitom-e, vagy pedig általában kilépek a társaság szolgálatából.

— Ah, — mondta Croisset, — erről szó sem lehet. Biztositom önt róla, hogy az ön hivatali munkássága és mesterségbeli kitünősége felől én változatlanul a legjobb, a legnagyobb véleménynyel vagyok.

— Ellenben?

— Mit ellenben?

— Ellenben: hivatalon kivül való szereplésemről? Nem mesterségbeli tulajdonságaimról? Hiszen éppen erről van szó. Ez az, amit tudnom kell. Azt hiszem, nem elbizakodott-

ság, ha azt mondom, hogy két hónappal ezelőtt még ezek felől is jó véleménynyel volt . . .

— A legjobb véleménynyel.

— Akkor őszintén szólva, teljesen érthetetlen nekem ez a változás.

— Hagyjuk ezt kérem. Minek a kinos magyarázkodás ? . . .

— Nekem éppen arra van szükségem. Minthogy én mentnek tudom magamat minden olyan hibától . . . legalább is minden olyan hibától, amely a multamat meghazudtolná . . .

— Kérem. Hagyjuk.

Pálfi kért, kapacitált, könyörgött, azután bucsu nélkül akart távozni ; Croisset ekkor felállott.

— Várjon — mondta.

— Igen. Tessék.

— Hát . . . én önt nagyrabecsülöm tovább is. változatlanul. De nem kivánom az ön társaságát.

— Rendben van. Miért ?

Az igazgató idegesen járkált fel és le a szobában, azután odafordult Pálfihoz.

— A nagyságos asszony, az ön felesége . . . ugyebár jó reménységekkel jár ? . . . Önöknél . . . nem is olyan hosszu idő mulva boldog családi eseményre van kilátás ?

— Igen — felelte Pálfi bámulva.

Az igazgató megállott előtte, a finom arca kipirult, a szép barna szeme megvillámlott és haragosan, megvetően, szinte fogcsikorgatva mondta:

— És ön . . . ön nem szégyeli magát?

— Tessék? — kérdezte Pálfi elképedve.

— Ön nem szégyeli magát . . . Egy ilyen csodaszép teremtés! Egy ilyen fiatal gyerekasszony . . . Hány éves az ön felesége?

— Tizenkilenc éves.

— Tizenkilenc éves! És most el kell pusztulnia a szépségének, tönkre kell mennie, formátlanná kell volna, nehézkessé, csunyává, soha többé olyan ruganyossá, acélossá és széppé nem, mint azelőtt . . . A fiatalságát meg kell terhelni a legborzasztóbb teherrel, a mit asszonynak az élet adhat. Ennek az egész sugárzó szépségnek el kell tünnie, mert ön . . . tudom is én, ön sürgősen akar egy porontyot . . . Nem érez ön szégyenkezést, ha ránéz erre az egyre jobban elcsufuló csodálatos teremtésre? Nem szégyeli magát? Nem várhatott egy kicsit? Édes Istenem . . . pár évet csak, ötöt-hatot, hadd élvezte volna ez a fiatal asszony addig a fiatalságát, a szépségét, a szerelmet, amelyet éppen most megismert. Azután, Isten neki, legyen meg, ha már meg kell lennie . . . De adni szegénynek egy pár évet! Most lett

asszony. Most kezdett igazán élni. És ön rut, barbár, önző és aljas módon tönkreteszi, elcsufitja, beszennyezi, megfosztja még a lehetőségétől is annak, hogy az életét élvezze, megfosztja a jövőre is tőle, mert hiszen rut lesz, megcsuful az arca is, a termete is bizonyosan, egy év alatt ötöt, tizet fog öregedni . . . Utálat ! Utálat !

Felindultan, hangosan beszélt és a megvetéstől és az undortól eltorzult az arca. Pálfi elképedve hallgatta.

— De uram — mondta elámulva és dadogva — én nem is tudom hirtelenében, mit feleljek önnek ? Talán azt kell legelőször megmondanom, — ha már erről a dologról beszélünk — hogy neki is áz volt a legnagyobb vágya . . . szóval, hogy ő abból a felséges női tipusból való, amely született anya . . .

— Kérem, ne mondja ezt, — felelte ingerülten az igazgató — ez semmiképen sem menti önt. Ellenkezőleg. Annál inkább kellett volna önnek okosnak lennie, felvilágositani öt, megmenteni őt egy tévedéstől, egy babonának a szörnyü és utálatos következményeitől.

Pálfinak egy ránc jelent meg a homlokán és az arca lassan kipirult. Az igazgató észrevette.

— Ah, — mondta — hiszen igen, én nekem semmi jogom nincs ebbe beleszólni. Termé-

szetes. Én mindezt nem is mondtam volna el, ha ön rá nem kényszerit. Amire nekem jogom van, azaz hogy ...

— Hogy?

— Hogy az ön társaságát ne találjam többé olyan kellemesnek magamra nézve, mint azelőtt. Értsen meg: én változatlanul nagyrabecsülöm önt. De, bocsásson meg, nem tudok önre boszuság és ingerültség ... dégoût nélkül ránézni. Hiába akarom, nem tudok. Nem tehetek róla. Mintha valaki összetörte volna a milói Vénuszt ... Ah, ön többet tett, ön rosszabbat tett, ön nem egy holt, hanem egy élő remeket tett tönkre.

Pálfinak szikrázni kezdett a szeme. Az igazgató észrevette.

— Ne folytassuk ezt a beszélgetést — mondta. — Tudtam, hogy kinos lesz. Nyilvánvaló, hogy mi nem értjük meg egymást.

— Nem, — felelte Pálfi elfojtott dühvel — mi nem érthetjük meg egymást. Egy világ választ el bennünket egymástól.

— Ugy van. És én azt hiszem, ön a legokosabban teszi, ha elfogadja az ajánlatomat. Menjenek Issy-les-Mines-be, az csendes kis város ... ott ... szóval, ott csendes családi életet élhetnek.

— Helyes, — felete Pálfi. — Elfogadom. Rendben van.

— Rendben van. Isten önnel.

— Isten önnel.

Pálfi hazament a feleségéhez és elmondta neki a beszélgetést és elmondta az eredményét. Dühösen kacagott.

— Ezek itt téged, — mondta — a maguk számára akarnának szépnek megtartani. Midenki számára. Az egész világ számára. Ezek nem tudják megérteni, hogy az ő finom romlottságuk mennyivel alatta van a te szent hősiességednek, annak a gyönyörü termékenységnek, amely mindennél nagyobb és mindennél szentebb dolognak tartja a gyereket. Ezért mennek tönkre.

A fiatal asszony vele nevetett.

— Oh nem, — mondta — én nem vagyok párisi asszony. Ugy könnyü szépnek megmaradni, ha az embernek egy gyereke van, mint az ő feleségének ... Én nem bánom, ha nem is maradok szép. Csak te szeress. Mással nem törődöm.

Gondolkozva és lassan elboruló arccal nézett maga elé. Aztán könnybelábadó szemmel felnézett a férjére.

— De fogsz-e szeretni, ha nem leszek szép? — kérdezte halkan és remegő hangon.

— Oh kedves, — felete Pálfi megindultan — hogy kérdezhetsz ilyent? Nekem most már

te vagy az egyetlen, akár szép vagy, akár nem: a gyerekem anyja, a gyerekeim anyja.

Az asszony lehajtotta a fejét, gondolkozott, azután csendesen sirni kezdett.

— De én nem akarom, — mondta sirva — hogy hozzám kötelességből légy hű. Én azt akarom, hogy szeress ... Én szeretnék ... szép maradni ...

Pálfi megölelte, megvigasztalta, az asszony lassankint megnyugodott és Issy-les-Mines-ről kérdezősködött. Pálfi elmondta neki, hogy Issy-les-Mines kis bányaváros északon, csendes, elhagyatott, de az igazgatói lakás szép; nagy, pompás kertje van, az igazgató ott a legnagyobb ur ...

Egy hét alatt elkészültek a költözködés előkészitésével. Az asszony csendes volt, gondolkozó, néha egy kicsit szomoru is. Az utolsó napon elmentek az igazgatóékhoz bucsuzni. A bucsuzás korrekt volt, szives, de egy cseppet sem meleg. Croissetné, a szép negyvenéves asszony, csodálkozva és kissé idegenkedve nézett a tizenkilenc éves asszonyra, akinek a járása kezdett megnehezedni ...

Másnap rengel vonatra ültek. Rut, hideg és piszkos téli reggel volt.

— Délután hat órakor — mondta Pálfi — Issy-les-Mines-ben vagyunk.

A vonat piszkos külvárosi házak között robogott el. A fiatal asszony kinézett az ablakon és visszanézett Páris, az igazi Páris felé.

— Páris! — mondta halkan és remegő ajakkal. — Páris!... Páris!...

Pálfi megfogta a kezét.

— Nagyon sajnálod? — kérdezte halkan és gyöngéden. — Nem tudunk majd kárpótlást adni neked... én és az, a ki jön?...

— Igen, — mondta az asszony — igen, ti tudtok. — Nagy lélekzetet vett és rögtön utána zokogás buggyant ki az ajkán.

— Bocsáss meg — mondta zokogva. — Nekem csak ti kelletek. De olyan szép volt... olyan szép volt ez a pár hónap...

Nem tudta elfojtani a sirását. A vonat vágtatott észak felé, már a külvárosi házakat is elhagyta és ő keservesen sirt. Pálfi hallgatva és elsötétült tekintettel nézte és megértette, hogy az asszony a szépségét siratja, azt a hódolást siratja, amely a szépségének kijárt, a bámultatást siratja, megértette, hogy Páris bennehagyta a mérgét a szivében, hogy sehol sem lesz ezentul igazán otthon és hogy gyönyörü termékenysége nem csupán ujjongva fogadott áldás többé a számára, hanem sulyos teher, nehéz áldozat, nagy csapás, amelyet az asszonyi sors kérlelhetlensége rárótt.

AUGUSZTUS

Irigyeltem őket. Vendégük voltam ; az irántuk való rokoni szeretetem mindig erős volt, mind a kettőjüket nagyrabecsültem és bámultam ; mégis irigyeltem őket. Keserü, dühös, haragos irigység kelt fel a szivemben ellenük. Olyan szépek voltak, olyan erősek, olyan okosak. Amikor ebéd után és vacsora után szivarfüstben beszélgetni kezdtek és amikor apróságokról, semmiségekről, mindennapi dőreségekről siklott vitára a beszélgetés : egyszerre két lángelme villogott előttem. Ugy éreztem ilyenkor, hogy egyszerre a földre zökkenek, tehetetlen voltam és sirni tudtam volna dühömben, hogy ezek ketten mért szökkennek el mellettem könnyedén és miért pattannak egyszerre — ebéd után, szivarfüst mellett, az elme renyheségének az órájában — olyan vidékekre, ahová én a legéberebb akarattal és megfeszitett elmeerővel se tudom követni őket. Apor János, az apa ekkor ötvenöt éves volt. Kálmán, a fia harminc. Az apa ekkor

mondott le a miniszterségről: ugy rugta el magától, mint ahogy egy megunt csizmát rug le az ember a lábáról. Kálmán ekkortájt irta meg a matematikai munkáját, amely ugy elragadta a németeket. És ezt is ugy csinálta, mint az apja mindent csinált: könnyedén, elegánsan, megerőltetés nélkül. És hasonlitottak egymásra. Szépek voltak. Erősek. Szálasak. Gazdagok, gazdagok ... nagyon irigyeltem őket.

Néha dühödten kiáltottam magamban:

— Miért nem vagyok én is ilyen? Hiszen az én vérem az ő vérük. Én is Apor vagyok. A nagyapánk közös. Miért kell nekem vánszorogni, mikor ezek repülni tudnak? Miért kell nekem keservesen tanulni, dolgozni, talpalni, verekedni minden lépésért, amelyet előretehetek? ... És miért vagyok szegény, amikor ők gazdagok?

Majdnem meggyüenöltem az anyámat és a nagyanyámat. Az ő vérük, a csendes, lomha, polgári vér, az rontotta meg az Apor-vért bennem. Azért vagyok én lassu gondolkozásu, hizásrahajló, rövidorru, barna és a legsiralmasabban középtermetü, amig ezek villogó gondolkozásuak, karcsuak, magasak, remegően finom orruak és szőkék, szőkék ...

... Lassan hozzászoktam a felsőségükhöz,

a magasabbrendüségükhöz. Belenyugodtam. És akkor azután jól éreztem magamat náluk. A kertjük, az egész nagy birtokuk szép volt és a házuk fejedelmi kényelmü. Olvasgattam, dolgozgattam és csendesen, szépen telt a nyár.

Egy pokolian forró augusztusi délután a kertben sétáltam. Az istállók felől égő vörös arccal jött Apor János:

— Mi baj, János bátyám? — kérdeztem tőle.

Remegő torokhangon felelt:

— Kilovagoltam Szaffiánon. A dög makrancos volt. Hazahoztam, az istállóban megkötöztettem és addig ütöttem, mig vérben nem fürdött.

Ránéztem. A szeme zavaros volt, a fenekén a düh csillogott és a pupillája szélesre kitágult

— No, János bátyám...

Elhallgattam. Az akartam mondani, hogy egy jó lóval nem szabad igy bánni, de ugy nézett rám, hogy elhallgattam. Ijedten kérdeztem:

— Valami baja van, János bátyám?

A vékony, fehér ujjaival végigsimogatta a homlokát és azt mondta:

— A fejem fáj.

Azután otthagyott. Tudtam, hogy a minisztersége utolsó idejében gyötrelmes fejgörcsei voltak. Az idegessége tette ilyen bőszültté gondoltam és nem törődtem vele.

Másnap délután puskadurranást hallottam a gyümölcsös felől. Arra mentem. Apor János állott ott füstölgő puskával a kezében és amikor meglátott, mosolyogva intett egy bokor felé.

— Nézz oda.

Odanéztem. Egy parasztgyerek feküdt a bokorban, a combjából ömlött a vér. Egy csomó alma és körte feküdt mellette ; nyilván lopni jött be a szerencsétlen.

— De János bátyám . . .

— Hallgass. Majd megmutatom én ezeknek a disznóknak.

Kálmán jött oda.

— Nézd, — mondtam neki felháborodva.

Kálmán rögtön megértette a dolgot, vonogatta a vállát, azután megnézte a kapálozó parasztfiut és mosolyogni kezdett.

. . . Rettenetes volt ez az augusztus. A forróság csipő tüzkorbácsokkal csapkodta az ember fejét. A lélekzet is nehéz volt és az ember érezte, hogyan vonaglík betegen az agyveleje a hőségtől. Tébolyitó, napszurásos, gyilkos augusztus volt.

Délben együtt ültem Apor Jánossal. Lustán ültünk mind a ketten és hallgattunk. Ekkor bejött a házvezetőnő. Nagy kerülővel, finoman és diszkréten, alázatosan, fontoskodva, szörnyü-

ködve és felháborodva előadta, hogy baj történt a háznál. A Marinak — az egyik szobalánynak — kis lánya született az éjjel. Valami erdészféle járt hozzá kérem alássan...

Az Apor János arca kipirult. Intett az asszonynak, hogy elmehet. Majd ő intézkedik. Mikor egyedül maradtunk, hallgatott.

— Hát mit csinál a leánynyal, János bátyám? — kérdeztem.

Felém fordult. Az arca vörös volt az orra remegett és rekedten mondotta:

— A kölyköt széttapossuk.

Meghökkenve néztem rá. Tréfára akartam venni a dolgot, azután komolyan akartam emlékeztetni a liberális elveire, de nem tudtam. Ujra mondta rekedten, és hörgött a torka:

— Széttapossuk.

A szemébe néztem és elállott a szivem verése az irtózattól. El volt borulva a szeme, de ezt az elborulást egy dühödt, eszeveszett, makacs láng törte át. Nem tudtam megmozdulni a rémülettől; de világosan, határozottan, bizonyosan éreztem, láttam, tudtam, hogy őrült. Őrjöngő. Bolond. Veszedelmes. Dühöngő. Tébolyodott...

Fáztam a rémülettől, jeges volt a testem és vacogott a fogam. Felkeltem. Menekülni akartam. Remegett a lábam és alig tudtam

lassu lépésekkel kivonszolni magamat a szobából. Hallottam, amint mögöttem, benn a szobában nagy lépésekkel rohan fel és le Apor János; én vágtattam le a lépcsőn.

Kálmánt kerestem. Egy percre visszariasztott ez az irtózatos, rut feladat: megmondani a fiunak, hogy az apja megőrült. Azt gondoltam, legjobb lenne csomagolnom és rögtön elutaznom. De azt mondtam magamban, hogy ez gyávaság; kötelességem, hogy figyelmeztessem Kálmánt.

A kapuban találkoztam vele. Kimelegedve, nekihevülve jött az izzó napfényben uszó tarlóról. Megállitottam. Haboztam még egy kicsit, de azután megerősitettem a szivemet. Mindenekelőtt, gondoltam, elbeszélem neki a mai esetet.

Nyugodtan, halkan, óvatosan és gyöngéden, hogy kiméljem az érzékenységét, elmondtam neki. Idegesen hallgatta. És amikor oda értem:

— ... az édes apád erre ujra azt mondta; a k ö l y l k ö t s z é t t a p o s s u k ...

Akkor Kálmán felém fordult, remegve szoritotta ökölbe a kezét, reszketett a vékony, finom orra, a szeme elborult és rekedten mondta:

— Igaza van ... Széttapossuk ... Azt a kölyköt széttapossuk.

A szemébe néztem és ujra elállott a szi-

vem verése. A szeme elborult és ez a borulás ugyanaz volt, ami az apja szemét fátyolozta be. És ezen a boruláson egy lobogó, dühödt, makacs láng lobogott át.

A falnak támaszkodtam, hogy össze ne essem; ugy bámultam rá. Hogy hasonlitott az apjára . . .

Megfordult és otthagyott. Az elmém fáradt volt a rémülettől, de tisztán láttam mindent. Az apa még erős volt. A csodálatos kifinomodottság, a tultenyésztettség, a lángelme terhét elbirta ötvenöt évig. Akkor roppant meg. De a fiu már az ő fia volt. Még kifinomodottabb, még magasabb rendű . . . Csak harminc évig birta. És amint remegő testtel a kapuba kapaszkodva állottam és azon törtem megrettent remegő elmémet, mit csináljak, kinek szóljak, milyen orvost hivassak, hová vitessem őket, amint rémült irtózattal gondoltam el, mi történik, ha ezek ittmaradnak együtt és valamikor csak kitör a katasztrófa, egyszerre megindult, reszkető, a szemet könnyekkel elboritó hála árasztotta meg a szivemet. Végtelenül nagy, gyöngéd, meleg hála az anyám és a nagyanyám csendes, lomha, polgári vére iránt, amely adta nekem a lassu gondolkozást, a hizásra való hajlandóságot, az egész áldott, csendes, békés és biztos középszerüséget.

STANCI

A szobalány bejött a szalónba és jelentette, hogy tálalva van. Tárnok Livia felállott. Felállott a négy férfi is ; mind a négyen frakkban voltak, a fekete frakkok és fehér ingmellek között tüzes fényben ragyogott az asszony biborszinü selyemruhája és aranyfényü, dus haja. Tárnok Livia rájuk mosolygott. Egyikük a karját nyujtotta, Tárnok Livia feléje nyult, de egyszerre megállott.

— Ohó, — mondta — hiszen még egy vendégem van.

Odament az egyik ajtóhoz és átkiáltott rajta :

— Stanci ! . . . Sta—a—anci !

Az urak meglepetve néztek össze ; Tárnok Livia hátrafordult.

— Nem mondtam már a szinházban ? — kérdezte. — Azt hiszem, mikor az öltözőmben voltak . . .

— Nagyságos asszonyom — szólt az egyik ur — azt mondta, hogy még egy férfivendég lesz . . .

Tárnok Livia nevetni kezdett.

— Azt mondtam? És mégis majd elfelejtkeztem szegény Stancikámról. Sta — a — anci!...

Az ajtó mögött lépések zaja hallatszott.

— Itt van — mondta Tárnok Livia.

Az ajtó kinyilott és az urak elámulva néztek a jövevényre. Ketten nyugodtan maradtak, de a másik kettő nevetni kezdett. Az ajtóban egy alacsony, vézna, fekete szakállas, kis ur állott. Smoking volt rajta, fehér, de puha ingmellel. A barna arcában, mélyen bent a homlokcsontjai alatt, nagy, ijedt és fájdalmas szemek ültek; a feje kopaszodni készült már; az arcát rövid, puha, fekete szakáll vette körül, az egész ember olyan volt, mint egy szakállas, szomoru, megriadt gyerek. A mikor az ajtóból beljebb lépett, látni lehetett, hogy biceg is.

— Stancikám, — mondta Tárnok Livia — jöjjön már. Vacsorázunk.

Stanci odabicegett hozzá. Tárnok Livia bemutatta.

— Bemutatom az uraknak dr. Stand Lipótot, az én legkedvesebb barátomat és földi gondviselésemet.

Karonfogta.

— Stancikám, — folytatta — ez itt Drágffy

Péter gróf, ez Latorcay Géza báró, ez Blankenberg Muki és ez itt Jánosházy herceg. És most menjünk vacsorázni.

A társaság bement az ebédlőbe. Az asztalfőre Tárnok Livia ült, az asztal végére Stanci.

— Stancika, — kérdezte Tárnok Livia — rendben lesz?

— Igen, — felelte halkan Stanci.

— Szegény Stancika, sok dolga volt vele? . . .

Az urak kérdő pillantásokkal fordultak a háziasszony felé és Tárnok Livia mosolyogva magyarázta meg, miről van szó.

— Stancika megint az adósságaimat szabályozza — mondta. — Erre minden másfél évben rákerül a sor. Mert igaz ugyan, hogy ő állandóan itt van és vigyáz rám, de én szégyenlem, ha sokat költök és olyankor hazudni szoktam neki. Amikor azután nagy bajok vannak és engem nagyon zaklatnak a hitelezőim és jönnek az első lefoglalások, akkor rendesen bevallom neki a dolgot és megigérem hogy soha többet . . . Szegény Stancika ilyenkor napokig dolgozik . . . De azután legalább nyugta van másfél évig. Azaz, hogy azután is én adom neki a legtöbb dolgot, de azok már csak a rendes ügyek . . .

Az urak elismerően bólogattak, nagyon helyeselték a Stanci szorgalmát és a herceg,

aki az egyik oldalon szomszédja volt, hozzáfordult :

— Eh, — kérdezte nyujtottan és jóindulatu orrhangon — ügyvéd? ... Ügyvéd ... Stanci ur?

— Stand ! — felelte Stanci halkan és szerényen — ha szabad kérnem.

— Eh ... pardon, Stand ur ! — mondta a herceg.

— Igen — felelte Stanci. — Igen.

A vacsora azután különösebb események nélkül elmult ; vacsora után a társaság szivarra gyujtott — Tárnok Livia cigarettára — és nemsokra leültek kártyázni. A játékban a háziasszony is résztvett. Stanci nem kártyázott. Nemsokára abbahagyta a játékot a fiatal Drágffy is.

— Bocsánatot kérek, — mondta — ma nem mulattat. Mással van tele a fejem.

Felállott, odament Stancihoz és leült melléje. Nézték a kártyázókat, Tárnok Livia egy-egy pillantást vetett néha feléjük és ők ketten csendesen beszélgetni kezdtek.

— Doktor ur, — szólt a fiatal Drágffy — régóta ismeri a nagyságos asszonyt ?

— Régóta, gróf ur — felelte Stanci.

— A nagyságos asszony ... csodálatos művésznő, ugy-e doktor ur ?

— Igen ; csodálatos, gróf ur.

Csendesen elbeszélgettek Tárnok Liviaról. A játéknak azután vége lett, éjfél elmult és az urak bucsuzkodtak.

— Stancikám, — szólt Tárnok Livia — maga maradjon még . . . Alá kell irni mindenfélét, ugy-e?

— Igen. Alá kell irni.

Az urak elmentek. Stanci indult, hogy elhozza az irásokat.

— Várj még, Stancika — mondta Tárnok Livia.

Stanci megállt.

— Kedves emberek, mi? — kérdezte Tárnok Livia.

— Igen, — felelte habozva Stanci — bizonyos szempontból azt lehetne mondani, hogy kedves emberek.

Tárnok Livia nyujtózkodott és könnyedén megkérdezte:

— Melyik tetszik neked legjobban, Stancikám?

— A fiatal Drágffy — mondta Stanczi határozottan.

— Nekem is — felelte Tárnok Livia halkan és mosolyogva.

Nyujtózkodott, behunyta a szemét és belemosolygott a messzeségbe. Stanci a határozott kijelentése után ismét bágyadt és szo-

moru lett. Csend volt néhány másodpercig. Azután Tárnok Livia felrázta magát a mosolygó, megrészegedő kábulatából és hidegen és nyugodtan mondta:

— Most már hozhatod azokat az irásokat, Stanci.

Stanci hozta az irásokat, Tárnok Livia aláirta őket és Stanci azután hazament. A következő napokban nem járt fel olyan szabadon a Tárnok Livia, lakására, mint rendesen. Mielőtt felment volna, mindig megkérdezte. felmehet-e. Nyolc nap mulva kiderült, hogy igaza van.

— Felmehetek ma este szinház után? — kérdezte telefonon Tárnok Liviától.

— Nem, Stancikám, — hadarta az asszony — kérlek, ma ne gyere, olyan fáradt vagyok... és szerepet kell tanulnom... holhap gyere, drága Stancikám, vagy holnapután, Stancikám...

— Igen — felelte Stanci, és csendesen letette a kagylót.

Egy hétig nem ment fel. A hetedik napon este már kérdezés nélkül is megjelent. Tudta, hogy egy hét elég idő rá, hogy a szokatlan helyzetek megszokottakká váljanak. A lakásban ott találta a fiatal Drágffyt, aki nagy örömmel fogadta:

— Jó estét, kedves doktor ur, — mondta — de régen nem járt erre. Livia már panaszkodott, hogy elhanyagolja.

— Kissé el voltam foglalva, — mondta Stanci mentegetőzve.

— De ma velünk vacsorázik?

— Igen... Igenis... ha olyan szerencsés lehetek...

— Okvetlenül, kedves doktor ur.

Fél tizenegykor hazaérkezett a szinházból Tárnok Livia.

— Stancika — mondta — utálatos vagy. Egy hétig!... Ez a barátság...

Stanci tudomásul vette a szidást. Ez elintézett dolog volt. Ő ilyenkor diszkrét, és a diszkréczióért, amelyet az asszony nagy hálával vesz tudomásul, kijár a nyilvános szidás.

Vacsora alatt sok mindenről beszélgettek. A Stanci hűségéről is.

— Tudja-e, Péter, — mondta az asszony — az mind semmi, amit maga most tőle lát... Akkor látta volna, amikor négy évvel ezelőtt nagy beteg voltam. Éjszakáról-éjszakára itt virrasztott a szomszéd szobában, mert nem bizott az ápolónőkben. Drága Stancikám!...

— És mióta ismerik egymást — kérdezte a fiatal Drágffy.

— Oh, már kilenc éve.

— És hogyan keletkezett ez a barátság? Lassan barátkoztak meg?

— Hogyan? — mondta Tárnok Livia — én nem is tudom már... Egyszer csak megismerkedtünk... valami banketten... És lassan barátkoztunk-e meg? Stanci hozzám csatlakozott és rögtön olyan jó barátom volt, mint most. Másnap már az adósságaimat rendezte. Drága Stancikám!

A vacsora véget ért, utána beszélgettek még egy kicsit, azután Tárnok Livia ránézett Stancira és ásitott egyet, Stanci felállott.

— No, én most jó éjszakat kivánok... Holnap sok a dolgom.

— Szervusz, Stancikám, — mondta az asszony.

— Jó éjszakát, kedves doktor ur, — mondta a fiatal Drágffy.

Stanci elbucsuzott és elment.

Négy hónap mulva egy este kisirt szemmel találta az asszonyt. Nem kérdezte, mi a baja; óvatosan, vigyázva leült és hallgatott. Kettesben, szomoruan vacsoráztak meg. Vacsora után Tárnok Livia felállott és haragosan mondta:

— Minden férfi gazember.

Stanci helybenhagyólag bólintott, azután sietve beszélni kezdett. Előbb szinházi pletyká-

kat beszélt el és amikor az asszony haragja és szomorusága eképpen engedett kissé, akkor mindenféle egyéb érdekességet adott elő. Éjféltájban az asszony felállott.

— Köszönöm Stancikám; most eredj. Te egy drága kutya vagy Stanci. De minden férfi gazember.

A következő napok elég nyugodtan teltek el. Az asszony szomorusága lassan egészen eltünt; esténként már jókedvüen beszelgetett Stancival. Tavaszodott; Stanci szokatlanul hangos, nyugtalan és jókedvü volt, néha azonban minden ok nélkül keserüen elbusulta magát. Jött a május és egy meleg májusi estén — nyitva volt az ablak és friss virágok voltak az asztalon — arról volt szó, hová menjen az asszony nyaralni.

— Osztendébe megyek idén is, — mondta az asszony. Tavaly ott volt Csillag Balázs, de akkor még nem ismertem.

— A baritonista? — kérdezte Stanci.

— Igen. Tegnap megismerkedtem vele. A napokban meghivom vacsorára.

Stanci nem felelt. A barna arca lassan elsápadt; a fájdalmas, nagy szeme tüzelt, mint a parázs, de azután elhomályosodott a könnyektől. Keményen tartotta magát egy darabig, de azután lecsuklott a feje és nem tudott

egészen elnyomni egy felbuggyanó jajkiáltást.

Tárnok Livia felugrott.

— Stanci, — mondta rémülten — mi bajod?

Stanci nem tudott válaszolni. A vézna testét rázta a zokogás.

Tárnok Livia odasietett hozzá és a két gömbölyü, izmos karjával átkarolta.

— Stanci, Stancikám, mi bajod az isten szerelmére?

Stanci nem birt egyenesen ülni. Az asszony ott állott mellette ruganyosan, délcegen, erősen; ültében odadőlt, odabujt, az asszony izmos, szép testéhez.

— Stancikám, mi bajod?

A Stanci vézna testét rázta a zokogás.

— Megint meghivsz valakit, — dadogta elbődülő, gyerekes sirással. — Már megint meghivsz valakit.

— De Stancikám.

Álmélkodva nézett le rá. Engedte, hogy hozzádőljön, hogy hozzábujjék, és elképedve, álmélkodva bámult le vonagló, vézna vállára és reszkető fejere.

— De Stancikám, — mondta gyöngéden, hát én nem gondoltam, hogy ez téged bánt. Én azt hittem ... én nem tudtam ... én nem is gondoltam ... Hát fáj ez neked?

Stanci felállott. A könyei lecsurogtak a puha, fekete szakállába; a két karját kitárta.

— Fáj-e? — jajdult fel csattanó sirással. — Én kilenc év óta vagyok itt... És mindig más! Mindig, mindig más!

Az asszony odalépett hozzá; le kellett hajolnia, hogy megfoghassa a kezét.

— De Stancikám — mondta gyöngéden, — hát légy okos. Tudod azt; ha szerelmes az ember... De mi nem szeretjük egymást.

Stanci felemelte a könyes, szétdult arcát, a kivörösödött, égő szemét és jajgatva mondta:

— De én szeretlek. Irgalmas isten, hogy szeretlek és hogy szenvedek.

A vékony karjaival átkarolta az asszonyt.

— Livia, — hebegte lázasan, — ha csak szánalomból is... ha csak szánalomból is...

Az asszony két fejjel volt magasabb nála. Lenézett rá; ellágyuló, nagy meghattotságot érzett. Ő nagy, délceg, erős, ragyogóan szőke és sugárzóan szép; ez itt, sánta, szakállas, barna, kicsi, vézna, zokogó... Egy siró — rut — gyerek. Lenézett rá. A Stanci vézna karjai átfogják a derekat és ő leküzdve magában a háborgó idegenkedését, megindultan, nagylelküen, egy meghatott, asszonyi, egy anyás mozdulattal, csak szánalomból, most az egyszer nekiajándékozta magát.

AZ IFJUSÁG

Este volt. Az utcán csak néha hangzott még kocsirobogás. A számtiszt az asztal mellett ült és ujságot olvasott. A felesége a teafőzőt emelte le az égő szeszről. A szobába ekkor hangos nevetés és fütyörészés zaja hangzott be.

— A fiuk — szólt az asszony.

A fiuk egy szobát béreltek a lakásból.

— Hallatlan, — mondta az asszony — minden este elmennek hazulról. Mindennap hajnaltájban kerülnek haza.

Hallgattak. A férfi ujra olvasni kezdett. Az asszony megszólalt.

— Megpróbálom őket itthon tartani. Meghivom őket teára.

— Jó, — válaszolt a férfi.

Az asszony beküldte a szobaleányt az üzenettel. Hamar jött a válasz:

— A fiatal urak nagyon sajnálják, dolguk van. El kell menniök.

A szobaleány kiment.

— A szemtelenek. Hogy hazudnak — mondta az asszony. — Dolguk van... éjjel tiz órakor...

A férfi közömbösen vont vállat. Az asszony hozzásimult.

— Milyen csunya ez az élet, — mondta hizelkedve — mennyivel jobb a mienk. Te is igy éltél valamikor? Most nem cserélnél, ugy-e?

— Nem, nem, — dünnyögte a férfi.

A szobába behallatszott az ajtócsapkodás, amint a fiuk távoztak, hallatszott vig lármájuk, és a férfi nyugtalankodni kezdett.

Nem is tudta, mit érez. Tiz esztendei házassága alatt sohasem volt benne vágy más élet után, mint ez a megaludt, csendes, nyugodt élet. Soha sem kivánkozott vissza rendetlen, zajos, lármás, mulató fiatalságába. Most a zajjal együtt, amely kivülről hangzott, becsapódott a szivébe a fiatalság csikó-kedve is. Micsoda élet is ez, amelyet él. Soha egy kurjantás, de még egy hangos szó sem hangzik el az ajkáról, soha egy kis parázskedve, egy pici mámora sincs. Vonja az igát és rá sem nézhet más nőre, mint erre az egyre. Hajh, a lányok jutottak az eszébe... A duhaj lárma, a tomboló jókedv, poharak, amelyeket földhöz vágtak, tükrök, amelyekbe palackot hajitott, cimbalom, amelynek a hurjaiba vad kedvvel csapkodott bele.

Egyszerre nagy nyugtalanság bizsergett még a vérében. Az adósságok, a zavart és rendetlen élet nyomoruságai kiestek az elméjéből, nem érzett mást, mint vágyat a tomboló mámor után. A bor ... A lányok.

Letette az ujságot és nyuglalanul tekintett körül. A lakást idegennek találta: szük volt; nyomott és fojtó a levegője. Felkelt és járkált.

A teát megitták. Az asszony kiküldte az edényeket, beszélgettek közben. De a férfi idegenül és szorongva tekintett szét.

Csendben teltek a percek. Csak legalább egy kiáltás, egy hangos szó, egy kurjantás verte volna fel ezt a kábitó, kétségbeejtő csendet. Lefeküdtek. Az asszony hamar elaludt becsületes, mély alvással. De a férfi nyitott szemmel meredt bele a sötétségbe. A szive izgatottan vert, a homlokán tüzelt és lüktetett a vér és az ajkait elepesztette egy tiz év óta alvó vágy. Csodamódon, érthetetlenül beleszökött ez a vágy a lelkébe. Miért éppen most? Miért eddig soha? A fiatalok hangja miért volt ma olyan tüzes, olyan riasztó, olyan fiatal? Nem tudta. De érezte, hogy meg kell halnia, ha mozdulatlanul marad itt a békében, a csendben, a gyötrelmesen tiszta rendben. A fiatalság lázas robogását hallotta az éjszakában, a szivében ifju forradalom, tavaszi vihar zajongott

és korbácsolva kergette. Hová? Csak el innen, innen: a rendből és a tisztaságból.

Felugrott. Óvatosan, csendben, de gyorsan öltözködött fel. Láza volt és didergett, félt, de szöknie kellett kifelé.

Lábujjhegyen ment ki a szobából. Kijutott a kapun. Ott állott az utcán. Hideg volt, de az éjszaka fagyos levegőjét a megszabadulás örömével szitta be a melle. Nem nyomta többé a szük szoba. Ez itt a szabad, a friss, a vad éjszaka.

Elindult. Még támolygott és bátortalan volt, de kivilágitott mulatótanyák hitták. Átcsapott rajta a mámor vágyának a lángja és lihegve, elepedve, rohanva nyitott be az ajtón.

Bort... Szomjasan öntötte le az italt és a második pohár már villámló ködöt boritott az elméjére. Cigányt... A régi nótákat huzatta el és a másodiknál a földhöz vágta a poharát. Leányt... A mámoros, csikó-kedvü, vak és vad tombolás vizébe elmerült.

Teltek az órák. Változatosságot csak a zajban hoztak, de a mulató ember egyre jobban megfeledkezett róla: honnan jött, mi van mögötte, mi van előtte. Ujjongó vad fiatal gyerek volt, akinek nincs gondja a multra és nincs gondja a jövőre, aki csak a zajos, nótás, boros, édes, piszkos jelennel törődik.

Hajnaltájban érzékenykedni kezdett.

— Gyuszi, — sirt a cigánynak, — te nem nézel urnak engem.

Bankókat szedett elő és a cigány hajlongva bizonykodott, hogy igen. Ráborult az asztalra. Szerelmes nóta ölelte körül és ő kétségbeesve siratott valami lehullott csillagot, valami elhervadt virágot, valami szép szeretőt.

Lassan világosodott kint. A hajnal fénye belopta magát a szobába és a mulatós ember bánata nagy haragra vált. A csalfa női szivet, a szivtelen embereket és a hivatal rabszolgaságát egyforma keserüséggel szidta. Soha nem érzett haragos indulatok támadtak fel a lelkében. A rabszolga keserü lázadóvá vált, a félénk hivatalnok kötekedő betyárrá. A betévedő korai vendégeket haragos pillantással mérte végig és harsogva, elszántan igérte, hogy minden zsidóval végezni fog.

Reggel lett. A bort már nem is birta. A pezsgős üvegek felsorakoztak mellette, de az italt nagy tócsákba locsolta ki. Bánatosan meredt a világosságba és zavaros, nagy, nagy keserüség kinozta. Bizonyos volt benne, hogy ez a világ gyalázatosan van berendezve és tudta, hogy ebben a dologban tennie kell valamit.

A cigányok elmentek. Keserü haraggal nézegetett maga köré. Azután fizetett. Minden pén-

zét otthagyta. Adós is maradt még. Kiment az utcára. Valami nagyot kell cselekednie, ebben bizonyos volt.

Elindult. Az órára tekintett. Fél kilenc. A hivatal felé tartott. Ingadozva haladt előre, de az utja biztos és kiszabott ut volt. Lassanként tisztába jött vele, mit kell cselekednie.

A hivatali szobája előtt elhaladt. Átment a hosszu folyosón és benyitott a polgármesterhez. Az ott ült az iróasztalánál és csodálkozva tekintett rá.

Az elszánt ember odalépett az iróasztalhoz, egyik kezével rátámaszkodott az asztalra és a másikat figyelmeztetőleg emelte fel:

— Te vén pióca, — szólalt meg határozott hangon, — te kopasz vérszopó.

A polgármester dühösen ugrott fel. Az elszánt férfiu határozottan folytatta:

— Tudd meg, hogy kivel van dolgod. Urral van dolgod. Rongyos szabó-ivadék, urral van dolgod.

A polgármester gyanakodva hajolt feléje azután méltatlankodva mondta:

— Hisz maga részeg.

Kiment és egy szolgát hivott be.

— Ültesse be egy kocsiba és vigye haza, — mondta a szolgának.

A szolga karon fogta a részeg embert, aki

megzavarva tekintett az iróasztalra. Kocsiba ültek. A hideg levegő megcsapta őket. A kocsi robogott. A részeg ember valami határozatlan aggodalmat érzett.

Hazaértek. Az asszony sikoltva futott elébe. A szolga elment. Az asszony sirt. A lakás nagy rendje és tisztasága ujra körülfogta a férfit. Most egyszerre érezte, hagy valami botor ostobaságot követett el. Lelkifurdalása támadt. Félt. Az ifjuság lángja és láza valami rut és gyülöletes csábitóként állott előtte. Ugy érezte, hogy csellel és erőszakkal ragadták ki csendes házából a bolondos, ifju zajba, amelyhez ő gyenge, és öreg már. Reszketve fogta meg az asszony kezét és keserü bünbánattal, részegen zokogott Azután ujra hozzásimulva a csendes lakáshoz szepegve, sirva, mélyen elaludt.

A FELELŐSSÉG

Hárman voltunk a szobában: Veszprémi Mátyás, Kálmán doktor, az unokatestvére és én. Veszprémi az idegességéről panaszkodott, azt mondotta, feladja a vállalatát és egészen visszavonul az üzlettől. A szobalány ekkor egy névjegyet hozott be. Veszprémi elolvasta és kedvetlenül huzta el a száját.

— Ki az? — kérdezte Kálmán.

— Garzó — felelte Veszprémi.

— Minek fogadod! — kiáltotta Kálmán haragosan. — Ne fogadd. Dobasd ki. Nem szabad gyöngének lenned. Ilyen dolgok tesznek aztán idegessé. Dobasd ki.

— Azt nem tehetem — mondta Veszprémi. Intett a szobalánynak, hogy vezesse be. Garzó bejött. Hosszu, fekete kabát volt rajta. a kabát két szárnya felfelé libbent, amint végigjött a szobán. A járása egészen különös, hullámzó, libegő, nesztelen járás volt. Hosszu szőke hajat hordott és szőke szakállat; nagy szürke szemei voltak; az arca — nyugodt

állapotban — szenvedő volt, mint egy Krisztusé ; ha nevetett, csufondáros volt, mint egy vércséé. Kezet fogott Veszprémivel és Kálmánnal, azután velem. Bemutatkozott :

— Garzó Olivér.

Ugy fogott kezet, hogy felemelte a karját magasra, azután egy széles, lendülő, de szelid vonalban leeresztette és a puha ujjait belekapcsolta az ember ujjaiba ; óvatosan, mintha valami érzékeny, kényes tárgyat fogna meg.

— Furcsa ember — gondoltam. — És furcsa neve van.

Garzó leült, mondott pár szót az időről, azután hozzám fordult.

— Olvastam az ön legutóbbi novelláját — mondta jóakarattal. — Nagyon rossz volt.

Elképedve néztem rá. Ez a furcsa ur egészen furcsán ismerkedik. Garzó nem zavartatta magát.

— Nagyon rossz volt — mondta határozottan. — Ön sulyosan vétkezik önönmaga ellen, ha kényszeriti magát az irásra. A rossz óráiban ne irjon, akármennyire szüksége van is pénzre. Vannak emberek, akik birják ezt a kényszermunkát. Ön nem birja.

Válaszolni akartam, de Garzó nem engedett.

— Általában szörnyüségnek tartom, hogy ön az utóbbi időben elhagyja a régi, derék, be-

csületes irói elvét: a tiszta artisztikumot. Mit akar ön a szociális igazságok hirdetésétől? Bizza azt a vezércikkekre.

Megint válaszolni akartam, de Garzó ekkor egyszerüen, simán, halkan elfordult tőlem és amire megszólalhattam volna, leült egy székre, egészen odarukkolt Veszprémi elé és halkan és nyomatékosan magyarázni kezdett neki valamit. Félrehuztam Kálmánt.

— Te, Kálmán, — mondtam neki — micsoda ember ez. Mi ez? Iró? Tanár? Muzsikus?

— Ez? Ez gépügynök.

— Lehetetlen.

— De igen.

— Rokonotok?

— Egy unokatestvérünket vette el.

Ránéztem a szőke emberre. Előrehajolt a széken, egészen rá Veszprémire, aki a karosszékébe beledőlve, sápadtan, bágyadtan hallgatta. A Veszprémi arca mindig fáradtabb, mindig halaványabb lett, a Garzóé egyre pirosabb és egyre mozgékonyabb. A Krisztus-arc összekuszálódott a vércse-arccal, a két szürke szem dühösen csapkodó lánggal, tévelyegve lobogott.

— Te, — mondtam Kálmánnak — ez az ember nem egészen épeszü.

— Persze hogy nem — mondta Kálmán

haragosan. — Az apja is bolond volt már. Azért keresztelte Olivérnek.

Veszprémi ekkor felállott. Verejtékes volt a homloka.

— Hát jól van, öregem, — mondta — pénzt nem adhatok neked, mert nincs. De aláirom a váltót.

Garzó felállott, kivett a zsebéből egy kék váltóblankettát, odament az iróasztalhoz, kiteritette a blankettát, tollat mártott be és odaadta Veszpréminek. Veszprémi leült és engedelmesen aláirta a váltót.

Garzó zsebretette.

— Köszönöm, — mondta halkan és elegánsan, — kedves vagy.

Azután felénk fordult.

— Kálmán fiam, — mondta — hallom, hogy peched volt. Blamiroztad magad a Kollerfiunál. Nem ismerted fel a mellhártyagyulladást. Elhagytad a punkciót. Nagy oktalanság, öregem. Aki nem bizik a fülében, az legalább anatómiát tudjon és merjen szurni.

Mosolygott. Vércsearca volt. Kálmán elsápadt dühében. Garzó azonban nesztelenül puhán megfordult és jóindulattal mondta:

— Nem tesz semmit. Nem lehet mindenki lángelme.

Kezet fogott Veszprémivel, egy széles és puha

mozdulattal köszönést intett nekem. Kálmánra rá sem nézett, azután puhán, halkan, három hosszu, hullámzó lépéssel kiment a szobából.

Egymásra néztünk. Hallgattunk. Kálmán szólalt meg elsőnek.

— Mennyit irtál alá neki?

— Az összeg mellékes — mondta Veszprémi kényelmetlenül.

— Nem mellékes. Tudni akarom.

— Mellékes.

— Nem!... Ezer? Tizezer? Huszezer? Harmincezer?

Veszprémi igent intett. Kálmán összecsapta a kezét.

— Hallatlan. Borzasztó. Hiszen akkor nem ő a bolond, hanem te.

Veszprémi szégyenkezve fordult el; leült, azután bátran mondta:

— De most igazán zseniális terve van.

— Mindig zseniális tervei vannak, de mindig van valami hiba bennük.

— Most nincs. Megmagyarázta. Egy uj ekekonstrukciója van. Gyárat akar csinálni. Ezzel a pénzzel megcsinálja és akkor bőven van hitele, hogy az üzletet vigye.

Nemsokára azután elmentem; Kálmán velem jött és az uton mondott még néhány szót Garzóról.

— Egészen bolond — mondta. — Veszedelmes, mint egy veszett kutya, a lábadba harap minden ok nélkül. Veszprémit tönkre teszi. Nemcsak pénzt zsarol ki belőle, hanem ráfekszik az egész életére. Beleavatkozik az üzletébe, rákényszeriti, hogy kivel érintkezzék, még az izlésének sem türi, hogy a maga utján járjon. Csakugyan zseniális, néha elragadóan kedves is. De ha az orvostudomány előrehaladottabb volna, ha az észrevevései nem volnának durvák, mint egy favágó munkája, szóval, ha nemcsak akkor állapitaná meg a közveszélyességet, mikor valami már dühöng, akkor ezt az embert régen tébolydába csukták volna.

Ezután elváltunk. Öt hónap mulva egy napon felmentem Veszprémihez. Az arca fáradt volt, megviselt, elkinzott.

— Mi bajod? — kérdeztem tőle.

— Itt volt Garzó.

— Mit akart?

— Pénzt. A hitelviszonyok rettentőek, nem kap sehol se hitelt.

— Adtál neki?

— Aláirtam.

— Mennyit?

— Tizezret.

— Szegény öregem, — mondtam — kicsit drága ez a rokonság.

— De olyan zseniális ember — mondta Veszprémi melegen. — Nem tehet róla, hogy ilyen rosszak a viszonyok.

Négy hét mulva egy reggel berohant hozzám Kálmán.

— Vedd a kabátodat — kiáltotta izgatotton. — Gyere velem. Azonnal.

— Hová? Minek?

— Veszprémihez. Barátja vagy, segits megmenteni.

Vettem a kabátomot. Kálmán rohant kifelé.

— Mi baj van? — kérdeztem utközben.

— Ott van nála Garzó — lihegte Kálmán. — Tönkre teszi, ha nem gátoljuk meg.

— Mit akar tőle?

— Az ekéjéről kiderült, hogy zseniális alkotás, csak szántani nem lehet vele. Most azt akarja, hogy Veszprémi adjon annyi pénzt, amennyivel fenntarthatja a gyárát. Addig, amig az ekéjét tökéletesiti . . . A hitelezői megrohanták . . . Százezer koronán alul beszélni se lehet velük.

Felértünk Veszprémiékhez. Kálmán rohant befelé, én a nyomában. A szoba tulsó sarkában — nyilván állandó hátrálás után bekergetve, beszoritva — ült a karosszékébe görnyedve Veszprémi. Ijedten, kinzottan, sápadtan. Előtte ráhajolva, kigyult szemekkel Garzó.

Mikor beléptünk, Veszprémi boldog megkönnyebbüléssel pillantott ránk. Garzó hátraforditotta a fejét, szólni akart, azután mosolygott egyet és egészen vércse-arc lett az arca; azután elfordult. Minthogy nem szabadulhatott tőlünk, legalább nem törődött velünk.

Halkan beszélt még egy ideig; Veszprémi azonban felállott és félretolta. Kiszabadult.

— Édes öregem, — mondta — ezt nem tehetem. A két váltót, a harmincezrest és a tizezrest ugyis én fizetem; ha most ilyen óriási összeget vonok el a magam üzletétől, vagy ha ilyen óriási hitelt veszek igénybe, akkor magamat teszem tönkre. Magamat és a családomat.

Garzó hátralépett egyet, az arca pirossága eltünt, a szeme tévelyegve lobbant egyet-kettőt, azután elnézett a Veszprémi feje fölött és rekedten kérdezte:

— Hát az én családom?

— Nektek — mondta Veszprémi nagyon melegen — itt vagyok én. De mi lesz, ha én is tönkre megyek?

Garzó még mindig elnézett a feje fölött és halkan belemondta a levegőbe:

— De én ezzel akartam megszerezni az első milliót.

Veszprémi nagy jósággal készült valamit mondani:

— Hja fiam . . .

Garzó azonban ekkor már ránézett, a pillantása biztosabb lett, az arca nyugodtabb és tiszta hangon, felemelt fejjel, határozottan és nyugodtan mondta :

— Ezért az összeomlásért te viseled a felelősséget.

Veszprémi elhülve nézett rá ; Garzó megnyomta a hangját :

— Ezért az összeomlásért és minden következményéért. Isten és ember előtt.

Veszprémi remegve tiltakozott :

— De hisz ez őrültség. Hogy beszélhetsz ilyent?

Garzó acélélességü hangon mondta tovább, bele az arcába, a vádat :

— Te vagy a felelős azért, hogy én belementem ebbe a vállalkozásba.

Veszprémi szólni akart de nem tudott.

— Te vittél bele — mondta Garzó keményen és pattogott minden szava. — Te vittél bele és most szándékosan romokba döntöd, hogy engem is a romjai alá temessen.

Veszprémi levegő után kapkodott.

— Ezt nem lehet tovább hallgatni — mondta Kálmán.

Odament közéjük. Szembe akart fordulni Garzóval. Garzó azonban rá sem pillantott, megfordult és kiment.

Veszprémi a homlokát simogatta és lehunyta a szemét.

— Ülj le, — szólt Kálmán — hiszen eláj ulsz. Veszprémi leült, hátradőlt, lehunyta a szemét és fájdalmasan nyögött. Később rám nézett. Megszólalt és csak dadogva tudott beszélni :

— Azt mondja ... hogy én ... vittem bele ...

— Hisz ez őrült, ez tébolyodott — szólt közbe Kálmán.

— Igaz, ez őrült — mondtam én is.

Kálmán ezután egy pohár cognacot adott Veszpréminek, sürgette, hogy utazzék el valahová. Veszprémi magához tért és én elmentem.

Ez délelőtt volt. Délután hat órakor azt olvastam az esti lapokban, hogy Garzó főbe lőtte magát és meghalt. Rohantam fel Veszprémiékhez. Az előszobában elmondta a szobalány, hogy az ur délután nagyon rosszul lett, eljött a Kálmán doktor ur és az hozott két professzort.

Bementem. A szalónba a hálószobából keserves jajveszékelés hangzott be, egy üldözött embernek a sikoltozása.

Kálmán kifelé kisérte a két professzort. Mikor visszajött, rémülten kérdeztem tőle :

— Mi történt ?

— Idegláza van. Délután ezt a levelet kapta.

Levelet vett ki a zsebéből, átadta. Olvastam. A levél alatt a Garzó aláirása. A levél szövege ez:

»Egy negyed óra mulva főbe lövöm magamat, A halálomért Isten és ember előtt te viseled a felelősséget. Te vittél a romlásba. A kiömlő vérem reád frecscsen. *Nyomorultul fogsz elpusztulni.*«

Elszörnyedtem.

— De hisz ez egy őrült volt, egy tébolyodott, egy eszeveszett.

— Az volt.

A hálószobából keserves nyögés hallatszott. A hideg futott végig a hátamon.

— Hogy van Veszprémi? — kérdeztem aggódva.

— Nyomorultul fog elpusztulni — mondta Kálmán a fogai között.

EGY HÁZASSÁG

Gyülölöm a szerelmi drámákat. Gyülölöm a bordarepesztő sóhajtásokat, a rémes fogcsikorgatásokat, az ádáz lihegéseket, a bugó felhördüléseket, a szörnyü arcrángásokat, a nagyszerü gesztusokat, — mindent, a mi vonaglás, bosszu, öles, öngyilkosság. Gyülölöm a szerelmi tragédiákat.

Ha iró volnék, királyi biztosságu és határtalan erejü, ujra irnám a világliteratura öszszes szerelmi eseteit, a drámákat és melodrámákat, a tragédiákat és balladákat, Othellótól a nagy Galeottóig és Dantétől Bürgerig. Megmutatnám a tragédia másik oldalát ; paródiát, igen, paródiát irnék róluk, az emberek rengenének a nevetéstől és a szerelmi dráma meghalna szégyenletében.

Igy csak gyülölni tudom a hangos és harsogó szerelmi eseteket. És szeretni Konc Miklóst, a barátomat, a vidéki doktort, a bölcs, jó doktort.

*

Konc Miklós földim és iskolatársam volt. A nyolcadik gimnáziumba jártunk, a mikor egy napon Miklós azt mondta nekem, hogy ő meg fog házasodni. Kinevettem.

— Te szamár, — mondtam neki egy tizennyolc éves ember egész bölcsességével — megházasodni butaság. Terheket venni magadra, lekötni magadat, gyerekeket eltartani . . . Ostobaság feláldozni a szabadságunkat.

Miklós védte a házasságot ; engem természetesen nem tudott meggyőzni, de gyanu támadt fel bennem.

— Te ! Te talán már ki is szemelted a jövendőbeli feleségedet.

— Igen.

— Ki az ?

Nem akarta megmondani. Titkolózott. Hoszszas faggatás után végre a kettőnk testvéri barátságára hivatkozva és az én baráti titoktartásomra bizva megmondta :

— Kölner Annuska.

Kölner Annuska is földink volt : a tanitónk lánya, a Miklósék szomszédja. A szomszédság összehozta őket, sokat beszélgettek, nyári éjszakákon együtt sétálgattak a ház előtt az ákácfák alatt ; — ők eljegyezték magukat. Kölner Annuska ekkor tizenöt éves volt.

Miklóssal azután felkerültünk az egyetemre,

én jogász lettem, ő medikus. Az egyetemi évek kissé eltávolitottak bennünket egymástól, mert én mulattam, ő pedig tanult ; de csak térben távolodtunk el, a barátságunk változatlan maradt. Szerelmi dolgokban én ekkor jutottam el a gőgös cinizmus, a minden nőben bestiát látó bölcsesség éveibe és valahogyan ugy éreztem, hogy Miklósnak is mosolyognia kell az ő »eljegyzésén«. A második év végén azonban, husz éves korunkban, ugy volt, hogy másnap együtt utazunk haza. Hivtam Miklóst egy éjszakai kóborlásra.

— Nem mehetek ! — mondta.

— Miért ?

— Tudod, hogy én vőlegény vagyok.

Elbámultam. Azon bámultam legjobban, hogy nincs zavarban, a mikor ezt mondja. Hogy nem szégyelli az érzelgősségét, a hűségét, hogy nem szégyel komolynak és tisztának lenni. Miklós azonban nem zavartatta magát husz évemnek semmiféle öreg bölcsessége által, hanem nyugodtan és egyszerüen elutasitott.

Ekkor lassankint kezdett nekem imponálni a nyugalma, a hűsége, a következetes, tiszta, szép szerelme. Érdeklődni kezdtem Kölner Annuska iránt. Tizenhét éves volt ekkor. Szép, komoly, barna, lány. Miklós minden délutánját vele töltötte. És Annuska minden-

ről tudott, a mit Miklós olvasott, a mit látott, a mi tanult. Annuska járatos volt a szövettanban és a kórbonctanban.

Ekkor egészen feladtam a kételkedésemet és a csendes gunyolódásomat és — egyébként összes cinikus és leánylenéző elveimet fenntartva — berendeztem a lelkem egy szögletét az Annuska iránt való respektus, a Miklós iránt való bámulat és a mindkettőjük iránt való szeretet számára. Lassanként, a mint a huszadik év határtalan bölcsességét az idő kiölte belőlem, egész kultuszt csináltam az Annuska és a Miklós tiszteletéből. Őket tartottam a legszebb, legderekabb, a boldogságot legjobban megérdemlő emberpárnak.

Azok is voltak. Okosak, kedvesek, jók, derekak, szorgalmasok. Annuska otthon dolgozott, olvasott és tanult. Miklós pedig csodákat müvelt az egyetemen. Igy telt el még két év. Annuska tizenkilenc éves lett, Miklós huszonkettő.

Ekkor meghalt az Annuska apja. Egyedül maradtak az anyjával és valami koldusnyugdijból kellett élniök. Annuska dolgozni készült. Nem tanult semmi olyant, a miért bizonyitványt kapott volna, hát varrni akart. Ekkorra azonban három kérője akadt. El akarta venni az a fiatal tanitó, a ki az apja helyére jött ;

megkérte a kezét egy kereskedő, aki özvegy ember volt és a két gyerekének anyát keresett; és el akarta venni egy Kulin Mihály nevü bérlő, egy gazdag ember, egy ötvenéves agglegény, aki a kocsijáról látta meg, a mikor egyszer a házuk előtt elhajtatott.

Annuska elutasitotta őket. Az anyja és a rokonsága, szegény, éhes emberek, nekiestek és reggeltől estig és estétől reggelig gyötörték biztatással, váddal, szemrehányással. Annuska türte az ostromot, bár minden nap a szemére vetették, hogy miatta kell otthon száraz kenyeret enni. Az anyja és a rokonsága ekkor rávetettek magukat Miklósra. Hogy Miklós őt csak bolonditja, hogy ott fent éli a világát, hogy eszeágában sincs őt elvenni, hogy amugy is a szolgabirókisasszonynak udvarolt már a nyáron... Annuska állotta az ostromot.

A Miklósról szóló hirek azonban egyre piszkosabbak és egyre aggodalmasabbak lettek, ugy hogy Annuska négy hónap mulva, márciusban végre irt egy kétségbeesett levelet Miklósnak: az Isten szerelmére, jöjjön haza.

Miklós megmutatta nekem a levelett. Őszintén megijedtem.

— Mit csinálsz? — kérdeztem tőle.

— Még nem tudom, — mondta.

Halvány volt és nagyon komoly.

— Te mit gondolsz? — kérdezte tőlem.

— Istenem... Én nem tudom.

Sokáig hallgatott, azután elbucsuzott tőlem.

— Miklós, ne csinálj semmi bolondságot — mondtam neki.

Halkan és nyomatékosan válaszolt:

— Ne félj... én semmiféle bolondságot nem csinálok.

Harmadnapra rá visszajött otthonról. Nem mondta, mi történt, és én nem akartam kérdezősködéssel bántani. Egy hét mulva azt olvastam az ujságban, hogy Annuska eljegyezte magát Kulin Mihálylyal. Sirni tudtam volna a dühös keserüségtől.

Aznap este eljött hozzám Miklós.

— Olvastad? — kérdezte.

— Igen.

— Elmondom neked, — mondta halkan — hogy mi történt.

Leült és elmondta.

— A mikor hazaérkeztem, Annuskát rettentő állapotban találtam... A bestiák nagyon meggyötörték. Gyulladt volt a szeme a szakadatlan sirástól. Zokogva fogadott és azt mondta, hogy ha másképp nem menekülhet, ő meghal...

Megfogtam a kezét, leültettem, megnyugtattam és csendesen és okosan, mint a hogy mi egymással beszélni szoktunk, megbeszéltük, mit kell tenni. Először is megállapitottam, hogy meghalni nem. Csak a halál nem! Se együtt, se külön. Az élet tulságosan nagy érték, és mi egymásnak tartozunk egy szép és boldog élettel... Tehát meghalni nem. De akkor mit? Én most feleségül nem vehetem... Még nagykoru sem vagyok, az apám nem egyeznék bele... Elszökni?... Ő elszöknék velem, eljönne velem pap nélkül és anyakönyv nélkül. A szegénység nem volna baj, abból a pár forintból, a mit otthonról, kapok, megélnénk egy hónapos szobában. Vagy én elhagynám az egyetemet és keresnék — mondjuk — egy dijnokságot. De hátha egy év mulva meghalok? Hátha itt hagyom őt, mielőtt törvény szerint is a feleségem lett volna? És ha akkora másodmagával lesz?... És hogyan vigyem én őt bele ilyen veszedelmes és ilyen tisztátalan dologba? Erről is letettünk. De akkor mit? Várjon rám? Az éhezés nem volna baj, de az anyja és rokonai gyötrését nem birja ki. Sokáig gondolkoztunk, szeretettel, nyugodtan és aggódva vizsgálgattuk a dolgot, és megállapitottuk, hogy a legokosabb, ha ő férjhez megy.

— Ezt ti állapitottátok meg? — kiáltottam meglepetve. — Ezt te tanácsoltad neki?

— Igen.

Rábámultam. Végre azt hittem, hogy értem.

— Értem — mondtam.

— Nem érted — válaszolta Miklós — mostantól fogva három évig én a közelébe sem megyek. Nem is fogunk találkozni. A nyári szünidőre sem megyek haza, nehogy véletlenül találkozzam vele.

— Akkor nem értem.

— Abban állapodtunk meg, hogy mert ez az állapot türhetetlen állapot és mert valaminek történnie kell, ő menjen férjhez. Három év mulva én elmegyek érte és elhozom a férjétől.

— Elhozod a . . .

— Igen, akorra lesz állásom, akkor elhozom a férjétől. Ezért együtt választottuk ki a kérői közül azt, a melyikhez hozzámenjen. Kulint választottuk, nemcsak azért, mert gazdag ember, hanem azért, mert Annuskát nagyon szereti és valószinüleg gyöngéd lesz hozzá; és különösen azért, mert öreg ember, ötven éves és Annuskának az irántam való hüsége egy percig sem lesz kisértésben.

Ugy elbámultam ezen a magyarázaton, hogy egy szót sem tudtam szólni. Miklós azután elment.

A dolguk még sokáig foglalkoztatott. Lassankint azonban megállapodtam abban, hogy ezek megcsalták magukat. Nem maradnak ők három évig távol egymástól, hanem nagyon is találkoznak majd. Ha pedig három évig távol maradnak, akkor el is felejtik egymást.

Miklós azonban nem jött velem haza a következő nyáron. Ekkor Annuskát is láttam párszor. Olyan volt, mint lánykorában. — De hiszen ez nem tart soká. — Miklós azonban a következő nyáron sem jött haza és Annuska továbbra is lányos maradt : egy szelid, komoly, szép barna lány. És ez igy maradt a harmadik nyáron is.

Ezen a harmadik nyáron, szeptember végén azonban egy napon hazajött Miklós. Járásorvos lett Gömörmegyében. Eljött hozzám. Kocsival volt.

— Gyere ki velem — mondta — a Kulin-tanyára.

Felültem a kocsira és kihajtottunk a Kulin-tanyára. Miklós a kocsit már az országuton megállitotta.

— Nem vagyunk vendégek, — mondta.

Gyalog mentünk fel a házba. A verandán ott találtuk Annuskát.

— Eljöttem Annuska, — mondta Miklós.

— Igen, Miklós, — mondta Annuska.

Ekkor jött Kulin Mihály. Barátságosan fogadott bennünket. Leültetett. És hogy miért jöttünk? Miklós igen röviden elmondta.

— Három évvel ezelőtt abban állapodtunk meg Annuskával, hogy én három év mulva eljövök érte. Most eljöttem érte és magammal viszem.

Kulin Mihály dühbe akart jönni.

— Nekem — mondta Miklós nyugodtan — igen kellemes volna, ha ez az ön beleegyezésével történhetnék meg. Ha ön belátná, hogy ennek igy kell lennie. De mindenesetre megtörténik az ön beleegyezése nélkül is.

Kulin Mihály haragudott, Miklós mondott még egy pár megnyugtató szót neki, azután odaszólt Annuskának:

— Öltözködj, Annuska

Annuska leakasztott a veranda fogasáról egy vászonköpönyeget, egy olcsó porköpönyeget, feltett a fejére egy két hatos értékü szalmakalapot és a porköpönyegben és a szalmakalapban eljött velünk. Három perc mulva hajtottunk hazafelé.

*

Én tudom, hogy ennek a dolognak sok ága-boga van. Másképpen is történhetett volna ez. De igy történt. És mert igy történt és mert a világ legboldogabb házassága, a világ legszebb családja igy lett meg, joggal gyülölöm a felhördüléseket és az arcrángásokat, mindent, a mi bosszu, ölés, öngyilkosság, mindent, a mi szerelmi tragédia.

EGY BÁTOR LEÁNY

— El fog venni, — mondta a leány büszkén.

— Igazán? — kérdezte az asszony meglepetve. — Mi történt?

— Még semmi sem történt. De már bizonyos vagyok benne.

— Miért?

A leány körülnézett, nincs-e valaki a közelükben, azután elbeszélte:

— Eddig jó barátságban voltunk, a távoli rokonság révén tegeződtünk... nagyon jó barátságban voltunk. Szinte tulságosan jó barátságban voltunk, mert soha egy percre sem melegedett fel, soha egy percre sem zavarodott meg. Képzeld... nyugodtan elbeszélte nekem, hogy sohasem fog megházasodni, az asszony őt csak zavarná, ő nyugodtan, szépen, előkelően akar élni és tovább akarja gyüjteni a képeit és a régiségeit; olyan leány ugy sincs aki őt le tudná kötni, mert abban a leányban együtt kellene lennie egy szelid leány szelid-

ségének és egy vad asszony vadságának. A mit én ugy sem értek, mondta ő.

Az asszony ránézett a leányra és a leány mosolyogva bólintott:

— A mit én természetesen kitünően értek.

Az asszony csóválta a fejét, a leány pedig nevetve beszélte tovább:

— Eddig azonban nem történt semmi. Tegnap azonban az történt, hogy egy kicsit hanyagul ültem a diványon és a jobb vállamról lecsuszott a ruhám, a lila batisztpongyolám. Szabadon maradt a nyakam és a vállam. Fel akartam támaszkodni, hogy megigazitsam, de ekkor egyszerre láttam, hogy ő odanéz. A vállamra. Ugy maradtam.

Az asszony szörnyüködött és a leány nevetve mondta:

— Beszélgettünk... beszélgettünk... és ő alig nézett egyszer is a szemembe; az egész idő alatt a vállamat nézte. Már reszketett a jobb karom, a melyre rátámaszkodtam, alig birtam már frissen és graciózusan tartani magamat, de összeszoritottam a fogamat és ugy maradtam több mint egy félóra hosszat. És a mi a legnehezebb volt, ugy kellett tennem, minta nem látnám, hogy ő a vállamat nézi. Ártatlannak kellett lennem: egy szelid leány és egy vad asszony keverékének.

— Hallatlan — mondta az asszony — mikre vagy képes. A válladat mutogatni!

— Miért? — felelte a leány nevetve. — Mikor olyan szép a vállam.

II.

— Ma a karomat mutattam meg neki — mondta a leány.

— Hogyan? — kérdezte az asszony.

— Hogyan! De naiv egy teremtés vagy te. Hát felvettem a könnyü kimonomat. Azután, amikor már eleget beszélgettünk, ásitottam egyet, felemelt karral nyujtózkodtam egyet, a bő ujjaim ráhullottak a vállamra és én nem hajtottam visza őket. Otthagytam őket. Szabadon volt az egész karom.

— És ő?

— Ő ott ült velem szemben és kipirult az arca és csillogott a szeme és hevesen beszélt és közben folyton a karomat nézte. Én kinézegettem az ablakon, felelgettem neki, finoman csevegtem, ábrándos voltam és közben arra vigyáztam, hogy vissza ne hulljon a karomra a kimono ujja.

— Micsoda leány vagy te! — mondta némi megbotránkozással és sok elismeréssel az asszony.

— Micsoda leány vagyok? Olyan, mint a többi. Olyan, mint a milyen te is lettél volna, ha merted volna. Te is azt akartad, hogy elvegyen az urad. Én is azt akarom, hogy ő elvegyen.

— De nem is szereted.

— Eléggé szeretem arra, hogy hozzámehessek.

— És elvesz?

— El. Tegnap megkért, álljak fel, hogy az alakomat megnézhesse. És azt mondta, ha festő volna, elvenne engem feleségül, hogy a modellje legyek.

III.

— Most mondd meg, — szólt a leány türelmetlenül — mit tegyek? Pár nap mulva mindnyájan hazautazunk; ha addig nem történik valami, akkor sohasem történik semmi. Én ugy akarok innen hazautazni, hogy már a menyasszonya legyek. Azt akarom, hogy megkérjen, azt akarom, hogy megkérjen, azt akarom, hogy megkérjen!

— És hogyan akarok ezt csinálni? — kérdezte az asszony.

— Hiszen éppen ez az, amire tőled kérek tanácsot. Azért vagy asszony. Mondd meg, mit csináljak?

— Várni kell. Én is bevártam, mig az uram megkért. Öt évvel ezelőtt még igy csináltuk.

— Libák voltatok. Várni, várni, amig ő kegyeskedik elérkezettnek látni az időpontot. Én már elérkezettnek látom.

— Hát mennyire vagy vele voltaképpen?

— Mennyire? Messzire. El van kábulva. Mikor a vállamról lecsuszik a ruha, és én tisztán és ártatlanul nézek a szemébe, olyankor mintha egy kicsit mindig részeg volna.

— Hát akkor mit akarsz?

— Siettetni akarom a dolgot. Egy lóditásra volna meg szükség, egy energikus lenditésre, valamire, nem tudom mire . . .

Végignézett magán és egy mozdulattal végigintett magán a nyakától a cipőjéig:

— Én már nem tudok mit adni.

Beszélgettek még, azután a leány elhallgatott. Gondolkozva bámult maga elé, egyszerre odacsuszott az asszonyhoz.

— Te, — mondta neki egészen halkan — mi volna, hogy ha ő egyszer meglátna engem . . . ugy . . . véletlenül . . . ruhátlanul . . .

— Hogy érted ezt? — kérdezte megdöbbenve az asszony.

— Szent Isten, de ijedős vagy: hát ruhátlanul . . . mint a Canova hercegnője.

— Nem szégyelled magad! — kiáltotta az asszony.

— Nem. A szoba is meleg. És mért szégyelném magamat; nem vagyok én csunya, És nem is volna az ugy, hogy én szándékosan mutatom meg magamat.

— Hanem?

— Oh, te naiv lélek. Mondtam már: véletlenül. Csak igy van értelme. A meglepett tartózkodás, a meglepett szemérem!

— Hát mit takarsz csinálni? — kérdezte bámulva az asszony.

— Holnap délelőtt megmondom neki, hogy délután ne jöjjön át hozzám, mert aludni akarok. Ugyis tudom, hogy azért átjön. Eddig még mindig átjött. Egyszer aludtam, akkor megvárta mig felébredek. Most is ugy lesz, mintha aludtam volna. De elfelejtem bezárni az ajtómat. Tudom mikor jön. És a mikor jön, meg fog lepni engem, éppen átöltözködőben, éppen két ruha közt, álmosan, nyujtózkodva, gyanutlanul, az ajtónak hátat forditva... Elég időt adok neki rá, hogy megnézzen, azután hátrafordulok, sikoltok egyet, ő kimegy, el van kábulva... El lesz kábulva.

— Kérlek, — mondta az asszony könyörögve — ne csináld ezt.

— Miért?

— Őrültség. Nem szabad. Nem lesz jó vége.

— Jó vége lesz ... a legjobb vége lesz ... házasság lesz a vége.

IV.

— Mi történt? — kérdezte az asszony izgatottan.

A lány kisirt szemmel nézett fel rá:

— Holnap elutazik, — felelte halkan.

— Miért? Mi történt?

A lány nem válaszolt.

— Benyitott hozzád? — kérdezte az asszony.

— Igen.

— És ... ugy ... történt ... minden?

— Igen.

— És? És?

A leány ujra sirni kezdett és zokogva borult az asszony nyakába:

— Este egészen hideg volt hozzám, ujra rokoni hangon beszélt velem és mikor én azt kérdeztem, nem tetszem-e neki, azt mondta ... azt mondta ...

— Mit mondott?

— Azt mondta ... hogy sohasem hitte volna ... hogy annyi hiba van az alakomban ... az aktomban csupa elrajzoltság és vonalhiba ...

A SZERELEM

— Kit még? — kérdezte Ország.

A felesége fölhuzta a vállát és megrázta a fejét:

— Azt hiszem, nincs más.

Ország összehajtotta a papirlapot, amelyet a kezében tartott. Ekkor hirtelen megszólalt Viola:

— Papa kérlek, még talán Kláray Gézát.

Az asszony csodálkozva nézett rá, Ország pedig elhuzta a száját:

— Kláray? Ugyan kérlek!...

— Az én kedvemért, — mondta Viola határozottan.

Belepirult a merészségébe, de bátran nézett az apja csodálkozó arcába.

— Istenem!... Kláray! — mondta Ország panaszosan.

— Mi kifogásod van ellene papa? — kérdezte Viola elszántan.

— Utálatosan szép fiu. Imádja magát és imádtatja magát. Elbizakodott komédiás.

— Hiszen neked barátod, papám, — mondta Viola sértődötten.

— Barátom? ...

— Tegeződöl vele.

— Egy banketten összetegeződtem vele. Hajnaltájban. Amikor már a cimbalmossal is tegeződik az ember. Az nem jelent semmit.

Viola habozott, a földre nézett, azután fölkapta a fejét.

— Mégis ... Kérlek, papa ... Az én kedvemért.

Ország meglepetve nézett rá, kutatva nézett a szemébe egy ideig, azután gondolkozva kibontotta a papirt és elővette a ceruzáját.

— Hát ha te minden áron akarod, — mondta lassan, — meghivjuk.

Beleirta a listába a Kláray nevét. Két hét mulva megvolt az estély. Kláray ragyogott, szép volt, diadalmas volt és imádtatta magát a tizennyolc éven aluli leányokkal és a harminc éven felüli asszonyokkal. A leányok között ott volt Viola is. Ország elámulva nézte.

— Mi történt ezzel az okos, kedves teremtéssel? — kérdezte magától.

Viola egész este, egész éjszaka, hajnalig Kláray körül volt. Ügyesen csinálta, aki nem figyelt rá, nem vehette észre, soha fetlünővé nem vált, mindig tudott a maga számára még egy-

két csacsi leányban vagy buta asszonyban fedezetet találni, de egész este Kláray körül volt.

— Milyen ravaszakká lesznek, az ilyen kedves, becsületes leányok, — gondolta Ország csodálkozva.

Egész éjjel figyelte a leányát és reggelfelé elhülve állapitotta meg:

— Kacérkodik vele!...

Egy percre meghökkent, egy félpercig boszankodott, azután mosolyogva válaszolt önönmagának arra a kérdésre, mi történt ezzel az okos, kedves teremtéssel.

— Szerelmes! — mondta magában nevetve. — Egyszerüen szerelmes.

Elgondolkozott és egy ideig még mulatságosnak találta a dolgot.

— Titánia, — mondta magában — a tündérkirálynő, aki nem látja, hogy a szerelmese szamárfejet hord.

Reggel felé azonban elmult a jókedve. Kláray ekkor menőfélben volt és Viola ideges lett, majdnem izgatott. Az arcán kétszer-háromszor is végigsuhant egy nagy szomoruság. Ekkor Országnak is elment a jókedve. Mikor azután egyedül maradtak és Viola szótlanul elbucsuzott tőle és vonagló arccal a szobájába sietett, akkor szomoruan mondta:

— A kis leányom szerelmes: nagyon, komolyan, fájdalmasan szerelmes.

Meghatottá és bánatossá tette ez a gondolat, a szive megmelegedett és ellágyult, tele lett szeretettel és részvéttel és amikor lefeküdt és elaludt, ez volt az utolsó gondolata:

— Viola, kedves, okos, jó kis lányom...

Viola a következő hetekben egyszerre kedvet kapott a szinházbajárásra. Ország látta, hogy ez a kedv világos összefüggésben van azokkal a darabokkal, amelyekben Kláray játszik. Azt is megtudta, hogy Viola a korcsolyapályán mindennap találkozik Klárayval. És amikor a leány egyre szótlanabb és egyre sápadtabb lett, egy napon félrevonta:

— Viola, kis lányom — mondta neki komolyan és gyöngéden — szerelmes vagy?

A leány lehajtotta fejét, habozott, azután könnyes szemmel nézett föl az apjára.

— Igen, papa, — felelte halkan.

— Hát mit busulsz azon? — mondta Ország szeretettel. — Én nem bánom... Én hozzáadlak ahhoz, akit szeretsz.

A leány könnyes szemmel nézett rá és vonagló ajakkal, kétségbeesve fakadt ki:

— De nem vesz el, papa!

— Ki? — kérdezte Ország méltatlankodva. Ki? Ki nem vesz el?

A leány nem válaszolt, csak az ajka reszketett.

— Ki? — kérdezte Ország még egyszer méltatlankodva. — Kláray? Kláray?

A leány igent intett.

— De miért? — kérdezte fölháborodva Ország. — Hogyne venne el? Boldog lenne... legyen is boldog... ha hozzá mégy. Miért ne venne el?

— Oh, papa, — válaszolta Viola reszkető hangon, — hát ne légy olyan naiv. Nem vesz el, mert nem szeret. Nem kellek neki. Asszonyoknak udvarol. Az asszonyok elkényeztetik. Nem kellek neki.

Ország ekkor elbámult, bólintott egyet-kettőt és csendesen elszomorodott. Három hónap mulva egy éjszaka találkozott Klárayval. Elvitte magával.

— Gyere, — mondta neki — ma éjszaka veled akarok lenni.

Kláray keveset ivott, a hangját kimélte; Ország azonban szaporán hajtogatta a poharakat és hajnaltájban élni kezdett a becsipett ember minden jogával.

— Szép fiu vagy, fiam, — mondta Kláraynak, — de jóizlésü asszonynak nem tetszhetel te.

— Miért? — kérdezte Kláray meglepetve.

— Mert olyan utálatosan szép fiu vagy, fiam. Mert olyan elbizakodott, szamár komédiás vagy fiam. Mert ez a szép fejed belül olyan üres, mint a tök. Vannak nők, aki számára veszélytelenebb vagy, mintha elő-hátul pupos lennél.

— Kik azok a nők? — kérdezte Kláray fölfortyanva.

— Kik? Kik?... Sokan vannak. Az én lányomat nem félteném tőled, ha tizedmagaddal volnál férfi a világon. Az ő számára te veszélytelen vagy.

— Miért?

— Mert okos leány. Egész életében ujságirók, művészek között élt. Ő tudja, hogy ami szépet a szinpadon mondasz, azt Shakespeare találta ki, nem te. És hogy itt a szép fejedben belül nincs semmi. Az kinevet téged. Az mulat rajtad.

— Miért nevet ki? — kérdezte sértődötten Kláray.

— Kinevet, mert feszengsz, mert illegeted magad, mert regényes és költői akarsz lenni, mert szivdöglesztő pillantásokat vetsz magad köré... Nevet rajtad. Vihog a hátad mögött. Kacag. Hahotázik, hogy a könnyei csurognak. Mulatságosabb szinház vagy neki, mint akármelyik szinház...

Kláray dacosan elbigyesztett szájjal nézett maga elé. Ország ekkor — részeg emberek módjára — megölelte, megveregette a hátát, biztositotta róla, hogy szereti, azután másról kezdett beszélni. Nemsokára azután haza is mentek.

Viola másnap piros arccal, csillogó szemmel és ragyogó jókedvben jött haza a déli sétáról. Ország megkérdezte a feleségétől:

— Mi hozta olyan jókedvbe ezt a leányt?

A felesége utána nézett Violának, elég messze van-e már, azután megsugta:

— Azt hiszem az, hogy a korzón hozzánk-csatlakozott Kláray.

Ország szótlanul bólintott. Egy hét mulva félrevonta a leányát:

— Viola, kis leányom, — mondta neki — egy tanácsot akarok adni. Hallgasd meg, ne válaszolj rá semmit, de fogadd meg. Higyj benne és ne térj el tőle, akármi történik is. Ez a tanács az, hogy ne hódittasd meg magadat könnyen. Akármilyen nehéz: ne válaszolj a célzásokra. Akármilyen nehéz: ne adj egyenes választ. Akármilyen nehéz: nevess minden gyöngéd szón. Ez nehéz, de tedd meg. És ne valld be, soha, hogy már három hónappal ezelőtt szerelmes voltál. Soha ne valld be, hogy vártál, epekedtél. Ha igent mondanál,

légy leereszkedő; kegyességből mondd ki az igent.

A leány bámulva hallgatta és nem válaszolt.

— Fogadd meg a tanácsomat, — mondta Ország még egyszer. — Megfogadod?

A leány habozott egy kicsit.

— Igen, — mondta azután bizalommal.

Nyár elején egy napon Ország a kapuban találkozott Klárayval.

— Szervusz, — mondta neki, — az utóbbi időben gyakran van hozzád szerencsénk... aminek én egyébként nagyon örülök...

— Kérlek, kedves bátyám, — mondta Kláray meghajtott fejjel, kicsit alázatosan és kicsit gunyosan — minthogy egészen veszélytelen vagyok...

Ország ugy tett, mintha gondolkoznék, azután nevetve mondta:

— Ah, a téli szincerizálásomra gondolsz? Remélem, nem haragszol érte. A bor beszélt belőlem.

— Dehogy haragszom, — mondta Kláray mosolyogva.

Nyár elején, két nappal a nyári utazásuk előtt, Kláray bekopogtatott Országhoz. Ragyogott a büszkeségtől.

— Kedves bátyám, — mondta csendesen és

diadalmas mosolygással — bátor vagyok tőled megkérni a Viola kezét.

Ország fölállott és bámulva hajolt előre, Kláray diadalmas mosolygással állta a bámulást.

— Nagyon megtisztelő, amit mondasz, — szólalt meg végre hidegen Ország, — de én nem rendelkezem a leányom kezével. Viola teljesen szabad ura az elhatározásának.

A Kláray diadalmas mosolygása erre még fényesebb lett. Fölemelte a fejét és halkan és gőgösen mondta:

— Én a Viola engedelmével jöttem hozzád. Ő már igent mondott.

— Az lehetetlen, — kiáltotta Ország. — Az le-he-tet-len! ... Teljesen lehetetlen!

— Ugy látszik, mégis lehetséges, — mondta Kláray gőgösen.

Ország kisietett a szobából. Kláray utána ment. Benyitottak Violához.

— Viola, — kiáltotta Ország, — igaz az, amit Kláray? ...

— Igaz, — felelte Viola mosolyogva.

Ország összecsapta a kezét.

— Hihetetlen, — mondta — ezt sohse hittem volna. Viola! ... Hogy te hozzá akarsz menni egy ... hogy te hozzámenj ... sohse hittem volna.

Kláray megfogta a Viola kezét, megcsókolta és mélyen zengő hangon mondta:

— Szeretem. És ő is szeret.

Azután ismét egy diadalmas mosolygással hozzátette:

— Amint látod, nem nevet ki.

Az esküvő előtt Ország még egyszer lelkére kötötte a leányának, hogy sohase árulja el: milyen szerelmes volt és milyen régóta volt szerelmes; azután meg volt az esküvő, a fiatalok elutaztak; hat hét mulva hazajöttek, beköltöztek uj lakásukba és jókedvüen, boldogan és elégedetten megkezdték a házaséletet.

Félév mulva egy napon Violának ki volt sirva a szeme.

— Mi bajod? — kérdezte tőle Ország.

A fiatal asszony nem akarta megmondani. Végre bevallotta: — azért sirt, mert a férje tegnap éjjel nem jött haza . . . várt rá hajnalig. . nem jött . . . reggeli nyolc óra volt, mire hazavetődött.

— Hát mit csinált? Hol volt? — kérdezte Ország.

— Nem tudom, nem mondja meg, — felelte sirva Viola.

— És miért ment el egyáltalában?

— Nem tudom.

— Történt közöttetek valami?

— Nem ... azaz hogy ...

— Mi történt?

— Semmi.

— Nem igaz. Mondd meg, mi történt.

Viola rövid faggatás után elmondta, mi történt. Gézának állandóan ugy fájt, hogy a felesége valamikor nevetségesnek tartotta őt, kinevette őt ... Ugy fájt neki ... panaszkodott miatta ... Ő, Viola, végre is megsajnálta, megesett rajta a szive, tegnapelőtt ... bizalmasan beszélgettek ... ekkor megmondta neki, hogy ez nem is igaz, sohasem nevette ki őt, régen szerelmes belé; azt, hogy kinevette csak a papa találta ki ...

— Ezt mondtad neki? — kérdezte Ország komolyan.

— Igen, papám, — mondta az asszony sirva. — Nem kellett volna tennem. Te megmondtad. De mikor ugy szeretem. Mikor örömet akartam neki szerezni vele.

Ország gondolkozott egy kicsit, azután ezt mondta:

— Mindenekelőtt: ne sirj. Ne legyen vörös a szemed a sirástól. Akármilyen nehéz: ne törődj vele, mit csinál a férjed. Akármilyen nehéz: legyen jókedved. Akármilyen nehéz: nevess. Meg tudod ezt csinálni?

— Meg ... meg, — mondta Viola sirva — ha kell ...

— Kell.

Ország egy hét mulva egyedül találta Kláraytt. Viola nem volt otthon. Barátságosan üdvözölte, leült, szivarra gyujtott és csendesen füstölt.

— Igaz is, — szólalt meg azután, — hát hamarosan elváltok, mi?

— Ki válik el? — kérdezte Kláray bámulva.

— Ti. Viola meg te.

— Mi?

— Igen, ti. Azért nem kell haragban lennünk. Én szivesen látom a dolgot; jobb békésen, urasan, szépen szétmenni, mint csunyán együtt élni. Violának is jobb igy.

— De nekünk eszünk ágában sincs elválni. És miért volna ez Violának jobb?

— Hát! ... kérlek ... nem voltatok ti egymáshoz valók ... Nem voltál te neki való ember.

— Miért ne lettem volna én? ... Engem szeretett. És szeret.

— Szeretett! ... — mondta Ország kicsinylően és egy kézlegyintéssel. — Te életre-halálra udvaroltál neki, hát ő is fölmelegedett egy kicsit. De ez nem az igazi.

Kláray ekkor felugrott és hevesen és gunyosan és diadalmasan kiáltotta :

— Fölmelegedett ? És ez nem az igazi ? . . . Hát nagyon tévedsz. Én még rá sem néztem, tőlem még egy jó szót sem hallott, már szerelmes volt belém. Egy félévvel, tiz hónappal előbb. Amikor a te állitásod szerint kinevetett. Végigsirta az éjszakáit. olyan szerelmes volt.

— Micsoda meséket mesélsz te itt összevissza ? — kérdezte Ország bámulva. — Kitől hallottad te ezt a rémregényt a féléves és egészéves szerelemről és az éjszakai sirásokról ?

— Kitől ? — kérdezte Kláray. — Tudod kitől ? — kiáltott diadalmasan. — Hát tőle. Tőle magától. Bevallotta.

— Ah, ugy ? Tőle ?

Ország elkezdett nevetni, hangosan nevetett egy ideig, azután bólintgatott a fejével és csöndesen mosolygott maga elé. Hallgatott. Kláray elbámulva nézte. Ország makacsul hallgatott és makacsul mosolygott.

— Mit nevetsz kérlek ? — mondta végre idegesen Kláray.

— Én csak mosolygok.

— De min ?

— Csak ugy.

Tovább mosolygott. A Kláray könyörgésére végre megmondta, min :

— Hát te habozás nélkül elhitted neki azt a romantikus történetet a szerelméről, az éjszakai sirásokról? . . .

— Igen, — felelte Kláray ebámulva.

— Te boldogtalan komédiás te, hát sohasem fogod te megérteni, hogy milyen egy okos asszony, milyen egy előkelő női lélek?

— Miért? — kérdezte Kláray zavarodottan.

— Miért? Miért? Hát nem érezted meg az első percben, hogy hazudik. Hogy összehazudja az egész regénykét. Hogy a kedvedért talált ki mindent. Hogy el akarja felejtetni az okosságát, a felsőbbségét. Szó volt arról ugy-e, hogy ő kinevet téged?

— Igen.

— És ő letagadta?

— Igen.

— Milyen kedves, milyen jó tud egy ilyen asszony lenni. Milyen gyöngéd és finom dolog ez. El akarja felejtetni, hogy kinevetett. Talán maga is el akarja felejteni. Erőlködik, hogy valami igen tiszteletreméltó alaknak lásson téged. Erőlködik, hogy szerethessen. De nem fog sokáig sikerülni.

— Miért?

— Mert mégis csak szamár vagy fiam . . . És ő azt látja. Egy darabig takargatja maga előtt, azután csak rájön. Egy ideig még ilyen

gyöngéd, kedves hazugságokat talál ki, azután ujra kinevet. Mint leánykorában. Utánozta, hogyan csókolsz kezet és hogyan nézel a nők körül és hempergett a kacagástól.

Egy másodpercre elhallgatott, azután sietve hozzátette :

— Én csak azt akarom, hogy ha váltok, a válás csöndes legyen, uras, előkelő.

Kláray komoran és szótlanul nézett maga elé ; Ország nemsokára fölállott, barátságosan bucsuzott és jókedvüen ment el.

Másnap délelőtt fölkereste a leányát és érdeklődéssel kérdezte :

— Mit csinál Géza ?

— Tegnap óta egyre azzal zaklat, igaz-e, hogy el akarok tőle válni. Igaz-e, hogy lenézem.

— És te ?

— Nem adok határozott választ. Mosolygok.

— Igy van jól. És ?

Viola fölállott és jókedvüen, nevetve és örömmel mondta :

— Tegnap egész este itthon volt.

AZ ÁLOM

Azon az estén véletlenül Tamás jutott az eszünkbe.

— Szegény fiu, — mondotta Miklós, — ilyentájban, nyár közepén tünt el.

Hátradőlt a székében, szivta a szivarját és gondolkozva mondta:

— Máig sem tudom, mi oka volt az öngyilkosságra. Előtteváló nap találkoztam vele az orfeumban: pezsgőzött és széles jókedve volt. Másnap este azután a botját és kalapját találták meg a Lánchidon. És jött a levél Imre bácsihoz, hogy gyengének érzi magát az életre...

... A nyári estében, dus vacsora után jól érezte magát az egész család. Nem jó ilyenkor nagy gondolatokkal megerőltetnie magát az embereknek. Nem szólt senki. Később Margit szólalt meg:

— Hátha nem is halt meg?

A társaság megmozdult:

— Ah, nevetséges, ostobaság — mondották haragosan.

— A holttestét nem találták meg — válaszolt a makacs Margit. — Hátha él valahol elrejtőzve... Olyan extravagáns volt mindig. Most felzudult mindenki és a lány erre elhallgatott. Azután másról kezdtünk beszélni és elfelejtettük a dolgot. Kellemes volt együtt üldögélni a langyos éjszakában, beszélgetve és szivarozva.

Egy órakor feküdtünk le. Rosszul aludtam. Zavaros álmaim voltak Tamásról, a Dunáról, és reggel fáradtan ébredtem fel.

Lementem a kertbe reggelizni. Ott volt az egész család, de mindenkinek rossz kedve volt. A pompás reggelit étvágytalanul piszkálták és a fonott nádszékeken kényelmetlenül feszengtek. Nem igen beszélt senki. Végre Miklós sóhajtott egyet és nagy elhatározással azt mondta:

— Az éjjel Tamással álmodtam.

Riadt pillantások szegeződtek reá. Ezeket a gyáva pillantásokat látván, Miklós kiegyenesedett, felemelte a fejét és most már csak azért is — de hogy a lelkén is könnyitsen — emelt és határozott hangon beszélni kezdett:

— A Lánchid felé mentem és ő egyszerre szembejött velem. Egy cseppet sem voltam meglepetve és ő is egészen nyugodt volt. »Szervusz«, — mondta és kezet fogtunk.

Azután szokása szerint idegesen karon fogott és elindultunk lassan a Dunaparton. Egy ideig szótlanul mentünk, azután ő azt mondta: »Ti azt hittétek, hogy én meghaltam...« Erre nem tudtam semmit válaszolni. Ő ujra hallgatott és azután komolyan folytatta: »Nem illettem én bele a családba. Az anyám elhozta a millióját és azután meghalt. Apám is meghalt és én egyedül maradtam köztetek. Ti erősek voltatok, hangosak, kemények, engem pedig gyengévé és álmodozóvá tett az anyám örmény vére. Ugy kellett volna lennie, hogy tiközületek valamelyiké legyen a millió... Ên hiába erőlködtem, hogy éljek vele: elfárasztott és kimeritett a mulatás, az urnak levés, az élet. Ezért átengedtem nektek a milliómat.« Ujra hallgatott ekkor és én gondolkozni kezdtem: meg van-e halva vagy csakugyan elrejtőzött valahová öt évig. Néztem az arcát: olyan sápadt, barna volt, mint mikor utoljára láttam, a szeme fáradt, kékgyürüs; elől kilátszott két nagy foga. A szalmakalapja is olyan volt, a piros nyakkendője is. Ő igy válaszolt a gondolatomra: »Nem vagyok meghalva. Átengedtem nektek a milliót és ti birtokba vettétek. Ên gyenge voltam és elpusztultam, jöttetek, ti, akik erősek vagytok. Ti tudtok urnak lenni, tudtok mulatni

és élni ... De engem megsiratni nem tudtatok. Amikor árva lettem, az egész család vigyázott rám, nevelt és dédelgetett. Mikor megjött a hire, hogy elpusztultam: ki siratott meg engem? Hullottak könnyek, mert érzékeny az emberi sziv és olyan szomoru halál az a Dunában ... De ki zokogott értem? ki gyászolt engem? Azt mondtátok a második napon már: szegény fiu, talán jobb igy neki! — és a birtokra gondoltatok és a kastélyra és titkosan az volt a szivetekben: jobb igy nekünk. Kinek sajgott a szive, ha én eszébe jutottam? Ki beszélt rólam másképpen, mint vállvonogatással, ki emlegetett másképpen, mint valami extravagáns bolondot? Ki nem örült a vagyonnak, amelyhez juttattalak és ki gondolt rám csendes és fájó szeretettel e mellett? Pedig engem a ti fajtátok ereje pusztitott ki, ez a szivós, nagyétvágyu és keményfogu nép lökött ki az életből. És ime, már a rózsalugasomat is ki akarjátok pusztitani, hogy tenniszpályát csináljatok a helyén ...«

Miklós lázasan és töredezve, de végül hangosan és kiabálva beszélt, mint akinek — magát és másokat is kinozva — el kell mondania mindent, ami a szivén van. Az egészséges, erős és számos család sápadtan hallgatta. A jólét élvezése mellett sohasem jutott

gondolatuk a részvétnek és a szánalomnak. Acélos egészségüket sohasem bántotta a tulvilág gondolata, de most a zavaros álom zavaros előadásából transzcendentális rejtelmek suhogtak ki jeges áradással. Ez megzavarta és megdöbbentette őket. A félelem felkeltette a lelkifurdalást és általa a részvétet.

Miklósnak könnyek jelentek meg a szemében és rekedt hangon mondotta:

— Többet nem álmodtam.

Margitból görcsösen tört ki a zokogás. Az egyik asszony csendes, mély sirásba kezdett és a reggelizőasztal körül sirt az egész család És öt esztendő eltelte után emésztő, fájdalmas és őszinte bánat, keserü könnyek, görcsös zokogás siratta meg az elköltözött, gyenge halottat, akire öt évig nem gondolt senki igaz gyászolással.

KÉPEK

Az Andrássy-ut sarkán találkoztam Peredy Gyurkával. Nagyon megörültünk egymásnak. Kiderült, hogy Gyurka azért jött fel Pestre, hogy megint kimulassa magát egyszer istenigazában. Otthon igy télen nincs dolog; felhozott egy csomó ezrest, a felének már a nyakára hágott. Eddig Gyurkáról volt szó. Most reám került a sor.

— Milyen lapnál dolgozol most? — kérdezte Gyurka érdeklődve.

Megmondtam neki.

— Nagyszerü! — kiáltotta örömmel — hiszen az az én lapom. Ên is azt járatom. Mit irsz bele?

— Vezérczikket.

— Azt én nem olvasom.

— Egyéb aktuális czikket.

— Nem, én azt sem olvasom.

— Igen sok tárcát.

— Nem, — mondta Gyurka szomoruan — én azt sem olvasom.

— Hát mit olvasol a lapban? — kérdeztem tőle.

— Az időjárást — felelte Gyurka örömmel. — Az a fontos a gazdának. És az csak a ti lapotokban van meg.

Óvakodtam Gyurkát felvilágositani róla, hogy az időjárás más lapban is megvan, csakhogy nálunk könnyebben található meg egy tipográfiai tréfa következtében, de egyuttal lemondtam arról is, hogy irói és ujságirói kiválóságomról meggyőzzem őt. Az ő életéről kérdezősködtem inkább; az érettségi óta alig találkoztunk. Az ő élete? Gazdálkodik, télen néha feljön Pestre kimulatni magát, de utálja már az egészet; az lesz a vége, — egye meg a fene — hogy megházasodik...

A Műcsarnok elé értünk.

— Ide mégy? — kérdezte Gyurka. — Mi van itt?

— Képkiállitás.

Gyurka rámnézett, azután megnézte a bejáratot, azután megint rámnézett. Nyilvánvaló volt, hogy habozik.

— Gyere be, no — mondtam neki.

— Bemenjek? — kérdezte gyanakodva.

— Be hát, — mondtam neki biztatóan. Most ugy sem tudsz mit csinálni. Nincs még orfeum.

Még mindig habozott.

— Gyere be, — mondtam. — Zene is van.

— Zene? Akkor bemegyek.

Végigjártuk a termeket. Gyurka veszedelmesen ásitozott, tájkép, portré, figurális kép: egyik sem érdekelte; szerencsére jött egy pár aktkép: azok felvillanyozták kissé.

— No, — mondta leereszkedően, — nem is olyan unalmas, mint gondoltam.

Az öreg Loredan Róbert gyüjteménye egészen megnyerte a tetszését. Egy egész szoba, tele meztelen női testtel; karcsu lábak és karok, ruganyos mellek, sima hátak, megfeszült derekak, rózsaszinü, virágzó, üde hus . . .

Megállott egy kép előtt, a mely alatt csak ez állott: Lygia. A képen izmos férfi tart a vállán egy asszonyt és indul vele valamerre. Felemeli a lábát, a lábán játszanak az acélból való izmok. Az asszonyt a jobb vállán tartja görcsösen szoritó kézzel. Mind a ketten hátat forditanak a nézőnek. Az asszony feje előrehajlik, a haja kibomlott, az arcából semmit sem lehet látni. A teste elernyedten csüng le, a lába megnyulik, a gyöngéd, puha női test leomlik a széles vállon, az erős férfiháton.

— Ejnye! — mondta Gyurka.

Sokáig nézte ezt a képet. Csóválta a fejét.

— Te, — kérdezte azután, — ezek a festők mind eleven modell után festenek, ugy-e?

— Igen.

— És a modellek, azok ugy-e... mind *olyanféle* nők?

—Na, nem éppen. Ez például éppenséggel nem.

Gyurka elszomorodott.

— Kár, — mondotta, — de kár. Szerettem volna megismerkedni vele. Éppen ezzel. Hát ez kicsoda?

— Ez a leánya az öreg Loredan Róbertnek. A festőnek. Annak, aki ezeket a képeket festette.

— A leánya!... Ne mondd! És nem szégyelli?... Uri lány?

Meg sem várta, mig felelek.

— Uriember? — kérdezte. — Az apja! Uriember?

— De milyen! — mondtam nevetve. — Hiszen te jártál Velencében. Nem emlékszel a nevére?

— Nem, — felelte Gyurka, — én Velencéből csak arra emlékszem, hogy nagyon rossz szaga van.

— Ez nem sok. Hanem az uriember, öregem. Az ősei dogék voltak. És ő maga akkor is grandseigneur volna, ha az ősei csizmadiák lettek volna.

— Kár ! — mondta Gyurka. — Kár.

Hosszan és figyelmesen nézte az erős férfivállon leomló női testet. A szomszéd teremből hangos beszélgetés és nevetés hallatszott. Kinéztem, azután odamentem a műélvezetbe elmerült Gyurkához.

— Gyurka, — mondtam neki — most meg fogsz ismerkedni ezeknek a képeknek a modelljével.

— Hogyan ? — kérdezte ijedten.

— Itt van a szomszéd teremben Loredan Irma egy nagy társasággal. Bizonyosan ide is bejönnek. Ha rögtön nem szökünk, alig kerülhetem ki, hogy be ne mutassalak.

— Ne is kerüld — mondta Gyurka idegesen. — Mutass be.

A társaság bejött. Csupa ismerős volt. Bemutattam nekik Gyurkát. Gyurka huszárosan, mereven összecsapta a sarkát, meghajolt, azután nem szólt többé egy árva szót sem, csak nézte hol a képeket, hol Irmát. A dolog kezdett feltünő lenni. Közbelépésre és némi enyhitésre volt szükség. Odaléptem a leányhoz és ezt mondtam neki :

— A barátom eddig nem igen foglalkozott képekkel. Ha megnyerem a művészet számára, akkor ez teljesen a maga érdeme lesz.

— Ugy látom, — felelte a leány kissé élesen

— hogy a barátja tulságosan is fontosnak vagy nagyon is különösnek találja az én részemet az apám művészetében.

Gyurka ekkor megszólalt. Nem is hallgatott arra, a mit a leány mondott.

— Milyen szép maga! — tört ki elragadtatva.

A kitörése olyan őszinte volt, annyira látszott, hogy semmi más nem foglalkoztatja, mint ez az elragadtatás, annyira látszott, hogy semmit sem hall és semmi egyebet nem lát, csak a leányt, hogy a leány nevetni kezdett és beszélgetésbe ereszkedett vele. Felsőbbségesen, leereszkedően, kötekedve beszélt vele.

— Mulatságos ember, — mondotta nekem később nevetve.

Amikor azonban elváltunk, akkor kiderült, hogy Gyurka meg van hiva hozzájuk. Menjen el majd egyszer, ha kedve van rá, ő minden délután otthon van... Hallgatva mentünk Gyurkával lefelé az Andrássy-uton. Megnéztem Gyurkát. Most vettem észre, milyen szép legény lett belőle. Izmos, karcsu, sasorru, tüzesszemü. Loredan Irma szőke, kékszemü finom kisorru...

Gyurka hallgatva nézett ki a kocsiutra.

— No, szervusz, — mondtam neki később — most már mehetsz az orfeumba.

Rámnézett. Megrázta a fejét.

— Nem megyek az orfeumba — felelte halkan. — Veled maradnék, ha megengednéd.

Együtt töltöttük az estét. Gyurka nem volt mulatságos. Egész este hallgatott.

Pár hétig nem találkoztam vele. Tél vége felé felkeresett.

— Hát pajtás, — mondta — megházasodom. Vőlegény vagyok.

— Gratulálok. Ki a . . .

— Loredan Irma.

Ujra gratuláltam. Gyurka elmondta a történetet :

— A mióta azt a képet megláttam és utána a leányt, nem volt nyugtom. Egyre a szemem előtt volt, reggel, este ; vele álmodtam . . . Másnap kimentem oda . . . a Műcsarnokba, meg akartam az összes képeket venni, az egész szobát, de kutya drágák ám azok a képek, pajtás . . . Négyet vettem. Hanem annál rosszabb volt. Minél inkább a szemem előtt volt a kép, annál jobban vágyódtam a leány után. A kép bolonddá tett. A kép . . . tudod a kép . . . eh, ugysem tudom megmagyarázni . . Felmentem hozzájuk. Bizony, eleinte alig tudtam én azzal a leánynyal beszélni. Nem vagyok én festő, nem vagyok én iró, láttam mindig, hogy parasztnak tart. Hanem azért lassan-

kint megbarátkozott velem; aztán nem vagyok én az utolsó legény, a birtokom sem az utolsó, a házamat kastélynak is nevezhetném, ha kedvem volna rá. Megszeretett. Négy hét mulva esküszünk. Te leszel az egyik vőfélyem. És most fel kell jönnöd hozzá, mert ő is meg akarja neked köszönni, hogy akkor elvittél oda a kiállitásba.

Elmentem Gyurkával. A leány kedves volt, jókedvü, nevető, szerelmes, a szép kezének a fehér ujjaiból is sugárzott a boldog leányszerelem. Ha Gyurkáról beszélt, tréfálni kellett, hogy ne lássék rajta a meghatottsága.

— Vadember! — mondta róla. — Barbár. Borzasztó volna a feleségévé lennem, ha nem volna olyan szófogadó és engedelmes velem szemben.

Gyurka azonban tökéletesen engedelmes volt és egy félóra alatt nyilvánvaló lett, hogy ez boldog pár és a házasságuk boldog házasság lesz.

Négy hét mulva megvolt az esküvő. Nyáron a Gyurka birtokán laktak, télre feljöttek Budapestre és ekkor gyakori vendég voltam náluk. A lakásuk szép volt, az asszony rendezte be; az életük boldog volt, mert Gyurka változatlanul szerette az asszonyt és az asszony imádta az urát.

Tél végén egyszer felmentem hozzájuk. Vitatkoztak ; nem hevesen, de szokatlan élénkséggel.

— Hát hallott ilyent, — fordult hozzám az asszony — Gyurka minden áron azt akarja, hogy egy képet vigyünk magunkkal Peredre. Mindet itthagyná, de éppen azt az egy ostoba képet magával akarja vinni. De a képnek árt is az örökös utaztatás.

— Mindegy, — felelte Gyurka mosolyogva, de makacsul, — én azt az egyet mindenütt magammal akarom . . .

Megpróbáltam egy közvetitő inditványt tenni.

— Fotografáltasd le — mondtam Gyurkának. — A fotográfiát kényelmesen magaddal viheted.

Gyurka habozott. Az asszony megszó'alt :

— Jó, ez helyes. Ezt nem bánom. Nem tudom ugyan, miért éppen ezt a képet . . .

Hozzám fordult.

— Tudja, — mondta nevetve, — Gyurkának még mindig nincs fogalma sem művészi dolgokról. Hiába volt minden fáradságom . . . az Uffiziben, a Tribuna-teremben ugy ásitozott, hogy botrány volt. Ez magyarázza meg, hogy éppen ez a halott asszony hóditotta meg a szivét.

— Mi, — kérdezte Gyurka meghökkenve — miféle halott asszony?

— Mi! — felelte az asszony nevetve és bosszankodva. — Ez a Lygia. Ez a férfivállon lecsüngő asszony. Nagyszerü! Hát ezt sem tudtad eddig?

— Nem — mondta Gyurka elsápadva. — Hát honnan tudtam volna? A cime csak ez: Lygia.

— A cime...! Rá kell nézni a képre. Hát lehet ez élő asszony? Kiereszkedhetik egy élő test igy? Elomolhat igy? Elnyulhatik ilyen mereven? Ez legfeljebb ájult asszony lehet. De nem az. A papa sokáig tanulmányozta, hogy az élő test rózsaszine rögtön a halál után megváltozik-e és ezt itt szándékosan festette egy kicsit sárgásra és tésztásra... Utálatos.

Gyurkának verejtékes lett a homloka. Dadogott.

— De hiszen, — mondta — de hiszen... te voltál... a modell...

— Én voltam; de milyen fáradságomba került, hogy ilyen halott módra elnyuljak. Nem is tudtam igazán. A papa nem is festette meg azt a nagy képet, amelyet meg akart festeni. Keresztény mártirok az arénában: valami ilyesmi lett volna. És ez a Lygia egy halott szüz, aki megölte magát és akit egy hü

szolgája vagy szerelmese felragad a vállára, hogy a holttestét megmentse legalább. A papa abbahagyta inkább az egészet.

Gyurka nem szólt. Elfordult.

— Hát elvigyük? — kérdezte az asszony egy kissé meghökkenten.

— Nem, — felelte Gyurka halkan — ne vigyük el.

Az asszony leült és beszélgetni kezdett velem. Gyurka fel és le járkált; megállott a kép előtt és rémült és iszonyodó arccal nézte meg, azután ránézett az asszonyra. Az asszonynak kellemetlen volt ez az összehasonlitgatás, eltiltotta Gyurkának. Gyurka engedelmeskedett, de aztán ismét visszatért a képhez; az asszony erre néhány ideges szót mondott. . . . Kellemetlen volt a hangulat. Felálltam és bucsuztam.

— Veled megyek — mondta Gyurka.

— Kérlek, maradj itthon, — szólt remegő szájjal az asszony.

— Nem, — felelte Gyurka.

— Gyurka kérlek, — mondta könnyes szemmel az asszony — maradj itthon.

— Nem, nem maradhatok, el kell mennem. Az asszony keservesen küzdött a sirással. Gyurka eljött velem. Összehuzott szemöldökkel, hallgatva nézett maga elé.

— Gyurka, — mondtam neki szemrehányón, — miért nem maradtál otthon?

Megtörölte a homlokát; nehezen vett lélekzetet.

— Nem tudtam, — mondta halkan. — Nem tudtam volna most egyedül maradni vele.

— Gyurka, te bolond vagy, — mondtam neki. — Menj hozzá vissza.

Gyurka végigborzongott, azután hangosan felelte:

— Nem! Nem tudok.

Rámnézett. A szemében rémület volt és iszonyodás.

— Én nem is tudom, — mondta halkan — vissza tudok-e még hozzá menni. Én azt hiszem ... nem tudom többé szeretni ...

— Meg vagy őrülve, — mondtam neki haragosan. — Holnapra elfelejted az egészet.

— Nem, — felelte Gyurka halkan és szomoruan, — nem, én nem tudom őt szeretni már ...

— De miért? Te őrült. Miért?

Szomoruan rázta a fejét és csüggedten, halkan és borzongva mondta:

— Olyan ... mintha eddig is ... mindig egy halottat öleltem volna ...

BOLDIZSÁRÉK

A két Boldizsár, Iván és Péter egyedül maradt a dohányzóban. A vendégek mind elmentek, az asszonyok is — Etel, az Iván felesége és Juliska, a Péter felesége — lefeküdtek. Csak ők ketten nem tudnak elválni egymástól, az örömüktől, a most felavatott uj háztól ; a cselédeket is elküldték aludni, maguk közé állitottak néhány borospalaczkot, és kint lassan szürkült már a téli hajnal, amikor még mindig borozgattak.

— Látod, fiam Péter, — mondta Iván — most boldog ember vagyok. Ha az ember ilyen házat épithet magának, akkor már boldog ember lehet.

— Az Isten adjon hozzá szerencsét mind a kettőnknek, — mondta Péter. — Szeretetet, békességet.

Elérzékenyülten koccintottak, harmincharmadszor erre a jókivánságra ezen az estén.

— Szeretet, az lesz, — mondta Iván — békesség az lesz. Volt a régi házban is, pedig

ott szüken voltunk. Hogyne lenne itt, ebben a nagy házban, ebben az emeletesben. Palota ez.

— Palota! — mondta büszkén Péter. — Még az unokáink is itt laknak majd velünk.

Ugy veregette meg a karosszéket, amelyen ült, mint ahogyan egy szép lovat szokás megveregetni. Gyönyörködve nézegette a többi butort és hátrafordult, hogy átnézzen az óriási ebédlőbe. Iván elmélyedve nézett bele a boros poharába.

— Békesség az lesz, — szólt mosolyogva a pohárnak.

Azután az öcscse felé fordult.

— Mert mink szeretjük egymást. Mink nagyon szeretjük egymást. Ha az öreg most láthatna bennünket.

Az apjukra gondoltak, elérzékenyültek, összeölelkeztek és huszadszor ezen az estén boros csókot váltottak. Azután Péter szólalt meg:

— Mink szeretjük egymást; az asszonyok meg összeférnek. Derék két asszony.

— Jó két asszony, finom két asszony, drága két asszony, — mondta Iván a karját emelgetve.

Szótlanul emelgette a karját tovább is az elragadtatása jeléül. Péter szótlanul, de teljes meggyőződéssel bólintgatott hozzá az egész testével.

Koccintottak. Azután töltöttek és megint ittak.

— A te Juliskád! — szólalt meg Iván. — Hogy az milyen asszony.

— Hát Etel! Hogy az milyen teremtés.

— Boldog lehetsz vele.

— De te is.

— Én is. Mind a ketten.

— Mind a ketten.

Ismét ittak. Hallgatva üldögéltek egy ideig, azután Iván csendesen belemosolygott a poharába. Péter ránézett. Iván nem szólt hozzá, csak halkan, boldogan nevetett a poharára.

— Mit nevetsz? — kérdezte Péter.

Iván legyintett a kezével.

— Semmit, pajtás. Csak eszembe jutott valami.

— Mi?

— Csak az, hogy micsoda gyönyörüséges egy asszony is ez a te Juliskád.

— Hát Etel!

— Etel is szép. Szeretem. A feleségem. Talán szebb is. De Juliska . . . az olyan kicsi . . . olyan finom . . . olyan csecse . . .

Elérzékenyült.

— Ne haragudj rám, fiam Péter, — mondta sirva — amikor hazahoztad két éve a régi

házba ... olyan szüken voltunk ott ... ugy együtt voltunk egész nap ... szép, rózsaszinü fiatal asszony volt ... olyan kivánatos volt ... Megkivántam ....

Péter meghökkenve nézett rá.

— Nem sajnálom tőled — mondta Iván. — Nem irigyeltem a boldogságtokat. Nem szóltam volna én egy szót se. A világ minden kincséért se. Inkább leharaptam volna a nyelvemet. Hiszen szerettem is a feleségemet. De amikor olyan friss volt, olyan szép volt ... Megkivántam. Nem tudtam tőle aludni. Elmult. Ne haragudj érte testvér.

Péter komolyan nézett maga elé.

— Ne haragudj, testvér, — mondta Iván sirva.

Péter megrázta a fejét.

— Nem haragszom, dehogy haragszom ...

A homlokára ütött.

— Csak gondolkozom, — kiáltotta komolyan. — Emberek vagyunk. Ember vagy. Ember vagyok.

Az embervoltukon elokoskodott még egy ideig, azután tanitó hangon, nyugodtan és komolyan mondta :

— Amikor Etelt elhoztad, nyolc esztendeje, én huszonnégy éves kölyök voltam. Szép asszony ! Szép fiatal asszony volt akkor. Sugár,

erős, pirosarcu. Együtt voltunk sokat. Szerelmes lettem beléje.

Iván felemelte a nehéz fejét.

— Szerelmes lettél?

— Szerelmes lettem. Ő nem tudta, nem is tudja, ne is tudja, de nekem?... nekem...

Felemelte a mutatóujját.

— Nekem, — mondta szótagolva, — kilógott a nyelvem.

Iván szólni akart, de nem tudott mit mondani. Végre kiforditotta a tenyerét.

— Hát szép két asszony, — mondta dadogva — azt meg kell hagyni.

— Hát az bizonyos, — mondta Péter.

— Nem haragszol rám, testvér!

— Te se én rám, testvér!

Kezet fogtak, azután ujra összeölelkeztek és megcsókolták egymást.

— Ha az öreg ezt láthatná, — szólt Péter elérzékenyülten.

Iván sirni kezdett. Péter is a könnyeit törülgette; siratták az apjukat, azután ismét összeölelkeztek, ittak, és világos reggel volt, amikor elbucsuztak egymástól. Iván ment a ház kerti szárnyába, Péter felbotorkált az emeletre.

Délben keltek fel; Iván elment a gyárba, Péter elment az üzletbe és csak a vacsoránál

találkoztak. Szótlanul fogtak kezet és mind a ketten szótlanul ettek. A két asszony beszélgetett, a gyerekek nevetgéltek, ők mind a ketten a tányérjukra hajoltak, csak néha néztek körül vizsgálódva és elkapták a fejüket, ha az egymás tekintetére akadtak.

Iván másnap reggel találkozott Juliskával, a Péter feleségével a lépcsőn. Az asszony félrevonta.

— Iván, kérlek, — mondta izgatottan — mit beszéltetek tegnapelőtt éjjel Péterrel én rólam ?

Iván megzavarodott.

— Istenem, — mondta, — tudom is én. Be voltunk rugva. Miért ?

— Mert Péter agyongyötör engem. Egész éjjel nem aludtunk. Hidd el : majd megvert. Azt mondja, kiderült rólam, hogy aláváló teremtés vagyok ; és hogy te gazember vagy. És hogy nem félek-e, hogy megöl . . . Hát miért ? Mi történt ?

Iván válaszolni akart, az asszony azonban ijedten hallgatózott, azután elsurrant az ebédlő felé. Péter jött le a lépcsőn. Álmatlan, fáradt arccal. Karikás szemmel jött lefelé ; meglátta az elsurranó asszonyt és düh szikrázott fel a szemében. Odalépett a bátyjához.

— Iván, — mondta neki rekedten, — ha

azt akarod, hogy szerencsétlenség történjék, hát az meglesz.

— Mi bajod?

— Juliskával beszélgettél!

— Vele beszélgettem. Hát aztán?

— Ebből emberhalál lesz.

— Péter, te meg vagy őrülve. Azért mert Juliskával beszélgettem? ... Hát aztán. Minden nap százszor beszélgettem vele eddig és sohasem jutott eszedbe ...

Péter összeszoritott szájjal, csendes gyülölettel nézett a bátyjára és rosszindulatuan mondta:

— Ugy látszik, elfelejtetted, mit voltál szives nekem tegnapelőtt éjjel elárulni. Most le akarod tagadni?

— Dehogy akarom. Részeg voltam.

— De kiöntötted a szivedet. Amit mondtál, az igaz volt.

— Hát aztán! De nagy dolog ... Igazán érdemes ilyen lármát csapni érte.

— Ugy? Azt hiszed, hogy nem érdemes. Azt kotyogtad ki, hogy ... Gyalázat ... Aljasság.

— Péter, meg vagy őrülve.

Péter csikorgó foggal támadt neki:

— Hogy merted, hogy merészelted ... Juliskát ... megkivánni ... Hogy mertél ilyen szemmel ránézni ...

Ökölbe szoritott kézzel állott előtte. Iván hátralépett és haragosan káromkodott egyet.

— Az istenfáját, — mondta, — ez mégis csak sok. Hát te hogy mertél Etelbe szerelmes lenni?

— Az egészen más, — felelte Péter dühösen.

— Dehogy egészen más. Az tökéletesen ugyanaz. Még nagyobb gazság. És most fogd be végre a szádat.

— Fogd be te.

Haragosan orditottak mind a ketten és már csaknem elcsattant az első pofon, amikor odajött hozzájuk Etel, az Iván felesége.

— Ne kiabáljatok itt, — mondta ijedten és méltatlankodva. — A cselédek hallják. Ha van valami elintézni valótok, gyertek be az ebédlőbe.

Bementek az ebédlőbe. A reggelizőasztal meg volt teritve, de nem ültek le hozzá. Iván leült az ablakba és kinézett a kertre. Péter haragosan járt fel és le.

— Hát mi bajotok van? — kérdezte Etel.

Nem válaszoltak. Az asszony vállat vont.

— Hát gyertek legalább reggelizni, — mondta nekik.

Péter megmordult:

— Azzal az urral én nem ülök egy asztalnál.

Iván fenyegető arccal állott fel.

— Péter, — mondta, — fogd be a szádat.

— Gazember! — felelte Péter.

Ökölre akartak menni, de a két asszony közbevetette magát. Juliska sirni kezdett, Etel pedig reszkető hangon mondta:

—Most azonnal beszéljétek el, mi bajotok van.

Péter gunyosan intett Iván felé.

— Az az ur nem engedi ám. Fél tőle.

— Én nem félek, — felelte Iván dacosan. — Tőlem elmondhatod, ha olyan izetlen szamár vagy.

— Elmondhatom?

— El.

Péter nagy lélegzetet vett és odafordult Etelhez:

— Hát hallgass ide, Etel. A kedves férjed tegnapelőtt éjjel közölte velem...

Elmondta az Iván vallomását. Azután egy széles mozdulattal, amely ilyesmit jelentett: »hát tessék!«, kiszolgáltatta Ivánt Etelnek és várta, mi történik. Mielőtt azonban Etel szólhatott volna, Iván felemelte a kezét és ezt mondta:

— És most hallgass ide te, Juliska. Miután én ezt részeg fővel elmondtam, a kedves férjed kijelentette...

Elmondta a Péter vallomását és ő is egy ilyenféle mozdulattal fejezte be: »hát tessék!«

Csend lett. Zavarodottság. A két férfi elfordult. Etel szólalt meg:

— Ez az egész? — kérdezte.

Péter visszafordult:

— Igenis, ez az egész, — mondta haragosan. — Neked ez nem elég? Nekem éppen elég. Tökéletesen elég. És minthogy nem akarom, hogy több is történjék — ha ugyan nem történt már — hát el is költözöm innen. Egy percig sem maradok egy házban ezzel az urral.

— De Péter! — mondta Juliska.

— Ah, te szeretnél itt maradni? — kiáltotta rá Péter.

Juliska ijedten hallgatott el. Etel azonban ráütött az asztalra.

— Péter, — mondta — igazán meg vagy bolondulva. Nekem éppen annyi okom van a haragra, mint neked... Azaz, hogy neked nincs rá okod. Te sem vagy jobb Ivánnál. Minden férfi egyforma. Piszkos gondolkozásu. És ostoba is. Mert mit lármáztok most? Sértődésre csak Juliskának van oka, meg nekem. Te megbántottál engem gondolatban és Iván megbántotta Juliskát. És most még te lármázol? Nekem végre is mindegy, ha elmentek. De ostoba vagy, ha elmégy. Legalább is gondold meg a dolgot. Várj egy hétig. És mindenekelőtt üljetek le reggelizni.

— Én elmegyek — mondta Péter dacosan.

— Jó. De most ülj le reggelizni.

Péter leült és mogorván enni kezdett. Iván leült az asztal másik végére és a csészéje fölé hajolt. Előbb hallgatás volt, azután a két asszony beszélgetni kezdett.

A reggeli végén Péter nem mozdult. Várta, hogy Iván menjen el. Iván végre felállott.

— Megyek a gyárba, — mondta.

Szótlanul megcsókolta a feleségét: Péterre rá sem nézett; Juliskának kezet csókolt. Juliska egy gyors pillantásra kiváncsi, nagy szemmel nézett fel rá, azután lesütötte a szemét és elhuzta a kezét.

Egy perc mulva Péter állott fel.

— Megyek az üzletbe, — mondta.

Megcsókolta a feleségét és kezet csókolt Etelnek.

— Milyen ostobák vagytok mind, — mondta Etel és mosolyogva veregette meg az arcát.

Kint hallatszott, amint Iván dühösen becsapja maga mögött a kaput. Azután a Péter haragos lépései kongtak el. A két asszony egyedül maradt. Mosolyogtak. Másról beszéltek, de mind a ketten kellemes nyugtalanságot éreztek. Jókedvüek voltak.

AZ ÖRÖKSÉG

(Egy fanatikus nőgyülölő elbeszélése.)

I.

A férfi felkönyökölt az ágyban és gyanakodva mondta:

— Itt akarsz hagyni.

Az asszony kacéran igazgatta virágos szalmakalapját és mosolyogva felelte:

— Bolondom, hogy gondolsz ilyet! Sétálni megyek.

... Elment egyenesen a hajóállomásra és — ugy amint volt, a kerti kalapban, a könnyü nyári ruhában, otthagyva minden holmiját — elutazott.

A férfi várta. Csendes vágyódással előbb, feltámadó gyanakvással azután és hogy jött az est, szilaj dühöngésben. Teltek az órák és Raguza csodaszép olasz éjszakájában, az illatos tavaszban a férfi láztól gyötörten fetrengett az ágyon és rágta a párnáját.

Két hete volt, hogy odajöttek. A szerelmük hatodik esztendejében beteg lett a férfi

A szerelmi őrület, egymás dühös marcangolása, amelyben éltek és amitől pompázóan virult az asszony szépsége, őt megőrölte, felemésztette. A Déltől, ahová reménykedve szöktek — az asszony a szinpadtól, a férfi az iróasztalától, a verseitől — valami uj életet vártak, egy uj tavaszt, valamely csodálatos renaissancet, a szerelmüknek egy uj virágos kezdetét.

A férfi azonban egyre betegebb lett. A tüdeje, a gerince romlott meg és szinte a halált lehetett érezni belőle. Az asszony acélos egészsége megundorodott tőle.

A férfi egyedül maradt, betegen és nyomorultan. A legközelebbi hajót alig várta azonban. Ment az asszony után. A tengeri ut meggyötörte, a vonat mintha a fején robogott volna, és amikor félholtan, megalázkodva az asszonyhoz ment, az isteni szőke asszonyhoz — nem eresztették be. Elküldték, bezárván előtte az ajtót, majd hogy ki nem dobták, látni sem akarta az asszony.

Ekkor megértette, hogy a halálos kórt, a betegséget, e pusztulást, magát a halált utálja benne az asszony bestiális egészsége és hogy részvétet nem ismer az asszony.

— Meg fogok halni, — mondta magában és várta a halált.

A halál azonban nagy ur, nem jön parancsszóra és ő az ágyban fetrengett még hetek mulva. És a magánosságban, amint az asszony arca rajzolódott előtte sötét éjszakákon és amint kétségbeesésben fuldokolva gondolt rá, hogy az asszony szeretni fog még — ah, hogy fog szeretni — mikor ő már nem lesz, és amint porig alázta a megsemmisülés, az abszolut tehetetlenség, a megbosszulás teljes lehetetlenségének tudata, lassanként — félve és irtózva először, vad és diadalmas örömmel azután — beteg, letaposott, lázas és szenvedő lelke megteremtette bosszujának a tervét.

Barátját hivatta, az orvost.

— Hiszel a lélek halhatatlanságában? — kérdezte tőle.

Az orvos nem válaszolt.

— Én sem hiszek — folytatta. — Meg fogok semmisülni. Az asszony tette ezt, akitől óvtál és akit gyülölsz. A rossz asszony, a legrosszabb asszony, a legszebb és legszőkébb asszony. Én meg fogok halni. Ő élni fog tovább, de én a csontkezemmel átnyulok a halálból az életbe és kiütöm kezéből az örömek poharát.

... Fantasztikusan beszélt, különös páthoszszal, de világosan. Az orvos megdöbbenve nézte, de látta, hogy tiszta az eszmélete.

— A végrendeletemben meghagyom, hogy

neked adják át a testemet : — tudományos kisérletekre. Te elviszed a testemet a te boncolóházadba és átformálod, megtisztitod, hogy a váza maradjon meg csak. Legyek olyan szép, fehér csontváz, mint amilyen a szobád sarkában áll. A poéta, az édes szonettek költője csontváz lesz, mint a téglahordó napszámos . . . Junius huszadikán — jól megjegyezd, ird fel magadnak — junius huszadikán veszel egy nagy csomó piros szegfüt. Junius huszadika volt a mi szerelmünk első napja, minden esztendőben megünnepeltük és a piros szegfü, a nehéz illatu, sötétvörös volt a mi virágunk. Junius huszadikán piros szegfüket veszel nagy halomban, szárával, bimbósan, mert ugy szerette ő. Junius huszadikán elküldöd neki a szegfüt, elküldöd azt a levelet, amit irok majd — a boritékon is az én irásom lesz — és elküldöd neki az én szép, fehér csontvázamat. Igy ünnepelem meg a szerelmünk napját. Mert az a csontváz én leszek : ez a kar lesz az a kar és ez a fej lesz az a fej . . . Esküdj meg rá, hogy megteszed.

. . . Az orvos megdöbbenve hallgatott.

— Te is gyülölted. Ha nem tennéd meg, menj akkor tőlem, akkor hivatok mást, aki megteszi majd. A haldoklók akaratát teljesiteni szokás.

Az orvos felállott.

— Esküdj meg rá.

— Esküszöm.

— Igy jó. Papirt adj és tollat.

Reszkető kézzel fogta meg a tollat és gondolkodás nélkül irt. A toll röpült a papiron és az orvos mély megindulással nézte a lázas, elgyötört, sorvadó, szép férfifejet.

A toll megállott.

— Készen van, — mondta. — Nem szép, nem is kell, hogy szép legyen. Boritékot.

Megcimezte lassu, szép irással, szinte gyönyörüséggel időzvén az asszony nevénél.

Az irást odanyujtotta az orvosnak.

— Olvasd.

Az orvos borzongva olvasta ezt a kusza, zavaros, rut és szörnyü irást, amelyben a lázas gondolat néhol mégis dallamosan csendült meg:

Isteni asszonyom, én felséges urnőm, csodaszép madonnám: hódolatra jöttem!

Minden, ami bennem mulandó volt, elmult.

Minden, ami bennem teremtő volt, elmult.

Minden, ami bennem fájdalmas volt, elmult.

Ami siralmas volt, gyenge, gyáva, hitvány, ami erőtlen volt csókra, ölelésre — elmult.

Leperzselte mindet a te ölelésed, a te lángolásod, telhetetlen vágyad mind elhervasztotta. Mind lerágtad rólam, mind felfaltad rólam: az

izmot, a velőt. A felséges velőt, a teremtő velőt te tikkasztottad el, te szikkasztottad fel.

Megmaradt a csont. A csont örökkévaló. Öleld hát a csontot.

Csontkar el nem fárad, csontajakam csókol, amikor akarod. ... Hogyha vágyban égnél ujra, hogyha örök vágyad parázstüze égne, — izzó tested körül ott leszen a csontváz, ölelkezzél véle. Mily fehér a karja, mily erős a karja — ha ő nem akarja, nem leszel te másé ...

Ez a kar ugyanaz, amely ölelt téged, ez az ajk ugyanaz, amit csókolgattál, ez a fej ugyanaz, amelynek fürtiben vágyvillámos éjek kéjzivatarában a két kezed duskált.

Tied ez a váz. És te az övé vagy.

Ha eszedbe jutna, mást is befogadni fehér nyoszolyádba, ott leszen a váz. Mily fehér a karja, mily erős a karja — ha ő nem akarja, nem leszel te másé. Odacsuszik hozzád — mily erős a karja — s elriasztja, elzavarja ujabb szeretődet.

Övé vagy és nem lehetsz a másé.

Ölelésre mindig, mindig készen van. Mikor gyul a vágyad, ott terem s átölel. Ha a vágyad tenger, tenger az ereje.

Mást már nem szerethetsz, mást már nem ölelhetsz, szent hüségre, nagy hüségre örök frigygyel kötött hozzá az én elmulásom, az én szép halálom, az én rut halálom.

Általad multam el, itt vagyok hát néked Most ölelhetsz engem, most perzselhetsz engem, most gyilkolhatsz engem.

Eltiltalak mástól. Megátkozok minden csókot, mivel mást csókolnál. A szemed tüze ki-

aludjon, a szived lángja jéggé fagyjon, rothadás szagát érezd a csókban, a véred minden cseppje csipjen, mint a skorpió, bénuljon meg a jobbod és tikkadjon el a nyelved, ha mást csókolnál hüségtörő csókkal, becstelen asszonyom, gyalázatos urnőm, parázna madonnám.

Mikor elolvasta, megrettenve pillantott fel az orvos.

— Megérdemli, — szólott a beteg és fáradtan dőlt a párnájára.

II.

Két hónap mulva, május elején meghalt. Az orvosnak majdnem két hónapja volt még esküje beváltására.

A fogadása első részét ugy végezte el, hogy egyre csititgatta borzadását.

— Hiszen ugy sem fogom elküldeni.

De mikor a csontváz előtte állott, fehéren és mereven, felébredt benne az asszony ellen való gyülölet, a férfi sorsán való szánalom, a dühös him haragja, a pusztitó, erős és kegyetlen nőstény ellen, az esküje kötelező mivoltának az érzése, sőt — titkon és bátortalanul először, de egyre erősödve és tisztulva — az érdeklődés is : mi lesz mindennek a vége.

Junius közepén izgatottan járt-kelt, piros szegfüket látott álmában és huszadikára meg

volt vásárolva a szegfü, nagy halomban, szárával, füszeres nehéz illatu, sötétvörös, az asztalán volt a levél és bársonynyal bélelt, lágy és puha, diszes ládában volt a csontváz.

Ő maga ment el az asszonyhoz.

— Tessék a szalonba menni, — mondták neki.

Odavitette a ládát.

— Ajándék van benne — szólt magyarázatképpen.

Egyedül maradt. A szive ijedten vert.

Az asszony jött : erősen, szépen mosolyogva.

Először a virágot adta át dideregve. Az asszony arcán meghalt a mosolygás. A levelet nyujtotta át szótlanul. Az asszony rápillantott az ismert, finom betükre és hamuszinüvé vált az arca.

Olvasta a rettenetes irást félig eszméletlenül és rémült kérdéssel tapadt a szeme a férfi arcára.

A férfi menekülni szeretett volna. De most már nem volt hátrálás. A halottra gondolt, az esküjére. Odalépett a ládához és felemelte a tetejét. Fekete bársonyon ott feküdt a csontváz.

Az asszony ajka sikoltásra nyilt ki, felemelte a karját és szótlanul zuhant végig a puha szőnyegen.

III.

Két napig beteg volt. Egy hétig nem tudott aludni. Még vagy egy hétig irtózott a csontváztól. A következő héten már nem félt tőle. Még egy hét mulva megbarátkozott és bizalmaskodott vele. A rákövetkező héten kinevette. És még egy hét mulva, ha látogatói voltak és koszoruit, ajándékait megmutatta már, igy szólt:

— A legérdekesebb ajándékom nem ez. A mi felejthetetlen édes poétánk hozzám irta a szonettjeit és nekem hagyta örökségül a csontvázát. Ott van a sarokban a függöny mögött.

MICI

— A Zelenyák-házhoz! — mondta Iván a kocsisnak.

A kocsis bólintott, ő beleült a kocsiba és tiz perc mulva otthon volt. A ház kapujában már várta az apja, az anyja és a két testvére: Georgine és Melanie. Megölelgették, sorra csókolták, kézről-kézre adták és diadalmenetben vitték be a házba. A holmiját a cselédek szedték le a kocsiról; ő nem is látta őket.

Bent már az asztalon állott az ebéd, de Iván eleinte alig ehetett, mert folyton kérdésekkel ostromolták. Hogy mi mindent csinált egy hosszu év óta? Hogy nem érezte-e magát nagyon elhagyatottnak abban a messzi Halleban? Hogy voltak-e ott még magyarok? Talán marosváriak is? Hogy a jövő évben már ugy-e bizonyosan Budapestre megy a doktori diplomát megszerezni?

Iván végre mindenre válaszolt és végre jóétvágygyal, kiéhezetten enni kezdett, amikor a nyugalmas ebédet megzavarta egy kelle-

metlen incidens. A szobaleány bejött az inasnak segiteni az asztal gyors leszedésében ; egy mártásos csészét elvett az asztalról ; Miklós odanézett és látta, amint az anyja beszélgetés közben egy gyors mozdulattal, véletlenül meglöki a csészét, a csésze megbillen és néhány csepp belőle ráhull az anyja lilaselyem háziruhájára . . .

— Vigyázz ! — kiáltotta jókedvüen.

De alig hangzott el a figyelmeztetés, a lilaselyem ruhán már ott volt a szürke mártás néhány cseppje ; ugyanabban a másodpercben az anyja már fel is ugrott, kipirult arccal fordult szembe az elfehéredett szobaleánynyal és hatalmasan pofonvágta.

— Takarodj ki ! — mondta neki.

Iván elámulva és megdöbbenve nézte ezt a jelenetet. A szobaleány arcának az egyik fele kivörösödött a pofontól ; a szeme könnyes lett ; megfordult és kiment.

Az inas még bent volt, Iván tehát angolul beszélt :

— Mama, az Isten szerelmére, — mondta csendesen — bocsáss meg . . . ezt igazán nem értem . . . Ez csak nem volt ok rá, hogy pofonvágd ?

Az anyja türelmetlenül tisztogatta a ruháját és idegesen felelte :

— No tessék ... Talán már te is el vagy ragadtatva tőle?

— Kitől?

— Ettől az ocsmány békától. Ettől a bestiától.

— De kitől?

— Hát Maritól. A szobaleányunktól.

— Én meg se néztem eddig.

— De ő bizonyosan azért szorgoskodott ugy idebent, mert te itthon vagy. Ahol az egy férfit érez ...

— Mama, nekem ahhoz semmi közöm. De igy nem lehet bánni emberekkel. Küldd el, ha akarod, de ...

— Hát tudod mit: ne szólj bele a dolgomba. Nektek könnyü. Aztán, ha nem kapok cselédet ...

Iván csodálkozva vont vállat és odafordult a két hugához. De rögtön látta, hogy azok sem értenek vele egyet. Georgine gunyosan mosolygott, Melanie pedig vonogatta a vállát.

— Téged is elbüvölt, — mondta Georgine.

— A mamának igaza van, — mondta Melanie. — Ez a bestia türhetetlen már.

Iván nagynehezen tisztázta magát az alól a vád alól, hogy Mari elbüvölte és a felindult és haragos nők ekkor elmondták neki, hogy kicsoda Mari. Mari a bognárnak a leánya

Nánásról ; a Zelenyák-birtok ispánja küldte ; féléve van itt és a férfiak izlése igazán hihetetlen ; hallatlan, hogy milyen aljas minden férfi ; ez a donna, — a hölgyek kedvvel nevezték donnának Marit és ugy mondták ki ezt a szót, mintha sulyos sértés volna — ez a donna tetszik nekik ; ez a donna félévvel ezelőtt még parasztleány volt, nézd meg : hogy jár most ; nem fogod elhinni : sokszor elegánsabb, mint mink . . .

Iván tudomásul vette ezeket a felvilásitásokat és ebéd után csakugyan megnézte végre Marit, aki az utjába került. Meg volt lepetve. Ez csakugyan nagyon szép leány, még pedig a legkülönösebb és legérdekesebb fajtából. Vöröses, aranyos haj ; nagyon fehér arcbőr ; nagyon finom orr ; sötét szem. Hihetetlen, — gondolta Iván — hogy ez félévvel ezelőtt parasztleány volt.

Többet azután nem törődött Marival. Szigoru és becsületes elhatározása volt, hogy otthon semmiféle piszkosnak érzett kis kalandot nem kezd és Mari az ő számára sohasem lett több szobaleánynál. Abban igazat adott utóbb az anyjának, hogy a leány erősen forgolódik körülötte ; a forgolódása azonban sohasem volt tolakodó, inkább nagyon igyekvő és nagyon alázatos kiszolgálás volt. Nem értette,

miért támadt fel a leány ellen az egész házban a nagy harag és miért bánnak olyan rosszul vele, de egy-egy szelid elvi tiltakozásnál most már nem ment tovább.

— Miért nem külditek el? — kérdezte egypárszor. — Nem is értem, miért marad itt nálunk.

Ennél tovább nem ment. Ő maga jóindulatu és udvarias volt a leányhoz, de amikor őszszel Budapestre utazott, már a vasuton elfelejtette.

Husvét tájban jött megint haza. Egy félév alatt nagyon sokat tanult, nagyon sokat dolgozott és most — a vizsgája után — jókedvü volt és nagyon vágyódott a pihenésre. Délben megjött, megebédelt, azután lefeküdt aludni. Öt óra tájban felébredt, meguzsonnázott és a testvéreivel elment sétálni. A Fő-utca korzóján sétáltak. Friss tavaszi alkonyat volt; az utcán nyüzsögtek az emberek. Iván a két testvérével beszélgetett és egyszerre látja, hogy a két leány megmereviti a fejét és beszélgetés közben összehuzott szemmel néz el a távolba.

— Kin akarnak ezek átnézni? — gondolta Iván.

Egy suhogóruhás, tollaskalapu, szőke nő jött velük szembe. Egyenesen feléjük tartott.

Ivánnak olyan ismerős volt, hogy szinte a kalapjához nyult már, hogy köszönjön neki. De előbb valami bizonytalan érzés visszatartotta és azután gyorsan eszébe jutott a leányok gőgösen felemelt feje. Nem köszönt. A szőke nő egy rejtett, bujkáló mosolygással nézett végig rajtuk, azután továbbment.

— Ki volt ez? — kérdezte Iván. — Olyan ismerős . . .

Georgine nem is akart felelni.

— Ah! — mondta bosszusan.

Melanie gunyosan nevetett.

— Mari! — mondta. — A volt szobaleányunk. A protegéed!

— Óriási! — szólt Iván őszinte álmélkodással.

— Hogy az ilyen szemétnek szabad itt sétálnia! — mondta Georgine haragjában szinte sziszegve.

— Szégyelhetnétek magatokat! — mondotta szemrehányóan Melanie. — Ti férfiak mind . . .

Iván megilletődötten hallgatta haragos testvéreit és nem szólt. Nem akart a Mari karriérjéről tőlük kérdezősködni. Otthon, vacsora után azonban megkérdezte az apját.

— Barátom, — mondta neki az öreg — olyant még nem láttál. Egy héttel azután,

hogy te elmentél, itt hagyott bennünket. Egyszerre csak feltünt a korzón : selyemruha, tollas kalap. Valaki felruházta. Azután kaszirnő lett a Koronában, de csak azért, hogy valami foglalkozása legyen és mert szereti a pezsgőt. Meg van vele bolondulva az egész város. Tisztára meg vannak bolondulva. Most Micinek hijják. Egyszer, a gazdasági egylet közgyülése után elmentünk a Koronába ; szeparéba ; hivattuk, nem jött. Ehhez mit szólsz ? Nem jött, mert én ott vagyok. Azzal mulat, akivel akar. A Korona-kávés azért mégis tartja, mert amióta ott van, azóta folyik nála a pezsgő . . . De miránk haragszik. Nagyon haragszik ránk.

Iván nevetett.

— Hát hadd haragudjék ! — mondta.

— Nono, — felelte az apja — nono . . . Nem jó, ha haragosai vannak az embernek . . .

— Ugyan, apám ! — mondta Iván.

— Nono, tudom én, amit tudok.

Iván vállat vont és nem törődött tovább a dologgal. Másnap a korzón ujra találkozott a lánynyal és ekkor már teljes mértékben méltányolta a Mici dicsőségét. A barátai el voltak tőle ragadtatva. Milyen okos. Milyen szellemes. Hogy tud csufolódni. Iván mosolyogva bólogatott ezekre a dicséretekre.

— Nálatok volt szobalány — mondta az egyik barátja.

— Igen — felelte Iván. — Hát nem titkolja ezt?

— Ellenkezőleg. Dicsekszik vele.

Iván ekkor ugy vélte, mintha a társaság egyik tagjának az arcán rosszindulatu mosolyt látna. De azután elhessegette ezt a gondolatát. Este a korzón megnézte a lányt és ő maga is szépnek találta.

— Igazatok van, — mondta másnap a barátainak a kaszinóban. — A Mici csakugyan szép és elegáns. A legfurcsább az, hogy a ruhája milyen raffináltan elegáns. Egy parasztlány!

— Mikor nálatok szobalány volt, akkor nem volt olyna elegáns, mi?

— Én nem sokat néztem, de azt hiszem, nem.

Ivánnak ekkor ismét ugy tetszett, mintha a társaság egyik tagjának az arcán valami gonosz mosolygást látna. Összehuzta a szemöldökét, de rögtön érezte, hogy a haragnak semmi értelme. Rosszindulatu mosolygás? Hátha jóindulatu volt? Ki tudhatja azt?

Ugyanennek a napnak az estéjén feldult állapotban találta az egész családját, mikor hazament. A Georgine szeme ki volt sirva és a többiek sötéten hallgattak.

— Mi történt? — kérdezte Iván később az anyjától.

— Az történt, hogy Georgine és Kovácsy között vége mindennek.

— Miért? Hogyan?

— Délután találkoztak a tennisznél. Kovácsy már két napja kerülte Georginet. Georgine beszélni akart vele ... szó szót követett ... Kovácsy kijelentette, hogy neki nem kell olyan lány, aki éjszaka az ablakon át szinészekkel csókolózik ...

— Mi? Mi? Hát ...

— Hát ugyan kérlek, itt volt ezelőtt egy évvel az a Tamásfi, a bonvivant, aki most Pesten van ... Örökké itt járt az ablak alatt; hát az a lány egyszer kinyitotta az ablakot és beszélgetett vele ...

— De éjjel.

— Éééjjel! Hát aztán! Semmi se történt. Csak néhány csók. Mi van azon. Georgine őszintén bevallott mindent.

— Mindent?

— Mindent, de előbb egy nagy pofont adtam neki.

— És Kovácsynak is bevallotta?

— Annak nem. Tagadta. Okosan tette.

— Hát akkor Kovácsy honnan tudta?

— Ezt nem tudjuk mi sem. Ez az, amit nem tudunk.

Iván azon törte a fejét: mit csináljon. Barátságos beszélgetés? Pofon? Provokálás? Egyiket sem találta okosnak. Végre elhatározta, hogy egyelőre vár és a további eseményektől teszi függővé, hogy mit csinál. Másnap délben azonban Melanie sirva jött haza Radákéktól, akiknél látogatóban volt. Bezárkózott a szobájába, nem akart az ebédhez jönni és senkit sem eresztett be magához. Georginet végre beresztette és Georgine egy óra mulva zavarodottan és dacos ajakkal jött ki tőle.

— Mi baja? — kérdezte az anyjuk.

Georgine nem akarta elmondani. Az anyjuk pofonnal fenyegette; Georgine ekkor félrevonta és elmondta neki a dolgot.

— No, mi az? — kérdezte Iván.

Nem akarták neki elmondani. Este lett, mire az anyja rászánta magát, hogy elmondja.

— Hát Melanie ott volt Radákéknál. És Radák Kata elbeszélte neki, hogy a bátyja — az ő bátyja: Radák Pista — elbeszélte neki, hogy Melanie, ha lefekszik és jókedve van, a párnáját magához szoritja és azt mondja: — »Pista, Pistukám«... és csókolgatja... és ölelgeti... A párnáját. No, hát ez!

— És ez igaz? — kérdezte Iván felháborodva.

— Igaz.

— Hát ez hallatlan! Felháboritó!

Georgine közbeszólt:

— Ugyan menj! — mondta megvetően. — Ti férfiak mind egyforma szamarak vagytok.

Iván nem felelt. Most jön a pofon, — gondolta — itt már csak a pofon segit.

Azután visszariadt ettől a gondolattól. Szent Isten hiszen ebből botrány lesz; hiszen akkor még többen megtudják azt, amit most csak egy-két ember tud. De honnan tudja ez az egy-két ember?

— Hát honnan tudja ezt Radák Pista? — kérdezte.

— Ez az, amit nem tudunk — mondta az anyja. — Nem is sejtjük.

— Gondolkozzatok csak.

Gondolkoztak, de nem találták ki. Haza jött az apjuk és annak elmondták a dolgot Az öreg Zelenyák köhögött, zavarodottan igazgatta a gallérját, huzogatta a mancsettáját, fel-lejárt, végre megállt és hagosan mondta:

— Kicsoda? Tudni akarjátok, kicsoda? Hát: Mici!

— Mici? ... Mari?

— Igenis: Mici ... Mari ... Ő terjeszti rólunk ezeket a dolgokat. Még sokkal rosszabbakat is.

Egy másodpercre nagy hallgatás támadt, azután kitört a felháborodás zugása.

— De hát ez hallatlan! Ez szemtelenség! Be kell csukatni! És te ezt tudtad?

— Csend! — mondta Iván.

Odafordult az apjához.

— Apám, — mondta — bocsáss meg, igazán furcsa, hogy te ezt tudtad és mégis csak most szólsz. Hiszen itt tennünk kell valamit.

— Én már próbáltam, — mondta az öreg dörmögve és zavarodottan. — De velem szóba sem akar állni. Szóba sem áll velem.

— Hallatlan, — mondta az asszony ájuldozva — hallatlan! Ennek is a te tehetetlenséged az oka. Tehetetlen vagy. Gyáva vagy. Szégyen, gyalázat, hogy milyen gyáva figura vagy.

— Te pedig hallgass, — kiáltotta felcsattanva az öreg — mert majd elmondom, hogy *rólad* mit beszél. Hogy miért félted ugy a lilaselyem háziruhát. Hogy kinek tetszel olyan nagyon abban a ruhában. Hogy a kis szalonban . . .

Iván ránézett az anyjára és elállott a szive verése, a mikor látta, hogy az anyja elsápad és a harciassága egyszerre eltünik. Az anyjáról mindig azt tartotta, hogy csodálatosan fiatal és szép még mindig; most egyszerre rutnak látta.

— Apám ... kérlek, — mondta kinzottan — ne folytasd.

Csend lett. Az asszony sirásra álló szájjal nézett ki az ablakon. Georgine lesütött szemmel és merev arccal ült a helyén. Az öreg fel- és lejárt. Iván összeszedte magát.

— Végre is, — mondta nagy erőfeszitéssel — most az a fontos, hogy valahára tudjuk, kivel állunk szemben. Azt hiszem, igy nem lesz nehéz elbánni vele.

— Nagyon tévedsz — mondta az öreg Zelenyák. — Nem is tudunk vele elbánni.

— Miért, hogyne tudnánk ...

— Hogyne tudnánk ! Hogyne ... Be akarod talán perelni ? Először : igazat mond. Másodszor : mindig csak egy embernek mondja egyszerre. Harmadszor : akármit csinálunk, az csak nekünk árt. Talán a járásbiróságnál akarod tárgyaltatni ezeket az ügyeket ?

Iván nem felelt.

— A pletyka nem büntetendő cselekmény, — mondta az öreg. — Különösen ha igaz. És a pletyka mindig igaz.

Iván összeszoritotta az öklét.

— De hát csak van rá mód, hogy elbánjunk vele ? — kérdezte haragosan. — Eltoloncoltatjuk.

Az öreg megvetően legyintett.

— Beszéltem a főkapitánynyal — mondta. — Nem toloncoltathatja el, mert nagy lárma lenne belőle. Jóbarátságban van az ujságirókkal. És a tetejébe: a mult héten vett egy kis házat is. Háztulajdonos lett.

— Hát ki vagyunk neki szolgáltatva? — kérdezte Iván fogcsikorgatva.

— Ki vagyunk neki szolgáltatva, — felelte az öreg.

— És ki tudja, még mi mindent fog rólunk elbeszélni — mondta Iván a dühtől lihegve.

— És ... ki tudja ... még mi mindent ... fog rólunk elbeszélni, — mondta halkan az öreg.

Az asszony lehajtotta a fejét; Georgine csendesen szipogni kezdett. Nagy csend volt Iván végre felkelt.

— Hová mégy? — kérdezte az apja.

— Megyek Torday Andorhoz. Ő bizonyonyosan amugy is tud mindent. Megkérem, menjen el ahhoz a nőhöz ... és egyezkedjék vele. Kináljon pénzt neki ... Most már ez az egy megoldás van csak ... vagy az, hogy megölöm.

Iván egy negyedóra mulva visszajött.

— Mi ujság? — kérdezte az apja.

— Még nem tudom. Andor elment hozzá. Ha végzett, idejön.

Eltelt két, három óra; az egész család idegesen és nyugtalanul várta a közvetitőt; tizenegy óra lett, mire megjött. A leányokat kiküldték és Iván türelmetlenül kérdezte:

— No, mi hir?

— Semmi különös... vagy semmi jó... ahogy akarod. A Mici először is két óra hosszat váratott, amig egyáltalában beszélni volt hajlandó velem *erről* a dologról. Mikor meghallotta, hogy erről van szó, otthagyott. Én, amikor végre leült mellém, előbb megpróbáltam fenyegetni. Erre azt mondta, hogy nem értem a mesterségemet; rossz ügyvéd vagyok; ő nagyon jól tudja — kitanittatta magát — hogy semmi bántódása nem lehet. Igy azután pénzt igértem neki. Erre kinevetett. Azután kérni kezdtem. Erre elkomolyodott és azt mondta, hogy ő vele — bocsánat — itt rosszul bántak. És legvégül azt mondta, hogy velem nem is beszél többet erről a dologról. És hogy egy ember van, akivel egyelőre csak beszélni hajlandó — mert azt még nem tudja, hogy megbocsát-e — és az az egy ember: Iván.

— Én?

— Igen. És ha megengeditek, hogy beleszóljak a dologba, én azt tanácsolom, menj el hozzá és beszélj vele. Nincs rá más mód. Annyival inkább, mert — én csak az ő szavait

ismétlem — ez még nem jelent semmit. Ő — azt mondta — még nem tudja, megbocsát-e. De neked hajlandó emlondani ... a feltételeit.

— A feltételeit ? ! Na hát ...

Iván elhallgatott, gondolkozott, azután a kalapja után nyult.

— Hová ... mégy ... Iván ? — kérdezte az anyja.

— Micihez, — felelte Iván kurtán.

Azután hozzátette :

— Remélem, nem akartok lebeszélni róla ?

Senki sem válaszolt. Iván elment. Tordayval és egy óra mulva — éjfél tájban — egyedül jött haza. Az egész család ébren várta.

— No, mi van ? Mit végeztél ? Rendben van ? — kérdezték tőle türelmetlenül.

Iván leült, végigsimitotta a homlokát és halkan mondta :

— Nyugalom. Rendben *lesz*. De előbb várjunk.

Az egész család nagy figyelemmel várt.

— Hát Mici nagyon kegyesen fogadott — mondta Iván gunyosan. — Nagyon kegyesen azért, mert én voltam az egyetlen, aki ebben a házban tisztességesen bántam vele.

— Hát az apád ? — kérdezte gyorsan az anyja.

— És aki semmit sem akartam tőle, — folytatta Iván nyugodtan.

Az öreg Zelenyák elpirult és az asszony diadalmasan emelte fel a fejét.

— Én tehát megkértem Micit, — folytatta Iván — hogy hagyja abba ezeket a dolgokat. Ő erre megmagyarázta nekem előbb, hogy mi teljesen ki vagyunk neki szolgáltatva. Én ezt beismertem. Ő azután elmondta, hogy hogyan csinálja a dolgot : hozzá jár az egész város . . . minden valamirevaló fiatalember . . . csak az kell, hogy ő egy ilyen fiatalembernek a fülébe sugjon valamit . . . például ő kis toalett-titkokról is beszélhet és akkor annak a fiatalembernek rögtön elmegy a gusztusa attól a lánytól, akiről ő ilyesmit elbeszélt.

Iván körülnézett. De senki sem nézett a szemébe.

— Ő azonban jó lány és egyelőre — egyelőre — semmi ilyen kis titkot el nem beszélt. Ő általában eddig nagyon kíméletes volt. Mert mi mindent tud ő. Amit eddig elmondott, az olyan, hogy az ellenkezőjét is elhitetheti. Ő például annyit beszélhet egy bizonyos lány szépségéről egy fiatalembernek, hogy az a fiatalember visszatér hozzá, ha ott is akarta hagyni. Ez tőle függ. Mert ő szobalány volt és egy szobalány mindent tud. Mi mindent tud.

Iván elhallgatott.

— Hát végre is mit akar? — kérdezte az öreg.

— Persze, ez a fontos, — mondta Iván. — De igaz, hogy el ne felejtsem, közben megjegyzem, hogy az inas előtt ne beszéljetek ezentul angolul. Minden szót ért. Amerikában volt két évig.

Erre általános szörnyüködés támadt.

— Ezt is a... Micitől tudod? — kérdezte Melanie.

— Igen. Ezt és még sok mindent.

Ujra hallgatás támadt.

— Hát mit akar? — kérdezte ujra az öreg.

Iván felemelte a fejét és ránézett az órára.

— Egy negyedóra mulva itt lesz, — mondta lassan, — és mama bocsánatot fog tőle kérni azért, mert összesen ötször pofonütötte.

A család felzudult. Iván halkan hozzátette:

— Megjegyzem, hogy mama *Mici nagyságá*nak fogja szólitani és a lányok nevében is bocsánatot kér tőle... Mert csipkedték, kilökték, gorombáskodtak vele...

— Hallatlan! Soha! — mondta az asszony ájuldozva.

— Igazán utálatos vagy, — mondta Georgine.

— Ezt szépen elintézted, — mondta Melanie.

Iván hallgatott, azután az órára nézett.

— Tiz perc mulva itt lesz, — mondta. — Ez már nagy eredmény volt : hogy ne mama menjen el hozzá és hogy a lányoknak külön is ne kelljen tőle bocsánatot kérniök. Csak azzal tudtam rábeszélni, hogy azt mondtam neki, mennyivel szebb, ha itt kapja az elégtételt, ahol a sérelem érte . . .

A nők még mindig hevesen tiltakoztak. Iván hallgatott. Azután megint az órára nézett.

— Még öt perc — mondta halkan. — Ha a bocsánatkérés megtörténik, ő sem a többiről, sem erről soha egy szót sem szól senkinek. Ha nem : akkor jönnek a toalett-titkok és a többiek . . . Ő — azt állitja — el tudja venni akárkinek a gusztusát. . . .

Csend lett.

— Még két perc, — mondta Iván. — Azt mondta, nagyon pontos lesz.

— Még egy perc, — mondta azután.

Kint kocsirobogás hallatszott.

— Lemenjek kinyitni a kaput ? — kérdezte Iván.

Az anyja felállott.

— Menj ! — mondta határozottan.

A lányaihoz fordult :

— Ti takarodjatok a szobátokba.

Iván lement a kapuba és félperc mulva feljött Micivel. Mici elegáns volt és suhogott a selyemtől. Iván előrebocsátotta. Mici mosolyogva és ismerősen nézett körül, azután megállott. Iván intett az anyjának. Az anyja megmozdult ; nehezen előre lépett néhányat ; az arca sápadt volt és az ajka remegett.

— Mici nagysád, — mondta fulladozva — én hocsánatot kérek ... kegyedtől ... A leányaim nevében is bocsánatot kérek.

— Oh nagysád, — felelte Mici rövid habozás után, — én most már kegyednek tiszta szivből megbocsátok.

Egy kis szünet támadt. Mici kiváncsian és mosolyogva körülnézett, azután meglepetve kérdezte :

— Ni, hát az ottan nem az Iván ur szobája már ?

Az asszony egy nagyot nyelt és készségesen felelte :

— Nem. Iván most a kerti házban lakik.

— Jobb is az, kérem, fiatal embernek. Ha a szobalánynak több is igy a takaritanivalója.

Hallgatás támadt. Iván odalépett. Mici elé udvariasan, de egy olyan mozdulattal, a mely a kiksérésre való szándékát jelezte. Mici megértette.

— Hát kezét csókolom, — mondta.

Azután finomabban bucsuzott.

— Jó éjt, — mondta röviden.

Megbiccentette a fejét és indult. Iván kisérte. Micinek nagyon jó kedve volt. Folyton beszélt és a lépcsőházból visszakiáltotta:

— Aztán ne tessék busulni a kisasszonyok miatt. Majd férjhez adom én már most őket.

A SZABADULÁS.

Olyan rossz volt, — beszélte előkelő, de kissé patetikus modorában a fiatal Laczffy — mint amilyen csak egy szép, fiatal szinészlány lehet. Vannak ezeknél a szinházaknál — magyarázta azután — fiatal lányok, akik valósággal gyerekek voltak, mikor a szinházhoz kerültek. És mivel szépségük állandóan ki van téve néma bámulásoknak és hangos dicséreteknek, és mivel érvényesülésük utját más, szerintük öreg nőktől elzárva látják és mivel fiatal elméjüket és szivüket idő előtt rohanja meg a mérges suttogó tudás : rosszak lesznek, gonoszak, lelketlenek. Jól meg tudják magukat őrizni, mert tudnak mindent, de a lelkük meghal. Az egész lány maga a ragyogó szivtelenség, a testet öltött falánkság, csupa mohó, sivár étvágy : hir, pénz, dicsőség, hódolás után. Még az indulataikat és ösztöneiket is megfojtotta a szinház levegője, nem szeretnek mást, mint magukat, és nem érdeklődnek más iránt, mint a maguk hóditása, gazdagodása iránt.

Ennek a ragyogó szinházi bestiának a tipusa Tábor Panni. Akkor még nem volt primadonna, de már kezdett azzá lenni. És tudta, hogy az lesz.

Én szerelmes voltam belé. Háromnegyed éve volt már, hogy ismertem. Hamar megbarátkoztunk, tegeződtünk és Tábor Panni a második hónapban azt mondta nekem :

— Ha egy millióm volna, feleségül mennék hozzád. Ha egy milliód volna, szeretőd lennék. Igy csak jóbarátok lehetünk.

Mindenáron el akartam hitetni magammal, hogy a jó barátság és egy-egy csók, amit néha kaptam tőle, elég nekem, de kegyetlenül szenvedtem. És ha néha kitört belőlem az indulat, Tábor Panni, ez a tizennyolcéves édesszemü baba, ez a lány, a tudás mosolyával válaszolt :

— Majd ha előbb eljött a milliomosom.

Felháborodtam ezen a cinizmuson, de sokkal jobban szerettem, semhogy egy napnál tovább távol tudtam volna maradni tőle. Egy napon igy megismerkedtem nála Klein urral, Klein Salamonnal, a Grün és Hausner cég utazójával.

Nem csekély idegenkedéssel fogtam először kezet vele. Alkalmatlan is volt és kellemetlennek is találtam, habár inkább arra lett volna

ok, hogy megessék rajta az ember szive. Olyan ügyetlen volt, olyan szánalmas és olyan szerelmes. Esetlenül ült a székén és nedves, könyörgő, nagy keleti szemeivel ugy nézett a ragyogó, rossz leányra, mint egy hü állat. Tábor Panni kegyetlen volt hozzá, olyan kegyetlen, mint amilyenek csak az alkalmatlankodó multhoz tudunk lenni.

Kiderült ugyanis, hogy Klein ur és Panni gyermekkori játszótársak voltak egy ferencvárosi kis házban, ahol az öreg Taubernek — a Panni apjának — pálinkamérése volt. Az öregek itt abban is megállapodtak, hogy a két gyerek egymásé lesz, és ők menyasszonynak, vőlegénynek tekintették egymást. Panni azonban tizennégyéves korában egy napon, egy átkozott napon a sziniiskolába került és most, amig Klein ur szövöttárukkal látja el az országot Nagyváradtól Mezőkövesdig, azalatt Panni egyre távolodik tőle, egyre emelkedik, egyre csillogóbb magasságba, ugy, hogy az embernek könnyezik a szeme, ha sokáig néz utána.

Akkor mindezzel nem igen voltam tisztában. Klein ur akkor csak alkalmatlan volt nekem, bántó, terhes és kellemetlen. Ő viszont irigyelt és gyülölt engem annyival is inkább, mert nem tudhatta, hogy én is csak koldusa vagyok a Panni szerelmének és nem élvezője, hogy

nekem is csak morzsák jutnak és hogy a teritett asztal másra vár.

Valóban van-e szánalmasabb lény a világon, mint egy ilyen commis voyageur, aki egy primadonnába szerelmes! Ez még csak nem is diák, hogy bizonyos romantikája legyen a szerelmének. Ez se hirt, se pénzt, se tapsot nem hozhat. Egy szövöttárunagykereskedő is gyenge legény a szinfalak mögött, hát még valaki, aki csak az lesz, valamikor . . . talán. Hozzá képest én a kaszinóval, amelynek tagja voltam, a lapokkal, amelyekbe irok, a virágjaimmal, a nevemmel, és a görög profilommal: a hóditás eszközeinek valóságos krözusaként tündököltem. Elég szükkeblü voltam Klein urat mégis ki nem állhatni. Talán az osztályösztön is megszólalt bennem, a gyülölet az iránt, aki kemény munkával a helyünkbe dolgozza fel magát, aminthogy Klein ur — a leendő és máris igen takarékos kapitalista — a birtokban levőt, a társadalmi javak élvezőjét is gyülölte bennem a vetélytárson kivül.

Ekkortájt egy napon megjelent a milliomos: Hartmann Leo, az Országos Bank igazgatója ez a dusgazdag, rut élvező, aki hihetetlen müvészettel és raffinementnal tudja elkölteni minden évben a maga félmillióját.

Hartmann egy napon megnézte a szinház-

ban *A fjordok lányát.* Másnap megint eljött a szinházba és harmadnap meglátogatta Tábor Pannit. Még vagy kétszer vizitelt nála, harmadszor megtette neki a maga üzleti hangu, fejedelmi, aljas ajánlatát és egy hétre rá készen volt az uj lakás, amelyet felajánlott a lánynak. Klein ur ekkor egyszer összeszedte a bátorságát és azt kérdezte tőlem :

— Kérem, ez a Hartmann feleségül veszi Pannit ?

Rábámultam. Mennyi együgyüség !

— Nem, — válaszoltam elkeseredve, durván és kegyetlenül, — kocsit tart majd neki, de feleségül nem veszi.

A derék emberben szinte felhördült a becsületesség, a felháborodás.

Otthagytam. Rettenetesen el voltam keseredve. Az a kufárkodás, amely a szemem előtt ment végbe, fellázitott, a szerelmem elkeseritett, gyötrött. Lázasan jártam egész nap, idegesen, dühöngve, kinlódva. Este már alig birtam elviselni az idegeimet. Az órák nagynehezen teltek, lefeküdtem és ujra felkeltem, társaságot kerestem és a téli éjszakában kávéházakban botorkáltam.

És az akaratom ellenére, szégyenkezve, gyötrődve és átkozódva el kellett mennem *oda,* az elé a ház elé . . . Az első emeleten a hosszu

sor ablak a Tábor Panni lakása most. A leeresztett függönyök ott a világ legaljasabb kufárkodását takarják, egy hitvány árulást, egy hallatlan bünt a természet ellen.

Csikorgó foggal néztem fel az ablakokra, a hosszu sor függönyre, amelyek hallgatagok voltak. És egyszerre csak mellettem állott Klein ur. Ő is itt volt, őneki is ide kellett jönnie.

Egymásra pillantottunk. Szomoruak és nevetségesek voltunk.

De amint jól szembenéztünk egymással, éreztük, hogy két becsületes és tiszta férfi áll itt az éjszaka magányosságában. Éreztük, hogy mind a ketten alávalóságok áldozatai vagyunk, hogy a méltatlan szenvedésben társak és testvérek lettünk. Kinyujtottam a kezemet és ott, azok előtt az ablakok előtt, komoly, nemes és férfias barátsággal, igaz szeretettel és részvéttel kezet szoritottunk.

Ekkor nyilvánvaló lett, milyen méltatlan, rongy és hitvány dolog egy ilyen szerelem igájában járni. Megráztam magamat és leráztam magamról ezt a piszkos szerelmet. Még gyötrődnöm kellett egy kicsit, de a szerelemnek vége volt. Azzal a ragyogó bestiával nem is beszéltem azóta. Klein urral azonban jó barátságban vagyok és ugy találom, hogy nyertem a cserével.

JULIETTE

Rác bekopogtatott a műterembe; Péteri megfordult a vászontól, amelyen dolgozott, letette a palettáját és elébe ment.

— Szervusz öregem, — mondta kissé elfogódottan — ülj csak le.

Rác leült.

— Igen, — mondta, hát tessék.

Péteri köhécselt, fel és alá járt egy kicsit, azután hirtelen elhatározással odafordult Rác-hoz.

— Hát öregem, — mondta rekedten, — én elveszem Juliettet.

Rác felugrott, összecsapta a kezét, kiáltott egyet, azután erőszakosan megfékezte magát, nyelt néhányat, megfordult, leült és nyugodtan mondta:

— Feri ezt nyilván azért közölted velem, mert tudod, hogy jó barátod vagyok. A legjobb barátod. És azért közölted, hogy mondjak is róla valamit.

Péteri gyorsan közbeszólt:

— Igen; bár az elhatározásom megmásithatatlan.

— Annál rosszabb rám nézve. Mert én azt, ami a szivemen van, mégis megmondom. Feri, most készülsz az életed legnagyobb őrültségét elkövetni. Ez még nem is volna baj. De ezzel a dologgal tönkreteszed magadat.

Péteri dacosan szólt közbe:

— Nem törődöm vele, mit szólnak az emberek.

— Én sem arra gondolok. Ha nem kapsz több meghivást előkelő urakhoz és urhölgyekhez, az csak használhat neked. A társadalmi karriéredet nem bánom. De el fogsz zülleni. Müvészi értelemben elzüllesz.

— Miért?

— Nekem Julia ellen semmi kifogásom nem volna. Én nem bánom, hogy a modelled volt ... És hogy előbb mások modellje volt ...

— De mindig tisztességes volt!

— Boldogok, akik hisznek. De hát én ezen sem akadnék fenn. Nem vagyok én az erkölcsök őre. Ha csak tudnám, hogy szeret. De nem szeret.

— De igen.

— De nem. Szivtelen, éhes kis bestia, aki elvéteti magát veled, mert te elég bolond vagy arra, hogy elvedd.

— Nem igaz, nem igaz...

— De igaz. És még ez se volna baj. De ennek az éhes kis bestiának az egyetlen célja, hogy kihasználjon. Hogy dolgoztasson. Hogy uj ruhákat és uj kalapokat festtessen veled magának. Azért fogsz csak dolgozni, hogy őt öltöztesd. Robotba fogsz dolgozni; le fogod szállitani a nivódat; eleinte tudatosan, azután már észre sem veszed, milyen silány vásári mázolásokat gyártasz; amióta itt van nálad, azóta már ugyis az az egyetlen célod, hogy gyorsan eladható képeket fess; ez megy valameddig; de ha soká tart, elzüllesz; és ez a kis bestia nem érdemli meg, hogy...

Péteri felkapta a fejét:

— De megérdemli, — mondta dacosan. — Ha te tudnád, milyen hálás.

Rác felkelt, odament hozzá, megsimogatta a fejét.

— De fiam, Ferkóm, — mondta melegen — hát legyen eszed. Meg fog csalni. A legelső emberrel, aki nagyon akarja. Hát legyen eszed.

— Nem igaz, — mondta Péteri halkan és kinzottan.

— Ez fáj neked, öregem, de ez igaz. A legelső emberrel.

— Nem igaz. Nem igaz. Nem igaz.

— Igaz.

— Nem igaz. És én elveszem. Ne rágalmazd.

Rác elhallgatott, sóhajtott egyet, legyintett a kezével.

— Hát mit akarsz csinálni? — kérdezte azután.

— Most már minden irás megvan. Dispenzációm is van. Holnapután esküszünk.

— Ezen nem lehet változtatni?

— Nem.

Rác ujra elhallgatott, csendesen összetette a kezét, felemelte a szájához, belefujt, azután hallgatott.

— Feri! — mondta azután.

— Tessék.

— Hát egyet igérj meg nekem.

— Mit?

— Azt, hogy ha egyszer belátnád ... ha egyszer rájönnél ... ha egyszer bebizonyosodnék, hogy nem méltó hozzád ... akkor lesz elég erőd arra ... hogy végezz vele ...

— Ezt megigérhetem. Megigérhetem. Mert ugysem kerül rá a sor.

Azután hallgattak. Nemsokára jött a lány. Kipirosodottan, jókedvüen jött be. Skatulyákat hozott, mind a két kezében néhányat. Péterivel összecsókolózott.

— Szervusz Jankó, — mondta Rácnak.

— Szervusz, — mondta Rác, — természetesen bevásárolni voltál.

— Igen. Hoznak még egy kalapot is. Az esküvőn azt fogom viselni.

Rác elhallgatott ; a lány járt-kelt az atelierben ; azután egyszerre kihivóan odafordult Ráchoz.

— Te nem akarod, — mondta, — hogy Feri elvegyen engem.

— Dehogy nem akarom, — válaszolta Rác. — Nem látod, hogy én vagyok az örömapa ?

— Igazán ? — kérdezte gyanakodva a lány.

— Igazán — válaszolta Rác komolyan — Örülök, hogy szép családi tüzhelyet alapittok. Mindennapos vendégetek leszek.

A lány ekkor a nyakába ugrott és megcsókolta. Péteri értelmetlenül hallgatta a beszélgetést. Rác felkelt és odament hozzá :

— Szervusz Feri, én most elmegyek. De csakugyan mindennapos vendégetek leszek. Ha már igy van, vigyázni fogok rátok.

Péteri hálásan mosolygott rá, kezet fogtak és Rác elment. Harmadnap megvolt az esküvő és Rác csakugyan mindennapos vendég lett az uj házaspárnál. A második hónapban egy napon felment hozzájuk.

— Feketekávéra jöttem, — mondta.

Leült az asztlahoz, megkapta a kávét, kavargatta a kanalával, beszélgetett, azután hirtelen felnézett és ártatlan arccal kérdezte:

— Igaz, Julia, mit csináltál tegnap estefelé az Őr-utcában?

Az asszony elsápadt, kinyitotta a száját, nem tudott szólni, azután gyorsan, elkényszeredetten mosolyogni kezdett és hebegve mondta

— Az Őr-utcában? ... Az Őr-utcában? ... Egy szabóné van ott ... egy uj szabóné ... annál voltam ...

Péteri összeráncolt homlokkal és villogó szemmel állott fel, az asszony elkényszeredetten mosolygott; Rác gyorsan felhajtotta a kávéját és elment.

— Most kirepül! — gondolta és nagy öröme volt.

Este találkozott Péterivel. Péteri megfogta a karját és félrevonta.

— Gyere csak, kérlek, akarok neked mondani valamit.

— Tessék.

Péteri hozzáhajolt és a fülébe sugta:

— Te azt hiszed ugy-e, hogy Auernél volt az Őr-utcában?

Rác ránézett és vállat vont. Péteri komolyan sugta tovább:

— Tudom, hogy vele gyanusitották. Még mielőtt hozzám jött. De nem igaz. Rágalmazták. Ma is a szabónénál volt. Csakugyan a szabónénál. Nem az Őr-utcában. Az Őr-utcán csak keresztülment. A Duna-utcában.

Rác bólintgatott és nem válaszolt. Péteri nyugtalankodva mondta:

— Te nem hiszed...

— Én? — válaszolta Rác gunyosan. — Én esküt teszek le rá.

Két hónap mulva találkoztak egy délután a kávéházban.

— Hogy tetszik Az arab táncosnő? — kérdezte Péteri.

— Mázolás, — válaszolta Rác.

Péteri elhallgatott. Rác egyszerre nagy részvétet érzett iránta. Közelebb hajolt hozzá és halkan mondta neki:

— Fiam, tönkremégy.

Péteri megint nem válaszolt. Rác ekkor egészen odahajolt hozzá és gyorsan a fülébe sugta:

— Kérdezd csak meg a feleségedtől, mit csinált a mult héten a Szőllősi műtermében.

Péteri elsápadt, felállott és elment. A választ másnap hozta meg:

— Jankó... az a dolog a Szőllősi műtermével egészen jelentéktelen... semmiség...

Egyszerüen meglátogatta... egyszerü látogatás...

— És mért nem tudtál róla te eddig?

— Azért nem mondta meg nekem, hogy ne nyugtalankodjam.

Rác dühbe jött, összeszoritotta az öklét; az első kedve szerint nekiment volna és megverte volna; azután meggondolta a dolgot, intett a fejével, nyugodtan hátradőlt a székén és ujságot kezdett olvasni.

Másnap délután öt órakor felment a műterembe. Az asszonyt egyedül találta, Péteri kávéházban volt.

— Szervusz, Juliette, — mondta az asszonynak — hogy vagy?

— Köszönöm — válaszolta az asszony hidegen. — Elég jól. Feri nincs itthon.

— Annál jobb, — mondta Rác jókedvüen, — régen nem beszélgettem már veled egy kicsit. Pedig most még szebb vagy, mint voltál.

Az asszony gyanakodva fülelt; Rác azonban lelkesen dicsérte a szépségét; gyors, mosolygó szerelmi vallomásokat tett neki; az asszony felengedett, nevetett, lefeküdt egy díványra, a lábát kinyujtotta és a Rác ölébe tette.

Másnap Rác megint felment hozzá.

— Te, Juliette, — mondta neki, — nézd, én pár héttel ezelőtt vettem ezt a selymet. Meg akartam vele lepni valakit. De inkább neked adom.

Az asszony ekkor a nyakába ugrott és össze-vissza csókolta. Harmadnap délután öt órakor Rác odatelefonozott a Nápoly-kávéházba. Péterit hivatta a telefonhoz. Péteri odajött.

— Kedves Feri, — mondta ekkor nyugodtan bele a telefonba, — te nem akartad nekem elhinni, hogy Juliette mindenkivel megcsal, aki nagyon akarja. Ha a kávéházból most elindulsz, félóra alatt otthon lehetsz. Légy otthon és meglátod.

Péteri izgatottan szólt vissza valamit, azután haragosan orditott; Rác nyugodtan letette a telefonkagylót és ment fel az asszonyhoz.

Husz perc mulva megzörrent az ajtó kilincse. Egy dühös kéz rántotta meg. Azután haragos ökölcsapások döngöttek a fán, utána tébolyodott rugások. Az asszony rémülten nézett Rácra, azután rámeredt az ajtóra. Rác egy pillantással végignézte még a szobát, azután nyugodtan odament az ajtóhoz és kinyitotta.

A küszöbön megjelent Péteri. Az arca vörös volt, a szemei forogtak, a homlokáról verejték-

cseppek hullottak le. Lihegve tekintett be a szobába. Rác komolyan nézett vele farkasszemet, azután félrelépett az utjából és szótlanul, csak egy fejmozdulattal mutatta meg az asszonyt.

Péteri lihegve, kétségbeesetten, sirásra álló szájjal nézett az egyikről a másikra. Az asszony, aki eddig összekuporodva ült az ágyban, most egyszerre kiugrott, odavetette magát a Péteri lábához, a két karjával átfogta a lábát, ráborult a cipőjére és gügyögve, ártatlanul, panaszosan zokogta:

— Ő az oka... Ő volt a rossz... Ő csábitott rá... Én nem akartam... Addig beszélt... Ő az oka.

Rác fanyar mosolygással nézett le az asszonyra és vállat vont. Erre a mosolygásra és erre a mozdulatra a Péteri piros arca még pirosabb lett; a keze megrándult.

— Ő az oka... Én nem akartam, — zokogta az asszony.

Péteri ekkor egy rántással kiszabaditotta a lábait az asszony öleléséből, odaugrott Rác-hoz és ökölbe szoritott kézzel belevágott az arcába. Rác felkiáltott és védekezni akart, de Péteri üvöltve verte le a védekezését és mind a két öklével őrjöngve vágta.

HALÁLOS KÜZDELEM

— Hja, az asszonyok — mondta a barátom.

— Igen ... az asszonyok — mondtam én. Én nem gondoltam semmi különöset az asszonyokról, csak ugy általában tisztelegtem előttük egy felsóhajtással, a barátom azonban gondolt valamit.

— Idehallgass, — mondta, — és ezt ird meg. Bizalmatlanul hallgattam a történetet, de azután gyorsan feltámadt az érdeklődésem.

— A lányt, — mondta, — Erzsébetnek hitták. A szép, nyugodt, tiszta és hidegnek látszó Erzsébetek közül való volt, abból a szőke fajtából, amely nagyon szerelmes tud lenni, de mindvégig szemérmes marad, amely nehezen gyullad fel, de azután lángol és egy egész életen át hüséges ...

— A hősnőre nem vagyok kiváncsi ; a történetet ! ...

— A hősnő itt fontos. És jegyezd meg magadnak, amit mondtam : tiszta, szép, szőke

és szemérmes volt. A családja derék, nyugodtan élő és vagyonosodó polgári család. Közöttük a lány a legkülönb, de ez otthon nem derül ki, mert a lány mosolygó, tartózkodó, kedves és szerény lánya papának, mamának. Elvégzi az ugynevezett felső leányiskola hat osztályát ; megtanulja, mikor uralkodott Barbarossa Frigyes és hogy a Zrinyiász Sándor-versekben van irva, — ez az egész élettapasztalata. Ekkor tizenhat éves. Egy évig teljes csend az életében. Még nincs tizennyolc éves, amikor megismerkedik egy huszonegy éves fiuval, egy hatalmas szál barna legénynyel aki nem csupán szép fiu, hanem akinek minden szavából sugárzik az okosság és a talentum. A fiu technikus ; mérnök lesz ; nagy tervei vannak . . . A lánynyal egy évig vizsgálgatják egymást ; egyikük sem adja meg magát könnyen egy áradó, gátat törő nagy érzésnek ; néhányszor visszahuzódnak egymástól ; mire a lány tizenkilenc éves és a fiu huszonkettő, akkorra azonban mind a kettő szerelmes, tökéletesen, az egész testet és az egész lelket átmelegitő, nyilván egy életre szóló, nagy, csendes, forró szerelemmel szerelmes.

— Az majd harminc év mulva állapitható meg, hogy egy egész életre szólt-e a szerelmük. Vagy még akkor sem.

— Várj csak. Miközben ez a szerelem rügyezik, kifakad és kivirágzik, betéved a lány családjához egy ember. Ötven éves ... elhizott ... igen gazdag ... igen komisz ... Valami üzleti összeköttetés ... Egyszer véletlenül ott járt náluk ... Meglátta a lányt és másodszor is eljött ... Másodszor, harmadszor, tizedszer ... félév óta jóformán minden nap. A család megrendülve nézi ezt a rájok virradó nagy szerencsét ; visszafojtott lélekzettel lesi a többszörös milliomos érzelmeinek egyre világosabb jelentkezését és dobogó szivvel biztatja a lányt :

— Légy kedves hozzá ... Micsoda szerencse.

A lány eleinte közömbös. Nem törődik az emberrel. Türi maga mellett, elfogadja az ajándékait ; melegséget nem érez, de nem érez undort sem, még nem szerelmes a másikba. De lassanként szerelmes lesz. És abban a mértékben, amint a huszonkét éves fiuba szerelmes lesz, abban a mértékben válik utálttá a számára az ötvenéves ember. Összehuzza a szirmait ; bezárkózik ; elfordul tőle ; rosszul bánik vele. A huszonkét éves fiu egy napon megkéri a lány kezét a szüleitől ; ugyanakkor megkéri az ötven éves ember is. A fiut elutasitják :

»Kedves fiatal barátom, maga még az egyetemre jár. Ha kikerül is, meddig tart az, amig

állást kap. És meddig, amig el tud tartani egy családot. Legyen becsületes ember. Ne tegye tönkre a lányunk jövőjét.«

Satöbbi, satöbbi. Az ötvenéves ember ezt választ kapja :

»Mi nagyon örölünk ... Szülői áldásunkat! Csak Erzsébet ne ellenkezzék !«

Erzsébet ellenkezik. Nagyon nyugodtan, szinte mosolyogva : — olyan biztos a maga dolgában.

Megindul a harc. A fiut kitiltják a házból, a lányon pedig kipróbálják a családi kinzókamra minden művészetét. A lány szenved, de makacsul tartja magát. Őrizet alatt áll ; nem szabad egyedül elmennie otthonról ; nem szabad levelet irnia. A fiunak időről-időre egy barátnője utján küld rövid értesitést : bizzék benne. Elviszik utazni ; megizleltetik vele a gazdagság örömeit ; a sátán felviszi a hegyre és megmutatja neki a világ szépségeit ...

— A történetet már ! — szóltam közbe.

— Mondom már. Odaérünk. Eltelik tizenkét hosszu hónap. A lány ekkortájt egy napon egyedül van az ötvenéves emberrel. Otthon : kivágott nyaku, nyitottujju házi ruhában. Nyugodtan, okosan, szépen beszél az emberrel Megmondja neki : — Nézze, én nemcsak nem szeretem magát, hanem mást szeretek, hogyan

óhajtja azt, hogy mégis a felesége legyek. Nem utálna-e? Nem kellene-e szégyelnie magát? — Az ember megfogja a kezét; ráhajlik a nyakára; az arca kivörösödik, minden ere kidagad; remeg és dadog: — Nem, nem, csak legyen az enyém, legyen a feleségem, legyen . . . legyen az enyém . . . — A lány elámulva néz rá. Az ember megcsókolja a nyakát, a lány feláll, az ember félájultan esik bele egy karosszékbe. A lány gondolkozik; ebben a percben megértett száz olyan dolgot, amiről azelőtt semmit sem tudott; belenézett abba a másik világba, amelyet egy lány számára az asszonyság jelent; erőltetetten gondolkozik, hidegen megnézi a lihegő embert és abban a másodpercben *halálra i éli.*

— No . . . Mi az? . . .

— Várj csak. Még eltelik három hónap. A lány a családi inkvizició kinzásait nem is birná el tovább, de a türésre már nincs is szüksége. Nem néma türő többé; ő is harcba lépett. Engedékenységet mutat; egyelőre apró jeleit adja a hajlandóságának és az a kevés szabadság, amelyet a reménykedni kezdő család igy ad neki, elég arra, hogy mindent megtudjon, amire még szüksége van és kigondolja a világ legkegyetlenebb és legaljasabb tervét, amely csak azért marad rideg és fenséges,

mint maga a bosszuálló sors, mert nem egy falánk hetéra gondolta ki, hanem egy üldözött szüz . . .

— Csodálkozni ráérünk később. A történetet !

— A lány megtudja, hogy az ötvenéves ember hajlik az apoplexiára, népszerüen : a gutaütésre. Egyszer már történt is valami ilyenféle baj vele ; az orvosa óva inti olyan izgalmaktól, amelyek ismétlődést okozhatnának, mert az ismétlődés halálos lehet. Látja, hogyha ez az ember megfogja a kezét, akkor vérbe borul a feje és remegni kezd a teste. Megérez egy mértéktelenül felcsigázott testi vágyat, egy betegessé lett idegrendszert és kitalál mindent, amit még tudnia kell. Elszánja magát és higgadtan, hidegen, nyugodtan, kegyetlen egyszerüséggel és tudatossággal cselekszik.

— Mit csinál ?

— Megüzeni a szerelmesének, hogy bizzék benne, ő soha semmiképpen, akármi történnék is, nem lesz a másé, még akkor sem lesz a másé, ha máshoz menne feleségül . . . És kijelenti, hogy feleségül megy az ötvenéves emberhez. Nagy öröm a családban. A lány sürgeti a házasságkötést és gondosan átnézi a házassági szerződést. A házassági szerződés

kielégiti. El fognak utazni ; — ő szabja meg, hogy hová. Három hét mulva megvan az esküvő. Elutaznak. Megérkeznek. Este lett és a lány egyedül marad azzal a férfival, akit halálra itélt.

— És ?

— Várj csak : meg merned irni ezt a nászéjszakát ? Gondold meg : a lány halálra itélte ezt az embert. Hogyan fogja végrehajtani ezt a halálos itéletet. Gondold meg : védekeznie kell, de csábitania is kell ; neki magának nem szabad veszedelembe kerülnie, de a teljes, vagy a reménytelennek látszó visszautasitás véget vethet az egész dolognak. Halálos veszedelemben van, de szerelemmel akar ölni. Életről és halálról van szó, mert ha nem győz, akkor ő fog meghalni. Ez a küzdelem ! Ez az irtózatos harc ! Egy szüz és egy sertés . . . Meg merned irni ?

— Nem. Nem merném megirni. De mondd már, mi történt ?

— A lány este tiz órakor egyedül maradt a férfival. És reggel négy órakor kijött és orvost hivatott. Az orvos vonogatta a vállát. Az ember meghalt.

— Azután ?

— Azután : távirat a családnak. Temetés. Gyászruha. A család megrettenve és tiszte-

lettel nézi a gazdag özvegyet; a gyilkos szüz pedig hideg és mozdulatlan arccal intézkedik a maga sorsára nézve. Egyelőre elutazik. Értesités a szerelmesének. Félévig távol marad. Félév mulva hazajön. Egy év mulva esküszik. És most asszonynyá lesz, egy tiszta szüz, aki . . .

— Vajjon boldog lesz-e?

— Az! Már az. Ennek négy esztendeje. Két gyerekük van. Az asszony imádja az urát és az ura imádja őt. Drága és hüséges asszony. édes és jó anya, általában: gyöngéd, jószivü, tiszta, kedves . . .

Hallgattunk.

— Hihetetlen, — mondta a barátom — az asszonyok! . . . Az asszonyok! . . .

— Igen! . . . — mondtam — nyugodtan át tudnak lépni egy halotton, ha a szerelmük hivja őket. Értik az irgalmatlanság művészetét ha szerelmesek. Ha a mérleg egyik serpenyőjében a szerelmük van és a másikban nem egy élet, hanem száz, az egész világ, — akkor csak a szerelmüknek van sulya. Naivul kegyetlenek és az irgalmatlanságuk tudatlanul szent. Ez a nagyságuk . . .

— Igen, — mondta a barátom — ezért egészen mások, mint mi. Romlatlanul tudnak rosszat cselekedni és . . .

Sokáig beszélgettünk még az asszonyokról.

A BECSÜLET

Halász Istvánhoz kis küldöttség látogatott el egy napon. A küldöttséget Kazay vezette, a polgármester, benne volt Réti Kálmán, az ügyvéd és még öt igen tekintélyes és igen vagyonos ember. Az urak leültek Halász szobájában, a házigazda meglepetve és kiváncsian ült le szembe velük, a polgármester azután röviden előadta, miért jöttek.

— Kedves barátom, — mondta — legkésőbb egy év mulva föloszlatják a képviselőházat. Az uj választás elé nem akarunk oly készületlenül menni, mint ahogyan a legutóbbi választás elé mentünk. Nem türjük az eddigi gazdálkodást. Uj városi pártot alakitunk, és jó előre megkeressük a jelöltünket: a legkiválóbb embert közölünk. A győzelmünk bizonyos. És a jelöltünk nem lehet más, csak te.

Halász megdöbbenve hallgatta a polgármestert; nem válaszolt mindjárt; az arca elfehéredett, és szótlanul és megmeredve bámult az urakra.

— Bizonyosra veszszük, — mondta rövid várakozás után a polgármester — hogy elfogadod. Szinte formalitás, hogy eljöttünk. A formális beleegyezésedre azonban szükségünk van. De a többi egészen a mi dolgunk.

Halász sápadtan állott föl, elfordult, néhány lépést tett az ablak felé, azután visszafordult az urakhoz és halkan mondta :

— Bocsássatok meg, nem fogadhatom el.

A polgármester meglepetve kiáltott egyet, a többiek fölugrottak, kiabáltak, szörnyüködtek. Halász azonban sápadtan és rendületlenül ismételte.

— Nem fogadhatom el.

— De miért ? — kérdezte Réti.

Halász vállat vont, hallgatott, azután csendesen mondta :

— Mindegy, hogy miért . . . Nem fogadhatom el.

A társaság kért, könyörgött, Halász azonban rendületlen maradt. A polgármester végre felállott.

— Kedves barátom, — mondta — mi most nem tehetünk egyebet, minthogy belenyugszunk az elutasitásba. Egy hét mulva azonban ujra eljövünk hozzád, és még egyszer megkérdezzük, mi az elhatározásod ? És én remélem, hogy addig meggyőzhetünk róla, hogy

igent kell mondanod: nem a magad kedvéért, hanem a mi kedvünkért, a város érdekében.

A küldöttség ezután eltávozott. Estére Halász fölkereste Rétit, az ügyvédet. Réti nagy örömmel fogadta.

— Azért jössz, ugy-e, — kiáltotta — hogy igent mondj?

— Nem — felelte Halász. — Nem azért jövök.

Halkan beszélt és szomoru volt. Réti leültette, és várakozóan és aggódva nézett rá.

— Kálmán, — mondta Halász lesütött szemmel — miért jelöltetek ki engem?

— Azért, — felelte Réti — mert te vagy közöttünk a legkülönb ember. A legokosabb. A legderekabb. A legmunkásabb. A legvagyonosabb. Sőt — csodálatos módon — a legnépszerübb is. Ez csodálatos azért, mert rendesen a szájas, üres gazfickók a népszerüek. Téged mindenki szeret, habár becsületes és okos ember vagy. Veled könnyen győzhetünk. És azt hiszem, csak veled győzhetünk.

Halász lehajtott fővel, mozdulatlanul ült. Hallgatott. Azután megint nagyon halkan megszólalt:

— Mikor a jelölésről beszélgettetek... vagy tanácskoztatok... nem volt ellenem... valami kifogás... valami vád?...

— Hogy lett volna ? Hogyan lehetett volna ?

— Ugy értem : valami erkölcsi kifogás.

— Ah ! — kiáltott Réti szörnyüködve — hogy gondolhatsz ilyet.

— Kazay sem mondott semmit ?

— Persze, hogy nem — felelte Réti bámulva. — Ő lelkesedett legjobban a jelölésedért. Valóságos himnuszt zengett rólad. Áldás lesz a városnak, — mondta — ha te leszel a képviselőnk.

Halász elgondolkozott. Réti csodálkozva és kiváncsian nézta az arcát.

— Kálmán, — szólalt meg aztán Halász — te tizenkét-tizennégy éve vagy itt nálunk. Te nem ismered az én fiatalságomat. Nem hallottál te most, a jelölésnél valamit . . . az én fiatalságomról ?

— Most semmit sem hallottam. De tudom, hogy husz-huszonkét éves korodban nagyon vidámul éltél. Hát aztán ? Mi van abban ?

— Nem hallottál semmit az öreg Kopjással való esetemről ?

— Nem.

Halász felemelte a fejét. Az arca sápadt és szenvedő, a szeme beesett, a tekintete fáradt és bánatos.

— Hát hallgass ide, öregem, — mondta elszántan, hangosabban. — Az öreg Kopjás az

anyai nagybátyám volt. Nagyon gazdag, nagyon pedáns ember. Én voltam az egyetlen örököse, de azt kivánta tőlem, hogy éljek meg abból a fizetésből, amit a vármegyétől kaptam. A vármegyénél voltam akkor... kaptam hatvan forintot egy hónapra... Huszonkét éves voltam, és vidámul éltem. Nyugodtan költöttem a pénzt, nyakra-főre csináltam az adósságokat... Egyszer azután nem ment tovább. Nem kaptam pénzt sehol. A hitelem is elfogyott mindenütt: szabóknál, pincéreknél. Akkor elmentem az öreg Lingauerhez és tőle kértem pénzt. Az öreg Lingauer derék öreg ember volt, de száz percentre dolgozott. És énnekem csak ugy akart pénzt adni, ha a váltóra ráirom a nagybátyám nevét is. Irjam rá nyugodtan, — mondta — a váltó bent marad az ő Wertheim-szekrényében, és csak akkor kerül elő, ha a nagybátyám már meghalt. Akkor pedig könnyü lesz fizetnem. Aláirtam.

Az ügyvéd összeráncolta a szemöldökét; Halász megrettenve nézett rá, azután összeszedte magát és elszántan folytatta:

— Kaptam ötszáz forintot. A pénzzel elutaztam szabadságra. Három hétig nem voltam itthon. Mire hazajöttem, megtudtam, hogy váltóhamisitás miatt följelentés van ellenem a törvényszéken, és hogy egy-két nap mulva

le fognak tartóztatni. Ez igy történt. Az öreg Lingauer meghalt. Az örökösei értékesitették minden követelését. Az én váltómat prezentálták a nagybátyámnak. A nagybátyám minden habozás nélkül kijelentette, hogy az aláirása hamis. Az örökösök erre följelentést tettek. Huszonnégy órai időm volt. . . .

Halász lassan kipirult. Ujra érezte azoknak az eseményeknek az izgalmasságát, amelyeket elbeszélt. Remegő kézzel simogatta végig a homlokát.

— És? És mi történt? — kérdezte Réti feszült érdeklődéssel.

— Elmentem a nagybátyámhoz — mondta Halász. — Mielőtt elmentem, jól meggondoltam, mit kell tennem. Ismertem az emberemet. Az öreg fagyos arccal fogadott, le sem ültetett, halkan és megvetően kérdezte, hogy mi tetszik. Én erre nyugodtan és csendesen elmondtam neki azt, aminek az elmondására elkészültem. Hogy igen: én hibáztam. Nagyot hibáztam. Ezért a hibáért azonban keservesen meglakoltam. Az életemmel ezt a hibát megfizettetni nem volna igazságos, nem volna méltányos, nem volna jó a legközelebbi rokonomtól, az anyám testvérétől. Neki az az ezer forint — ennyiről szólott a váltó — semmi. De ha ugy találná, hogy ennyit sem fizethet,

ennyit sem érdemes fizetnie, akkor egyszerüen tekintse kölcsönnek ezt a pénzt, én, — havi részletekben, ugy, ahogy tudom — visszafizetem. Csak ezt tegye meg : jelentse ki, hogy tévedett, az aláirás mégis csak az övé ; és előlegezze a pénzt és mentse meg vele az életemet . . . Az öreg előbb hallgatott, azután felállott, és ridegen és hangosan ennyit mondott : »nem«. Azután ott akart hagyni. Én könyörögtem neki. Megfogtam a kezét, szinte letérdeltem előtte. Az öreg lerázott magáról. »A ki váltót hamisit, — mondta — annak börtönben a helye.« Erre én fölállottam, kivettem a revolveremet, és ezt mondtam neki : »Én pedig börtönbe nem fogok jutni. Ha egy félperc alatt azt nem mondja, hogy megteszi, amit kértem, vagy ha éppen itthagy és kimegy a másik szobába, akkor én itt, ezen a helyen főbe lövöm magamat.« Az öreg elfordult, az ajtóhoz ment . . . én a homlokomhoz emeltem a revolvert . . . az öreg az ajtóban megállott, várt, visszafordult, kivette a kezemből a revolvert, összeszidott, — de nem tréfásan, jóságos, öreg nagybátyák módjára, hanem dühösen, rosszindulatuan, tajtékozva, — elmondott gazfickónak, váltóhamisitónak, tolvajnak, másnap azonban elismerte, hogy az aláirás az övé, és kifizette a váltót . . .

— És? — kérdezte Réti.

— Mit és? Mit akarsz tudni?

— Hogy hogyan békültetek ki?

— Ah hiszen az mellékes... Az öreg látta, hogy mi lett belőlem az eset után... Három év mulva, amikorra visszafizettem a pénzét, kibékült velem, és hat év mulva, amikor meghalt, mégis csak nekem hagyta a vagyonát. De nem erről van szó...

— Hanem?

— Hanem erről: hiszed te, hogy én ilyen körülmények között vállalhatom a jelöltséget?

— Látod, — felelte az ügyvéd — erről nincs szó. Hogyne vállalhatnád. Miért ne?

— Egy ilyen exponált hely... Ha a szemembe vágnák... Itt sokan tudják még... Kiásnák. Kazay is tudja.

— És látod: Kazaynak eszébe sem jutott, hogy ez akadály is lehet. Nem is juthat eszébe senkinek, akibena méltányosságnak, az igazságérzésnek, a lovagiasságnak csak egy szikrája van.

— De akiben nincs?

— Hát az is mit mondhat?

— Hogy... váltóhamisitó vagyok...

— Jog szerint, törvény szerint nem vagy az. Sőt akármiféle lovagias vagy kaszinói itélkezés

szerint sem, ha valakinek eszébe jutna az ilyen itélkezést provokálni. Formálisan nem vagy az. Pedig csak azoktól kell tartanod, akik a formális becsületnek, a becsület külsőségeinek a bálványimádói. Másnak, dolgozó embernek ... innen közülünk akárkinek ... eszébe sem juthat, hogy a becsületességedet, a becsületedet kétségbevonja. Nevetséges. Te vagy a legbecsületesebb, legkorrektebb, legtisztább jellemü ember Magyarországon.

— De hátha valaki mégis ... Hátha valaki ... ott fent ...

Réti elgondolkozott.

— Te jó vivó vagy, ugy-e? — kérdezte azután.

— Igen.

— És jól lősz célba?

— Nem.

— Hát, édes jó öregem: tanulj meg jól célba lőni. De egészen jól. Nagyon, nagyon, nagyon jól. Biztosan. Azután vállald nyugodtan a jelöltséget. És ha valaki merészelne még ezek után is szólni — ha elterjed a hire a biztos lövéseidnek, pisze lesz az egész banda — ha csak mukkanni merészelne, vágd pofon. Azután lőjj beléje. Azután ... nem fogsz megállni a miniszterségig ...

Halász méltatlankodott:

— Áh, nem, — mondotta — hogy gondolsz ilyet. Én, aki husz év óta senkit egy gyöngédtelen szóval meg nem bántottam. Nem tudom én ezt. Nem birom. Nem tudok kemény lenni, irgalmatlan lenni . . .

— Pedig az kell, — felelte Réti. — Ez az egyetlen mód. Nincs mit válogatni. Amerikában vagy Angolországban gondolkozhatnál azon mit csinálj. Magyarországon ez az egyetlen mód: jól célba lőni. Értelmetlenség, ostobaság, gazság volna, ha egy semmiség, egy rossz emlék utjába állana a gyönyörü, nagy pályádnak, annak, hogy egy város helyett egy ország ismerjen és szeressen. Aki ezt az ostobaságot, ezt a gazságot mégis föl akarja idézni, azt lődd keresztül.

Halász egy hét mulva igent mondott a küldöttségnek. Azután pisztolyokat szerzett be, és mindennap órák hosszat lőtt célba. Tiz hónap mulva megkezdődtek a képviselőválasztásra az előkészületek, és Halász hivatalosan is képviselőjelölt lett.

A választás előtt egy héttel már bizonyos volt a győzelme. A választás előtt való napon fölment a kaszinóba. Réti jött elébe.

— Pajtás, — mondta — egy kellemetlen hirem van a számodra.

— Tessék.

— Az a banda, — mondta Réti dühösen — az a csőcselék őrjöng dühében, mert látja, hogy most már bizonyosan győzünk. Eddig nem mertek téged a személyedben megtámadni. Most ezzel próbálkoznak meg. Hornyicky Jóska, a szamár, aláirásokat gyüjt egy beadványra... Hogy téged golyózzanak ki a kaszinóból... Tudod... a váltó dolga miatt... Az a tervük, hogy a beadványt azután kinyomtatják háromezer példányban, és holnap reggel szétosztják a választóhelyiség előtt... Ők azt hiszik, hogy ezzel megbuktatnak... Ebben persze tévednek... A mi derék embereinknek beszélhetnek ők már...

Halász sápadtan nézett Rétire.

— Most mit csináljak? — kérdezte halkan.

Réti megvonogatta a vállát, és fölemelte a kezét.

— Öregem, — mondta — most igazán neked kell már tudnod...

Halász beleharapott az ajkába. A sápadtsága egyszerre eltünt; az arca kipirult; a kezét ökölbe szoritotta. Tomboló düh támadt föl benne. Ez a gazság... Ez az alávalóság... Ez az orgyilkos merénylet...

Fölkapta a fejét.

— Hol van Hornyicky Jóska? — kérdezte halkan.

— A nagyteremben.

Halász elindult a nagyterem felé. Mikor belépett, egyszerre csend lett. Halász átment a hosszu termen, odalépett a megriadt Hornyicky elé, és a nagy csendességben, a vissza fojtott lélekzetü emberek között, teljes erővel pofon vágta.

A teremben meglepett zugás támadt, Hornyicky visszatántorodott, azután ő is fölkapta a kezét és ütni akart, ekkorra azonban a nézők közbevetették magukat és elválasztották őket.

Halász bement az olvasóterembe. Három perc mulva jelentkeztek nála a Hornyicky segédei. Öt perc mulva elküldte hozzájuk az ő segédeit. A Hornyicky segédei becsületbiróságot kértek annak a megállapitására, lovagias, teljes értékü ellenfél-e Halász, vagy csak olyan gyengébb becsületü ember, akinek a pisztolya elé egyszerüen kiáll egy gentleman. Félóra mulva tárgyalt a becsületbiróság és egy óra mulva meghozta a döntését: Halász István igenis hibátlan becsületü ellenfél, akivel lelkifurdalás nélkül párbajozhatik a leglovagiasabb ember. Délután öt órakor kikocsizott az egész társaság a Herceg-erdőbe.

Amikor Halász kezébe kapta a pisztolyát, akkor egy másodpercre megdöbbent még. Mit akar csinálni? Mire készül? Szánalmat érzett. És szégyenkezést. Azután megkeményitette a szivét. Felidézte magában az első dühét...

Felemelte a pisztolyát és lőtt. Hornyicky arccal előre végigesett a fűben. Az orvosok és a segédek odaszaladtak hozzá. Halász mereven nézett feléjük. Réti azután odament hozzá és karonfogta:

— Gyere.

— Meghalt? — kérdezte Halász.

— Igen.

Másnap megvolt a választás. Délután Réti elment Halászhoz.

— Két-három óra mulva, — mondta — jön érted a küldöttség. Óriási többségünk van. Az a banda már el is takarodott. Csak a mi választóink jönnek még mindig.

Halász nem válaszolt. Sápadtan és megtörve bámult maga elé.

— Hát szedd össze magadat, öregem, — mondta neki Réti. — Ne kinozd magadat... Te nem tehetsz róla... Jogos önvédelem volt...

— Nem tudom, — mondta halkan Halász, — elfogadom-e a mandátumot.

— Hogyne fogadnád el... Csak az kellene még... Most már nyugodtan elfogadhatod... Meg sem állsz a miniszterségig...

Halász a kezébe hajtotta a fejét, és szomoruan és halkan sugta:

— Éppen azért... Sohasem tudnám elfelejteni, hogy ha valamit elértem, nemcsak dolgoznom kellett érte, hanem ölnöm is...

SZÁZHATVANKÉT CENTIMÉTER

Apáti bekopogtatott hozzám egy este. Jókedve volt, titkos mosolygás bujkált az ajka körül. Leült.

— Tudod, — kérdezte azután — miért bujok előled három hónap óta? . . . Mert megházasodom. Nem akartam, hogy lebeszélj. Most jösz a menyasszonyomhoz.

Azt válaszoltam neki, hogy nem is beszéltem volna le, ellenkezőleg: örülök és gratulálok; azután elindultunk a menyasszonyához. A menyasszony Thaler Marianne volt, egy gazdag kereskedőnek a lánya; szép, okos lány volt, nagy hozományt is kapott, Apátit nyilvánvalóan szerette, minden rendben volt, a házasságnak boldog házassággá kellett lennie.

Ott tartottak vacsorára, és a vacsora alatt megtudtam, hogy a jegyespár nagy harcot viv a lány apjával. Az öreg Thaler szivesen látta az eljegyzést, örömmel fogadta Apátit vejének, az esküvőt azonban el akarta halasz-

tani. Még pedig teljes két évvel. Marianne ahhoz csak tizenhét éves volt.

— Lehetetlen, — mondta az öreg — hogy egy tizenhét éves lány férjhez menjen. Nem lehet belőle sem derék asszony, sem jó anya. Tizenkilenc éven alul nem szabad lánynak férjhez menni.

Apáti hevesen és elkeseredve hadakozott ez ellen a felfogás ellen. Minden elképzelhető érvet csatarendbe állitott ; ez a tilalom, mondta, brutális és kegyetlen ; elmaradt, oktalan, rossz értelemben vett patriárkális gondolkozásnak a szörnyü szülötte ; hogyan szabad a boldogságot ilyen szükkeblüen mérni, hogyan szabad egy istennek és embereknek tetsző, a természettől megáldott és minden józan észtől javasolt boldog egyesülésnek egy agyrém miatt elébe állni ? Marianne sem okosabb, sem jobb, sem szebb, sem asszonyabb nem lehet, mint amilyen most . . .

Marianne, amennyire csak az illendőség engedte, derekasan szekundált a vőlegényének. Nyilvánvaló volt, hogy nagyon szeretik egymást. Megkérdezték az én véleményemet is, de én kitértem az állásfoglalás elől. Az öreg Thaler pedig nem engedett . . .

Egy hónap mulva diadallal jelentette Apáti, hogy az öregből sikerült kicsikarniok a bele-

egyezést : ő sokat beszélt és Marianne sokat sirt. Három hét mulva lesz az esküvő, legyek tanuja.

Tanuskodtam a házasságkötésnél, végigettem az esküvői ebédet, amikor visszajöttek az utazásukból, az első vendégük voltam és a leggyakoribb maradtam azután is. Az öreg Thaler aggodalmait semmi sem igazolta : a rejtelmes jóslatokból, a melyekkel az öreg ur a jegyeseket fenyegette, semmi sem vált be. A házasság a legszebb, a legboldogabb, legnyugalmasabb, legszerelmesebb házasság volt, amelyet valaha láttam.

A tizenhét éves leányból szép, elegáns, komoly asszony lett. Apáti harminchárom éves volt ; Marianne pompásan hozzáilleszkedett. Apáti szerette a nagy társaságokat ; az asszony befelé és kifelé egyformán kitünő háziasszonynyá vált. Még a külsejükben is egymáshoz illettek ; egyforma nagyok voltak, mind a ketten karcsuak, az asszony szőke, a férfi barna és a járásuk ritmusa — ez fontos dolog együttélő embereknél, de különösen szerelmeseknél — az első naptól kezdve hibátlan volt. Jókedvü, megelégedett, szép, irigylésreméltóan boldog emberek voltak.

A második év közepén az asszonynak gyereke született : szép, rózsaszinü baba, egy kék-

szemü, szőkehaju kis lány. Az Apáti boldogsága ebben az időben állandó mámorrá fokozódott. Imádta az asszonyt, imádta a kis lányt, egész nap ott ült az asszony mellett és altatta a gyereket. Az asszony hamarosan talpra állott, friss volt, rózsás, karcsu, erős, egészséges: Apáti minden héten uj fotografiát mutogatott a kis lányáról...

Öt-hat hónap mulva egyszerre lelohadt az Apáti jókedve. Csendes volt, szótalan, fanyar. Lassankint egészen elborult; a rosszkedve haragos izgékonysággá és szomorusággá vált. A hetedik hónapban — éppen a házasságuk harmadik éve kezdődött — egyedül találtam otthon az asszonyt és megkérdeztem tőle:

— Mi baja van Gyurkának? Nem lehet ráismerni...

Az asszony elpirult, habozott, nem akart válaszolni, azután meggondolta a dolgot:

— Mégis: megmondom magának. Hátha segithet... Hátha tud valami okosat tanácsolni...

Azután ujra habozott. Zavarban volt.

— Olyan nevetséges — mondta zavarodottan. — Olyan nevetséges egy dolog...

— Hát mi az?

Végre elmondta:

— De olyan nevetséges... Hát nézze, az az egész baj, hogy én... *növök.*

— Mii? Mit?

— Az a baj, hogy én növök. Nagyobb leszek, megnyulok. Amióta felkeltem, minden ruhámat le kellett eresztenem... És ugy látszik, hogy még ez sem elég.

— És Gyurkát ez bosszantja?

— Hát látja: igen. Mikor hozzámentem, éppen egyformák voltunk. Most azt mondja: hogy lehet az, hogy én nagyobb leszek nála. Haragszik rám. Hát istenem, mit tehetek én róla!... Hát, mondja, mit csináljak?

Nem tudtam tanácsot adni; hogy lehet egy ilyen dologban tanácsot adni? Majd megbékül Gyurka, nem lehet komoly az elkeseredése, csak türelmesnek kell hozzá lenni...

A Gyurka elkeseredése nem szünt meg. Néhány hét mulva az utcán találkoztam az asszonynyal. Rosszkedvü volt. Pár szót mondott csak.

— Az isten szerelmére, — mondta, — beszéljen Gyurkával... Borzasztó, mit müvel...

Semmiképpen sem volt inyemre ez a megbizatás, de ugy éreztem, hogy baráti kötelesség néhány nyugodt szót mondani egy ok nélkül elkeseredett embernek; felkerestem hát Gyurkát a hivatalában.

Barátságtalanul fogadott; szinte kinézett és kigorombáskodott. De én nem hagytam magamat; végül tehát kifakadt:

— Mit akarsz? Szerencsétlen vagyok...

— Gyurka, — mondtam neki — ne légy őrült. Ne tedd a boldogságodat nevetséges semmiségek miatt tönkre.

— Ez nem nevetséges semmiség, — mondta komoran.

Többet azután nem lehetett belőle kivenni. Kénytelen voltam otthagyni. Pár nap mulva ő keresett fel. Nyilván kikivánkozott belőle a panasza, eljött, hogy nekem kipanaszkodja magát. Fel és alá járt a szobában, hevesen gesztikulált és szinte sirva beszélte el:

— Ilyen szerencsétlenség érje az embert. Mikor elvettem, olyan magas volt, mint én, pontosan annyi, egy méter hatvanhárom... Most nő, nagyobbra nőtt, mint én. És még mindig nő!... Akkora lesz, mint az apja...

— Gyurka! — mondtam neki — ne légy őrült. Hát a centimétereket szeretted rajta? Hát a boldogságtok a katonamértéktől függött? Tönkre akarod tenni a kettőtök életét ilyen nevetséges dolgok miatt, mikor te szereted őt és ő szeret téged?

Gyurka ekkor megállott előttem és lassan és szomoruan mondta:

— Ő nem szerethet engem tovább.

— Őrültség.

Gyurka kétségbeesve folytatta:

— És én nem tudom őt szeretni.

— Gyurka, — mondtam haragosan — ez a legostobább őrültség, amit valaha hallottam. Sohasem fogok arra nézni, ha valaha megházasodom, hogy a feleségem kisebb-e nálam. Nem a centiméterekbe leszek szerelmes.

— Én sem — mondta Gyurka. — Ha nagyobb lett volna nálam, mikor a menyasszonyom volt, talán azért elvettem volna. Abban nincs semmi. De hogy a fejem fölé nőjjön!...

Hiába beszéltem neki. Egy kifakadásban még megmagyarázta a keserüségét.

— Én csak akkor tudok egy asszonyt szeretni, ha *kisebbnek érzem magamnál*. Ha magamhoz veszem, ha hozzámbujik, mint egy meleg kis madár, mint egy puha, selymes gombolyag... Mikor elvettem, akkora volt, mint én; de kisebbnek éreztem magamnál. Most nagyobb! Nagyobb! Nagyobb! Már menni sem tudunk együtt. Hogy lehet egy nagy asszonyt szeretni! Én nem szerethetem őt...

Elment; bucsuzás közben, az utolsó kézszoritásnál, az ajtónál hozzám hajolt és odasugta nekem:

— És ő is meg fog csalni . . .

Egy hét mulva hallottam az asszonytól, hogy az életük keservesen megromlott. Gyurka ideges, haragos, türelmetlen, brutális. Az elkeseredése haraggá lett az asszony ellen, aki kétségbeesetten, de egészen tehetetlenül védekezett.

A szegény, szép Marianne egyre nőtt. Orvosprofesszoroktól és kuruszlóasszonyoktól kért tanácsot: mit tegyen a növés ellen. Az orvosprofesszorok kinevették, a kuruzslóasszonyok megcsalták és ő, szegény, kétségbeesve, szomoruan, sirva — nőtt. Az lett, amit királyi termetnek szokás nevezni, sugárzó, nagy, csodaszép szőke asszony.

A házaséletük egészen megromlott. Apáti féltékenységgel kezdte gyötörni az asszonyt. Minden férfinak a magasságát vizsgálgatta és ha az asszony, akár véletlenül is, társaságban vagy az utcán, szóba állt valakivel . . . százhetven centiméteren felül, akkor a legkinosabb jelenetek támadtak. Minden közvetités, minden rábeszélés, minden könyörgés hiába volt. A házaséletükben formális elválás következett be, Apáti külön élt és voltaképpen már csak az emésztő és szégyenletes féltékenység kötötte össze az asszonynyal. Felesége nem volt már az asszony, de villogó szemmel vigyázott rá.

Az asszony, aki lassankint beletörődött a dologba és valami furcsa, keserü, derült felsőbbséggel viselte el a gyötrést, egy napon ezt mondta nekem:

— Maga sem jár már sokáig hozzánk.

— Miért? — kérdeztem meglepetve.

— Gyurka kidobja. Százhetvenen felül van.

Igaza volt. Egy hét mulva Gyurka kidobott. Kidobott minden kerülgetés és minden udvariaskodás nélkül. Egyszerüen, gorombán, a legsértőbb formában kiutasitott.

Harag nélkül mentem el. Nyilvánvaló volt, hogy Gyurka szegény nagyon szerencsétlen. Ez egyébként, gondoltam magamban, a legbiztosabb módja annak, hogy az asszonyt belekergesse a hütlenségbe, odakergesse a legelső férfihoz — százhetven centiméteren felül.

Teljes két évig tartott a házasságuknak ez az egymást gyötrő, semmi örömet nem adó, pokollal felérő állapota. Apáti ekkor tetten érte az asszonyt. Meginditotta a válópert. Elváltak.

A válás után eljött hozzám. Harag nélkül, szeretettel és nagy szánalommal fogadtam. Sápadt volt, összetörött, megöregedett, szomoru. Leült; nem szólt semmit. Én sem tudtam szólni. Sokáig hallgattunk. Végre megszólalt. Egy siralmasan nevetséges, egy gyöt-

relmesen kómikus szóba, egy fájdalmasan együgyü kifakadásba foglalta össze minden baját, bánatát, minden késői megbánását, a szerelmének egész, nevetséges tragédiáját :

— Csak százhatvankét centiméter volt, — mondta.

Ez arra a szép tökfilkóra vonatkozott, aki az asszonyt elhóditotta tőle ; és amikor ezt a siralmas, szomoru, mindent megbánó vallomást tette, olyan nevetséges volt, hogy sirni lehetett rajta.

ZSUZSÓ

— Szervusz, Zsuzsó, — mondta Pap.

— Szervusz, — válaszolt a kis lány.

— Hol a mama?

— Elment. Mindjárt itthon lesz.

— Megvárom.

A férfi leült.

— Hogy vagy, Zsuzsó?

A kis lány hajtogatta a fejét és komolyan szólt:

— Na!...

— Mi az, — nevetett Pap, — mi baj van?

— Nem is képzeled, — mondta a kis lány — mennyi bajom van.

— Igazán? Hát mi, öregem?

A kis lány hosszu és komoly előadásba fogott a zongoráról, a francia nyelvről, az angol kisasszonyról és általában igen lesujtóan nyilatkozott a társadalom berendezkedéséről. A férfi vigasztalta és később nagy vitába bocsátkozott vele az élet értékéről.

— Hidd el, öregem, van az életben némi szépség is.

Zsuzsó kételkedve rázta a fejét és azután másról beszéltek. A férfinek jó kedve volt, a kis lány is felderült, a férfi egy-egy ötletén nevetett és igen jól mulattak.

— Nagyon jó kedved van ma, — mondta Zsuzsó.

Pap meghajtotta magát.

— Mindig, mikor téged látlak, — szólt udvariasan.

A kis lány tréfásan biccentette meg a fejét. Ekkor jött meg az anyja.

— Kezét csókolom, — mondta Pap.

— Régen van itt? — kérdezte az asszony.

— Vagy egy félórája. Zsuzsóval mulattunk.

A kis lány felállott.

— Zsuzsó, — mondta az asszony, — most menj a szobádba.

A kis lány állott még egy kicsit. Kék szeme lágy és meleg pillantással pihent a férfin. Azután kiment.

Egy óra mulva indult Pap. Bekiáltott a kis lányhoz.

— Szervusz, Zsuzsó. Jó mulatást a Balaton mellett.

A kis lány kijött.

— Szervusz, — mondta. — Hát te mikor jössz le?

— Idén nem megyek, Zsuzsó.

A kis lány rémülten nézett rá.

— Nem jössz? Nem jössz? Hát miért?

— Nem lehet, drágám. Nem lehet. Ugynevezett kötelességei is vannak az embernek. Látod, csakugyan rosszul van berendezve a világ. Idén nekem itthon kell maradnom. Más pajtást kell keresned.

A kis lány sápadtan állott, nagy, kék szeme nedvesen, lágyan, ijedten pihent a férfin.

— Szervusz, Zsuzsó. Jó mulatást.

— Szervusz, — mondta a kis lány csendesen és visszament a szobájába.

Az asszony kikisérte a férfit az előszobába. Körülnézett és csókra nyujtotta neki az ajkát. A férfi megcsókolta és elment.

Az asszony járt-kelt a lakásban, később jött a férje és azután vacsoráztak. A kis lány halványan ült az asztalnál.

— Mi bajod, Zsuzsó? — kérdezték tőle.

— Semmi.

Később átment a szalonba, turkált a fotografiák között és azután lefeküdt. Az asszony a férjével beszélgetett még sokáig, olvastak és azután készültek lefeküdni.

— Mi baja Zsuzsónak? — kérdezte a férfi.

— Semmi, — mondta meglepetve az asszony, — semmi. Mi baja volna?

— Sápadt volt, szótalan.

— Nincs semmi baja, — mondta az asszony.

Később mégis nyugtalankodni kezdett. Hátha csakugyan van valami baja a kis lánynak. Felkelt és átment a szobájába.

Lábujjhegyen lépett be és hallgatózott. Sötét volt, de hallotta a kis lány szabályos lélegzetvételét. Alszik. Óvatosan csavarta fel a villamlámpát. és ugy forditotta az ernyőt, hogy a fény rá ne vetődjék a lányra.

Zsuzsó aludt. Szőke feje nyugodtan pihent a párnán és az árnyékban is csillogott a haja. Az asszony gyönyörködve nézte egy félpercig, azután el akarta oltani a lámpát.

A kis lány arcán ekkor egy könnycseppet vett észre. Az üde arcon, a lezárt szemhéjak alatt egy könnycsepp csillogott. Az asszony közelebb lépett hozzá. Ez a gyerek sirt, sokáig sirt. Nedves volt a párnája is a könnyektől. Egy-két perce lehet, hogy elaludt; fáradtan, zokogás közben.

Az asszony megdöbbenve vizsgálta a kis lányt. Mi baja lehet? Mi történt vele? Miért sirt? Föléje hajolt. Az alvó gyermek megmozdult. A két karja össze volt kulcsolva a

mellén, és a kezei között szorongatott valamit. Mit? Az asszony óvatosan fejtette ki az ujjai közül. Egy arckép.

Megállott a szive dobogása. A Pap arcképe. Megdermedve, rémülten bámult alvó lányára. Megszédült egy pillanatra, ugy megrettentette az a mélység, amely felnyilt előtte.

Ez a kis lány, ez a tacskó, ez a tizenkét éves gyerek szerelmes. Szerelmes egy koraérett, okos gyerek szerelmével, szerelmes, nagy, emésztő, fájdalmas, zokogással teljes női szerelemmel.

Hogy nem látta ezt! Hogy engedhette, hogy a férfi pajtáskodjék vele. Hogy engedhette, hogy vidám, hóditó, kedves játszótársa legyen, mikor önönmagán tapasztalta a veszedelmes erejét.

Megdöbbenve, rémülten, kétségbeesve vizsgálta a lányát. A maga vonásait látta rajta, a maga szőke haját. Hogyne szeretné ő is ugyanazt a férfit! Ekkor jutott eszébe, milyen tekintettel nézte a kis lány bucsuzó pajtását. Az ő kék szemeinek a pillantása volt ez? Hogy nem vette észre. De lehetett-e gondolni? Egy tizenkét éves lány, egy kis lány, egy gyerek . . .

A megdöbbenése, a rémülete lecsillapodott. Fájdalmas fájdalommal, mély, zokogó, nagy

részvéttel nézte a kis lányt. Hát ő is. Hát máris kezdődik a nagy vihar, a vészes, a gyötrő nagy indulat. Leült egy székre és ugy nézte az árnyékban alvó leányát.

Szegény, kicsi, reménytelenül, tévelygően, vigasztalanul szerelmes Zsuzsó. Nézte a kis lányt, azután menni készült.

Mikor felállott, hogy a férjéhez induljon, uj fájdalom rohanta meg a szivét. Hiszen ez az alvó, szerelmes kis lány az ő lánya. Hiszen ennek az alvó, szőke gyereknek a szerelme azt jelenti, hogy egy másik szerelemnek közeledik az alkonya. Egy másik szerelemnek, egy másik életnek : az övének. Eddig sohasem érezte még az ifjusága romlását. Szépnek tudta magát és fiatalnak. De ennek a kis lánynak a könnyei azt hirdetik, hogy indulatai elmulásának közeledik az ideje ; jönnek más indulatok, más szerelmek, jönnek a fiatalok, jön a lánya. Most még zavarosan, tévelygően, együgyüen szerelmes Zsuzsó, de szivében nyiladoznak már a mámor rózsái és egyszer csak kinyilik az igazi, a célját is tudó szerelem nagy, vérvörös, tüzes virága. Mikor ? Nemsokára. Minden nap közelebb hozza az idejét ; egy pár esztendő alig van hátra és az ő szerelmének és szerelmeinek az ő életének vége van . . . Jön a lánya . . .

Az öregedés és az öregség fájdalmát most

érezte először. Vége a szerelemnek ; a férfit is el kell küldenie, mert ime itt a lánya. Az öregség fájdalma átjárta a lelkét, összefacsarta, átégette, végigmarta a szivét. A legyőzöttek fájdalmas pillantásával tekintett a lányára, bement a férje mellé és párnáját nedvessé tették a könnyek, a melyek csendesen, szakadatlanul, bőven omlottak a szeméből.

A VENDÉG

Az öreg Lerner az asztalnál ült és Kopsch Felix-szel beszélgetett. Teát hoztak be.

— Mici, — mondta az öreg — gyere, töltsd be a teát.

A lány kijött a másik szobából. Lassan jött, a fejét feszesen föltartotta, gőgösen és elszántan nézett maga elé. Az arca piros volt, szinte tüzelt, a haja felborzolódott. Mögötte jött Antal Géza, lángolóan piros arccal.

— Ezek csókolóztak, — gondolta Kopsch. Mosolyogva nézett rájuk, minden mozdulatukat tüntető figyelemmel kisérte, leereszkedően bólintgatott rájuk és nevetett a zavarodottságukon.

— Mondja Antal, — kérdezte azután — maga medikus, ugy-e?

— Igen.

— Harmadéves?

— Harmadéves.

— És mennyit kap otthonról havonkint?

A fiu arca még vörösebb lett ; a homlokát összehuzta és dadogott :

— Kérem ... kérem ...

— No, no — mondta Kopsch — nem kell azt szégyelni. Hát mennyit ? Ötven forintot ? Hatvanat ? Tudom én azt : mikor hónapos szobában lakik az ember, szépen megél ennyiből ...

Antal elsápadt és nem válaszolt. Kopsch nem is várt választ, megelégedetten, lomhán, kövéren mosolygott és másról kezdett beszélgetni. Antal sápadtan, zölden, remegve, megalázottan ült a helyén és nem tudott szólni.

Mikor mind a ketten elmentek, az öreg Lerner megfogta a lánya karját.

— Hát Mici, — mondta — Kopsch megkért ?

— De papa ... hiszen negyven éves ...

— De milliomos ... Vagy talán ehhez az Antalhoz akarnál menni ... Hiszen hallottad ...

A lány hallgatott, gondolkozott, sóhajtozott, azután sirt. Azután négy hét mulva megtartották az esküvőt.

Antallal három évig nem találkozott. Három év mulva egymás mellé kerültek egy vacsorán. A férfi nagyon udvarias volt és nagyon hideg.

— Antal, — mondta az asszony, — haragszik rám?

— Igen, — mondta a férfi.

— De miért? ... Nézze ... Antal ...

Egy szomszédjuk beleszólt a beszélgetésbe. Elváltak egymástól és egy évig megint nem találkoztak. Ekkor az utcán ment az asszony, vele szembe jött Antal. Köszönt és tovább akart menni.

— Antal! — szólalt meg hirtelen az asszony. A férfi megállott, az asszony kezet nyujtott neki.

— Antal, — mondta remegő ajakkal — maga adósom maradt egy magyarázattal....

— Kérem, — mondta a férfi — jobb, ha nem beszélünk erről.

— De igen. Kell, hogy róla beszéljünk. Én tudni akarom ... Én tudni akarom ...

A férfi nem beszélt, szótlanul mentek egy ideig, azután az asszony könyörögve mondta:

— Kérem ... jöjjön el egyszer hozzám ... csak egy félórára ... én beszélni akarok magával ...

Antal halkan és kedvetlenül válaszolta:

— Majd egyszer elmegyek.

— Ez az igéret nekem nem elég. Jöjjön el holnap.

Antal nem válaszolt.

— Holnap délután várom, — mondta az asszony.

Antal nem válaszolt.

— Kérem, — mondta könyörögve az asszony — jöjjön el. Ugy-e eljön?

— Igen — mondta Antal halkan.

Másnap délután elment az asszonyhoz. Mind a ketten zavarban voltak, akadozva és töredezve beszélgettek, néhány udvariaskodó szó esett még csak... Ekkor bejött Kopsch.

— Jó napot kedves doktor, — kiáltott vidáman. — Milyen jó, hogy hazavetődtem.

Az asszony elpirosodott; Antal zavarban volt, Kopsch veregette a vállát.

— Hát hogy vagyunk doktorkám, hogy vagyunk. Régen nem láttuk. Persze... fiatal orvos... most ápolni kell a régi barátságokat a praxis kedvéért... az ember végre egyszer csak ott akarja hagyni a hónapos szobát...

Antal elsápadt, nyelt egyet, néhány percig beszélgettek, azután bucsuzott és elment.

Másnap, a rendelő órája végén bejött hozzá az asszony. Halvány volt, didergett és mosolygott.

— Maga, azt hiszem, nem jön el még egyszer hozzám, — mondta vacogó foggal. — Hát én jöttem el...

Antal leültette, elvette a köpönyegét, a keztyüjét, azután állt és várt.

— Hát haragszik rám? — mondta az asszony egy hosszu sóhajtással.

— Igen.

— Miért?

Antal összeszoritotta az öklét.

— Hát ha tudni akarja, — mondta haragosan és rekedten — hát most megmondom. Nem azért, mert nem tartotta meg az igéretét... mert hütlen lett... az ilyen nagy szavakat nem szeretem. Különben is tizennyolc éves volt. Hanem mert Kopsch urhoz ment, éppen Kopsch urat választotta ki. Énrám talán kötelező volna egy kis tapintat, talán tekintenem kellene, hogy a maga férje, de én sokkal jobban tele vagyok haraggal és utálattal, semhogy finom és tapintatos lehetnék. Azért haragszom magára, mert ehhez a rut és utálatos fickóhoz ment, ehhez a nyálkás állathoz. A pénze miatt... Pedig magának is elég pénze van rá, hogy bőségben éljen. Kereshetett volna magának mást. Ehhez az emberhez, ehhez az öreg emberhez ment, hogy még több pénze legyen. Utálat!

Az asszony a kezébe hajtotta az arcát, csendesen sirni kezdett, azután hangosan zokogott. Antal elhallgatott, dühösen járt fel és le

a szobában ; nem törődött az asszony zokogásával, jól esett neki, hogy megkinozhatta. Lassankint elfáradt, megállott, odafordult az asszonyhoz, az asszony még mindig zokogott.

— Kérem, — mondta Antal — hát ne sirjon. Hát mit törődik maga az én véleményemmel.

— Ha tudná, — zokogta az asszony, — hogy megbántam...

— No kérem, — mondta Antal, — hát ne sirjon...

Az asszony hevesen zokogott, Antal könyörgött neki ; az asszony zokogása még erősebb lett, Antal kétségbeesetten járkált körülötte, azután odament hozzá és megfogta a kezét.

— No... Mici...

Az asszony odaszoritotta az ő kezét is az arcához és halkan zokogta :

— Géza...

Antal lehajolt hozzá és maga felé forditotta a fejét. Összehajlott a fejük és megcsókolták egymást.

Az asszony egy hét mulva asztalnál, ebéd után, fekete kávé mellett, a kanalát nyugodtan beletéve a csészéjébe, halkan ezt mondta a férjének :

— Én el akarok válni magától. Csendesen és békében el akarok válni.

A férfi elbámulva nézett rá, a szája nyitva maradt és a kezében remegni kezdett a kávéscsésze.

— Mit? ... Mit mond? ...

— El akarok válni magától.

— De minek? ... Miért? ....

— Sok mindenért. Nem illünk egymáshoz. Én huszonkét éves vagyok, maga az ötven körül jár.

Kopsch kérdezősködött, azután izgatott lett, felugrott, fel és alá rohant, kiabált. Az asszony csendesen és nyugodtan ismételte:

— El akarok válni.

Kopsch végre kifakadt:

— De én nem akarok elválni. Nem akarok elválni. Nem kényszerithet rá, hogy elváljak. Nem fogok elválni.

Az asszony csodálkozva nézett rá.

— De miért? — mondta. — Miért ragaszkodik hozzám. Hiszen ugysem vagyok már a felesége.

— Mindegy. Én ragaszkodom. Én nem válok el.

Az asszonyban nagy harag gyült fel, Kopsch nyakasan és hangosan ismételte: »nem válok el«, az asszony ekkor felkelt, odalépett hozzá és fehéren a dühtől odasugta neki:

— Azt akarja, hogy szeretőt tartsak?

Kopsch ránézett, hallgatott, azután vállat vont. Az asszony fáradtan ült le egy székbe és kétségbeesetten mondta :

— De hát miért nem engedi, hogy elváljak ?

Kopsch járkált a szobában, három, négy, öt perc telt el, a fejét lehajtotta, a kezét hátratette, igy járkált szótlanul és gondolkozva, azután egyszerre megint odafordult az asszonyhoz.

— Nem engedem — mondta. — Nem válok.

— De hát miért ? — kiáltotta kétségbeesve az asszony.

— Nem tehetem. A pénz miatt.

— A pénz miatt ? Az én pénzem miatt ? Hisz magának sokkal több van.

— De most nem vehetem ki az üzletből . . . Százezer forint . . . Nem vehetem ki . . .

Megrázta a fejét és elment. Az asszony másnap ujra kezdte a követelést.

— Én el akarok válni.

— Én nem.

Az asszony ráütött az asztalra és a méregtől sirva, hangosan kiáltotta

— Én . . . el . . . a . . . ka . . . rok . . . vál . . . ni . . .

— Én nem — mondta Kopsch nyugodtan. Én nem tehetem.

Mikor az asszony hangosan sirni kezdett és

könyörgött és fenyegetőzött, akkor idegesen kiabálta:

— Hát nem tehetem ... Nem tehetem ... Most lehetetlen ... Olyanok a viszonyok ... Várjon két évig ...

Az asszony zokogni kezdett. Kopsch felkelt és elment. Az asszony másnap délután ezt mondta:

— Ha nem enged elválni, öngyilkos leszek. De megirom egy levélben, ki miatt halok meg.

Kopsch meglepetve nézett rá, azután mosolyogni kezdett, az asszony azonban hidegen és komolyan tekintett maga elé.

— No, — mondta az asszonynak — hát ez bolondság . .

— Ha huszonnégy óra alatt nem egyezik bele, hogy elváljunk, én főbe lövöm magamat — mondta az asszony.

— No ... kérem szépen ... ne beszéljen ilyent ...

Az asszony mozdulatlan arccal ült a helyén, a férfi könyörgött neki.

— Hát mondja, hogy nem ... Borzasztó ilyent még csak gondolni is ... Mit szólnának az emberek ...

Az asszony nem válaszolt. A férfi könyörgött:

— Hát miért kivánja az én tönkremenetelemet? Én most nem adhatok ki az üzletből

százezer forintot. Hát miért akarja, hogy én tönkremenjek, hogy én csődbe menjek.

Az asszony nem válaszolt. A férfi összetette a kezét.

— Hát kérem, — mondta — könyörüljön meg rajtam.

Könnyek jöttek a szemébe és egyszerre csak elbődült.

— Miért kivánja a bukásomat? — kiáltotta sirva.

Az asszony kétségbeesve nézett rá.

— Csak ne sirjon kérem, csak ne sirjon — mondta.

A férfi ekkor letörülgette a könnyeit és odament az asszonyhoz.

— Ne kivánja a bukásomat — mondta halkan. — Hiszen én mindenbe beleegyezem... Csak várjon két évig... Mig a viszonyok változnak egy kicsit... Maradjon addig itt... Ugy élhet, ahogy akar...

Az asszony nem válaszolt. Sötétedett. Este lett. Kopsch egészen közel huzódott hozzá és egészen halkan mondta:

— Azzal fenyegetett meg engem, hogy... hogy... szeretőt tart. Istenem, hiszen maga egészen független. Azt tehet, amit akar. Csak maradjon itt még két évig. Megállapodhatunk,

mint két becsületes üzletember. Maga bent hagyja még két évig a pénzét. Ezért visszakapja a teljes szabadságát.

Az asszony hallgatott. Kopsch tovább beszélt :

— Nem ugy élünk, mint férj és feleség. Hanem mint két üzletfél. Én ... én ... tele vagyok jóakarattal ... mindent megteszek ... szivesen szolgálatára vagyok ... Én belátom, hogy egy fiatal asszony ... egy fiatal asszonytól ... egy fiatal asszonynak ... társaság kell ... társaság kell ... Én magam fogok magának ... társaságról ... társaságról gondoskodni ...

Az asszony feléje fordult, ránézett és Kopsch az alkony utolsó világosságában észrevette hogy elmosolyodik. Ekkor fellélegzett, bátorságot kapott, egészen odafurakodott az asszonyhoz és megnyugodva, jókedvüen, vidáman, bizva a dolgában, duruzsolt a fülébe :

— Én már nem vagyok féltékeny ... Nem vagyok ... Ilyen szamárságot ... Én egy öreg ember vagyok ... De maga szép, fiatal asszony és azt akarom, hogy jól érezze magát ... Hát mondja ... hát mondja ... mondja ... kit hijjunk meg ide hozzánk ... Jó volna ... például ... például ... Déri Pista ? ...

Egészen sötét lett, nem láthatták egymást, az asszony megint mosolygott, de nem válaszolt. A férfi sürgette a választ:

— No... Déri Pista?... Jó lesz?... No... Mondja. No. Jó?

— Nem! — válaszolta halkan az asszony.

— Nem! Hát nem. Ha nem, hát nem. Hát... hát... Weiner Dóri?

— Nem! — mondta halkan az asszony.

— Hát akkor... a kis Solti doktor? Ez nagyon kedves fiu.

— Nem! — mondta halkan az asszony.

— Hát nem... Hát Ács Kornél. Ez hires iró is... És szép ember... és nagyon diszkrét ember...

— Nem! — mondta halkan és mosolyogva az asszony.

— Hát Törzs Miklós?

— Nem!

— Dénes Artur?

— Nem.

— Krausz Kálmán?

— Nem.

— Wolf Jancsi?

— Nem.

— Hát.. hát...

A férfi megakadt. Nagy hallgatás következett.

— Hát ki? — mondta azután Kopsch. Hát mondja meg maga.

Az asszony hallgatott. A férfi sürgette:

— Hát ki? Mondja meg maga.

Ujra hallgatás jött, azután óvatosan, csendesen, lassan suttogta feléje az asszony:

— Antal Géza.

Kopsch harmadnap találkozott a kaszinóban Antallal.

— Kedves doktorkám, — mondta — miért nem jön már el egyszer hozzánk?

— Köszönöm szépen, — mondta Antal — majd egyszer tiszteletemet teszem.

— Majd egyszer... Ez nem elég... Holnap jöjjön el vacsorára.

— Köszönöm szépen... De ugy el vagyok foglalva...

— Nem, nem, semmi kifogás. El kell jönnie.

— Sajnálom...

Kopsch ijedten kezdett könyörögni; Antal tartotta magát; Kopsch kétségbeesetten mondta:

— Hát mit csináljak, hogy eljöjjön?

Antal ekkor elmosolyodott és megigérte, hogy elmegy.

Másnap este elment hozzájuk. Kopsch karon ragadta, bevezette, leültette, kiszolgálta. Az asszony, akivel délután együtt volt, nevető

szemmel nézett rá. Megvacsoráztak. Vacsora után leültek a dohányzóban. Szivarra gyujtottak.

Antal kényelmesen elhelyezkedett a karosszékben és jóindulatuan mondta :

— Kopsch ur, ön ilyenkor a kaszinóba szokott menni . . .

— Igen, — mondta Kopsch megzavarodottan.

Antal leereszkedően és barátságosan folytatta :

— Hát kérem, csak ne zavartassa magát . . .

Kopsch egészen megzavarodott.

— Igen . . . igen, — mondta dadogva.

Antal hátradőlt a karosszékben.

— Kérem, csak menjen — mondta biztatóan és barátságosan.

Kopsch rémülten bucsuzott, Antal nyugodtan mosolygott le rá. Kopsch zavartan és megverve huzódott ki és Antal a bosszuját gyönyörüséggel élvezve, nyugodtan és kényelmesen vette birtokába a lakást és az asszonyt.

A VALLÁS

— Ó, a vallás, — mondta a professzor — respektáljátok a vallást. Nagy ur. Nagy hatalom.

Meglepetve néztem rá. Hallottam nehány előadását. Leigázó tudással és fanatikus ékesszólással hirdette a tagadást, a hitetlen tudományt és a tudomány hitét. Néha a boncolóasztal mellett ragadta el a forró meggyőződése és ugy hirdette az istentagadást, mint egy fanatikus pap. Megkérdeztem.

— Ó, — mondta — azért mégis nagyhatalom...

· És elbeszélte ezt:

— Sehogy sem ment a kineveztetésem. Befolyásos barátom volt elég. Volt egy-két lelkes hivem is, aki valósággal agitált mellettem és aki minden alkalmat felhasznált, hogy hirdesse, milyen szégyen lesz, ha külföldi egyetemen kapok katedrát. Mégsem ment. Egy napon azután hozzám jött Petersen professzor, aki igen szeretett és ezt mondta:

— Hát ennek véget kell vetni. Meg kell tenned. Végre is, semmi sem füz a vallásodhoz. Mi füzne hozzá? Dobd el. Akár az egyik, akár a másik...

Olyan órában mondta, amikor a büszkeségem, a gőgöm hallgatott. Addig makacsul ragaszkodtam ahhoz, hogy vagy kineveznek, ugy, ahogy vagyok, vagy nem kell semmi. Ekkor azonban ugy éreztem, hogy nevetséges volna, ha olyasmihez ragaszkodnám, amihez egyetlen érzésem sem füz. Egyetlen gondolatom se. Semmi. Azt mondtam: igen.

Három hét mulva megtörtént. Petersen volt a keresztapám. Mikor a templomból kijöttünk, végigsimitottam a homlokomat. Könnyü szédülést éreztem. Kocsiba ültünk.

— No, — mondta Petersen — ne bolondozz. Csak nem veszed komolyan ezt a dolgot.

— Nem, — mondtam — de mégis csak megalázó, hogy az én orvosi, tanári, klinikai, tudományos kvalitásaimnak az értéke attól függ, mit csinált velem egy együgyü és tudatlan pap.

— Ostobaság — mondta Petersen. — Nem kell vele törődni.

Nem törődtem vele. Egy hónap mulva kineveztek. Tudtam, hogy az apám és az anyám mámorosak lesznek az örömtől és

akkor irtam meg nekik, mi volt a kinevez-tetésem ára. Az öröm enyhiti majd a fájdalmukat. Tudtam, hogy nagyon fáj nekik. Egyszerü, tudatlan, falusi zsidók voltak, akiknek minden idegszálába beleöröklődött, belenőtt, befészkelte magát a ragaszkodás mindahhoz, amit ők nagynak és szentnek tartottak.

Belenyugodtak a dologba. Ugy titkolták, mint valami hallatlan szégyent, de belenyugodtak. Mikor nemsokára hazamentem, már tele volt a szivük örömmel. Hallottak a sikereimről, látták, hogy vagyonosodom, az egész kis város óriási respektussal emlegetett : büszkék voltak rám. Csak amikor ketten voltak, néha titokban összenéztek és elfordultak, hogy ne lássák egymás szemében a könnyeket. Sirattak. Rajta voltam, hogy megvigasztaljam őket ; mindent megtettem, hogy érezzék is, hogy jó fiuk vagyok és szeressenek. Szerettek is.

Két év mulva meghalt az apám. Egy délelőtt táviratot kaptam az öcsémtől : utazzam rögtön haza. Hazautaztam. Az öcsém elém jött és megmondta : az apánk ma reggel szép csendesen elaludt. Hetvenöt éves volt. Öt órakor szokott felkelni. Ma nem kelt fel. Tovább aludt. Sirtam.

Az anyám fájdalma fájt legjobban. Gyenge,

öreg asszony volt, csupa meleg szeretet és jóság ; és hajlott a szivbajra.

Hazaértünk. A ház tele volt bánattal és csendes zokogással. A testvéreim mind otthon voltak már és együtt sirtak az anyámmal. Velük sirtam. Azután megpróbáltam talpraállitani őket. Az édesanyánk kedvéért össze kell szednetek magatokat. Nem szabad engedni, hogy ő is tönkremenjen a fájdalomban. Megértették. Megtettek mindent, nyugalmat erőszakoltak magukra, a bánatnak valami derüjét. Sokat nem használt, de valamit mégis.

Jött a temetés napja. Ettől féltem. Különösen féltem a gyászszertartástól és még jobban a paptól. Ezeknek a papoknak legfőbb ambiciójuk, hogy az amugy is összefacsarodott szivekbe belegázoljanak, hogy a fájdalmat felgyujtogassák és ugy szónokoljanak, hogy lehetőleg a gyászolók közül is ott maradjon nehány halott a halott mellett. Ez a mi papunk, ez az ő papjuk különösen ambiciózus ember volt. Megpróbáltam, nem lehetne-e rászoritani, hogy egyáltalában ne szónokoljon. Ezt nem lehetett. Még a testvéreim is ellenezték. A zsidó szertartásnak a veleje a gyászbeszéd. Az apám nagy embere is volt a hitközségnek: beszélni kell. Meg-

kérettem hát: beszéljen röviden és kimélje a fájdalmakat. Megigérte.

A deszkakoporsót kivitték az udvarba. Tele volt az udvar feketeruhás emberekkel. Ott álltunk a koporsó körül és engem kinzott ez a barbárság: a fájdalomnak ez a mesterséges meghosszabbitása. Az anyámat támogattam. A rabbi beszélni kezdett. Láttam, hogy emlékezik az igéretére és rövid akar lenni. De nem tudott. A saját szép baritonhangja, a nagy szónoki siker lehetősége és reménye, talán az a tudat is, hogy egy ... budapesti kitünőség ... egy egyetemi tanár előtt beszél, elragadta. Végre is, neki ez a mestersége.

Felsorolta az apám érdemeit. A jóságát. Az áldozatkészségét. Nagy érdemeit a vallási életben. A jótékonyságban. Családi tulajdonságait. Apai jóságát.

Az elhalkult zokogás ujra feltört. Én is megindultam. Ott a koporsó mellett énrám is hatott ez a vad és fájdalmas ékesszólás, amely megmámorosodott a maga szépségétől.

A beszéd ekkor áttért az ittmaradottakra. A feleségre. A gyermekekre. Átkaroltam az édesanyámat, hogy állni tudjon. A szónoklat sorba vette az elhunyt gyermekeit. Reám került a sor. Megrettentem.

»És itt áll a koporsó mellett — harsogott

a gyászbeszéd — fia, aki büszkesége a tudománynak és aki büszkesége testvéreinek: hitünknek oszlopa, vallásunk hüséges fia és támasza, aki hiven ragaszkodott az ősök hitéhez . . .«

A testvéreimre néztem: hát ez nem tudja? — Nem. Hiszen titkolták. — Izzott bennem a harag. Majdnem rákiáltottam: hagyja már abba! De nem hagyta abba: mámorosan magasztalta az ősök hitéhez való ragaszkodásomat. Kétségbeesve szoritottam magamhoz az édesanyámat, a beszéd harsogott, egy vergődő, halk kiáltás, az édesanyám gyönge szive nem birta tovább és ott a koporsó mellett a karjaimban ájult el. Szivgörcsöt kapott.

Rettenetes volt. Ó, gyülölöm a vallást . . .

A SZIV

Egy napon reggelig kártyázott a fiatal Gosztonyi. Közben különböző szeszes italokat ivott és egymásután szitta el erős, fekete szivarjait. Mikor a játéktól felkelt, némi szédülést érzett. Bizonytalan rosszullét bántotta ; kocsin ment haza. A lakása sötét volt és hideg. Az inasa aludt. Tapogatózva ment előre. Bizonytalan rosszullétből egyszerre kicsapódott, szinte kivillámlott valami rettenetes fájdalom, megmarkolta a szivét, összefacsarta, megtépte, beégett az agyába és ő eszméletlenül bukott végig a szőnyegen.

Másnap orvoshoz ment. Az orvos levetkőztette, megvizsgálta.

— Sokat éjjelez ?

— Igen.

— Hol ?

— Szinházban, orfeumban, a kaszinóban.

— Ah, kártyázik ?

— Igen.

— Mit ?

— Két hónap óta pokert.
— Gyakran?
— Majd mindennap
— Egész éjjel?
— Igen.
— Iszik?
— Igen.
— Mit?
— Mindent.
— Sokat?
— Sokat.
— Dohányos?
— Igen.
— Mit szí?
— Fekete havannát.
— Sokat?
— Tizenötöt egy nap.

Az orvos komolyan bólintgatott a fejével.

— Kérem, — mondta Gosztonyi — méltóztassék a teljes őszinteséggel és kiméletlenül megmondani: mi bajom van, mit tegyek.

— Volt a családjában szivbajos?

Gosztonyinak minden vér eltünt az arcából.

— Nem kell megijedni, — mondta az orvos.

— Az anyám szivbajban halt meg, — válaszolt halkan a fiatal ember.

Az orvos hallgatott.

— De eddig, — mondta panaszosan Gosz-

tonyi — soha nem éreztem semmit. Gyerekkoromban vizsgáltattak is, nem örököltem-e az édes anyám baját . . .

— Nem is örökölte a bajt, csak a hajlandóságot. A többit az ön életmódja tette. Azt hiszi, a poker arravaló, hogy a szivet megerősitse ?

Gosztonyi hallgatott.

— Van családja ? — kérdezte az orvos.

— Nincs. Csak az apám él.

— Mi a foglalkozása ?

— Nincs semmi foglalkozásom.

— Van vagyona ?

— Igen.

— Akkor egyelőre éljen teljes nyugalomban. Minden munka és főképpen izgalom nélkül. Borról, szivarról szó sem lehet. És szó sem lehet — asszonyokról sem. Elmehet esetleg Nauheimba. Vannak, akik csodákat tulajdonitanak az ottani kurának.

. . . Gosztonyi az utcán szédülve nézett körül : ment előre, de nem tudta, hová, nem tudta, minek. Körülötte pezsgett az élet. Asszonyok suhogtak el mellette és ő behunyta egy-egy másodpercre a szemét. Minek igy élni már ? . . . Tegnap még tombolt erősnek és törhetetlennek vélt ifjusága. Tobzódott az életnek minden örömében. Ma pedig elvonják ajkától

a poharat és menjen előre izgalmak nélkül a halála felé. Izgalmak nélkül ér valamit az élet? ... Idővel látta, hogy ér. Az orvosok, akikhez ment, mind azt mondták neki, amit az első mondott. Néha dühösen leszamarazta őket és vak mámorral rohant a kártyához, vagy az asszonyokhoz. De a szive azonnal feljajdult. Minden mámorát pokoli gyötrelemmel fizette meg. A mámorát rögtön követte a kín és igy látta lassankint, hogy a szive gyenge, rendszertelenül zakatoló, teljesen elromlott és halálosan érzékeny gépezet, amelyet egy pár viharos esztendő teljesen elkoptatott.

Filozofáló hajlama és életösztöne akkor megtanitotta, rákényszeritette erre a szimpla bölcsességre:

— Az életben nem is a mámor a fő. Van itt még szépség azonkivül is és a szépségben örömét lelheti az ember.

Lement a tenger partjára és nézte a napfényt és nézte a tengert. A hullámzás, a szinek, a vonalak, a felhők: mindez szép volt akkor neki és tudott igy ülni órákhosszat. Ezentul már ilyen lesz az élet.

Nyugalmát végigvonszolta mindenütt ahol napfény és csend van. A nyugalomba azután belegázolt egy asszony. Az olasz tenger partján találkozott egy nővel. Nem tudta, ki, nem

tudta, mi, de gyanakodva nézegette, amikor nap-nap után találkozott vele. Az asszony követte. Elment a francia Rivierára, onnan Kairóba és ekkor már látta, hogy csakugyan üldözi az asszony. Rémülten lopta előle nyugalmát és hazakészült, de már késő volt. Ha az asszony ránézett, tüz nyargalt át az erein és a régi szomjuság forrón égette a torkát. Nem ment haza. Ujra az olasz tengerpartot kereste fel, ahol először találkoztak. Itt végre megismerkedett az asszonynyal. Amerikai nő volt, világjáró, magányos és független asszony. A szeme egyre kékebbnek látszott, a haja vörös aranyszine egyre lángolóbb lett és a karcsu termetére csak rá kellett nézni, hogy szédüljön tőle az ember.

A férfi küzdött még. Életének féltése sikoltva riadt fel még egypárszor, de félig lehunyt szemmel mosolygott az asszony és egy sóhajtással vékony ajkába harapott. Vége volt mindennek.

A tenger felől hüs szellő lebbent meg az illatos meleg éjszakában, amikor az asszony lakása előtt sétált és várta az órát, hogy hozzá mehessen. Minden eszébe jutott ekkor, ami mögötte volt. Megnézte, mit nyer és mit veszit és az asszony ablakai felé fordulva igy szólt hangosan a magányos éjszakában :

— Minden csókodért adok egy esztendőt az életemből. Minden csókod meghozza nekem a poklok kinját. A te szemed még nedves lesz a gyönyörtől, amikor én elszökve tőled kinban fetrengek. Neked virulást, erőt, megifjulást hoz ez a szerelem, nekem az utolsó óra kinjait. Szétgázoltad a nyugalmamat és hoztad helyette a halálos, forró mámort.

Itt szünetet tartott. Tisztán látott mindent és igy folytatta:

— Legyen mégis áldott ez a mámor.

És elindult a ház felé, mivel itt volt az óra.

A HÓDITÁS

I.

Meleg, októberi délután volt. Az öreg Zsadányiné az ispánnal beszélgetett az udvaron, az idősebb fia, a szolgabiró a verendán heverészett. A ház tájékán nagy csend ült.

A poros országuton cifraruhás parasztasszony közeledett a ház felé. A tárkányi menyecskék ünneplő ruhájában volt. A karján tarkapólyás kis gyerek.

Az öreg Zsadányiné elbucsuzott az ispántól és indult a ház felé. Ekkor elébe állott a menyecske.

— Tekintetes asszony, — mondta zavartan, de dacos hangon — itt az unokája.

A pólyásgyereket feléje nyujtotta. Zsadányiné meghökkenve nézett rá.

— Az unokám? — kérdezte ijedten. — Nincs nekem unokám.

Azután bizonytalan hangon tette hozzá:

— Nem házas nekem egyik fiam se.

A menyecske felszegte a fejét. Az arca sötétre pirult a haragtól, kihivóan rázta meg magát és szinte énekelve kiabálta:

— Nem bizony, nem házas. De mikor Egerben volt diák az ifiur, akkor nem gondolt a lagzira. Lagzi nélkül is jó volt neki az énhugom, Török Verona...

Zsadányiné sáppadtan bámult a tüzelő menyecskére.

— Melyik fiam? — kérdezte még félénken.

— A fiatalabb, a Géza urfi.

Az esetre azután hamar világosság derült. Mikor Egerben volt jogász Géza urfi, ott szolgált a háznál Török Verona... Az urfi azután Budapestre ment, Török Verona hazakerült Tárkányba és egy félévvel ezelőtt fia született. Most férjhez mehetne Török Verona egy tisztességes legényhez, de utban van a gyerek.

— Elhoztam hát a tekintetes asszonynak. Az unokája!...

A tarka pólyát határozott mozdulattal nyujtotta ki az öreg asszony felé. Látszott a mozdulatán, hogy hajlandó a földre dobni a gyereket, ha ki nem veszik a kezéből. Zsadányiné ijedten nyujtotta ki a karját. A menyecske belehelyezte a gyereket, sarkon fordult és elment. Egy félperc mulva a poros országuton villogott a piros ruhája.

Zsadányiné megdermedve állott az udvaron a gyerekkel. Azután kétségbeesett kiáltással hivta a fiát.

— Kálmán, Kálmán !

A szolgabiró ijedten ugrott fel. Sietve szaladt feléje és bámulva nézte az anyját a tarka pólyával a kezében.

Zsadányiné kétségbeesve, szinte sirva mondta el neki, mi történt. A szolgabiró nevetni kezdett. Az öreg asszony felháborodva, méltatlankodva beszélt és gyöngéden tartotta a karján a gyereket. A gyerek siró hangot hallatott és a szolgabiró torkaszakadtából hahotázott.

— Átkozott gézenguz, átkozott kölyök. Ha csak nem buknék meg minden vizsgáján.

II.

A siró gyereket elcsititották és az öreg asszony kétségbeesve kulcsolta a fejére a kezét :

— Istenem, istenem, milyen szégyen, milyen gyalázat.

Tele volt haraggal, felháborodással, kétségbeeséssel.

A fia nyugodtabban nézte a dolgot.

— Mindenekelőtt — mondta — meg kell tudnunk, igazat beszélt-e ez az asszony. Haza

kell telegrafálnunk Gézát. Azután majd határozhatunk.

Megirt egy táviratot, elküldte és azután nyugodtan mondta :

— Holnap délután itthon lesz Géza. Hátha az egészből egy szó sem igaz.

Indult kifelé. Az öreg asszony kétségbeesve járt fel-alá. Odament a gyerekhez. A féléves, nagy fickó nyugodtan aludt. Az öreg asszony forró gyülölettel nézte. Utálta a betolakodó paraszt-fajzatot.

A nap hosszu volt. Az éjszaka még hosszabb. Zsadányiné nem tudott aludni és mikor a harmadik szobából meghallotta a gyerek sirását, izgatottan sietett be hozzá. Végre is nem lehet engedni, hogy itt pusztuljon el.

A lámpa fényénél ujra hosszan nézte a gyereket. A formátlan kis arcon nem akart ismerős vonásokat felfedezni. Nem az ő unokája ez a parasztgyerek. De a porontynak korán nőtt, dus szöghaja olyan ismerős volt. Nem ezt a hajat simogatta-e ő husz-huszonöt évvel ezelőtt, mikor a fiai félévesek voltak? A szivében nagy ijedtséggel ment vissza lefeküdni. Régen meghalt férje jutott eszébe és imádkozni kezdett.

Másnap estefelé megérkezett Géza. Komor arcok fogadták. A fiu ijedten, zavarodottan

nézett az anyjára, azután a bátyjára. Az öreg asszony szeme könnyes volt. A szolgabiró vezette a kihallgatást. Elmondta az esetet és feltette a kérdést:

— Igaz-e, hogy . . . ?

A fiu pirultan, zavarodottan állott előttük. Egy kicsit habozott, ne tagadjon-e le mindent, azután rántott egyet a vállán és dacosan mondta:

— Igaz.

Az öreg asszony zokogásban tört ki, de a szolgabiró szemében a nevetés kedve csillámlott meg, mikor a zavart, komor, dacos, huszonegyéves apára pillantott. A nevetését azonban elfojtotta és a tárgyalások komoly hangján folytatta:

— Most az a kérdés, mi történjék Zsadányi Géza gyermekével. Mi a véleménye az atyának?

A fiu a bátyja felé fordult és dühtől remegő hangon mondta:

— Hagyj békét nekem. Csinálj vele, amit akarsz. Add dajkaságba, vagy dugd lelencházba.

Az öreg Zsadányiné már nem sirt. Felemelte a fejét, felugrott és remegve kiáltott a fiára:

— Dajkaságba? Lelencházba? Nem szégyeled magad? A fiadat! Egy Zsadányinak a fiát! Nincs benned egy szikrányi becsület?

Elhallgatott. A fiu lesütött szemmel állott előtte. Az öreg asszony kiegyenesedett, fölemelte a kezét:

— Te takarodj. Az unokám itt marad.

III.

Vacsora után nagy volt a hallgatás. Az öreg asszony hamarosan felkelt, rá se nézett a fiára és kiment. A két fiu egyedül maradt.

— Látod, — mondta az idősebbik — minek csinálsz ilyen bolondokat.

Azután hallgattak. A kapu felől ekkor zaj hallatszott, ideges szóváltás és egyszerre előttük állott egy poros, magas, barna parasztlány. A szeme ijedten röpködött egyikről a másikra, azután félig sirva, gyáván szólalt meg:

— Géza urfi...

Géza urfi felugrott.

— Verona, — mondta ijedten — mit akarsz?

A lány lihegve, kétségbeesve sirta:

— A gyerekemet. Az egyetlen magzatomat. Adják vissza. A néném hozta el... Most elszöktem otthonról. Nem akarok férjhez menni. A gyerekemet akarom.

Géza nem tudott szólni, de az idősebb felkelt és nyugodtan mondta: Ez a legjobb megoldás.

— Gyere velem — szólt azután a leányhoz. A leány engedelmesen ment utána. Az öregasszony a gyerek mellett volt.

— Édesanyám, — mondta a szolgabiró — Török Verona eljött Tárkányból a fiáért. Azt hiszem, az lesz a legjobb, ha visszaadjuk neki.

A leány egy lépést tett a gyerek felé, de az öreg asszony reszketve ugrott fel és kitárt karokkal állt elébe.

— Nem, — kiáltotta dühtől remegve — hogy beszélhetsz ilyet? Nem adom. Az én unokám. Senkinek sem adom.

A leány zokogni kezdett. Az öreg asszony hozzálépett. Megsimogatta a haját.

— Ne sirj, — mondta neki — ne sirj. Jobb helye lesz itt. Itt kell maradnia. Eredj haza.

A leány zokogott, azonban az öreg asszony gyöngéden, remegve, de türelmetlenül és határozottan kituszkolta a szobából.

A HAL

A szinfalak mögött beszélgettek. A lány még lihegett a tánctól, amit háromszor ismételtettek meg vele és törékeny teste verejtékes volt.

— Sárikám, drágám, — mondta a férfi — jöjjön el velem egy hétre Olaszországba.

— Nem lehet, — mondta a halvány, szőke lány — nem lehet.

— De igen, — könyörgött a férfi — jöjjön szivem, édes, kicsi Sárikám. Hiszen maga is gyenge, beteg, köhög, ez az átkozott tánc tönkreteszi. Jöjjön, édes. A fjordok lánya csak szerdáig marad műsoron, akkor kap egy heti szabadságot. Lemegyünk valahová a tenger mellé, ahol a nap süt és tavasz van, itthagyjuk ezt a sáros, piszkos várost. No jöjjön, édes. Ez lesz a mi nászutunk. Jöjjön, drágám, kicsi, édes Sárikám.

Forró szava körülsimogatta a lányt, a szinház meleg, piszkos levegőjébe ibolyák illatát hozta be.

Szerdán táncolt még a lány, csütörtökön vonaton ültek.

— Sárikám, drágám, kicsi, szőke lányom, sohse eresztem vissza, — hizelgett neki a férfi és takarót rakott a lábára, virágot az ölébe. A lány bágyadtan mosolygott és engedte, hadd dédelgesse a férfi. Ugy volt, hogy valami kis olasz faluba mennek, de a lány Abbáziába akart menni, hát odamentek.

Délre Abbáziában voltak. Csakugyan tavasz volt. Melegen sütött a nap, a lány szines, nyári bluzt vett fel és virágokat vásárolt. Felelevenedett, erős volt, jókedvü.

Karonfogva, összebujva jártak-keltek, ok nélkül nevettek, tele tüdővel itták a tavaszt, szitták be a fényt, a napsugarat.

— Budapesten most sár van, köd, hideg piszok — mondotta a férfi.

— Jó itt — válaszolta a lány és hozzásimult.

Boldogok voltak, mámorossá tette őket a fiatalságuk, amiről otthon megfeledkeztek és a szerelmük, amelyet otthon az élet apró nyomoruságai elfojtottak.

Délután egy parkban kószáltak és csókoloztak. A lány ujra virágot akart, a férfi azt mondta, hogy tép neki.

— De nem szabad.

— De én tépek.

— Nem engedem.

Ezen elveszekedtek egy kicsit. Két ember jött feléjük. A vállukon rud volt, a rudon háló, a hálóban egy hal. Egy óriási hal, másfélméteres pikkelyes nagy állat, a teste olyan vastag, mint a gerenda. A két ember közömbös arccal vitte ; a nagy hal meg-megrándult és ingott vele a háló.

— Szegény hal, — mondta a lány.

— Szegény, — ismételte a férfi.

Továbbmentek. Egy percig hallgattak, azután ujra jókedvük támadt.

Estére kifáradva, boldogan mentek a szállodába, ahol laktak.

— Fent vacsorázunk ugy-e, — kérdezte a férfi.

— Nem, nem, — mondta a lány — mit gondolnának rólunk ?

Lent vacsoráztak hát az étteremben. A férfi kikeresett egy sarkot, ahol lehetőleg rejtve voltak, oda leültek. Cigány játszott ; a terem tele volt.

Vacsoráztak. A lány jókedvüen evett, a férfi egy-egy csókot lopott a kezére és édes bort töltögetett neki.

A terembe két konyhaszolga jött be ; széles deszkalapon egy óriási halat hoztak és letették

a terem közepén egy üres asztalra. Az emberek érdeklődve fordultak oda : milyen óriási állat !

A hal ottfeküdt az asztalon. A lány riadtan kapta fel a fejét.

— Ni, a mi halunk.

Az volt. Ugyanaz az óriási pikkelyes szörnyeteg. De már nem csapkodott. Feküdt a deszkalapon mozdulatlanul, csak a kopoltyui jártak. Kopoltyui, lélegzőszerszámának e nedves fedői egyre mozogtak. Lassan, ütemesen, szabályosan, mint valami gépezet mozgólapja : egy-kettő.

A férfi bort töltött és a lány azt mondta neki :

— Nézze csak azt a halat.

— Az ám, — mondta a férfi — még él. Bámulatos ereje van egy ilyen bestiának, hogy eddig birja a levegőt.

A leány elhallgatott. A villát és a kést letette és nem evett többet. A férfi hiába kinálta borral is, a halat nézte rémült szemmel.

A kopoltyuk mozogtak. Az a szegény vizidög iszonyu kinokat szenvedhetett a levegőn. Élni nem tudott és nem tudott elpusztulni sem.

Az emberek közömbösen fecsegtek, a cigány játszott, tányérozott, villák csörömpöltek és a szegény hal ott feküdt az asztalon. A kopoltyui

szüntelenül jártak, szakadatlanul, szünet nélkül mozogtak, szabályosan : egy-kettő . . .

A lány azt mondta :

— Most ugy-e haldokol ?

A férfi bosszankodva válaszolt :

— Ugyan szivem, ne törődjék azzal a hallal. Kivitetem innen, ha nem akarja látni.

A lány nem tudta a szemét elforditani a halról, a szüntelenül mozgó kopoltyukról.

— Sárikám, édes ! könyörgött a férfi.

A lány fehér arccal hanyatlott hátra a székén. Az ájulás környékezte. A férfi a karján vitte ki a teremből, fel a szobájukba.

A szerelmes éjszakán rosszul volt a leány. A férfi a csókjaival akarta elfelejtetni vele azt, ami bántotta. A lány fáradt volt és aludni szeretett volna, de alig hogy elaludt, felriadt :

— A hal . . .

A férfi könnyezett.

— Sárikám, kicsi lánykám, ne gondoljon rá.

Reggel felé elaludt a lány. Déltájban felkelt és megint friss volt és jókedvü. A férfi mámoros örömmel csókolta.

— Sárika ! Sárika !

Sétáltak, csókolóztak, nevettek. Az ebédet a szobájukba hozatták fel. A férfi sietett, a pincérre bizta, állitsa össze a menüt.

A lány megint jókedvüen evett, bort is

ivott. A pincér egy tálat hozott be és odanyujtotta a lánynak, hogy vegyen. A tálon szép, sima egyenlő szeletekben puha, fehér friss halhus fekszik.

— A hal — mondja a lány és ájultan esik le a székről.

... Este visszautazott Budapestre, a sárosba, a piszkosba, és hetekig reszketve kerülte a férfit.

A PROFESSZOR

A lány felkelt az asztaltól és kifelé indult.

— Megállj ! — mondta neki a professzor.

A lány megállott és feléje fordult. Pávay beletámasztotta a hófehér szakállát a tenyerébe, hideg és nyugodt szemmel ránézett a leányra és halkan és dölyfös egyszerüséggel mondta :

— Ha te azt hiszed, Ilona, hogy azzal eleget tettél minden kötelességednek, ha itt velem megebédelsz és ha azt hiszed, hogy most már a jól teljesitett kötelesség öntudatával vonulhatsz vissza a szobádba, akkor nagyon csalódol. Nem ezért hoztalak el ide, nem ezért fizetek havidijat a családodnak ; és nem ez az a mód, amelylyel rábirhatsz, hogy neked is akkora hozományt adjak, mint Olgának.

A leány ijedten és zavarodottan állott.

— Mit parancsol, bácsi ? — dadogta azután rémülten.

— Mindenekelőtt azt kivánom, hogy fordits több gondot a konyhára. A leves izetlen volt,

a sültek szénné vannak égetve, a feketekávé szörnyü. Azután: most már lehetne spárga az asztalon. A borral is baj van. Mindenekelőtt tehát gondolj a konyhára. Azután: Olga megmagyarázta neked, hogy én milyen rendet kivánok. Amig el nem alszom, addig a dolgozószobában vagy a dohányzóban kell lenned, hogy nincs-e szükségem valamire. Reggel neked kell a fürdőt elkészitened. Mindebből nem engedhetek. Mindehhez ragaszkodom. Ezért vagy itt.

A leány ijedten mondta:

— Igenis, bácsi. Ezentul igy lesz.

Az inas jött be a szobába.

— Nagyságos ur, — mondta — a rendelőóra.

Pávay felkelt és átment a rendelőszobájába. Az előszobában nyüzsögtek az emberek, nem volt elég nekik a szék, álltak, sétáltak, azután egyenkint mentek be Pávayhoz. Délután háromkor kezdődött a rendelés és eltartott hét óráig. Hét órakor elment az utolsó beteg, Pávay kinyitotta a rendelőszobája ablakát és az iróasztala fiókjából átvitte a pénzt — egy kosárra való aranyat, ezüstöt és bankót — a páncélos szekrényébe.

Azután bement a leányhoz.

— Nem vacsorázom itthon — mondta neki.

— Tiz-tizenegy órára itthon leszek. Addig vársz reám.

A leány egyedül vacsorázott, azután a zongorához ült és játszott, azután könyvet vett elő és olvasott. Elmult tiz óra ; tizenegy és tizenkettő is. A leánynak fájt a szeme az álmosságtól, a szemhéja égett és szurt ; vizbe mártott egy zsebkendőt, azzal hüsitgette a szemét és erősitette az éberségét. Egy órakor hazajött a professzor. Sápadt volt az arca és zavaros a szeme.

— Kicsit többet ittam, — mondta — mint kellett volna.

A leány alázatosan mosolygott ; boldog volt, hogy nemsokára alhat. Pávay bement a hálószobájába és lefeküdt. A leány álmosan figyelt a vetkőzése hangjaira, hallgatta, amint ágyba fekszik, amint eloltja a lámpát és amint tiz perc mulva ütemes, hosszu lélegzeteket vesz. Ekkor rohant a szobájába, ledobálta a ruháit és boldogan bujt be az ágyába.

Rögtön elaludt. Tiz perc mulva bekopogtattak hozzá. Felriadt :

— Ki az ?

— Én vagyok, az inas.

— Mit akar ?

— A nagyságos ur kéreti, tessék azonnal bemenni hozzá.

A leány fáradtan, részegen az álmosságtól, felkapott egy ruhát magára és beszaladt a hálószobába. A szobában égett a lámpa. Pávay ült az ágyában, csapkodta a takaróját a kezével és a szeme kimeredt. A leány ugy megijedt tőle, hogy a gyötrő álmosságból is kijózanodott.

— Ilona! — orditotta a professzor. — Hogy mertél elmenni? Hogy mertél magamra hagyni?

A leánynak remegett a lába a félelemtől.

— Bácsi, — mondta dadogva — azt hittem, hogy alszik.

— Nem aludtam! — orditotta Pávay. — És azután hasztalan kiabáltam utánad. Itt voltam egyedül a sötétben.

A leány most értette meg először, hogy a nagybátyja fél egyedül lenni a sötétben és ez a gondolat bátorságot adott neki. A lábai nem remegtek, a szive nem dobogott, nyugodtan és hangosan válaszolt:

— Hát most itt vagyok már. Csak aludjon, bácsi.

Bement a másik szobába, ujra elővette a könyvét és olvasott. Pávay eloltotta a lámpáját. A leány elálmosodott a könyv felett, öt perc mulva azonban a sötét szobából kiszólt a nagybátyja hangja:

— Itt vagy, Ilona?

— Itt.

A leány végigfeküdt egy kanapén, behunyta a szemét és rögtön elaludt. Tiz perc mulva uj kérdés ébresztette fel:

— Ilona, itt vagy?

— Igen — válaszolta álmosan.

Tiz percenkint és negyedóránkint felébresztette ez a rémült kérdés. A reszkető kiáltásra felébredt, bekiáltott egy álmos igent, azután tovább aludt. Hajnalban egy hosszu jajgatás hangzott ki hozzá, fuldokló nyögés és vergődő hörgés. Azután kétségbeesett és dühös hivás:

— Ilona! . . . Ilona! . . .

A leány felugrott, bement a szobába és meggyujtotta bent a lámpát. A professzor kitágult szemmel és nyitott szájjal feküdt az ágyban, az arca fehér volt és a homloka verejtékes.

— Ilona, — nyögte a leánynak — Ilona, meghalok.

A leány most már egy cseppet sem félt tőle, ugy bánt vele, mint egy gyerekkel.

— Nono, bácsi, — mondta neki vigasztalóan — nem kell megijedni, majd elmulik.

— Meghalok! — mondta a professzor.

— Hát mi baj van?

— Eláll a lélegzetem . . . Nem tudok levegőt színi . . . Megáll a szivem . . . Meghalok . . .

Levegő után kapkodott és a szivére szoritotta a kezét. A leány megigazitotta a párnáját, paplanát, letörölte a homlokát és vizet adott neki. Pávay nehezen lihegett, azután lassan magához tért.

— No, ugy-e, hogy elmulik, bácsi? — mondta a leány nagy jósággal.

A professzor megfogta a kezét, belekapaszkodott és ijedten és panaszosan mondta:

— De megint jön. Hidd el, Ilona, megint jön.

— Hát mit csináljunk, bácsi? Valami port kellene talán bevenni. Vagy hideg borogatás kellene.

A professzor válaszolni akart, de egy kegyetlen görcs eltörte a hangját. Kinlódva görnyedt össze. Azután fuldoklása támadt. A leány most megijedt:

— Mit csináljak? Mondja, bácsi, mit csináljak?

A görcs engedett, a Pávay szeme tele volt könnyel, a könnyei lehullottak a párnájára. Sirt.

— Meghalok, Ilona! — mondta sirva.

— De édes bácsi, — kiáltotta a leány kétségbeesve — hát mondja meg, mit kell csinálnom? Ne hozassak valami gyógyszert? Mit kell csinálni?

A professzor ránézett, feléje hajolt és titkolózva sugta neki:

— Én nem tudom.

A leány elbámult.

— Nem tudja? — kérdezte csodálkozva.

A professzor ujra a szivére szoritotta a kezét, összegörnyedt és most már kiabált:

— Nem tudom, Ilona! — orditotta keserüen. — Én nem tudok semmit. Én csaló vagyok. Én szédelgő vagyok. Én semmit, semmit, semmit sem tudok.

— Bácsi, — mondta a leány — csak fájdalmában mondja ezt.

A professzor a görcsei közben toporzékolt.

— Nem, nem, nem! — orditotta sirva. — Semmit se tudok. Harminc év óta csalom az embereket. Ezért kell most megdögölnöm. Nem tudom, mi a bajom.

Egy hosszu és gyötrő görcs jött rá, utána lihegve szólt a leányra:

— Küldj el Kálmánfiért. Kálmánfi professzor: a Liget-utcában.

A leány elhülve nézett rá.

— Kálmánfiért? — kérdezte bámulva.

Pávay rákiáltott:

— Ne tátsd itt a szádat. Igen, Kálmánfiért.

Kétségbeesve emelte fel a kezét:

— Mert ő tud; csak ő tud; azt is tudta mindig, hogy én csalok.

A lány megrettenve csengetett, elküldte az

inast és ijedten és szótlanul ült az ágy mellett. Egy félóra mulva jött Kálmánfi, megvizsgálta a beteget, rendeléseket adott ki és elment. Pávay lecsillapodott, a fájdalmai megszüntek és nemsokára elaludt. A leánynak a szomszéd szobában kellett aludnia.

A betegség négy napig tartott. Kálmánfi mosolygott rajta.

— Egy kis alkoholmérgezés volt az egész — mondta nyugodtan, mielőtt utoljára elbucsuzott.

Pávay elpirult, beleharapott az ajkába és egy félórával azután, hogy felkelt az ágyból, ujra olyan hideg, előkelő és méltóságos volt, mint azelőtt. A leány ujra félt tőle.

Azután folytatták a régi életet. A leány egy napon az ebédnél végigsimogatta a homlokát. Pávay ránézett, a leány ijedten sütötte le a szemét.

— Nézz csak rám! — mondta a professzor. A leány ránézett.

— Hiszen neked lázad van! — mondta Pávay. — Látom a szemedből. Azonnal feküdj le!

A leány lefeküdt. Pávay megvizsgálta és egyelőre borogatásokat rendelt neki. A leány láza gyorsan nőtt. Az arca izzott, a vére forrón nyargalászott az ereiben és a halántékán egy

kis kalapács makacs, szapora ütéseit érezte. Félni kezdett.

Hét óra után megkérdezte a szobalánytól itthon van-e még a nagybátyja.

— Nincs — mondta a szobaleány. — Már egy órája elment.

A leány ekkor felkelt az ágyból és felöltözködött. Ruhát vett, kabátot és kalapot. Mikor a szobájából ki akart lépni az előszobába, találkozott a nagybátyjával.

— Mit csinálsz itt? — kérdezte bámulva a professzor. — Hová akarsz menni?

A leány megrettent, kapkodott, dadogott.

— Hová akartál menni? — kiáltott rá Pávay.

A leány szédülő fejjel támaszkodott az ajtónak és rémülten hebegte:

— Nagyon rosszul vagyok...

— Azért jöttem haza, hogy megvizsgáljalak. De hová akartál menni?

— Sehová...

— Ne hazudj! Hová készültél?

— Nagyon félek — mondta a lány.

— Mitől?

— Hogy meghalok...

A professzor rákiáltott:

— Takarodj vissza az ágyadba!

A leánynak elhomályosodott az öntudata,

összezilálódtak a gondolatai, a láz kinozta és a rémület.

— Nem! — mondta kétségbeesve. — Én elmegyek...

— Hová akarsz menni?

A leány rémülten és dacosan fakadt ki:

— Kálmánfihoz!

Pávay haragosan orditott rá:

— Kálmánfihoz? A legnagyobb ellenségemhez? Mikor én itt vagyok!

A leány most nem birta tovább. Az életét féltve, fellázadva, reszketve, zürzavaros keserüséggel kiáltotta:

— Én itt meghalok! Maga nem tud meggyógyitani!... Nem ért hozzá... Maga mondta!...

A professzor visszahőkölt, elsápadt a megdöbbenéstől, azután vörös lett a haragtól.

— Maga nem ért hozzá — mondta a leány. — Maga mondta.

— Hazudsz! — orditotta a professzor. — Hiszen te hazudsz! Hiszen te meg vagy őrülve!

Tébolyodottan orditott, dühödten esett neki a leánynak, vak haraggal megrázta, megütötte és belóditotta, belökte, visszavágta a szobájába.

FLIRT

A fürdőn egy budapesti társaság verődött össze: jómódu, kényes és exkluziv családok. Az öregek együtt töltötték az időt, a fiatalok is együtt mulattak.

A leányoknak ebben a társaságban egytől-egyig volt valami becéző-nevük: Tusi, Nusi, efféle nevek. A fiukat is csak a keresztnevükön szólitották.

Egy estén magas, szőke fiatalember társaságában jött közéjük a két Kürth-leány. Kérdő pillantások fogadták őket és a kisebbik leány kissé kómikus méltósággal mutatta be az idegent:

— Kürth Kálmán, az unokabátyánk...

A leányok kezet fogtak vele, a fiuk szervusszal fogadták és mindjárt tegezték, Kürth Kálmán nyugodtan nézegette kék szemével a társaságot. Magashomloku, erős ember volt, rideg és kemény vonásokkal, amelyekről sugárzott a dacos energia és amelyekkel különös

ellentétben volt kék szemének meleg és álmodó pillantása félig lecsukott szemhéja alatt.

Az egyik leány megkérdezte tőle:

— Hogy van az, hogy eddig nem ismertük?

Kürth mosolyogva válaszolt:

— Amig Budapesten voltam, addig igen sok volt a dolgom, különben pedig évek óta Jénában lakom.

Az egyik fiu ijedten kapta fel a fejét:

— Csak nem te vagy az a Kürth, aki most egyetemi tanár lett?

— De igen.

— A kisérleti kémia...

— Igen.

A fiu — aki az egyetemre járt — megilletődve hallgatott és a többieknek is kényelmetlen volt a szőke fiatalember hiressége, tudós mivolta, professzorsága.

Kürth Kálmán igyekezett azon, hogy ezt elfeledtesse. Jókedvü volt, készen volt minden bolondságra és — tréfásan — életre-halálra udvarolt a leányoknak, akik eleinte bizalmatlankodva, később teljes jóindulattal egyszerüen Kálmánnak szólitották.

Maga Kürth legtöbbet talán Koltay Sárival foglalkozott. Az első órában észrevette, hogy

a feketeszemü leány uralkodik az egész társaságon, és eleinte gunyolódott *Sári királykisasszony* felett. Lassankint azonban maga is beállott a karcsu leány táborába.

A leányt eleinte kissé zavarta a Kürth Kálmán ismeretlen, megszokatlan és idegenszerü viselkedése, arca, szikár alakja. Kürth akárhogyan igyekezett, nem tudta egészen eltalálni a társaság hangját : azt a tónust, amely évek ismeretségéből, bizalmasságából, együtt átmulatott éjszakákból és hajnalig táncolt táncokból szürődik le.

A leány merészségét, vakmerőségét, biztos parancsolását megzavarta az uj ember arca és tekintete. De azután összebarátkoztak. Kiderült, hogy Kürth tud jó pajtás lenni, és kiderült, hogy a leány több is tud lenni, mint csak éppen jó pajtás. A leány, aki eladdig mélyen lenézett minden komolyságot, rajtakapta magát, hogy komolyan beszél, és Kürth rajtakapta magát, hogy a leány kacagását szebbnek tartja minden tudománynál. A szerelem közeledett a két ember felé. Már ott is volt. Már szerették is egymást.

Mert egymást keresték már a társaságban, amelynek nem volt értéke egyikükre sem, ha a másik nem volt ott. Hallgatag megegyezéssel találkozásokat rendeztek, mikor a többiek

távol voltak. És együtt sétálgatni egyszerüen és közömbös dolgokról beszélgetve, szép volt, jó volt, dicsőséges volt.

Házasságról nem beszéltek, de Kürth ezt mondta magában:

— Mielőtt hazamennének, megkérem a kezét.

A leány ezt gondolta — elfeledvén egész hirtelenkedő, tüzes és meggondolatlan természetét — édes és alázatos odaadással:

— A felesége leszek.

Ekkor egy napon rettenetes dolog történt. Ebéd után, a kis kioszkban, feketekávénál — nők nem voltak jelen — a leányokra terelődött a beszéd. És a fiuk közül az egyik — valamelyik, akinek éppen olyan gondosan simára volt fésülve a haja, mint a többieknek — ezt mondta teljes nyugalommal:

— Koltay Sári! ... Az aztán a leány! Milyen leány, istenem! ... Remek leány!

Azután elhallgatott alávaló hallgatással és egy undoritó mosoly ömlött el az arcán:

— Hogy táncol az a leány ... Ha hozzásimul az emberhez! ... Mennyi tüz, mennyi temperamentum. Csupa láng és forróság az a leány. A télen egy egész éjszaka csak vele táncoltam hajnalig.

Ismét hallgatott egy másodpercig és undo-

ritó mosolyával finoman és pointirozva hozzátette csattanó gyanánt :

— Akkor pedig elbujtunk egy sarokba . . .

Kürth valóságos fizikai rosszullétet érzett. A gyomra összeszorult és a torkát az undor fojtogatta.

A társaság tovább beszélt a leányról és mindegyik tudott egy nevezetes táncot, egy emlékezetes éjszakát, egy felejthetetlen összebuvást előadni. És dicsérték a leányt, magasztalták és mindegyiknek az arcán ott volt az emlékezésnek, a tudásnak, az ismerésnek az a jelentős, egymást értő, undorító mosolya.

A Kürth megdöbbenése és undorodása elviselhetetlenné vált. Felkelt és otthagyta a társaságot.

Ugyanaznap délután a kisebbik Kürthleány, aki láthatólag rajta volt, hogy unokabátyját magának hóditsa meg, elkeseredetten fakadt ki.

— Utálatos az a Sári. Mindenkivel kikezd. A télen Tass, a festő volt a flirtje, azelőtt Győrffy Géza, tavaly Domokossal bujt össze mindig. Egy tucatszor kompromittálta már magát és még mindig nem elég neki.

Kürth Kálmán nagyon hallgatott. Hallgatott egész este is, de mikor a társaság egy

kicsit szétszóródott, sétálni indult Sárival. Szótlanul mentek. A leány érezte, hogy az első elhangzó szó valamely fontos, komoly és nagyjelentőségü szó lesz, de Kürth csak ennyit mondott:

— Üljünk le erre a padra.

Leültek. Ismét nagy hallgatás következett. Végre Kürth minden bevezetés nélkül, idegesen, zavartan és rekedt hangon megszólalt:

— Sári, mi volt az a dolog Tassal, Győrffyvel...

A leányon egy rándulás futott végig. Olyan váratlanul, olyan megdöbbentően, olyan rettenetesen érte ez a kérdés, hogy a lélegzete a torkán akadt. A szive egy kinos görcsben facsarodott össze és fehér arccal bámult a férfira. Az a bajuszát tépte és szorongva nézett rá. Kinos, feszült hallgatás volt.

És a rettenetes hallgatásnak ebben a percében a leány megértette, hogy ezzel a férfival ő már nem indulhat el az élet nagy utjára. Megértette, hogy az ő tisztaságát tüzes éjszakák tüzes táncai, forró odasimulások és mámoros táncölelések rabolták meg, hogy ő lányságát, érintetlenségét részletekben kiszolgáltatta lelkétől idegen férfiaknak, akik csak a mulatásra voltak társai, megértette, hogy az ő teste és az ő lelke tulajdona volt már

másoknak és hogy ez a keményvonásu és álmodó pillantásu férfi nem elégedhetik meg azzal, ami érintetlenségéből megmaradt . . .

Mereven felállott ekkor, egyetlen szót sem ejtve megfordult és elindult.

Fehér alakja lassan távolodott az éjszakában. A férfi csüggedten ült és fáradtan tekintett utána. De nem hivta vissza.

SZAKITÁS

Esteledett, az utca tele volt köddel és nedvességgel. Az asszony felemelte a szoknyáját, ugy tett, mintha egy pocsolyát akarna kikerülni és mintha a gyalogjárót vizsgálgatná, óvatosan körülnézett és besurrant a kapu alá. A lakás ajtaja előtt megállott és csengetett. Az ajtó rögtön kinyilott. Az asszony belépett. Pélyi becsukta mögötte az ajtót, kezet csókolt neki, lesegitette a kabátját, levette a kalapját. A kabátot felakasztotta a fogasra, a kalapot letette egy asztalra ; mindennek megvolt a maga megszokott rendes helye ; az egész találkozásuknak megvolt a maga programmja ; a nagyon udvarias kézcsókról, amelylyel Pélyi az asszonyt fogadta, a nagyon udvarias kézcsókig, amelylyel bucsuzott tőle, minden ugy történt a hét elején, mint a hét végén : két év óta, mióta az asszony hetenkint kétszer eljött a lakására.

Pélyi kezet csókolt az asszonynak. Bekisérte. Azután megcsókolta. Később beszélgettek.

Beszélgetés közben folytonosan egy mosoly bujkált az asszonynak az arcán. Egy állandó, elnyomott nevetés, az örömnek az elrejthetetlen kisugárzása, az olyan ember ujjongásának a korai jelentkezése, aki valami kedves, nagy meglepetést tartogat.

— Mit nevet? — kérdezte a férfi.

— Semmit — mondta az asszony.

És nevetett. Pélyi udvariasan belenyugodott e letagadásba. Később az asszony megkérdezte, hány óra.

— Háromnegyed hét, — mondta Pélyi. — Miért?

— Csak ugy kérdeztem, — mondta az asszony és nevetett.

Később az asszony megint megkérdezte, hány óra.

— Három perc mulva hét, — mondta Pélyi. — De miért?

— Semmiért, — válaszolta az asszony és nevetett.

Pár perc mulva az asszony ismét az óra után kérdezősködött.

— Hét óra — mondta Pélyi.

— Pontosan?

— Pontosan.

Az asszony felemelte a fejét és ragyogott

az arca az örömtől. Odahajolt a férfihoz és a fülére tette a száját.

— Akkor hát, — sugta az ujjongás hangján — akkor hát megsugom magának, hogy Lujza ebben a percben fordul be a Duna-utca tizenegyedik számu házába.

A férfi elbámult.

— Mi? Mit? Hová?

— Duna-utca tizenegy. Első emelet kettő.

— Solt Kálmán?

— Igen.

— Kicsoda?

— Lujza.

Pélyi hátrakapta a fejét, elsápadt, azután hirtelen vörös lett az arca.

— Lujza? — kérdezte dadogva. — Melyik Lujza?

— Melyik Lujza, — mondta bosszankodva az asszony — tudja, hogy csak egy Lujza nevü barátnőm van.

— Dériné?

— Igen.

Az asszonynak az arcán ragyogott a boldog nevetés, a férfi három hosszu lélegzetet vett, azután felugrott.

— Biztos ez? — kérdezte hangosan. — Honnan tudja?

Az asszony gyönyörüséggel ujságolta:

— Hetek óta látom már Lujzán, hogy valami készül. Tegnap felmentem hozzá és nagyon izgatott volt. A szobalánytól tudtam, hogy tiz perccel azelőtt ment el tőle Solt. Elővettem. Próbálta egy ideig tagadni, de azután bevallotta.

— Bevallotta?

— Igen. Minek titkolózol előttem — mondtam neki. — Ha te bevallod, én is elmondom neked az enyémet.

— És elmondta neki?

— Igen. Erre ő is vallott. Ma megy először Solthoz.

Pélyi egészen odafordult az asszonyhoz. Az arca kipirosodott, a szeme dühtől csillogott, ökölbe szoritotta kezét és orditott:

— És ezt igy mondja? És ezt most mondja? Amikor már késő van? Amikor már nem lehet segiteni? És ezt igy mondja el?

Az asszony arcán megállott a mosolygás, nyitva maradt a szája, megdöbbenve bámult a férfira.

— Nem érti, — orditotta Pélyi — hogy ezzel bünrészességet vállal, nem érti, hogy cinkosává szegődik egy piszkos dolognak?

Az asszony nagy szemmel bámult rá, az arcára lassan ráereszkedett az ijedtség, a két

kezét leeresztette és az ölébe rakta. Pályi ránézett, de undorodva ismételte :

— Egy ilyen piszkos dolognak . . . Egy ilyen szennyes, mocskos dolognak . . .

Az asszony összeszedte magát.

— Nem értem, — mondta halkan — azt nem értem, miért van igy felháborodva.

— De kérem, — mondta türelmetlenül és izgatottan Pélyi — hogy lehet ezt nem érteni. Egy ilyen szennyes dolog . . .

Ujra orditott :

— Solt Kálmán ! . . . Egy ilyen cinikus gazember, egy ilyen romlott fickó, egy ilyen lelki briganti ! Kiszolgáltatni neki egy ilyen asszonyt, egy szép, derék, tiszta asszonyt ! Egy ilyen asszonyt.

Az asszony félénken mondta :

— De ha szeretik egymást.

A férfi dühösen kacagott.

— Szeretik egymást ? Ugyan kérem, ne mondjon ilyen gyermekmeséket. Szeretik egymást. Ha szeretik egymást, miért nem hagyja ott Lujza asszony a tisztelt férjét ? Nyilván, mert jóval vagyonosabb Soltnál. És próbálja csak Soltnak ajánlani, hogy vegye feleségül szerelmét. Majd hall tőle valamit. Hát ne mondjon románcokat a szerelemről. Szeretik egymást. Szép kis szerelem.

Dühösen kacagott és rázta az öklét:

— Hacsak legalább egy órával ezelőtt mondta volna.

Az asszony ekkor felállott, odament Pélyihez és halkan, de remegés nélkül való hangon kérdezte tőle:

— Akkor mit tett volna?

Pélyi megzavarodott:

— Akkor ... akkor lehetett volna valamit tenni ... Akkor valahogyan ... megakadályozhattuk volna ...

Az asszony egy kicsit felemelte a hangját:

— Miért akarta volna ezt megakadályozni? Mi köze magának a Déri Valérné hitvesi hüségéhez?

A férfit egészen megzavarta az asszony kutató, hideg hangja és nyugodt, felsőbbséges vallatása.

— Megakadályoztam volna ... mert ... mert ...

Az asszonynak könnyek gyültek a szemébe és könnyektől fojtott hangon dadogta:

— Mert ... mert őt szereti.

A férfi kényelmetlenül és kinos zavarban emelte fel a kezét.

— De kérem, — mondotta — de kérem, ne sirjon.

— Mert őt szereti. Másképpen nem törő-

dött volna az egész dologgal. Mit bánta volna máskülönben. De őt szereti. Őt akarta. Most féltékeny rá.

— De kérem, de kérem ...

— Csak azért, mert őt szereti. Régen láttam már.

A férfi dühbe jött.

— És azért segitette őt a Solt Kálmán lakásába. Magához hasonlóvá akarta tenni.

Az asszony egészen elsápadt. Leült egy székre. Elhallgatott. A férfi is elhallgatott, kellemetlen, keserves, kinos csend volt. Az asszony összeszedte magát, nyelt egyet, összeszoritotta az ajkait, előrehajolt és erős elhatározással megkérdezte:

— Feleségül venne maga engem?

— Kérem ...

— Feleségül venne-e, igen vagy nem?

— Nem.

Az asszony hátradőlt a székben és ujra hallgatott. A könnyeit egy ideig vissza tudta fojtani; azután lassan csepegni kezdett a szeméből egy-két könnycsepp, azután zokogni kezdett és ömlöttek a könnyei.

— Akkor hazudott, — zokogta — akkor hazudott. Azt mondotta, hogy szeret. Akkor hát hazudott.

A férfi hallgatott.

— Hazudott, hazudott, — zokogta az asszony.

A férfi megpróbálkozott a vigasztalással és a béküléssel. Az asszony elkergette :

— Hazudott ! . . .

A férfi ujra ingerült lett.

— Mikor hazudtam ? — kérdezte haragosan.

— Mindig hazudott. Mikor azt mondta, hogy szeret.

A férfi összecsikorgatta a fogát dühében és lassan és kegyetlenül megszólalt :

— Bocsásson meg, próbáljon kissé erőt venni a haragján, amely a tisztánlátását elhomályositja. Legyen olyan szives megmondani nekem, mikor mondtam én, hogy szeretem ?

Az asszony meglepetve nézett rá, sirni is elfelejtett.

— Mikor mondta ? — kérdezte bámulva. — Mikor ? Mindig mondta.

— Például mikor ?

— Mindig. Például első nap, a szigeten.

— Az emlékezete megcsalja, én a szigeten egy árva szóval sem mondtam, hogy szeretem.

Az asszony ugy elbámult, hogy haragudni is elfelejtett.

— Nem mondta? Hát mit mondott?

— Elmondtam, milyen szép asszony maga. Elmondtam, hogy örülnék, ha eljönne hozzám, elmondtam, hogy hetek óta magára gondolok, elmondtam, hogy magát meg akarom tanitani rá, mi a mámor... De egy árva szóval sem mondtam, hogy szerelmes vagyok.

Az asszony a kezeit rászoritotta az arcára és ujra zokogni kezdett.

— Igy ejtett meg engem — zokogta panaszosan. — Ilyen hidegen, ilyen számitóan. Igy csábitott engem, igy rontott meg engem.

— Bocsásson meg, — mondta nyugodtan a férfi — ezeket a panaszokat határozottan vissza kell utasitanom. Én nem ejtettem meg magát, én nem csábitottam el magát. Ezt maga utólag gondolta ki, talán hogy szebbé tegye a dolgot, talán hogy mentse magát. Kegyeskedjék visszaemlékezni. Maga hivott engem nyaralni a szigetre. Maga mondta nekem, hogy kisérjem el az esti sétáján. Maga szoritotta meg a karomat. És végül maga mondta meg, hogy tizenkét óra után sötét van a folyosón. A mi közben van, azt én kitöltöttem néhány igen meleg szóval, a mint hogy nekem csakugyan nagyon kellemes volt a maga kedvessége. De szerelemről soha sem beszéltem. És csábitásról egyáltalában szó

sincs. Az asszonyok szeretik és tudják az elmult dolgokat ugy látni, amint nekik kellemes. Ez irigylésreméltó tulajdonság. A magam védelmére azonban ezuttal meg kellett állapitanom, hogy nem minden férfi szivtelen csábitó és nem minden asszony szerencsétlen áldozat.

— Két év óta sohase mondta ezt.

— Semmi okom sem volt rá. Ez a két év nekem igen kellemes volt. Vallja be, hogy magának is.

— Azt hittem, hogy szeret. Azt hittem, feleségül is venne.

— De maga nem jönne. Mindezt utólag csak a maga igazolására, a maga lelkiismeretének kényelmes megnyugtatására találta ki.

Az asszony sértődötten felugrott és sietve öltözködött. A férfi udvariasan segitett neki, mint ahogy rendesen segiteni szokott. Az asszony felvette a kabátját, felvette a kalapját és kifelé indult. A férfi mentegetőzni akart még ; az asszony azonban sietett, kinyitotta az ajtót, kisurrant a kapu alatt és kinn volt az utcán. Egészen este lett, sürü köd ereszkedett le, az asszony nem kerülte ki a pocsolyákat, nedvesen, sárosan, csatakosan sietett a sötétben hazafelé.

AZ ARCKÉP

— Mama, — szólt Krausz az asszonyhoz — le foglak festetni.

A kissé elhizott, szép asszony csodálkozva tekintett a férjére.

— Le foglak festetni, — mondta ujra Krausz — a születésnapodra ez lesz az ajándékom.

Az asszony még mindig nem volt tisztában a dologgal. A családban csak krétarajzok voltak forgalomban. Az apákról, anyákról, nagyapákról, mindegyikről volt egy krétarajz a lakásban, fotografia után készült vérlázitó portrék, amelyeket olcsón lehetett beszerezni és amelyeket meglepően hasonlatosaknak találtak az ismerősök. Ezekre a krétarajzokra őszinte kegyelettel tekintett mindenki és soha sem lehetett hallani, hogy valaki kételkedett volna értékes és művészi mivoltukban.

A lefestés uj, meglepő és kissé érthetetlen volt. Krausz magyarázta :

— Boros tanácsolta a törvényszéken. Együtt tárgyaltunk ma. Ő is lefesteti a feleségét. Azt

mondja: egy szép kép a legszebb disze a lakásnak. Az ujság is mindig ezt irja.

Az asszony ebbe belenyugodott. A következő napok azzal teltek el, hogy Krausz festő után kutatott. Előbb a hires, divatos festőket kereste fel. De ezek nagyon drágák voltak. Alapos megbeszélés után az asszony sorban mindegyiket elutasitotta. A lefestés ügyét már bizonyos fanyarság kisérte a családban. Krausz végre egy napon ragyogó arccal jött haza.

— Megvan, mama — kiáltotta diadalmasan. — Holnap kezdődik a kép.

— Ki az? — kérdezte érdeklődve az asszony.

— Tárkányi Árpád. Kitünően tud festeni. Rajztanár a ferencvárosi reáliskolában. Tanult ember és mégsem olyan követelő, mint azok a többiek, akik iskolát se jártak.

— Mennyit fizetsz neki?

— Százötven forintot és velünk uzsonnázik mindennap. A törvényszéken valami ügye volt és én helyettesitettem az ügyvédjét. Ezért csinálja ilyen olcsón.

— Százötven forint, — mondta óvatosan az asszony — nem olcsó.

— De igen, — heveskedett Krausz — mert ez művész. Az ilyen képnek műbecse van. Azt mondta, hogy talán a tárlaton is kiállitjuk.

Ez megnyugtatta az asszonyt. Másnap délután megérkezett Tárkányi Árpád. Nagy haja volt és Petőfi-szakálla és hatalmas dialektikával beszélt a művészetről.

— Érteni kell a művészetet, — mondta — szeretni kell a művészetet. A művészet szépiti meg az életet, a művészet ad tartalmat a létnek. Az asszony feszesen ült fekete selyemruhájában, és a vásznon, amely a tanár ur előtt volt, lassan megjelentek az alak körvonalai egyelőre fekete rajzban. A tanár ettől kezdve minden délután megjelent a szalónban, az asszony mereven ült, ő szónokolt és később együtt uzsonnáztak. Ilyenkor már Krausz is bejött az irodából és szemüvegen át műértő szemmel nézegette a vásznat.

A kép haladt előre. A ruha már világosan fel volt ismerhető ; az arccal kissé nehezebben ment a dolog, mert a tanár merev ecsetje nehezen tudott megbirkózni az asszony husos, puha szépségével, amelynek semmi világos strukturája nem volt. A szem is nehezen formálódott ki. Krausz néha megjegyezte :

— Még nem hasonlit eléggé.

— A művészi képen — válaszolta a tanár nem a hasonlatosság a fő ; hasonlatosság van a fotografiában is. Itt a művészi erő, a jellemzés, a lélek, az artisztikus felfogás a fontos.

Krausz erre elhallgatott. A tanár birkózott a képpel. Hetek teltek el és ő még mindig ott uzsonnázott. Levakarta a képnek egy részét, ujrakezdte, javitotta, ecsetelt, kapart, szinezett és lassankint befejezéséhez közeledett a mű.

— Hétfőn rámába teszszük — mondta a tanár.

Erre meghivták vasárnap ebédre.

Vasárnap pontosan megjelent. Krausz egy alacsony, sápadt, szőke fiut hozott elébe:

— Sándor, az unokaöcsém. Minden vasárnap nálunk ebédel. Jogász, de ő is festő akar lenni minden áron.

A tanár elnézően mosolygott. Krausz a fiuhoz fordult, aki vörösre pirult arccal állott előtte.

— Látod, a tanár ur is festő, de előbb letette a vizsgáit. Ugy is lehet valaki művész.

— Sőt, — szólott Tárkányi — ugy még inkább lehet. Nem az a művész, aki előtt nincs tekintély és a ki azt hiszi, hogy neki semmit sem kell tanulnia.

— Én tanulok — mondta csendesen a fiu.

— Hol?

— Zácsnál.

— Nem helyes. Ott komoly tudást nem sajátithat el. Csak titánkodnak ott.

— Zács — mondta kipirult arccal a fiu — Magyarország legnagyobb művésze.

A tanár ismét elnézően mosolygott, de Krausz dühbe jött.

— Ilyenekkel lopod te az idődet, ahelyett, hogy tanulnál. Szegény fiu vagy, dolgoznod kell. Tedd le előbb a vizsgáidat, mint a tanár ur. Akkor foglalkozhatsz a művészettel. Tudod, mi addig nekem a művészeted: ostobaság, szemtelenség, szamárság.

Krausz nagynehezen csillapodott le. Később megnézték a képet. Készen volt. Bizonyos hasonlatosságot meg lehetett állapitani, de az egész arc egy merev pléhdarab volt, a hus: bádog, az asszony husos, teli szépsége szintelen, merev és hideg festékhalmaz.

Nézték. A fiu összehuzta a szemeit és az ajka vonaglott. Krausz szorosra vont szájjal állott és műértő szemmel vizsgálta a festményt. A tanár a művészi követelményekről beszélt.

Később átmentek a harmadik szobába ebédelni. Mikor a beszélgetésnek nem volt témája, Krausz ismét a fiut szidta.

— Haszontalan lump vagy — mondta neki. — Szegény fiu, az tanuljon.

Különösen szegénységének brutális ismétlése bántotta a fiut. Az erek kidagadtak a homlokán és a szive a megszakadásig vert. Végre

nem birta tovább. Kifakadtak a könnyei, felugrott és kiszaladt a szobából. Az asszony utána akart menni! De Krausz visszatartotta.

— Ez használ neki.

A fiu berohant a szalónba és zavartan állott meg. Előtte volt a kép. Ott volt még a paletta is, a festékes tubusok, az ecsetek. A fiu torkából még egy ideges zokogás tört fel, azután megfogta a palettát, egy kétségbeesett mozdulattal nyult az ecset után és odaült a kép elé.

Az ebédnek egy fél óra mulva vége volt, a társaság benyitott a szalonba. A fiu még lázasan dolgozott. Az ajtónyilásra felugrott és a szoba másik végébe hátrált. Onnan megnézte a képet, amelyen emésztő lázzal dolgozott egy fél óráig. Megnézte, meg volt elégedve. Fáradtan eresztette le a kezét az ecsettel, de a fejét szikrázó szemmel, diadalmasan kapta fel.

A belépők megálltak az ajtóban. Ők is jól látták a vásznat. Mi történt a képpel?

A bádog arc eleven és üde hus lett, a pléhnyak lágyan és puhán csillogott, a mély szemben élet volt és az egész festményben ott élt, ott duzzadt, ott dagadt az asszony lágy, puha kövér szépsége.

Az ajtóból álmélkodva néztek a képre. Ebben a lakásban, a hol soha sem tudták, mi a művészet, a masszív, polgári butorok között

egyszerre meglibbent a halhatatlan szépség levegője. Az alkotó erő rezzentette meg szárnycsapásával a tunya levegőt és a tunya lelkeket és az asszony és a férfi érezni kezdték, hogy vannak csodák, amelyeket ők nem értenek.

A szőke fiu sugárzó arccal állott előttük. Tisztelettel és álmélkodva pillantottak rá. A tanár haragudni próbált, de nem sikerült. Nem lehetett. A rongyos, kis fiu teljesen legázolta. Csendesen kiment az előszobába, vette a kabátját és eltávozott.

REMÉNY

Délelőtt tiz óra. A minisztérium egyik hivatalszobájában három fiatal ur unatkozik. Az egyik irogat, a másik az ablakon nézeget kifelé, a harmadik a cigarettakészlete felett tart szemlét. A szolga jön be és jelenti a cigarettásnak : »A nagyságos urat egy asszony keresi«. A fiatal ur meglepetve tekint fel. — »Asszony ? Miféle asszony ?« A szolga vonogatja a vállát. — »Fiatal ? Öreg ?« — »Öreg« — mondja a szolga. — »Milyen a ruhája ?« — kérdi a fiatal ur. A szolga hümmög és kifelé forditott tenyerével jelzi, hogy nincs elragadtatva a látogató habitusától. A fiatal ur vállat von, lustán felkel és indul kifelé. Az előszobában meglátja az asszonyt, meglepetve áll meg és kérdő pillantással néz rá.

AZ ASSZONY : Jó napot kivánok . . . nagyságos ur . . .

A FIATAL UR : Jó napot, Kölberné.

AZ ASSZONY : Nagyságos ur . . .

A FIATAL UR *(kérdő tekintettel néz rá).*

Az asszony *(elvörösödve, egyre nagyobb zavarban, dadogva) :* Nagyságos ur . . .

A fiatal ur : Az Isten szerelmére szóljon már. Mondja hát, mit akar tőlem.

Az asszony *(kétségbeesett pillantást vet a szolgára) :* Szeretnék . . . beszélni szeretnék . . . négyszemközt szeretnék . . .

A fiatal ur *(azt hiszi, hogy érti a dolgot. A szolgához) :* Itt van a méltóságos ur?

A szolga : Nincs.

A fiatal ur : Nyissa ki a szobáját.

A szolga kinyitja a szobát, az asszony zavartan babrál a ruháján. »Tessék« — mondja azután a fiatal úr. Az asszony bemegy a szobába, a fiatal ur is. A szolga filozófus pillantást vet utánuk. A fiatal úr a szobában helyet kinál az asszonynak, ő maga is leül és a tárcája után nyul.

Az asszony ijedt pillantást vet rá.

A fiatal ur *(udvariasan, jósággal) :* Parancsoljon velem.

Az asszony : Nagyságos ur . . .

A fiatal ur *(előveszi a tárcáját) :* Kérem, ha pénzről van szó . . .

Az asszony *(hevesen tiltakozik) :* De nem, nem, nem.

A fiatal ur *(türelmetlenül) :* Hát miről? Hát kérem, tessék már szólni.

Az asszony *(elszánja magát)* : A reggeli lapban olvastam, hogy a nagyságos ur eljegyezte magát.

A fiatal ur *(jóindulattal bólint)* : Igen.

Az asszony *(rémült szemekkel mered rá)*.

A fiatal ur *(álmélkodva néz vissza)*.

Az asszony : De . . .

A fiatal ur : De hát kérem, szóljon már. Hát mondja már, mit parancsol, mit kiván, mit akar tőlem. Mi mondanivalója van egyáltalában ?

Az asszony : Hogy az . . . nem lehet . . .

A fiatal ur : Mi nem lehet ?

Az asszony : Az eljegyzés.

A fiatal ur : Hogy az ördögbe ne lehetne ?

Az asszony *(panaszosan)* : Hát Lujzika ?

A fiatal ur : Mit Lujzika ? Mit akar Lujzikával ?

Az asszony : Mi lesz most Lujzikával ?

A fiatal ur *(megérti a dolgot. Felugrik)* : Hát mit tudom én ? Hát mi közöm nekem hozzá ? Hát bánom én ? Hát mit érdekel az engem ?

Az asszony *(vonagló arccal néz rá és zokogni kezd)*.

A fiatal ur *(kinosan feszeng)* : De az Isten szerelmére, hát ne sirjon. Hát mi oka van a

sirásra voltaképpen? Az, hogy én eljegyeztem magamat?

Az asszony: Igen.

A fiatal ur: De hát mi van azon siratni való? Az, hogy elmegyek maguktól lakni?

Az asszony: Nem, nem.

A fiatal ur: Hát akkor mi az Isten csudája?

Az asszony: Lujzika...

A fiatal ur *(bosszusan)*: Mi az ördög van Lujzikával? Hát mit árt az Lujzikának?

Az asszony *(keseregve)*: Mit csinál most Lujzika? Mit csinál? Mi lesz vele? Mi lesz vele? Mi lesz vele?

A fiatal ur *(remegve a dühtől)*: Kérem, hagyja már abba az óbégatását és feleljen nekem: mi okon siratja maga Lujzikát, azért, mert én megházasodom?

Az asszony *(zokog)*.

A fiatal ur *(majd megfullad a dühtől)*: Hát házasságot igértem én Lujzikának? Feleljen.

Az asszony: Nem.

A fiatal ur: Elcsábitottam?

Az asszony: Nem.

A fiatal ur: Mondtam neki egyetlenegyszer, hogy szeretem?

Az asszony : Nem.

A fiatal ur : Mondtam neki valaha egyetlen-egy szót, amiből azt következtethette, hogy szeretem, vagy hogy éppen el akarom venni?

Az asszony : Igen.

A fiatal ur *(nagyon meglepetve)* : Igeeeen? Ugyan mit?

Az asszony : Hát nem mondott éppen . . .

A fiatal ur : Nos?

Az asszony : De olyan jól megvoltak együtt. Olyan jól összeillettek. Lujzika olyan művelt lány. Iskolákat járattam vele.

A fiatal ur : De a Jézus szerelmére, ha az ember beszélget egy leánynyal, hát abból csak nem következik még . . . ? Hogy jutottak erre a gondolatra?

Az asszony : Mikor néha találkozott Lujzikával és be tetszett jönni hozzánk, mi az urammal ugy elgyönyörködtünk kettejükben. Olyan szép pár voltak.

A fiatal ur *(kétségbeesetten)* : De hiszen én soha egy árva szót se mondtam, amiből arra következtethettek volna . . .

Az asszony : De mi azt gondoltuk. Olyan kedves tetszett lenni. Mikor el tetszett menni, mindig azt gondoltuk, hogy egyszer csak majd bent marad nálunk.

A FIATAL UR: Soha egy szót se mondtam. Óvatos voltam. Korrekt, mint egy angyal. Soha. Egy szót se.

AZ ASSZONY *(makacsul)*: De mink azt gondoltuk. De mink azt gondoltuk.

A FIATAL UR: És azért jött hozzám, hogy ezt elmondja?

AZ ASSZONY: Nem is tudom, minek jöttem. Mikor reggel olvastuk az ujságot, Lujzika sirva fakadt. Én meg ruhát kaptam magamra, hogy idejövök és megmondom . . .

A FIATAL UR: Mit mond meg?

AZ ASSZONY: Hogy megmondom . . .

A FIATAL UR: Hát mit? Mit?

AZ ASSZONY *(gyáván)*: Hogy nem szabad Lujzikát boldogtalanná tennie.

A FIATAL UR *(kacag dühében)*: Nem szabad? Hallja! Csak nem teszem boldogtalanná magamat, mert a maga lánya ezt meg azt képzeli.

AZ ASSZONY *(naivul)*: Hát nem?

A FIATAL UR *(dühösen)*: Persze, hogy nem.

A SZOLGA *(benyit)*: Jön a méltóságos ur.

A FIATAL UR: Kérem, tessék most . . . *(Egy kézmozdulattal távozásra szólitja fel az asszonyt.)*

AZ ASSZONY *(zavartan megy ki az előszobába)*.

A MÉLTÓSÁGOS UR *(belép és vidáman kiáltja a fiatal urnak)*: Szervusz, gratulálok, gratulálok.

A FIATAL UR *(bizalmas udvariassággal)* : Köszönöm, méltóságos uram. *(Az asszonyhoz.)* Azt hiszem . . .

AZ ASSZONY : Megyek már.

A FIATAL UR *(szigoruan)* : És tessék tudomásul venni, hogy elsején elhurcolkodom.

A fiatal ur bemegy a szobába, a cigarettái között turkál és bosszankodva beszéli el a másik két fiatal urnak az esetet, az asszony pedig zavarodottan, szégyenkezve, összezuzva, ostobán botorkál le a lépcsőn.

SEMMISÉG

Mikor az első fegyvergyakorlatomra bevonultam, akkor ismerkedtem meg vele. Paul Harrachnak hítták, Tirolban nőtt fel, onnan került el Magyarországba. Az apja ezredes volt valamelyik tiroli garnizonban, a nagyapja is katona volt, az egész rokonsága katona ; ő elvégezte a katonai főreáliskolát, azután az akadémiát ; kinevezték hadnagynak, szép, szelid, szőke fiu volt, lányos szájjal, kék szemmel ; naiv, kedves, jó katona volt, akit rögtön szerettem, mihelyt megismertem. A jó viszony állandó maradt közöttünk. Ő nagy tisztelettel tekintett fel nagy élettapasztalataimra, óriási civil tudásomra, rengeteg jövedelmeimre (háromszáz forintot kerestem akkor egy hónapban) ; én szerettem őt, mert kedves, korrekt, naiv, jó kis hadnagy volt, — a bizalmasává lettem három hét alatt. A negyedik héten igy azután a szerelme titkát és bánatát is közölte velem.

Szerelmes lett Tiszay Ilonkába.

— Kicsoda Tiszay Ilonka ?

— Ő, az a közjegyzőnek a lánya.

— No, és hát beszéltél már vele a dologról?

— Nem.

— Miért nem?

— Nem ismerem.

— Hát miért nem ismerkedel meg vele?

— Hogy ismerkedjem meg vele? Az ő társaságuk itt a legelőkelőbb. Az apja a leggazdagabb ember itt. A tisztek nem járnak közéjük, csak egy-két mágnás. Hogy ismerkedjem meg vele?

— Hát mutattasd be magadat.

Pál hadnagynak elborult a szeme; egy kicsit elpirult, félrehajtotta a fejét és halkan mondta:

— Nem tehetem. Hozományvadásznak tartanának.

Bosszankodtam.

— Ha az ember szerelmes, — mondtam — akkor nem törődik az ilyesmivel. És ne is törődjék vele. Igy elviszi az orrod elől valaki más és te örökké vérző orru, boldogtalan szerelmes maradsz.

Pál rám nézett, a szép, szőke feje bánatosan és megadóan hajlott le, mélyen le, egészen a mellére; hallgatott, azután egészen halkan mondta:

— Hát az maradok.

A következő hetet még azzal töltöttem el, hogy egy bátor elhatározásra kapacitáltam: ismerkedjék meg a lánynyal, menjen el hozzájuk, vagy mit tudom én, irjon neki egy szerelmes levelet, de tegyen valamit, mert ez a világ legbutább esztelensége, sóvárogni, epekedni, boldogtalankodni, amikor az ember még meg sem próbálkozott azzal, hogy talán boldog szerelmes is lehetne, amikor az ember szivének leánya nem is tud arról, hogy valaki epekedik érte és amikor mások szabadon igyekeznek meghóditani. A kapacitálás egészen hiábavaló volt. A fiu rázta a fejét, a két ajka szöglete lefelé huzódott és a szeme elborult. Az ő sorsa az, hogy boldogtalan legyen. Az is volt. Csak lányok tudnak olyan boldogtalanok lenni, mint Harrach Pál tüzérhadnagy a negyvenegyedik tábori ágyuezredben.

Igy hagytam el, bánatosan és boldogtalanul. Két év mulva ujra fegyvergyakorlatra rukkoltam be. Az első ember, akivel találkoztam, Harrach volt. Messziről kinyitotta a karját, mikor a kaszárnyaudvaron meglátott. Átölelt és magához szoritott.

— Szervusz, — mondta melegen — Isten hozott, tudtam, hogy berukkolsz, vártalak már . . .

Karon fogott, sétálni vitt, a kedves, szép

arca sugárzott az örömtől, az ujjongó boldogság ragyogott a kék szemében.

— Hát mondd már — mondtam neki. — Látom, hogy valami nagy ujságod van.

— Nagy ujság, — mondta ő — nagyon nagy ujság.

— Ki vele.

Hosszu lélegzetet vett, azután elbeszélte:

— A télen a tiszti bálon összeszedtem minden bátorságomat... Már olyan boldogtalan voltam, hogy nem birtam tovább... Bemutattattam magamat. Táncoltam vele. Azután a jégen köszöntem neki. Mosolygott rám és igy hozzá mertem csatlakozni. Azután... azután... talán... megtetszettem neki... meghivott... Elmentem hozzájuk... Nagyon keserves volt a helyzetem... Csupa magyar dzsentri és egy pár mágnás... Nagyon nehéz volt. De ő azután már akarta, hogy hozzájuk járjak, hát hozzájuk jártam. És egy héttel ezelőtt... egy héttel ezelőtt... megcsókoltam a kezét... magunk voltunk... és meg is csókoltam... és eljegyeztük egymást...

— Na, hála Istennek, — mondtam — áldásom reátok és a szivemből gratulálok; és ugy-e mondtam, hogy csak bátornak kell lenni?

Megszoritotta a karomat.

— Igen, — mondta hálásan — mindig terád

gondoltam. Te mondtad, hogy csak mutatkozzam be neki bátran. Ő is tudja, hogy te biztattál. Ő elhitte, hogy nem a pénzéért kerülgettem. Elhitte, hogy már három éve szeretem.

— Hát jó. Hát mikor beszélsz az apjával?

Kicsit elborult az arca.

— Ez nehéz dolog, — mondta a fogai között — én nem is merném. Ő azt mondja, csak bizzam rá, az apja azt teszi, amit ő akar.

— Hát bizd rá — mondtam. — Nyilván ez a legokosabb, amit tehetsz.

Én azután mentem a dolgaim után a kaszárnyába, ő is ment fel a szakaszához. Ha kint a gyakorlótéren találkoztunk, akármilyen meszsze voltunk is egymástól, gyakorlat közben is, lóhátról, a robogó ágyuk felett átvillant hozzám a szeme, egy bizalmas, meleg, dicsekedő, intim szemvillanással. Én tudom a titkát, senki más nem tudja, senki más nem tudja, hogy ő milyen boldog, — ezt jelentette a szeme büszke megvillantása. Ha találkoztunk valahol, a fülembe sugta:

— Megőrülök a boldogságtól.

Délutánonkint a lánynál volt és este és reggel és éjszaka a boldogságnak egy állandó mámorában járt-kelt.

Egy este azután bekopogtatott hozzám a szállodai szobába, ahol laktam. Halálsápadt,

volt ; a szeme feketekarikás ; a homloka verejtékes. Rémülten ugrottam fel, mikor megláttam.

— Mi bajod van ? Ülj le.

Leült. A szája remegett, a kezével végigsimogatta a homlokát és a keze is reszketett.

— Mi történt ?

Azt hittem, a lány szakitott vele. De nem.

— Meghalt a *garnizonmama,* — mondta olyan hangon, amely már félig sirás volt.

— Ki halt meg ? — kérdeztem még egyszer ijedten.

— A garnizonmama, — mondta ő.

— Ki az ?

— Az egy asszony, aki a tiszteknek kölcsönöket szokott adni . . . Ezért nevezték el garnizonmamának.

Megértettem. Végignyultam a diványon, ugy elkezdtem nevetni. Ő megütődve nézett rám. És amikor még mindig nevettem, sértődötten mondta :

— Mit nevetsz ?

— Bocsáss meg, — válaszoltam — de te olyan tragikusan jelentetted be a garnizonmama halálát, hogy én először azt hittem, valami nagyon közeli rokonod. Hogy szörnyü csapás rád.

— Ááá, — mondta ő — dehogy közeli rokonom. Azért mégis nagy csapás.

— Hát beszéld el szépen, miért olyan nagy csapás.

Elbeszélte. Négy évvel ezelőtt, mikor uj hadnagy volt és bevonult az ezredhez és szokás szerint egy vidám estével kellett a bevonulását megünnepelnie, nem volt pénze. Forduljon csak a garnizonmamához, mondták neki. A garnizonmamához fordult, attól azután kapott rögtön százötven forintot. Ezt a pénzt elmulatták. Ő katonafiu, a nagyapja is katona volt, tudja, hogy katonának szerényen kell élnie, nem is csinált azóta egy krajcár adósságot se, de most egyszerre meg kell fizetnie az egész összeget. A garnizonmama férje eljött hozzá és azt mondta, hogy huszonnégy óra alatt fizessen; különben feljelenti az ezredparancsnokságnál. Ez azt jelenti, hogy neki le kell mondania, de ha nem is kell lemondania, a dolog kitudódik, Ilonka is megtudja, az apja is megtudja, ő becstelen ember, legjobb, ha mindjárt főbe lövi magát . . .

— Lassan, lassan — mondtam. — Hát mennyivel tartozol?

— Nem tudom.

— Ejnye, hát mennyi pénzt kaptál?

— Százötven forintot.

— Adtál valami irást?

— Egy váltót tett elém és megmutatta, hol kell aláirni.

Arra gondoltam, hogy majd én szerzek valahonnan pénzt és kölcsön adom neki, ennek a kedves, tudatlan, jó fiunak, aki engedelmesen aláirta a váltót, mikor megmutatták neki, hol kell aláirnia. Azt számitgattam, mennyire nőhetett a tartozás.

— Négy év — mondtam. — A tőkéhez hozzá kell adni a kamatokat. Azóta semmit sem fizettél...

— Dehogy nem — mondja ő.

— Hát mit fizettél? — kérdezem meglepetve.

Ártatlan szemmel rám néz és nyugodtan és naivul mondja:

— A garnizonmama minden hónap elsején eljött hozzám és én fizettem neki hét forintot.

— Minden elsején?

— Minden elsején.

— Kaptál irást?

— Nem. De ő beirta egy könyvbe.

Felemeltem a kezemet.

— Te szamár — mondtam neki.

Aggódva és remegve nézett rám.

— Hát mi lesz? — kérdezte nyugtalanul.

— Ha holnap jelentkezik nálad az az ember, küldd el hozzám. Mondd meg neki, hogy a tartalékos hadnagy ur az ügyvéded és hogy ő elintézi az ügyet.

— De te nem vagy ügyvéd.

— Bizd csak rám. Mondd neki nyugodtan. Minden felelősséget magamra veszek.

— De én a pénzt nem tudom megszerezni. Az apámnak is hiába telegrafálnék. Itt pedig megtudná az Ilonka apja is, ha pénz után szaladgálnék. Nem is kapnék. És micsoda hirem volna. Nem adnák hozzám.

— Menj haza — mondtam — és feküdj le.

Vette a sapkáját és elindult. Az ajtóban visszafordult.

— Te, — mondta reszkető hangon — én ... én ....

A zsebébe nyult és kivette a revolverét.

— Te, — mondta — én töltött revolverrel járok ...

Összeszidtam, megigértettem vele, becsületszavát adattam, hogy holnapig semmi bolondot nem csinál ; megvigasztaltam : bizzék csak bennem ; tudja, hogy nekem eddig is igazam volt. Azután hazaküldtem.

Másnap délután hazamentem a lakásomra. Harrach délután hat órára küldte hozzám a félelmes embert. Ő maga elkisért a szobámig ;

hiába biztattam, sápadt volt, reszketett ; aztán megtört szemmel bucsuzott el tőlem.

— Várlak a kávéházban — mondta sóhajtva.

— Igen. Viszontlátásra.

Öt perc mulva kopogtattak az ajtómon. Szabad. Egy rossz ábrázat, egy aláválo pofa nyomul be. A garnizonmama férje. A hadnagy ur küldte a nagyságos ügyvéd urhoz. — Igen, jól van, hát mondja el, mit akar. — Elmondja ; semmi rosszat nem akar, csak a kis pénzecskéjét akarja.

Állok az asztal előtt, lenézek rá, fagyos vagyok és szigoru.

— A hadnagy ur minden elsején hét forintot fizetett a maga feleségének.

Lesunyja a fejét, tagadni próbálja. Rárivallok.

— Bele van irva a könyvbe. Elő a könyvet !

A belső zsebéből előkerül a könyv, egy mocskos, rongyos füzet. És igenis, a bejegyzések is megvannak.

— És magának volt pofája fenyegetőzni ? A hadnagy ur negyvennyolcszor hét forintot fizetett a maga feleségének.

— I . . . i . . . igenis.

Most már rendben vagyunk. Triumfálok.

— Ki tudja maga számitani, mennyi az ?

— I . . . i . . . igenis.

— Tudja maga azt, hogy van uzsoratörvény a világon?

Egészen összegörnyed.

— I . . . i . . . igenis.

— Hát én holnap felmegyek az ügyészséghez, feljelentem magát uzsora miatt és holnapután már ül is.

Végleg összeomlott. Könyörgésre fogja a dolgot. Nagylelkü vagyok. Megbocsátok.

— Először is: vissza a váltót.

Előkaparja a zsebéből.

— Most üljön le és irja, amit diktálok.

Levelet iratok vele Harrach Pál hadnagy urhoz, amely levélben kijelenti, hogy a négy éven keresztül fizetett részletek által minden követelése ki van egyenlitve és a melyben bocsánatot kér azért, hogy a hadnagy urat fenyegetni merte.

A levél készen van. Elmehet. Alázatosan kihajlong az ajtón. Én is menni készülök. Az ajtóban találkozom már a fiuval. A kávéházból látta azt az embert elmenni; nem tudta állni a várást; rohant fel megtudni, mi ujság. Átadom a váltót. Bámul.

— Ki van fizetve?

— Ki van fizetve, tépd el.

Átadom neki a levelet. Olvassa. Az arca kipirul és elsápad, a levélről felnéz rám, azután

ujra belenéz a levélbe, gyanusan hosszu lélegzeteket vesz, »te buta fiu, te kedves buta fiu«, mondom neki, hogy magához téritsem, »semmiség volt az egész, nem nagy dolog, nevetséges semmiség«; de ez sem használ semmit, neki ez nem semmiség, neki ez az élet, a boldogság, a szerelem; harsány, felszabadult zokogás tör ki a melléből, én védekezem, kapálózom, de megfogja a kezemet, a könnyei megnedvesitik a kezem fejét, hiába minden védekezés, erősen tartja a kezemet és lángoló, forró hálával, alázatosan megcsókolja kétszer, háromszor, négyszer . . .

FÉRFI

— Géza ...

A fiu megmozdult.

— Géza ... Géza, kérlek.

A karcsu, izmos, nagy fiu felugrott és az anyja felé sietett.

— Parancsolj, mama.

Gyöngéd, szives és meleg viszony volt közöttük. Az asszony tizenegy év óta csak a fiának élt, minden szivedobbanása és minden gondolata a fiáé volt. Mellette és általa gyöngéd és lovagias lett a fiu is.

— Kérlek, gyere be ide ...

Nem akart a világossággal teli tanulószobában beszélni vele. Szégyelte a zavarát, a pirulását, a keze és az ajka remegését. A maga szobáját besötétitette és a nehéz függönyökön átszivárgó fénynek is háttal ült. A fia udvariasan és engedelmesen várta a parancsát.

— Ülj le, kérlek ...

A fiu leült. Legény volt már, férfi; tizennyolc éves, de már férfi; széles vállu, duzzadó izmu. Az ajaka körül pelyhek jelentek meg és

a hangja, a kedves, csengő, gyerekhangja régen megmélyült, megdurvult. Férfi volt.

— Géza... beszélni akarok veled.

Hetek, nem — hónapok óta készült szorongó szivvel erre a beszélgetésre. A fiu egyszerre csak felnőtt férfi lett. A gyermekkora olyan hamar elmult. Akkor nehéz volt és mégis könnyü volt rá vigyázni. Akkor kisérni lehetett minden lépését, akkor látni lehetett és irányitani lehetett minden gondolatát, őrködni lehetett minden olvasmánya és minden perce felett. A gondolatai azonban egyszerre csak kisiklottak az anya kezei közül. Még együtt tanultak, de a fiu már elmélázott néha és nem akarta megmondani, mire gondol. Még beszámolt az iskoláról, a barátairól, az örömeiről és a bosszuságairól, de már elhallgatások sötétlettek a régi, világos, vidám beszámolásban. A fiu nyugtalan lett, lázas, álmatlan és türelmetlen. Nem használt semmit a kinos fáradsággal esztendőkig megcsinált pedagógiai fogás, hogy kifáradva, fizikailag kimerülve, tornától, játéktól, vivástól elernyedve kerüljön ágyba. Álmatlanul hánykolódott és az anyja szivdobogva hallgatózott a szobája előtt. Tenni kellett valamit.

— Géza... te nagy fiu lettél... tizennyolc éves vagy...

Bizony, tizennyolc éves. Nem lehet tovább hallgatni, nem szabad tovább hallgatni, akármilyen nehéz is a beszéd. Nagyon nehéz a beszéd. Az asszony lelke selyempuhaságu, gyöngéd, finom és érzékeny lélek volt, a durva szó ugy fájt neki, mint az ütés, a durva gondolat, a piszkosságok gondolata ugy égette, mint a tüzes vas. Az egész életet ugy járta keresztül: kényesen, finoman, érzékenyen, királynői tisztaságában és az érzések és az izlés szüzi fehérségében. Most mégis beszélni kell. Rettegett ettől a beszélgetéstől. Lehetetlen lesz elkerülni némely alacsonyságokat, a fiának olyan utat kell megmutatnia, amely szinte fájó undorodással töltötte el. Mégis beszélni kell. A hallgatás rettentő veszedelmeket hordoz magában és a fiut kinos csapások fenyegetik. Orvosi könyveket tanult át, álmatlan éjszakákat töltött el töprengéssel, remegett az utálattól és a félelemtől.

— Géza... olyan dolgokról vagyok kénytelen beszélni veled, amelyekről nem szivesen beszélek...

Nem, nem beszélt szivesen. Kettejük között soha más szavak nem estek, mint gyöngéd, finom, előkelő, bársonypuhaságu szavak. Amit most kell elmondania, az durva, brutális és piszkos dolog lesz, amelynek a durvasága

otrombán ütődik át az asszonyi beszéd finomságán is és amelyet nem tehet finommá az anyai óvatosság sem. Sokáig gondolkozott, ne bizza-e a háziorvosára. De nem bizta. Féltette a fia érzékenységét, a finomságát, a lelki finomságát és előkelőségét a durva leleplezésektől. Neki kellett rászánnia magát. Ezekben a nehéz órákban nem volt szabad elhagynia a fiát, akit eddig kézenfogva vezetett. Meg kellett történnie.

— Géza ... a férfikor, amelybe lépsz, sok mindenben különbözik a gyermekkortól, amelyet elhagysz.

Mennyire különbözik. Fájt neki ez a különbség, de tudomásul kellett vennie. És cselekednie kellett. Tavasz volt, május, a levegő nehéz volt a termés illatától és részegitett. Töprengései között is megérezte ezt és amikor férfiuvá lett fiára gondolt ebben a mámoritó tavaszban, egy-egy óvatlan pillanatban régen alvó asszonyisága is megszólalt. Hogyne kellett volna hát fiatal, erős, izmos fiának utat mutatni. Utat mutatni ... De milyen utat? Egyeneset, tisztát nem mutathat neki; a férfiélet rut, piszkos utai közül ki kellett választania azt, amelyen legalább a rettentő, a rut veszedelmek nem fenyegetik. Rut és piszkos utak; sajgott az érzékenysége; de utat kell mutatni.

— Géza ... magad is tudod, hogy megváltoztál ...

A fiu érdeklődve, figyelmesen, udvariasan hallgatta. Az asszony elsápadt, a keze reszketett, nagy lélegzetet vett és most már nagy elhatározással, mintegy behunyt szemmel, gyorsan beszélni kezdett.

Óvatosan, okosan, gyöngéden, de határozottan beszélt, tudományos hangon, orvosi szempontokból. Nehéz lélegzetet vett és néha elcsuklott a hangja. De elmondott mindent bátran. Elvonta a leplet a nagy titok elől ...

A fia bámulva nézte az izgatottságát, a félelmét és amikor a legnagyobb szavak remegve hangzottak el, egy visszafojthatatlan titkos mosoly villant át az ajkán. De rögtön utána ujra figyelmesen hallgatott. Az asszony befejezte. Fel volt indulva, erőszakkal kellett a zokogását visszatartani. Szótlanul állottak ; a fiu kezet csókolt ; hallgattak ; az anya kiment. A fiu maga maradt és a levegőbe bámult. Arra gondolt, utána menjen-e az anyjának, elmondjon-e neki mindent. Elhatározta, hogy nem szól és gőgös férfimosolylyal, sajnálkozva és némi lenézéssel gondolt az anyjára.

AZ EZREDESNÉ

Az összes tisztek egy ócska, óriási nagy és kényelmes kincstári épületben laktak. Ott volt az ezredes lakása is, az ezrediroda is ; a házhoz nagy park tartozott, tennis-ground, tekepálya. Én főhadnagy voltam akkor, ezredsegédtiszt és elég jó dolgom volt. Az ezredes — egy jószivü, lágy, cseh óriás — végtelenül ambiciózus katona volt ugyan, de engem nagyon szeretett és rám bizott mindent. Vasárnaponkint néha ebédre is meghivott. Az ebédek kellemesen teltek el. Az ezredesné — éppen olyan szőke óriás, mint a férje — vidám és kedves asszony volt, jó konyhát tartott és szeretett nevetni. Egyetlenegy nagy, kinos és végzetes hibája volt : nagyon szerette az édes likőröket, sőt az alkoholt általában. A hosszu délelőttökön, mig egyedül volt otthon — a többi eráris dámákkal nem igen barátkozott — néha nekiült egy-egy üveg likőrnek, cognacnak, bornak és mire az ezredes hazajött a kivonulásról, teljesen be volt csipve. Az óriási kincstári épületben mindenki

tudta, — lehetetlen volt eltitkolni — hogy cselédeinek és tiszti szolgáinak fejvesztés terhe alatt megtiltotta az ezredes, hogy őméltósága számára akármiféle szeszes italt is hozzanak. A tiszti asszonyok sok gunyos megjegyzést tettek erre a tilalomra és az ezredesnére.

Május vége felé eljött hozzánk tavaszi szemlére a brigadéros. Alacsony, kopasz emberke volt, de komor, osztrák katona, aki a bakák gombjait olyan halálos komolysággal vizsgálta végig, mintha ettől függött volna a monarchia jövője.

Az én óriási ezredesem rettenetesen félt a kis generálistól, izgatott volt, idegeskedett. A szemle azonban elég jól ment. A brigadéros semmibe sem tudott belekötni: a bakák feszesen léptek, hogy csak ugy dübörgött alattuk a föld, jól lőttek, az utolsó gomb is ragyogott. Három napig tartott a szemle, utolsó napra már csak egy parádés gyakorlat maradt.

Az ezredes reggel még mindig ideges volt. Az egyik szolgáját valami semmiség miatt kétszer pofonvágta. A folyosón láttam, hogy a nehéz, komor, nagy oláh visszafordul az ajtó felé, fölemeli az öklét és tajtékzó szájjal, fojtott hangon átkozódik. Nem akartam, hogy a pofonok után még büntetést is kapjon. Elfordultam, de elhatároztam, hogy visszakül-

detem az ezredessel a századához. Azután kilovagoltunk és én elfelejtettem az egész dolgot.

Délben egy félórával hamarább jöttem haza, mint a többiek, mert ugy volt, hogy a brigadéros tiszteletére *diner* lesz az ezred összes hölgyeinek a részvételével, és még néhány rendeletet akartam kiadni. Az ezredesnétől kellett megkérdeznem valamit. A lakásuk felé mentem és a folyosón a pofonvert oláh szolgával találkoztam. Nagy igyekezettel dugdosott a háta mögé valamit.

— Mi van a kezedben?

Megmutatta. Két karcsu üveg volt, egy likőrösüveg és egy háromcsillagos Martell. Tisztában voltam mindennel.

— Gazember, hogy merészeltél italt hozni?

— Főhadnagy urnak jelentem alásan — mondta tompa, oláh akcentussal — méltósága parancsolt . . .

A gazfickóval egyelőre nem csinálhattam semmit, bementem az ezredesnéhez. A szeme gyanusan csillogott, idegesen nevetgélt, de normálisan beszélt, feszesen járt-kelt.

— Hála Istennek, — gondoltam — nem lesz semmi botrány.

Az ezred hazaérkezett, a brigadéros kegyeskedett mosolyogni, az ezredes boldog volt, a katonák bort kaptak, — pompás hangulat-

ban ült le két órakor a nagy társaság a dinerhez.

Az ezredesnétől jó messze kaptam helyet, de éppen szemközt voltam vele és igen jól láthattam, mit csinál. Méltóságos és előkelő volt, nyugodtan beszélgetett és egy-egy fejedelmi bólintással honorálta a szomszédai szavát. No, gondoltam magamban, nincs semmi baj.

A hangulat melegedett, a beszédek hangosabbra váltak, a bor szaporán fogyott és egyszerre csak rémületemre azt látom, hogy az ezredesné kétségbeejtő gyorsasággal üritgeti ki a poharát, amelyben sürü, nehéz bikavér volt. Gyakorlott ivó módjára csak leöntötte torkán a bort és tréfát szinlelő mosolylyal tolta a poharát egy fiatal kapitány felé, ki szolgálatkészen töltögetett neki. Láttam, hogy az ezredes is aggódva néz oda, de a bornak egyelőre semmi hatása nem mutatkozott. Az asszony feszesen ült a székén, engem csak az nyugtalanitott, hogy az ajkai körül állandóan valami furcsa, rejtelmes, szinte mániákus mosolygás játszadozott. A többiek nem vettek észre semmit. Hozták a pecsenyét. Pezsgőt szolgáltak fel. Az asszony mindjárt felhajtott két teli pohárral. Most mindjárt baj lesz, gondoltam magamban. De nem történt semmi. Az asszony ült feszesen, katonásan.

A csörömpölés elhallgatott, a felszolgáló katonák — megtanitottuk rá őket — megmeredtek kemény vigyázz-állásban, a brigadéros fölemelkedett pohárral a kezében, hogy az első, az ünnepies, nagy tósztot elmondja.

Az egész társaság felállott. Felállott az ezredesné is és óriási termete két fejjel volt magasabb a kicsi brigadérosénál.

A tábornok beszélni kezd. Három szót alig mond, rettenetes rémületemre mellette megmozdul az ezredesné. Az ajkain állandóan ott van az előbbi rejtelmes mosoly és — megfagyott a vér az ereimben — felemeli a karját. Mind a kettőt. A társaság ránéz, az asszony ráteszi az egyik kezét a kicsi brigadéros kopasz fejére, a másikkal a poharát fogja meg és a beállott halálos csendben hangosan, a részeg ember sirós gyügyögésével megszólal:

— Tütü! . . . Idd ki csak előbb, kis öregem, ezt a bort.

A brigadéros arca vérvörös lett, az ezredesé halálsápadt. A tisztek kinosan feszengtek, az asszonyok nevetgéltek. Egy pillanatnyi gyötrelmes csend, azután az ezredes elvezette az asszonyt s öt hónapra rá nyugalomba ment.

AZ IFJABBIK KORN

Az öreg Korn az iróasztala mögött ült egy nagy karosszékben és az öklével ütötte az asztalt.

— Hát muzsikus akarsz lenni? — orditotta a fiának. — Nagy hajat akarsz növeszteni? Szeretőket akarsz tartani? Produkálni akarod magad két korona belépti dij mellett?

A fiatal Korn fölemelte a fejét és gőgösen válaszolta:

— Hát igenis azt akarom. Azt is akarom. És sok egyebet akarok, amit a gabona- és terményáruüzletekben sohasem fognak megérteni.

Az öregnek sötétvörös lett az arca, ujra az asztalra ütött és ezt mondta:

— Hát ha ezt akarod, hát akkor takarodj. És ha a gabonaüzlet nem kell neked, hát a gabonaüzletből nem kapsz egy vörös fillért se, amig vissza nem ülsz az iróasztalod mellé becsületesen dolgozni. Egy vörös fillért se. Ha meggebedsz se.

A fiatal Korn vette a kalapját és elment. Kiért az utcára, idegesen szaladt előre és nagyokat lélegzett. Azután megnyugodott, lassabban ment és hazafelé fordult.

— Alice, — mondta magában — bele fog egyezni, hogy az ő pénzéből éljünk addig, amig eleget nem keresek. Nem fog soká tartani.

Megnyugodott. Tele volt erős akarattal és lángoló bizakodással. Összeszoritotta az ujjait, mintha karmesteri pálca volna benne és biztosra vette, hogy elkápráztatja az embereket.

Hideg lenézéssel gondolt az apjára.

— Utamban van ez az idegen öreg — gondolta — és kegyetlenül át tudnék rajta gázolni.

Ugy érezte, hogy egy van, ami közel áll hozzá: a művészet, a muzsika és ami azon túl van, a siker és a nagy, teljes, korláttalan művészélet, az élet teljes kiélvezése, az élet örömeinek megmélyitése és megsokszorozása. Az apja vagyona módot adott volna rá, hogy ehhez az élethez könnyen hozzájusson és az apja számára nem volt más gondolata, mint az, hogy ime, utjában áll annak, hogy ezt a módot keményen az öklébe foghassa.

Fél percig küzdött egy kialakuló gondolattal, azután brutálisan és kegyetlenül gondolta végig:

— Eltakarodhatnék az utamból az öreg. Érezte, hogy ő túl van jón és rosszon, apró gyöngédségeken és nevetséges családi érzéseken. A számára egy szeretet van : a művészet. Egy gyöngédség : a muzsika. Mindenre, ami közben van, ráléphet ; mindenen, ami közben van, átgázolhat a hóditók nyugalmával és az istenek kegyetlenségével. Boldog volt, erős, kérlelhetetlen, kegyetlen és büszke.

Hazaért. Becsengetett a lakásába. A felesége sietett elébe megzavarodott arccal.

— Kérlek, — szólt dadogva az asszony — az irodából telefonoztak érted . . . Siess vissza. Apa . . .

— Mi van apával ?

— Nagyon rosszul van.

A fiatal Korn rohant vissza. Az apja szobájában egy csomó ember tolongott : az apja hivatalnokai és két orvos. Az egyik orvos elébe sietett és megfogta az ajtóban.

— Tisztelt barátom, — mondta — ön férfi. Kérem, szedje össze az erejét.

— Meghalt ? — kérdezte izgatottan a fiatal Korn.

— Igen.

— Mi történt ?

— Szélütés . . .

A fiatal Korn odalépett a díványhoz, amelyre

az apját fektették. Az öreg mozdulatlanul és szigoruan feküdt és a fiatal Korn szorongva nézett rá. Azután elővette a zsebkendőjét és a szeme elé tartotta.

A hivatalnokok kihuzódtak a szobából, elment az egyik orvos is. A fiatal Korn ott állott a holttest előtt és nem tudta, mit csináljon.

— Tisztelt barátom, — mondta neki az orvos — azt hiszem, legjobb lesz, ha ön hazamegy. Ami tenni való van itt, azt majd elvégzik mások; az ön fiui fájdalmát ez csak kinozná.

A fiatal Korn hazament. A felesége zokogva fogadta. Az asszony azután kiment a szobából és Korn egyedül maradt. Fájdalmat nem érzett, csak egy nagy zavarodottságot. Lassankint azonban ez is elmult. Felállt, kinyujtózkodott és nyugodtan és kényelmesen mondta:

— Most enyém a világ.

A temetés után való napon egyedül volt a feleségével.

— Egy-két hétig — mondta az asszony — nem mégy irodába.

— Azután sem megyek — szólt Korn nyugodtan.

Az asszony meglepetve nézett rá.

— Feladom az üzletet — magyarázta Korn. — Nem akarok többé gabonával foglalkozni.

Utálom a kalmárkodást. Muzsikálni akarok. Legjobban szeretném, ha valami szinházat bérelhetnék. Előadatnám a darabomat. Megmutatnám ezeknek a szamaraknak, akik rettegnek mindentől, ami uj ...

Az asszony sirni kezdett. Korn dühösen felállott és otthagyta.

— Ostoba asszonysirás — mondta magában — nem fog eltériteni az utamról.

Az elhatározása kész volt és megrendithetetlen. Szinházat akart, amelyben ő legyen az ur. A saját darabjait akarta játszatni, ő maga akart dirigálni, ő maga akart rendezni, forradalmat akart csinálni a szinpadon és a muzsikában. Wagner járt az eszében ...

— A Vig Operához könnyen hozzájuthatnék. Megvenném a részvények felét és igazgató lennék. Ha az öreg Apor megdöglenék már. Az ilyen beteg, impotens öregeket le kellene bunkózni ...

Felizgatta ez a gondolat. Tervek bugyborékoltak a fejében és egész nap ideges volt a cselekvés türelmetlen vágyától. Este lement az utcára és félig lázban sétált. Mit tegyen? Hogyan fogjon munkához?

Estilapokat vittek el mellette őrült rohanással. Megvett egyet. Kinyitotta és az első sor, amit olvasott, ez volt: A Vig Opera igazga-

tója öngyilkos. A második ez: Apor János agyonlőtte magát.

Egy másodpercre megállt a szive verése. Átfutotta a cikket. Apor János agyonlőtte magát... gyógyithatatlan betegség... régi buskomorság... a megőrüléstől félt... pillanatnyi elmezavar.

Egy másodpercre megrettent, egy percig habozott, azután elöntötte a vér a szivét és fiatal, vad ujjongás támadt a lelkében. Hát nyitva az ut. Csak végig kellett gondolnia egy gondolatot és már valósággá válik. A sors a maga rettenetes és hatalmas kezével elébe nyul és félrelódit az utjából mindent, ami előtte áll. Tegnap vagyonhoz juttatta, ma csatatérhez. A nagy hóditók káprázatos szerencséje ez, a sors különös kedveltjeié, az ember felett álló embereké, akikre felséges munkák várakoznak, akikkel szemben a többi embercsőcselék csak arravaló, hogy őket megteremtse, szolgálja és csodálja. Holttesteken át visz az utja? Igen, holttesteken át, de felfelé. És mit jelent egy vagy két, vagy tiz halott, ha rajtuk keresztül egy hóditót győzelemre visz az utja.

Hazament.

— Alice, — mondta a feleségének — Apor agyonlőtte magát. Megvásárolom a Vig Opera

részvényeinek a felét és átv. szem az igazgatását.

Az asszony most nem sirt. Nyugodtan, higgadtan és kiméletlenül bizonyitgatta, hogy ez ostobaság.

— Nem értesz hozzá és elpocsékolod a pénzedet. Sem szerzőnek, sem dirigensnek nem vagy elég kiváló muzsikus arra, hogy lefegyverezz minden természetes ellenszenvet. Dilettáns vagy.

Korn vitatkozott egy ideig, de mikor a kiméletlenségekre nem tudott választ találni, otthagyta az asszonyt. Bement a szobájába, behozatta a vacsoráját és készitette a terveit. Lefekvés előtt eszébe jutott a felesége.

— Korlátolt asszonyszemély — mondta magában. — Terhemre van.

Lefeküdt és a szinházra gondolt. A nagyhullámu, féktelen, szent, szabad, pogány életre. Nők jutottak az eszébe, összehasonlitotta velük a feleségét és kellemetlen, kinos nyügnek érezte a házasságát.

— Terhemre van ez az asszony — mondta haragosan.

És elaludt. Reggel vidáman és erősen ébredt és jókedvüen öltözködött. A szobaleány jött be hozzá :

— Nagyságos ur, kérem, a doktor ur kéreti a nagyságos urat. A szalónban van.

Korn meglepetve kérdezte:

— Ki hivatta a doktor urat? Mikor jött?

— A nagyságos asszony hivatta fél órával ezelőtt.

Korn sietett a szalónba.

— Tisztelt barátom, — mondta neki az orvos — a nagyságos asszony állapota egyelőre nem ad aggodalomra okot, de elővigyázatosság, délben elhozom egy kollegámat.

— Mi baja van? — kérdezte riadtan Korn.

— Egyelőre semmit sem mondhatok. Láza van. De nem kell megijedni.

Korn bement a feleségéhez és igyekezett jó és kedves lenni hozzá. Délben eljött a két orvos. Megvizsgálták az asszonyt, azután átmentek Kornhoz.

— Csak semmi titkolózás — mondta Korn. — Őszinte és határozott választ kérek.

— Attól kell tartanunk, — válaszolta erre az orvos — hogy tifusz lesz.

Az orvosok azután elmentek és Korn egyedül maradt. A szive összeszorult. Az esti gondolatai jutottak az eszébe és rémülten lihegett. Terhére volt az asszony? Már itt suhog a halál . . .

De terhére volt-e igazán? Alapjában szerette a feleségét. Hű, kedves, jó és okos asszonya volt az első perctől kezdve. Csak tegnap vált terhére, a mikor az utjába állott. Az utjába ... Két halott már van mögötte ezen az uton. Két halotton már átlépett hideg szivvel és a hóditás, az előretörés örömével. Két halottal nem törődött. És a harmadikkal? Ha a sors, a szavára és óhajtásaira élesen figyelő, kegyetlen sors a harmadik embert is ellóditja az utjából? Ha csak gondolnia kell valamit és máris teljesül? Ha csak gyülölettel kell tekintenie valakire és a halál már szolgálatába siet a gyülöletének?

Megrettent és összeborzadt. Didergett és egy rettenő erőfeszitéssel eldobott magától minden hiuságot, hogy őszintén nézhessen bele a lelkébe és igazságosan mérhesse meg önmagát. Vajjon a nagy hóditók közül való-e? Vajjon tudna-e holttesteken keresztül nyugodtan és makacsul felfelé haladni?

Könnyek boritották el a szemét. Be kellett vallania magának, hogy sem nagyság, sem kegyetlenség nincs benne. Csak a hiusága hajtotta kifelé az apja boltjából és sem ereje, sem joga nincs rá, hogy uttörő és korláttépő legyen. Megértette, hogy akárhová menne, az apja fia maradna, szerény és közepes munkás

és sem a nagy alkotásokra, sem a nagy erkölcstelenségekre nincs tehetsége és nincs ereje.

— Egész életemben — mondta — gabonakereskedő maradnék.

Bement az asszonyhoz.

— Drágám, — szólt neki sietve — mihelyt meggyógyulsz, bemegyek az irodába és átveszem az üzletet.

ITÉLKEZÉS

Az ebédlőből átmentem az irodámba. Szivarra gyujtottam, kezembe vettem az ujságot és lefeküdtem a dívány ra.

— A tárcát — gondoltam — el kell olvasnom. Egy óra mulva sugárzó arccal itt lesz Géza és megkérdezi, mi a véleményem róla. Végigolvastam. Unatkozva és bosszankodva végigolvastam. Elálmosodtam. Letettem a szivaromat, a fejem alá gyürtem egy párnát és becsuktam a szememet.

*

Kinyilt az ajtó és Kálmán jött be hozzám.

— Szervusz, — mondtam — gyujts rá egy szivarra.

Rágyujtott. Nyugodtan szivarozott és csendesen beszélgettünk.

— Igaz, — mondta — olvastad a Géza tárcáját?

Ekkor eltünt a nyugalmam. Dühbe jöttem.

— Olvastam, — mondtam haragosan — olvastam, mert egy óra mulva itt lesz, és a dicsőségtől lesz mámoros a szeme és a gőgtől és a büszkeségtől részegen fogja kérdezni, mit szólok hozzá.

— Ugyan, ne haragudj — mondta nevetve Kálmán.

— De haragszom. Haragszom először azért, mert ezeket a siralmas, ezeket a felbőszitően nagyképü és gutaütötten tehetetlen vergődéseket, ezeket a lapos és ádáz együgyüségü tákolmányokat végig kell olvasnom. Haragszom másodszor azért, mert ez a fiu, ez a Géza ugy hordozza közöttünk a fejét, mintha valami igen különös, tiszteletreméltó és becses jószág volna, és mintha mi valamennyien tökfilkók volnánk.

— Dehogy! Hiszen mindig megkérdezi a véleményünket.

— Megkérdezi, mert tudja, hogy csak jót mondunk neki. Azzal a fanatikus elragadtatással, amelylyel magában gyönyörködik és azzal a gyönyörüségtől szédelgő buta vaksággal, amelylyel a világban jár, kirevolverezi tőlünk a dicséreteket. Ma már ötven helyen volt bezsebelni az ilyenkor kijáró elismerést, és késő éjszakáig trappol még a városban,

hogy minden esedékes dicséretet inkasszálhasson.

Kálmán vonogatta a vállát:

— Hátha csakugyan tetszenek a dolgai?

Elképedve néztem rá.

— Az Isten szerelmére, csak nem mondod ezt komolyan?

Kálmán kissé sértődötten válaszolt:

— Kérlek szépen: faktum az, hogy a legelőkelőbb lapok szivesen közlik a dolgait és hogy a darabját is elfogadták.

Erre már csak sziszegni tudtam dühömben. És csapkodtam az asztalt.

— Ó gyermeki ártatlanság! Ó te naiv, beteg ifju! Közlik a dolgait, persze, hogy közlik. Mert Géza bácsi igazgatója a Központi Banknak, mert Leó bácsi elnöke a szerszámgyárnak, mert Ödön igazgatója a Hitelintézetnek és mellékesen a Pázmány-nyomdának. Mert viruló és kellemes üzleti összeköttetésben vagyunk velük, és mert a barátság megéri nekik azt, hogy háromhetenkint egyszer fogcsikorgatva leadjanak egy lapos tárcanovellát. Mert a Géza könyvét ezzel a megjegyzéssel küldte szét a lapokhoz a kiadója: »A szerző az ismert bankárcsalád tagja«. Ezért, naiv gyermek, ezért!...

Kálmán megfélemlitve hallgatott. Azután megpróbálkozott egy szerény ellenvetéssel:

— De mikor ő iró akar lenni!

— Hiszen éppen ez a felháboritó. Ha csak kisérleteznék, ha csak szórakoznék, ha csak *ezt is meg akarná próbálni*, akkor jó volna. De hogy komolyan irónak tartja magát és hogy komolyan a pályájának nevezi az irodalmat, hogy meg akar élni belőle és hogy a talentum, sőt a genie jogait és kiváltságait reklamálja a maga számára, az türhetetlen, az megbizsergeti az embernek minden idegszálát, azt nem lehet elbirni.

— Meg fog élni — mondta Kálmán gőgösen.

— Meg fog élni, — válaszoltam — de nem az irodalomból. Hanem az apja pénzéből. Az irodalomban pedig lesz egy szánalmas, egy siralmas, egy nevetséges alak, aki mögött összemosolyognak az emberek, akit türnek, de lenéznek az irók, vagy akit egyszer csak nem is türnek már és akkor apritanak fel, amikor azt hiszi, hogy irigyelt és bámult mester.

— Te is irogattál!

— Igen, *irogattam*. De nem irtam. És idejekorán észrevettem, hogy vissza kell vonulnom, hogy itt van a helyem az ügyvédi irodában és hogy Anatole Francet olvasni sokkal nagyobb öröm, mint vizenyős műveket alkotni.

— Hát csakugyan olyan tehetségtelen?

— Hát te ezt most kérdezed? Hát te erről nem vagy meggyőződve? Hát nem látod a Vera kinos mosolygását, mikor néhány sorát elolvassa? Hát nem látod, hogyan csavargatja Ödön a bajuszát, mikor egy-egy *művét* átnyujtja neki? Hát nincs szemed? Hát olvastál tőle valaha egy keményen megformált, egy erős, egy izmos, egy művészi sort? Hát olvastál tőle valaha valamit, amiben legalább a hibák lettek volna eredetiek? Hát nem dühöng-e mindenben, amit ir, a laposság, a lomposság, a tehetetlenség, a keserves kikeféltség? Az ellentéte mindennek, amit tehetségnek hivnak. Szánalmas másolás és nagyképü kapkodás minden sora. Csak a teljes tehetségtelenség, és az izlés és a művészi ösztön teljes hiánya lehet ilyen elbizakodottan bátor, mint az ő irásai. Hiszen soha egy percig sem vergődött, soha nem kinlódott; pedig még én is kinlódtam, aki sohasem voltam tehetség. De izlésem volt. Meg tudtam mérni az irói magasságokat. De neki még művészi ösztöne sincs, ami nekünk, a jóizlésü olvasóknak is megvan.

Kálmán gyáván szólott:

— Hátha megjön?

— Ó édes fiam!... Két embert semmi nem választhat el jobban egymástól, vastagabb

falat két ember közé semmi sem vonhat, mint az izlés különbsége, mint a művészi ösztön, amely az egyikben nincs meg és a másikban megvan. Vannak emberek, akik sohasem fogják megérteni, hogy sorok és sorok, irók és irók között különbség van, hogy van az irodalomban krumplihámozás és van artisztikum. Ha van másvilág és Géza valamikor meghal és ott fent lesz és megtisztult elmével és mindent értő és sugárzó lélekkel onnan letekint . . . akkor talán . . . vagy még akkor sem fogja megérteni, mi az, ami nem volt abban, amit ő irt, hogy mi a tehetség és mi az, amit az irók most már egy kissé koptatott elnevezéssel artisztikumnak hivnak . . .

Kálmán vonogatta a vállát :

— Hát mit lehet akkor csinálni ?

— Tudom, hogy hiábavaló, de én mégis megmondom neki. Könyörtelenül, kiméletlenül, brutálisan.

— De mikor tudod, hogy nem használ. És olyan jó fiu, olyan igazán nagyon jó fiu.

— Mégis megmondom ; ezt nem lehet tűrni, az ember izlésének ezt a meggyötrését, ezt a kihivását, ezt a maltretirozását nem lehet eltűrni. Jó fiu. De nem bánom. Megmondom neki.

...Amikor ezt az utolsó szót haragosan, felhevülve és kiabálva kiejtettem, akkor valami rettenetes dolog történt. Az ebédlő ajtaja kinyilott és beesett rajta Géza. Az arca fehér volt. A homlokán verejtékcseppek látszottak és a haja izzadságtól nedvesen lógott a homlokába. A szeme kitágulva és könnyesen nézett rám, és az ajka remegett, mintha nem tudna belefogni abba, amit el akar mondani.

Kálmán felugrott. Ijedten néztünk rá.

— Hallgattam, — mondta Géza és csuklott, mintha a sirását nyelné le — hallgattam, mindent hallottam... Hát mondd... hát mondd...

Nem tudott tovább beszélni. Leült egy karosszékbe, az ajkát mozgatta, mintha a sirás akarna kitörni belőle.

Nem tudtam megszólalni. Álltam előtte és a kezemet emelgettem.

Fájt a szivem és rettenetesen szégyeltem magamat. Kinoztam az agyamat: mit mondjak, mit hazudjam, hogyan tagadjak le mindent, amit hallott. De hiszen lehetetlen, mondtam magamban. És a rémülettől és a szégyentől és a fájdalomtól reszketni kezdettek a lábaim és dideregtem.

*

Ekkor felébredtem. A párna be volt gyürve a fejem alá, az ujság ott hevert mellettem a földön. Körülnéztem és megdobbant örömemben a szivem. Ohó, hiszen csak álmodtam, álmodtam, álmodtam.

Boldogan nyujtózkodtam ki. A rémületet és a fájdalmat minden tagomban éreztem még, elállott a lélegzetem, ha arra gondoltam, ami majdnem *történt*. De most már nyugodtan és kényelmesen ásitoztam.

Azután kint csengettek. Kinyilott az ajtó és Géza jött be sugárzó arccal, a dicsőségtől mámoros szemmel, a gőgtől és a büszkeségtől részegen. Felugrottam. Kezet fogtam vele. Nem is vártam, mig szól; sietve, örömmel elragadtatva, boldogan és hálásan mondtam neki:

— Most olvastam a novelládat. Elsőrangu. Pompás. Erős, értékes, finom, művészi munka. El vagyok ragadtatva tőle . . .

VASUTON

— Szabadka felé beszállni . . .

Kimentem a perronra és sietni kezdtem hogy elébe vágjak annak az emberáradatnak, amely a harmadik osztályu váróterem felől hömpölygött a vonat felé. A vonat a harmadik sinpáron állott. Elértem ; felugrottam egy kocsiba ; elhelyezkedtem. Rajtam kivül csak egy hetykeorru, fekete bajuszos fiatalember volt a fülkében. Pepitanadrágot viselt és zöld nyakkendőt. Én az indulás irányában helyezkedtem el az ablak mellett, ő a másik oldalon az ajtó mellé telepedett le.

Meleg, nyári éjszaka volt, a fülke fülledt párákkal, gőzökkel és szagokkal volt tele, az ember ugy érezte, hogy a bársony és az ülés bőre tapad a piszoktól. Unalmas, utálatos, izzadságos meleg, kellemetlen éjszaka lesz. Miért utazom most ? Miért nem vártam legalább a gyorsvonatra ? Miért kellett általában eljönnöm otthonról, miért vannak az embernek kötelességei ? Miért kell az életnek azt a leg-

alacsonyabb és legostobább formáját élnem egy éjszakán át, amelyet egy vasuti utazás jelent? A feketebajuszost ezek a kérdések nyilván nem bántották. Jókedvüen és megelégedetten rendezkedett be éjszakára. Készült a gallérját legombolni.

Kint zugott a tömeg a harmadik osztályu kocsik felé, a szomszéd fülkék ajtait csapkodták, helykereső emberek tekintgettek be a mi szakaszunkba és kettő csakugyan be is jött hozzánk. Két asszony volt. Az egyik nagyon kövér, a másik nagyon sovány. A kövér hozott egy kézitáskát és támogatta a soványat. A sovány rendkivüli módon sovány volt, leaszott, elhervadt, elkinzott, elnyomorodott; a melle és a hasa tájékán azonban valószinütlen és hihetetlen módon megduzzadt, kidagadt a teste. A szeme bágyadt és megtörött, ijedt és lemondó pillantásokat vetett maga köré, az orra körül két fájdalmas és csüggedt vonás huzódott lefelé. Bejöttek hozzánk és a kövér értelmetlenül, kutatóan és kissé dacosan nézegetett körül, mint aki sejti, hogy nem jár jó helyen. A pepitanadrágos méltatlankodva nézett rájuk és ugy látszott, mindjárt kiküldi őket azzal, hogy ez itt első osztály, nekik nem itt a helyük.

A kövér asszony azonban leültette a so-

ványat, elhelyezte, megtámogatta, azután hozzám fordult és tört németséggel kérdezte, hogy Szabadka felé megy-e ez a vonat.

— Igen, — feleltem neki, — Szabadka felé megy.

A kövér asszony erre leült, elhelyezkedett, párnát tett a sovány asszony feje alá, azután suttogó hangon és valami ismeretlen nyelven beszélni kezdett vele. Talán kinált neki valamit: vizet, gyümölcsöt, ennivalót. A sovány asszony bágyadtan rázta meg a fejét, azután nyögni kezdett, félrebillent a feje és a fénytelen, megtört szeméből könnyek szivárogtak ki. Mellettem ült. Túl rajta, az én oldalomon, az ajtó mellett, a pepitanadrágossal szemben ült a kövér asszony. Ijedten szóltam át hozzá:

— Mi az? Rosszul van ez a hölgy?

— Igen, — felelte a kövér asszony kissé konok, kissé dacos szomorusággal.

— Hát segiteni kell rajta valahogyan. Mi baja?

— Nem lehet rajta segiteni.

— Nem lehet? Legalább is külön fülke kellene a számára?

A kövér asszony fájdalmasan és dacosan vonogatta a vállát.

— Ez, ugy-e, ugyis első osztály? — kérdezte.

— Igen.

— Nekünk második osztályu jegyünk van. De sehol sincs hely. És a kalauzt nem lehet megtalálni.

— Hát mi baja voltaképpen ennek a hölgynek?

— Operálták.

— Operálták?

— Operálták.

Egy fejmozdulattal odamutatott a sovány asszony megduzzadt derekára. Az ott mind kötés és pólya. Megborzongtam.

— Mikor operálták?

— Négy napja.

— És eleresztették a kórházból?

— Dehogy eresztették. De nem lehetett vele birni.

Dacosan, konokul és fájdalmasan rángatta a vállát.

— Nem lehetett vele birni. Haza akart menni. Reggel vonatra kellett vele ülni.

— Reggel? Hát honnan jönnek?

— Bécsből. És itt lekéstünk a déli gyorsvonatról.

— Szent Isten... És ilyen állapotban...

Az asszony ujra konokul és fájdalmasan rángatta a vállát.

— Nem lehet vele birni.
— Hová mennek?
— Horvátországba.
— Hiszen akkor nem erre kell menniök.
— Lekéstünk a gyorsvonatról és erre megyünk, hogy a jegy érvényes maradjon.
— Miért nem pihentek meg éjjel?
— Nem akart. Otthon akar lenni.

A sovány asszony lecsuklott fejjel ült a helyén, a formátlan, nyomorék teste meggörbült és a szeméből lassan hullottak a könnyek.

— Nagy fájdalmai vannak?
— Igen.

Kint kiabálás és füttyszó hallatszott, a vonat megzökkent, indulni készült, ekkor egy hordár rontott be hozzánk és felhajitott a hálóba egy szép, nagy kézitáskát. Utána egy szurtos, feketearcu, tüskésbajuszu, pohos ur jelent meg az ajtóban; fekete ruha, sárga cipő és szalmakalap volt rajta; mögötte egy karcsu, fehérarcu, barnahaju fiatal asszony jött. Szürke porköpönyeg volt rajta, óriási gyémántfüggők a fülében és karperecek — három-négy — a cérnakeztyüs kezén. A hordár megkapta a járandóságát, leugrott a vonatról, a vonat lassan megindult, a szurtosképü, pohos ur pedig bekémlelt a szakaszba.

— Adjon Isten, ügyvéd ur, — kiáltott fel hirtelen harsány hangon.

Azután visszafordult az asszony felé:

— Ide nézz, Darinka, ki van itt.

Darinka bejött a fülkébe; a pepitanadrágos felállott és előbb a pohos urral fogott kezet, azután megcsókolta a Darinka cérnakeztyüjét. A pohos ur velem szemben az ablaknál ült le, a pepitanadrágos maradt a helyén, az ajtó mellett. Darinka közöttük foglalt helyet.

— Cudar meleg, disznó meleg! — mondta a pohos ur és törülgette a homlokát. Hogy van, ügyvéd ur? Budapesten volt? Mit csinált? Kimulatta magát? ... Züllött egy kicsit? ... Haj Budapest ...

A pepitanadrágos zavarodottan tiltakozott. Általában kissé zavarodottnak látszott, sőt alaposabb megfigyelés után Darinka is kissé zavarodottnak látszott. Mereven ült, az állát és a finom orrát magasra emelte, a porköpönyeget nem vetette le és karpereces, keztyüs kezét mozdulatlanul tartotta az ölében. Csak a pohos nem volt zavarodott. Jókedve volt.

— Ügyvéd ur, azt mondom magának, házasodjon meg. Csak a házas ember tisztességes ember. Mit ér az a maga lumpolása. Ha majd maga is nászutra megy, akkor látja meg. Olyan az, mint három hét a paradicsomból.

Darinka vörösre pirult, az ügyvéd ur egészen megzavarodottan krákogott, a szurtosképü azonban nem zavartatta magát és tovább magasztalta a házasság intézményét, a nászut örömeit, továbbá feleségét, a jelenlévő Darinka asszonyt. A nyilatkozataiból kitünt, hogy most térnek haza háromhetes nászutjukról otthonukba. Az ügyvéd ur és Darinka asszony végül is beletörődtek a dologba és mindegyik a maga módja szerint egy-egy szóval, vagy egy-egy fejbólintással hozzájárult a pohos ur fejtegetéseihez. A pohos ur arca olyan fekete és szurtos volt, hogy szinte fénylett.

Ferencvárosnál a pohos ur kiment a szakaszból, hogy valami gyümölcsöt vásároljon. Darinka és a pepitanadrágos a távozása után öt másodpercig zavarodott és merev hallgatásba merült ; a pepitanadrágos azután mozgolódni kezdett. Darinka ránézett. Előbb egy kicsit farkasszemet néztek, azután suttogva, egészen halkan, gyorsan és élénken beszélgetni kezdtek. Csak az első mondatot lehetett hallani.

— Haragszik még rám ? — kérdezte Darinka.

Amit a pepitanadrágos felelt, azt nem lehetett hallani. Nyilvánvaló volt azonban, hogy még mindig haragszik. Darinka hűtlenséget követett el, ezt világossá tette az egész

helyzet. Darinka leánykorában, nemrégiben szerelembe volt borulva a pepitanadrágossal, a pepitanadrágos csinos, de kezdő ügyvéd volt, közben jelentkezett a pohos ur a szurtos arcával és a terjedelmes földbirtokával; Darinka feleségül ment hozzá, most jön haza a nászutjáról és a pepitanadrágos haragszik rá. Darinka még nem engesztelte ki a pepitanadrágost, amikor a pohos ur öt-hat gyümölcsös zacskóval megjelent az ajtóban. Darinka hanyagul visszadőlt a helyére, a pepitanadrágos megmerevedett, a pohos pedig letelepedett a helyére és harsányan kinálgatta nekik a gyümölcseit. A pepitanadrágos köszönte, nem kért belőle, Darinka csipegetett egy kicsit, a gyümölcs impozáns tömegét a pohos maga fogyasztotta el. Azután fujt egyet, kinyujtózkodott és kezdett berendezkedni éjszakára. A gallérját legombolta, a mellényét kigombolta és látnivaló volt, hogy azon habozik, ne vesse-e le a cipőjét. Kutatva tekintett körül. Szigoruan és mereven néztem a lábára. Nem vetette le a cipőjét.

Jött a kalauz. Megnézte a két asszony jegyét, konstatálta, hogy nincs joguk első osztályon utazni, — »az bizony jó volna, második osztályu jegygyel!« — egyelőre azonban itt hagyta őket ebben a fejedelmi kényelemben,

mert a második osztályon nincs hely. Igérte, hogy éjszaka közepén átszállitja majd őket. Azután elment.

A fülkében megkezdődött az éjszaka. A pohos ur lehuzta a Darinka porköpönyegét; Darinka meg lassan lehuzta a keztyüjét; ez volt az éjjeli toalettje. A pepitanadrágos maradt, a hogyan volt. A kövér asszony leoldotta a kendőjét és levette a sovány asszony szalmakalapját. A sovány asszony csendesen nyögött. A pohos ur lehuzta a lámpa ernyőit, jóéjszakát kivánt, bebujt a sarokba — velem szemben — és öt perc mulva mélyen aludt.

A fülke homályos volt, csendes, fülledt. A vonat zötyögött, zakatolt, kattogott, idebent mindenki mozdulatlanul ült a helyén. A levegő türhetetlenül megmelegedett és megfülledt. A sarokba támasztottam a fejemet; aludni akartam, aludni, aludni, aludni! De nem tudtam. Émelygett a gyomrom és egy nagy méltatlankodás, egy nagy felháborodás támadt bennem azért, hogy itt kell lennem, ezekkel az emberekkel együtt, bepréselve, összezsufolva. Mit csinálnak vajjon?

Kinyitottam egy kissé az égő szememet. Darinka egyenesen ült a helyén, mereven, kifeszitett derékkal. A szeme le volt hunyva. A keze — szép, sima, puha, keze, a karpere-

cekkel — rajta pihent az ülése két karfáján. A jobb keze jobboldalt a férje felé, a bal keze baloldalt a pepitanadrágos felé. Alszik?

A pepitanadrágos be volt dőlve az ülése bal sarkába, a szeme lefelé fordult, mintha be lett volna hunyva. A keze azonban, a jobb keze egyszerre csak lassan és óvatosan megmozdult. A könyöke surolta a Darinka ruháját. A keze lassan csuszott előre és óvatosan, tapogatódzva, lassan ráhelyezkedett a Darinka kezére. Előbb csak megsimogatta, megtapogatta, kipróbálta, azután megfogta, hatalmába vette.

Alszik Darinka? A szeme le volt hunyva, de egyszerre csak a lehunyt pillája alól egy kutató, gyors negyedpillantás repül felém. A jobb szemét nyitotta ki, a bal egészen zárva maradt. A pepitanadrágos felé alvást mutat az arca. Én lehunyom a szememet.

A sovány asszony felnyög. Darinka ugy tesz, mintha most ébredt volna fel és most vette volna észre a közeledést. Elhuzza, méltatlankodva elrántja a kezét. A pepitanadrágos megrezzen, visszakapja a kezét és besorvad a sarokba. Csend. A pohos ur alszik.

A sovány asszony felnyög. A kövér hozzáhajlik, beszél hozzá, kérdez tőle valamit, kinál neki valamit, a sovány asszony bágyadtan

megingatja a fejét, halkan nyög befelé és könnyek csurognak le az arcára. A kövér asszony arra akarja rábirni, hogy feküdjék le, ő majd kimegy a folyosóra és ott áll. A sovány asszony ezt nem akarja. Nem akar egyedül maradni. Fél. A kövér asszony erre felhajtja az ülés támláját, amely közöttük van, nagyobb helyet csinál a sovány asszonynak és rábeszéli, hogy igy nyujtózkodjék ki legalább. A sovány asszony megpróbálja. Beledől, a nyomorék teste beletörik a sarokba; amenynyire lehet kinyujtózkodik; egészen halkan jajgat, a kövér asszony annyira összehuzódik, amennyire a kövérsége mellett csak tud; a sovány asszony elhallgat és a kövér asszony behunyja a szemét.

Csend. A pohos ur hosszuakat, nyugodtakat szuszog. A Darinka keze ismét rajta van az ülés támláján. A pepitanadrágos óvatosan közeledik feléje és a hatalmába keriti. Darinka alszik. A pepitanadrágos egészen odafészkeli magát az ülése jobb sarkába, hogy a válluk összeérjen; a Darinka keze után meghóditja a Darinka egész alsó karját. A sovány asszony megmozdul, felül. Darinka méltatlankodva rántja vissza a kezét, az ügyvéd ur mozdulatlanul kucorog a kuckójában. A sovány asszony felül és körülnéz. Vak tekintettel néz meg

mindenkit; szólni akar, de csak sóhajtozni tud; nagy, keserves, lihegő sóhajtások szakadnak fel a melléből; a kövér asszony felé fordul... A kövér asszony azonban alszik, fájdalmas, konok, dacos arccal alszik. A sovány asszony halkan, egészen magában, olyan csendesen, mintha a hang nagy messzeségből jönne, jajgatni kezd, a mellére szoritja a kezét, szorongatja a megduzzadt, vastagon bepólyázott, szegény testét, azután könnyes arccal hátradől az ülésen és elhallgat.

Csend. A Darinka keze ismét megjelenik az ülés támláján. A pepitanadrágos most már alig vár egy-két percet; sietve keriti a hatalmába. Darinka nem huzza vissza. A pepitanadrágos egészen magához vonja a Darinka karját. Darinka lemondott arról, hogy a pepitanadrágossal szemben fenntartsa az alvás fikcióját. A szeme be van hunyva, de csak azért, hogyha a jobboldalon mozgás támadna, akkor az alvás állapotában találtassék.

A pohos ur azonban alszik. A pepitanadrágos egészen áthajol jobb felé, a Darinka kezét a maga bal kezébe veszi, a jobb kezével pedig a Darinka dereka mögé nyul be. Darinka elhuzódik. Nem engedi. A bal kezét is visszavonja és a bal kezével és a jobbal egyszerre tolja vissza a dereka felé nyuló kezet. Csendes,

szivós küzdelem, amelyet egy megriadás, egy-egy megrezzenés félbeszakit néha, amely azonban rögtön ujra kezdődik, mihelyt csend van és a pohos ur szuszogása hallatszik.

A pepitanadrágos győzött. A karja átnyulik az ülés támlája fölött, körülfonja a Darinka derekát és az egész Darinkát lassan áthuzza balfelé. A sovány asszony ekkor feljajdul. A kövér felébred, ráhajlik a soványra, kérdez valamit; a sovány felel valamit, azután elhallgat. A kövér visszahuzódik a sarokba, összevonja magát, amennyire tudja és aludni akar.

Ekkor a mozgás zajára a pohos ur is felébred. Csodálkozva néz körül, mint aki mély, édes, tiszta álomból ébredt fel; azután balfelé fordul.

— Alszol, Darinka?

Darinka nem felel.

— Alszol, Darinka?

Darinka kinyitja a szemét:

— Tessék?

— Hogy alszol-e?

— Igen. Miért?

— Csak hogy aludj jól, fiam. Jóéjszakát.

— Jóéjszakát.

A pohos ur fordul egyet és három perc mulva ismét alszik. Darinka lehunyja a szemét. A keze az ülés támláján van, csörögnek

a karperecei, amint odateszi. Öt perc mulva megjelenik az ügyvéd ur keze, átfogja és balfelé vonja Darinkát. Darinka balfelé csuszik. A pepitanadrágos most már csigaalakban helyezkedik el az ülés támlája körül; fent és lent áthajlik, az egész testét át akarja préselni. Darinka védekezik. Csendes és szivós harc folyik a homályban, a vonat kattogva rohan előre, telnek a negyedórák, végül Darinka megadja magát. A fejét jobbfelé forditja, mert jobbra kell figyelnie. De az egész karcsu teste beledől, beleomlik a bal sarokba. A derekát, a csipőjét, a lábát, a vállát, mindent átad a pepitanadrágosnak.

A pepitanadrágos azon fáradozik, hogy a fejét is visszaforditsa. Meg akarja csókolni. Darinka nem engedi. Fél. Most már nem tettet alvást, aggódó és gyanakvó pillantásokat vet felém. Én behunyom a szememet. Amikor ismét kinyitom egy kissé, Darinka visszaforditotta a fejét és egy gyors és futó csókra átengedte az ajkát a pepitanadrágosnak. A pepitanadrágosnak ez nem elég. Hosszabb, tartósabb, odaadóbb, tüzesebb csókot akar. Darinka védekezik.

Elálmosodom. Lehunyom a szememet. Elalszom. Amikor kinyitom a szememet, csend van még mindig, félhomály, fülledt levegő.

A pepitanadrágos egészen győzött ; már nem is félnek, az ülés támláját is felemelték, Darinka szinte az ölében van ; ami eldöntetlen, az még csak egy dátum.

— Holnap, — mondja a pepitanadrágos.

— Nem, — mondja Darinka.

Darinka védekezik, a pepitanadrágos magához szoritja, szinte megfojtja az ölelésével. Darinka védekezik ; végre megadja magát és ráhagyja, hogy jó, — hát holnap.

A kövér asszony ekkor megmozdul. Föléje hajol a soványnak. Szól hozzá. A sovány nem felel. A kövér asszony ijedten kezd vinyogni. A pohos ur felébredt. Darinka mozdulatlanul ül a helyén. A pohos ur ásit és félrehuzza a függönyöket. Szép reggeli világosság árad be. A kövér asszony jajgat. A sovány mozdulatlanul fekszik. Föléje hajolunk.

— Meghalt.

JENŐKE

— ... Igen, ügyvéd ur, önnek elmondok mindent. Elmondok mindent teljes őszinteséggel. Hiszen nagy érdekem is. Ha felakasztanának, azt nem bánnám, higyje el, egy csöppet sem bánnám. De hiszen nem akasztanak fel. Tulságosan sok az enyhitő körülmény. Ugy-e, hogy az? Ön is azt mondja? Ha pedig nem akasztanak fel, akkor azt akarom, hogy minél kevesebb ideig legyek becsukva. Utálom a börtönt. És sok a tennivalóm, sok a dolgom ... Hogy mi a dolgom? Az nem tartozik most ide. Ön most csak hallgassa meg, kérem, ezt az őszinte vallomást, amelylyel — mellesleg megjegyezve — arról is meg akarom győzni, hogy nem vagyok őrült. Ha az a doktor, aki délelőtt itt volt nálam, efélét mondott volna önnek, akkor az a doktor ostoba tökfilkó. Nem mondott efélét? Annál jobb. Hát akkor kérem a szives figyelmét; a magam részéről igyekezni fogok, hogy összefüggően, logikusan és ökonomikusan adjam elő, ami mondani-

valóm van. Helyes? Igen, helyes, ugy-e? Tehát. (Kérem, ezzel az ideges gesztussal ne törődjék. Néha heves fejfájásom van, ilyenkor természetesen a homlokomat szorongatom. Egyszerü neuraszténiás tünet. És ki nem neuraszténiás manapság! Ugy-e, igaz.) Tehát.

Ott kell kezdenem, hogy én ma harminchét éves vagyok. Igen, hiszen ezt tudja ön. Banktisztviselő majd husz esztendeje már, mindig nyugodt, rendes, csendeséletü, higgadt és jó ember. Igen, mindig jó ember voltam, ezt különösen hangsulyoznom kell; szerettem segiteni másokon; szerettem az embereket és mindig jó viszonyban voltam a környezetemmel. Hogy szerettek-e? Hiszen éppen erről van szó. De várjunk csak. Sorjában, sorjában!

Az apám, mint ön tudja, a vörösvágási kincstári uradalom igazgatója. Jómódu, derék ember... egyébként ismeri. Csak látásból? Az elég arra, hogy megitélje, mennyire hasonlitok rá. Vonásról vonásra olyan az arcom, mint az övé. Az alakom ugyanaz: középtermet, sem magas, sem alacsony, sem kövér, sem nagyon sovány. Középtermet! De a hangom is olyan, mint az övé és a lelki tulajdonságaimban is ráütök. Ő is ilyen nyugodt, rendes, csendes, jó ember volt világéletében.

Éppen ilyen az öcsém is, az ügyvéd, — azt ismeri? Igen, ismeri. Akkor hát megitélheti. Éppen ilyen. És éppen ilyen, mint mi vagyunk, az én fiam is, Jenőke... (Bocsásson meg, harcolok minden elérzékenyülés ellen, de néha nem birom. Pedig éppen erről van itt szó.)

Tehát Jenőke... igen, igen... köszönöm... már vége!... Tehát: a fiam. Egyetlen gyerek, a házasságunk első évében született. Azóta a feleségem nem akart... De hát ez nem tartozik ide. Én huszonöt éves koromban házasodtam meg. Nagyon fiatal kor, azt tetszik mondani? De tetszik látni, éppen ez az, amit mondok: hogy rendes, derék, jó ember voltam, — én nem akartam ugy élni, mint a mai fiatalemberek. És amikor egy leányba szerelmes lettem, azt el is vettem. Pedig szegény leány volt. Nem mondom: urileány, de olyan »fent az ernyő, nincsen kas« uraság volt az. Az apja táblabiró, de a mészárosszámlát elsején nem tudták kifizetni. Szóval: én elvettem. Mondhatom, apja, anyja boldog volt, nemcsak ő. Jó partie voltam én már akkor is, — nem dicsekvésből mondom, de ugy van. Ki vette volna el, ha én nem? Ki van manapság olyan becsületes ember, hogy pénz nélkül is elvesz egy uri leányt? Kérem, az igények egyre nőnek...

Igen, igen, — rátérek a tárgyra. Elvettem. Nagyon szerettem. Akkor ő is szeretett engem. Talán azután is, azóta is, mindig, hanem ... hiszen éppen erről van szó. Én nagyon szerettem és az ölébe raktam volna a világ minden kincsét. Dolgoztam — már igy szokás mondani — mint az állat. Nem eredménytelenül, azt nyugodtan állithatom, ugy-e? Jó módban éltünk, a feleségemnek megvolt mindene, amit kivánt. Amit csak kivánt. Pedig sok mindent kivánt. Szép lakás, sok szép ruha, drága nyaralás ... Megvolt minden. Én boldog voltam, hogy adhattam neki. Egy régi barátom egyszer azt mondta, hogy mit dolgozom agyon magamat, legyen egy kicsit szerényebb az asszony. Én kinevettem. Azért beszél igy, gondoltam, mert csunya asszony a felesége. Ha olyan szép volna, mint az enyém! Mert szép asszony volt, azt meg kell adni, ugy-e, ügyvéd ur?

Igen, igen, — hát én csak neki éltem, meg a kis fiunak, Jenőkének. Ő is szerette Jenőkét, nem lehet mondani, hogy ne szerette volna. De az ő szeretete valahogy olyan különös szeretet volt, hogy mondjam? Olyan hüvös, olyan tartózkodó szeretet. Engem is igy szeretett. Olyan ... igen, olyan hüvösen, olyan tartózkodóan. Olyan ... Olyan felsőbbségesen,

olyan leereszkedően. Legalább igy éreztem akkor, amikor még csak azt hittem, hogy szeret. Vagy talán csakugyan szeretett mindvégig ... de a maga módja szerint ? ... Lehetséges az, hogy egy asszony megcsalja az urát és mégis szeresse ? Mert hiszen soha egy rossz szó köztünk nem esett ...

Persze, persze, bocsánatot kérek, most nem erről van szó. Folytatom. Az tehát hamar feltünt nekem, hogy a szeretete egészen különös fajtáju. De belenyugodtam. Ilyen, hát ilyen. Szép asszony, nem lehet ettől azt kivánni, hogy olyan legyen mint egy szolgáló, vagy mint egy kokott. Ugy-e, kérem, ebben igazam van ? ... Tehát, én bele is nyugodtam ebbe és minthogy őt a társadalmi kötelezettségei nagyon elfoglalták, Jenőkét ugyszólván én neveltem. Mondhatom : sok örömem volt benne. Kérem, az a kis fiu olyan értelmes, jól nevelt, okos, szerény gyerek. Elbámulna, ügyvéd ur, ha zongorázni hallaná. Vagy franciául beszélni ... Okos, szerény, csendes kis fiu. És szép ; apai tulzás nélkül mondhatom, hogy szép. Tessék a fotografiája, itt hordom a medaillonban, hogy mindig velem legyen ... Ugy-e, nagyon szép, ámbár rám hasonlit. Gyerekkoromban egészen ilyen voltam. És hiszen — be lehet vallani — engem sem tar-

tottak soha rut embernek; legénykoromban szép fiuszámba mentem ... Volt egy esetem ...

Igen, igen, rátérek a dologra. Tehát Jenőkét én neveltem és különösen amióta nagyobbacska, azóta mindig az én szárnyaim alatt van. Az anyját nagyon lefoglalták a társadalmi kötelezettségei — hiszen ezt már mondottam — és a kis fiu mindig velem járt sétálni, játszani, tornaórára, uszodába, ahová már az ilyen kis fiut el lehet vinni. Az utolsó két évben különösen sokat voltunk egyedül, mert az anyját — hiszen mondtam, mert igy mondtuk akkor — nagyon lefoglalták társadalmi kötelezettségei. Sokat voltunk egyedül és nekem nagy gyönyörüségem volt Jenőkében. Kérem, az ember azt hiszi, hogy ha egy kis fiu okos, jól nevelt, csinos, szerény, jószivü, akkor megvan minden tulajdonsága, amelyre szüksége lesz az életben. Azután jön egy perc, amikor az ember látja ...

Igen, igen, rátérek az esetre. Hiszen éppen *annak* a napnak a történetét akarom elmondani. Ünnepnap volt, ma egy hete ... vagy nem; hat napja ... mégis egy hete ... de hiszen az mindegy. Tehát ünnepnap volt; későn keltünk, én délben el akartam az asszonynyal menni a korzóra, de ő azt mondta, hogy társadalmi kötelezettségei vannak és

egyedül ment el. Én olvastam a lapot, Jenőke játszogatott, — olyan csendesen el tud játszani az a kis fiu órák hosszat... pedig már tizenkét éves — az asszony ebédre hazajött, nem vettem észre rajta semmi különöset. Ebéd után szivarra gyujtottam, le akartam feküdni egy kicsit, de ő akkor ezt mondja: »Nem viszed el Jenőkét?« »Hová?« — kérdezem én. »A szigetre«, — mondja ő — »olyan rég nem volt friss levegőn«. Igaz, mondom én erre és bár szerettem volna aludni egyet, felöltöztetem Jenőkét, megfogom a kezét és viszem a szigetre.

Utközben vettem még egy lapot, a szigeten leültem és elkezdtem olvasni. Jenőkének tudniillik ott voltak a rendes játszótársai: a Péteri Sárika (az orvosnak, a Mária-kórház igazgatójának a leánya), meg a Wigand Gyuri (a pléhlemezgyáros fia, a Wigand és Fényes Wigandjának). A három gyerek játszik, én ülök, szivarozom, olvasok. Mulik az idő.

Egyszerre csak a közelembe kerül a három gyerek. Ők nem látnak engem a bokroktól, én nem látom őket. De hallom minden szavukat. Jenőke beszél. Vonakodik valamitől. »Nem, nem«, — mondja — »ez unalmas játék«. »Ne beszélj«, — feleli rá Gyuri — »ez a legjobb játék. Igy akarsz nagy fiu lenni?« »Nem,

nem«, — mondja Jenőke — »majd megint csak állok és állok egy félórahosszat és hiába állok.« — »Te vagy az őr«, — mondja neki a Wigand Gyuri — »te vigyázol rá, mikor jönnek az indiánok. Ugy-e, Sári?« Erre megszólal a kisleány is. »Igen, Jenőke«, — mondja és megsimogatja Jenőkét — »neked itt kell állnod és el nem szabad mozdulnod, mig a kapitány azt nem mondja, hogy már lehet«.

Jenőke erre rögtön belenyugszik a dologba. Megáll a világos, napsütéses pázsiton, nekiveti a hátát egy fának és komolyan néz bele az erdőbe. Becsületes, hűséges, őrtálló kis katona! A másik kettő megfordul, elkezd szaladni és egy vihogással eltünik. Ejnye, de ostoba játék ez — gondoltam magamban. Már ugyis felálltam és megnéztem az én becsületes kis katonámat; most megnézem, mit csinál az a másik kettő. Mit vihogtak azok? . . . Lassan utánuk lopódzom a bokrok mellett. Nem kell messzire mennem, a legközelebbi fordulónál már hallom a hangjukat. És amint most egyre közelebb és közelebb lopódzom hozzájuk, a hangjuktól egyszerre őrületesen dobogni kezd a szivem, borzasztó félelmet érzek és a lábam alig akar vinni. Micsoda hangok ezek! . . . Két gyereknek a hangja! . . . Odaérek hozzájuk és a bokrokon át benézek a rejtekhelyükre.

A szivem eláll. Ott ül a két gyerek és csókolózik. A Gyuri csókolja a Sárit és a Sári csókoltatja magát. Mosolyogva, kényesen, a fejét elforgatva, néha... és néha vissza is csókolja a Gyurit. És én kimeredt szemmel nézem őket... Higyje el, ügyvéd ur, hogy csak a jó Isten mentette meg akkor annak a két gyereknek az életét; soha olyan közel az a két gyerek — ha még addig él is — nem lesz ahhoz, hogy valaki véres rongyhalmazzá tapossa őket...

Hogy ártatlan csókok voltak azok? Gyerekcsókok, testvéri csókok? Persze, hogy azok. De az én fiamat csalták meg vele, az én fiamat, szegény hűséges, őrtálló kis katonámat, aki becsületesen vár ott az erdőben, aki őrségre állott ennek a lánynak, ennek a gyerekbestiának egyetlen szavára, aki el nem mozdulna onnan...

Hogy nem csalták meg őt? De igen. Ez az első szavukból kiderült. Ez adta meg a csókjaik becstelen örömét. Szennyes gyerekcsókok! — boldog Isten, hát ilyen is van? Annak örültek, hogy Jenőkét otthagyták, hogy becsapták, hogy nem mozdul el onnan, ahová állitották. Máskor is ezt szokták tenni; kipróbált dolog volt; biztonságban érezték magukat... A becstelenek.

Ez mentette meg őket. Visszafordultam. Rohantam Jenőkéhez. Mit adtam volna érte, ha nem találom ott! Ha megunja a várást! Ha elmozdul a helyéről! Türelmetlenkedik, bosszankodik, gyanakszik... De nem! Ott állt, nekivetve a hátát a fának, belekémlelve az erdőbe, hűségesen várva az indiánokat; szegény, becsületes, kötelességtudó, megcsalt kis katonám...

Megálltam. Néztem. Vártam, mikor unja meg. És amint ott álltam, vártam, és néztem a fiamat, egyszerre megláttam benne magamat, megláttam benne az én életemet, az egész fajtám életét, az apám életét és megláttam az ő jövendő életét is.

Az apám... Nagyon szeretem az apámat és ezért nem szerettem soha a multjára gondolni. Nem szerettem a multjára gondolni... mert... azért is, mert az anyjáról ne gondoljon soha rosszat az ember. De ott, amikor a fiamat, szegény megcsalt kis Jenőkémet néztem, akkor egyszerre eszembe jutott, hogy az apám... az apám mindig jó ember volt. És az anyám... nem volt méltó a jóságára. Rossz asszony volt, ha az apám nem is tudta. És az öcsém. Milyen derék, jó ember! — A felesége nem jó asszony. És én...

Végiggondoltam a házasságunk tizenhárom

évét. Én csak ezért az asszonyért éltem. És ő? Életemben most először kérdeztem meg magamtól, lehet-e, hogy egy asszonyt a társadalmi kötelezettségei igy távoltartsanak a családjától? Nem, én soha sem voltam gyanakvó ember. De most eszembe jutott egy férfi, azután megint egy és megint egy ... amint sorban föltüntek az életünkben és amint ismét letüntek. Nem voltak nálam különbek, esküszöm, hogy nem voltak nálam különbek. De hát különb-e ez a Wigand-gyerek, ez a szeplős, neveletlen gazfickó, az én szép, okos, jólnevelt fiamnál? Nem különb nála és mégis ...

Sokáig tartott, amig ezt mind végiggondoltam. Nehezen, ó, nagyon nehezen születtek meg ezek a gondolatok a fejemben; nem szoktam én soha hozzá az ilyen bizalmatlansághoz, az ilyen pesszimizmushoz. És még ezek a gondolatok sem vittek volna rá, hogy valami rosszat tegyek, ha nem jön vissza az a két becstelen gyerek.

Kiélvezték a csalásukat; jó félórája volt, hogy elmentek; most vihogva, vágtatva jöttek vissza. Jenőke elmozdulhatott a posztjáról. Jenőke elégedetlen volt. De ekkor Sári — a gyalázatos asszony! — megsimogatta az arcát és ezt mondta neki: »Nagyon jól őrködtél, Jenőke«. És ekkor a Jenőke arca földerült ...

és legközelebb ujra őrködik ... és ujra megcsalják ... egész életében megcsalják ...

És ekkor nem birtam már magammal. Ekkor nem tudtam már, mit teszek. Rohanni kezdtem. Rohanva értem haza; bezörgettem a lakásba; a cselédek nem voltak otthon, az asszony elküldte őket. Dörömböltem és az asszony csakugyan otthon volt és ott volt vele az a férfi is, akire gondoltam. Az asszony otthon volt, oda merte hozni azt a férfit, ugy bizott benne, hogy nem mozdulok el az őrhelyemről. De elmozdultam. A férfi elmenekült. Az asszonyt megfojtottam. A saját kezemmel, ezzel a két kezemmel fojtottam meg ... de hiszen ezt már tudja, ügyvéd ur ...

Megbánást? Nem, nem mondhatom ... Csak akkor, ha arra gondolok, hogy hiszen talán nem is őt kellett volna ... Hogy Jenőkéről azért nem forditottam el ezt a sorsot ... a mi sorsunkat ... az apámét, a testvéremét, az enyémet ... ha erre gondolok, akkor néha ugy érzem, hogy Jenőkét kellett volna megfognom és őt kellett volna ... Ó, csak azt ne gondolja, kérem, hogy őrült vagyok. Csak azon a cimen ne akarjon fölmentetni, hogy majd szanatóriumba dugnak. Nem megyek! Én nagyon világosan és logikusan gondolkozom, különösen most, hogy napok óta gyötröm

magamat vele. A mi sorsunk titka, ennek a családi átoknak a titka nem is titok. Jó emberek vagyunk, gyenge emberek vagyunk és mind rossz asszonyokba leszünk szerelmesek. Erősakaratu, rossz asszonyokba. Megcsalnak bennünket. Nemzedékről, nemzedékre ; visszafelé : tiz, ötven, száz ősön át. Nem irtózatos gondolat ez ? Mi vagyunk azok, a kiknek az a hivatásunk, hogy örök időkre a megcsalt férjeket szolgáltassuk az emberiségnek. Nevetséges, mi ? . . . Rettenetes ! . . . Én fellázadtam ez ellen a hivatás ellen és ez az én lázadásom, ez a véráldozat talán fölmenti a fajtámat, — ezt az átkozott középtermetü fajtát — az átok alól. És én a fiamat már keménynek, kegyetlennek, irgalmatlannak nevelem majd. Ez az a munka, amely rám vár. Rátaposni az asszonyra ! Ura lenni, nem szolgája ! . . . Mert ha azt gondolom, hogy a Jenőke sorsa mégis csak az lenne, hogy megcsalják, ha ezt örökölte volna tőlem, akkor inkább őt fognám torkon . . . őt szabaditanám meg ettől a nyomorult élettől, amelyet tőlem kapott . . . Bocsásson meg, nem birok magammal, ha a Jenőke élete jut eszembe ; látom őt, amint ott áll a fa mellett . . . és ölni akarok . . . És zokogok . . . szegény . . . szegény . . . kis . . . katonám ! . . .

A LÁZ

— Egy iró feljegyzéseiből —

»ÖCSÉMURAM!«

Tifusz. Negyvenfokos láz. Elveszve fetrengek a forró ágyban. A lepedő minden ránca süt és horzsol; vagy belesülyedek egy lángoló folyóba, amelyben hiába kapkodok segitségért, vagy izzó kősziklán vergődöm. Aludni akarok. Kétségbeesve kapaszkodom bele az álomba; a láz süket álmát akarom; aludni akarok, aludni, aludni, aludni.

Nem lehet. A párna áttüzesedett a fejem alatt, forró lángok lövelnek ki belőle, a fülem ugy fáj, mintha perzselődnék. Nem lehet aludni. Hát akkor mit? Most mit, szent Isten, mit? Gondolkozom; erőltetem az agyamat; rettenetes erőfeszitéssel gondolkozom. Most mit, most mit? A kábult álomba hirtelen belevillan az egyszerü, boldog, diadalmas gondolat: meg kell fordulni, a jobboldalamról át kell fordulnom a balra, a párnának ezt az izzó jobb sar-

kát itt kell hagynom és fel kell keresnem a bal sarkot.

Még várok. Epekedve gondolok a hüvös bal sarokra, de még nem tudok a zúgó, tompa, mély álomtól elszakadni. A fejem alatt azonban süvitve csap ki a tüz a párnából, a fülem sziszegve perzselődik, a lángok elboritják a hajamat, nem lehet itt maradni, nem lehet, nem lehet, nem lehet . . .

Kitépem magamat az álomból, a gondolatból elhatározás lett, az elhatározásból még abban a pillanatban tett, egyetlen rándulással átdobom magamat a baloldalamra, belefurom a fejemet a párnába . . . Hüvösség ! Hüvösség ! Álom !

. . . Hányszor ismétlődik ez meg velem egy napon ? Huszszor, harmincszor, negyvenszer ? Nem tudom. Nekem nincsenek most napok és éjszakák, csak forróság és hüvösség van. A jobboldalamon szeretek feküdni, de az vált meg, az nyugtat meg, az ad pihenést és enyhülést, ha átdobom magamat a baloldalamra.

A párnám bal sarka, a bal szöglete . . . Amint ujra meg ujra hozzá menekülök, huszszor, harmincszor, ötvenszer egy nap, lassanként valami karaktert kap ez a bal sarok. Előbb bizonytalan, elmosódó ; azután kialakul, formálódik és egyszerre megvan.

Urambátyám-karaktere van. Vállveregetés, bizalmas jóindulat, dörmögő hang. Amint ezentul eszembe villan, hogy át kellene menekülni a baloldalra, a bal sarokhoz, *hozzá,* amint már könnyebbben, megszokottabban, de még mindig fájó erőlködéssel elszakitom magamat az álomtól, amint egy rándulással átvetem magamat a baloldalamra, biztatóan, sürgetően, jóindulatu követelődzéssel *megszólal* a hangja:

— Gyerünk csak, öcsémuram, gyerünk csak . . .

. . . A lázam nő. Süket álmomban rángatódzik a kezem és eltorzul az arcom; a tifusz tipikus rángatódzásai ezek. Álmomban grimaszokat vágok. Mulatságos lehet. Itt az ágyam mellett könnyes szemmel nézi valaki. Én mindezről nem tudok semmit. A lázam nő, elveszve fetrengek a forró ágyban és üdülést, gondolatot, hangot, életet csak a bal sarok jelent a számomra. Urambátyám! Nincs más. Nem hallok mást. Ez minden, ez maradt az élet:

— Gyerünk csak, öcsémuram, gyerünk csak.

TEMETKEZÉS

. . . A paplanom körül, az ágy végében néha egy rut, pici öregasszony táncol. Körülsuhanja a paplan szegélyét, azután táncol; erőlködöm,

hogy jobban lássam, de nem tudom látni. Nem nyugtalanit. Nem bánom. Aludni akarok.

Egyszer valaki megrángatja a párnámat. Felébredek. Ki volt az? Arasznyira tőlem áll a másik ágy, amelyen vizes lepedőkbe szoktak csavargatni. Onnan nyult át valaki. Ujra megrángatják a párnámat kissé türelmetlenebbül. Ki az?

Az öreg asszony. Pici. Rut. Nagyon rut. A párnán ül az ágy fejénél, hosszu, ráncos kezével onnan nyult át hozzám. Még egyszer megrántja a párnámat türelmetlenül. Kiváncsian fordulok szembe vele. Előrehajol, az arcomba vigyorog, azután hosszu, ráncos kezével lemutat a földre:

— Odanézzen.

Odanézek. Az ágy ekkor eltünik, az öreg asszony eltünik, a padló megnyilt, zöldelő fákat látok és napfényben csillogó folyót...

Mi ez? Nem a Körös ez? Milyen város ez? Nem a kedves Nagyvárad ez?... A Körös partján van egy elvadult telek, rajta egy omladozó ház; az elvadult telek mellett egy másik ház. Egy fiatal ujságiró a lakója. Ki az a fiatal ujságiró? Én vagyok? Más? Nem tudom.

... Az ujságiró éjszaka jár haza. Éjszakánkint a ház udvarán egy suhanó alakot lát

néha ; az udvaron óvatosan, lopózkodva végigsurran éjszakánkint egy élő lény. Egy ember . . egy asszony. Az elvadult telek felé megy, vagy felőle jön. Az ujságiró figyeli. Egyszer összeszedi a bátorságát, ráles és karon ragadja. Asszony. Öreg. Szegényes ruháju. Ájuldozik.

Az ujságiró magához tériti, kivallatja. Az asszony vall. Ő most szegény cseléd. De ő Biharmegye legrégibb és legnagyobb nemzetségének az utolsó sarjadéka. Valaha a vármegye harmadrésze volt az övék. Mind elmult, mind elveszett. Ő cselédsorba sülyedt, idekerült ennek az elvadult teleknek a szomszédságába ; ez a telek is az ő nemzetségéé volt. Most ő már megöregedett, készül a halálra, a családja ősi földjén akar nyugodni, az ősi földből itt van ez a telek, ott késziti ő most magának — éjszakánként dolgozik rajta — pihenőt, alvóhelyet, ravatalt, kriptát . . .

Az ujságiró nem hiszi. Hát jöjjön és nézze meg. Átmennek az udvaron, be az elvadult telekre, bozótok között le a Körös felé. Pincenyilás. Le kell menni. Az ujságiró megborzong, de szégyel visszatérni. Az asszony lámpást gyujt. Lebotorkálnak egy rozzant falépcsőn. A hajnal tompán beszürődő, ködös világosságában és a lámpás megtört fényében feltornyosul a didergő ujságiró előtt a világ leg-

bizarrabb, legszebb, legszomorubb és legnevetségesebb látványa.

Egy ravatal. Egy halotti ágy. Takarók, leplek, emelvény, menyezet, fehér csipkék és fekete csipkék. És az egész ravatal, az egész nagyzoló, pompás halotti disz, az asztalosmunka és a csipkeszövés egy öreg cseléd kérges, szegény kezéből került ki. Rudak tartják a menyezetet, de a rudak alig vannak meggyalulva. Az ágy deszkáin meglátszik, hogy savanyuvizes ládákból feszegették ki őket. A csipke durva és az aranydisz kopott. Az egész pompa olyan, mint azoknak a szobroknak a pompája, amelyeket sötét börtönben láncra vert rabok mintáznak ki piszkos kenyérbélből. Az öreg cseléd szemében *ez* az ősi nemzetséghez illő pompa, ilyen diszben kell az utolsó sarjnak megtérni az ősök földjére.

... Mi lesz azután? Mi legyen? Vége-e itt a dolognak, vagy folytatódjék még? Vonuljon-e vissza az öreg cseléd — mint a halálváró állat — a magacsinálta szegény pompába, ebbe a szomoru, nevetséges diszbe és halotti bucsuztatóját pap helyett mondja-e el könnyes szemekkel egy megindult fiatal legény, egy szabad szivü ember?

Mindegy. Meg kell irni. Téma.

Felnyitom a szememet. Az öreg asszony el-

tünt. Azóta, hogy a földre mutatott a kezével, két másodperc alig telt el, a két másodperc alatt láttam mindent, amit láttam. Meg vagyok lepetve. Mi történt? Gondolkoztam? Az agyvelőm — lázasan, akadozva, gyeplőtlenül rohanva — mégis működött? A tüzes forróság köde, amely a fejemet beburkolja, egy kicsit szikkad... Mi történt?

Óvatosan fölém hajol valaki, megnézi, alszom-e?

— Mi ujság? — kérdezem érdeklődés nélkül.

— A lázad csökken.

A TIZEDIK MUZSA

Éjszaka közepén kinyitom a szememet. Miféle fényesség ez? Az ágyamtól jó távol, a szoba legnagyobb szabad területén ismeretlen nő ül egy trónszéken. Ki ez a nő? És ez a trónszék hogyan került a szobámba? Ez a trónszék... hogyan... került...

Felkönyöklök. A nőt alulról jövő fény boritja el, mintha szinpadi világitásban ülne; nagy vakitó ezüstös sugárkévék reszketnek rajta, mintha szinpadi reflektorok öntenék rá. Ki ez a nő? A ruhája a leglágyabb redőkben leomló görög ruha; a haja mint a milói Vénuszé; a nyaka szabad: egy istennőnek a nyaka. A

termete csupa szépség, a hátrahajlása csupa grácia. Csak az arca ... az arca ... milyen fájdalmas ez ... az arca plebejus-arc ... durva, kiálló pofacsontu, barna, mosogatólány-arc ... Egy istennő; trónszékben ül; de a feje egy mosogatólányé. Királyian ül, de ezt a rut fejet félrehajtja és negédesen, rutul, otrombán, ostobán, megelégedetten, közömbösen mosolyog.

Rábámulok. Nem néz rám. Közömbösen mosolyog. Ki ez? ... Egy másodpercig habozom, azután sietve. biztosan, készen felelek magamnak:

— Ez a tizedik muzsa. *A közömbösség muzsája.* A világnak a képe, amely nem törődik azzal, aki eltünt vagy elesett. Voltak barátaid, sokan voltak, akik szerettek, még többen, akik érdeklődést mutattak irántad, most mind nem törődnek veled. A világ tovább él, közömbösen mosolyog, amig te fekszel itt és várod a halált. Az élet, a világ: szép, nagy, felséges és fejedelmi, mint a muzsa, de a képében benne van ez a rut vonás, az arcán rajta van a közömbösség otromba mosolygása ...

... A fényesség azután kialszik, lassan visszahanyatlom a párnámra, a trónszék eltünt. Hüvösség van és sötétség. Felnyitom a szememet.

Gondolkozom. Mi volt ez? A láz hová

ragadta az álmomat? Miért érzékenyültem ugy el? Miért lettem szentimentális? Hiszen ez már nem is a láz becsületes fantaziálása. Hiszen szimbólumokat magyaráztam. Hiszen ez affektálás. Hazugság. Póz. Hiszen ez irodalom.

Gyógyulok.

A GYÓGYITÓ HALÁL

A PROFESSZOR. — AZ ORVOS. — A KIS LÁNY.

AZ ORVOS: Tanár ur...

A PROFESSZOR: Azért jöttem, tisztelt kollégám, hogy a kis lányt lássam.

AZ ORVOS: El akartam vinni. Ugy volt, hogy holnap a rendelő órában... Abban állapodtunk meg...

A PROFESSZOR: A rendelő óra olyan hajsza. Nincs rá idő, hogy az ember igazán foglalkozzék valakivel. És hogy azután egy-két nyugodt szót váltson. Legutóbb is... ugye...

AZ ORVOS: Mennyire sajnálom. Ha tudtam volna... A kis lány most nincs itthon. Sétálni küldtem. Talán mégis elviszem holnap. Olyan nagy hálára vagyok kötelezve, tanár ur, hogy...

A PROFESSZOR: Ha nincs itthon, megvárom.

AZ ORVOS: Tanár ur...

A PROFESSZOR: Érdekel. Tegnap óta sokszor gondoltam rá. Olyan szép kis lány...

AZ ORVOS: Szép kis lány.

A PROFESSZOR: Olyan okos, eleven, kedves gyerek. Nekem is van egy ilyen kis lányom. Ezért jöttem. És az ön iránt való szimpátiám és nagyrabecsülésem . . .

Az ORVOS: Tanár ur . . .

A PROFESSZOR: Sajnálom, hogy önhöz olyan ritkán van szerencsénk. Sehol sem lehet látni. Nagyon visszavonult életet él.

Az ORVOS: Ami szabad időm van, azt a kis lányommal töltöm.

A PROFESSZOR: Egyetlen gyerek?

Az ORVOS: Igen. Négy volt. Ez az egy maradt.

A PROFESSZOR: Ugy látszik, a kis lány nagyon szereti önt.

Az ORVOS: Azt hiszem, szeret. Megpróbáltam, hogy az anyját is pótoljam. Nehéz feladat egy férfinak. De amennyire férfinak sikerülhet, azt hiszem, sikerült.

(Hallgatás.)

A PROFESSZOR *(a kémlő-csészékre mutat, amelyek az asztalon állnak)*: Mivel foglalkozik most? A legutóbbi cikke nagyon érdekes volt. Uj szempontok . . .

Az ORVOS: Még mindig az a kérdés foglalkoztat. A meghalás. Az orvos mint haláltadó . . .

A PROFESSZOR *(felemel egy barna üveget)*: Ez itt?

Az ORVOS: Morfium-keverék. Morfium dio-

ninnal. Az eddigi kutatásaim szerint a legjobb, a legbiztosabb, a legnyugalmasabb ... Csendes elalvás ... Lágy elszunnyadás ...

A PROFESSZOR *(élénken)* : Én nem értek egyet az ön cikkével. Általában tagadom, hogy az orvosnak szabad volna ölnie. Soha, soha, soha nem szabad ölnünk. Az élet mindenféle formájában olyan becses, a leghalványabban, a leghitványabban élő lángja olyan kipótolhatatlanul, olyan visszahozhatatlanul drága, annyi örömlehetőséget nyujt a nyomorékok legnyomorékabbjainak is, hogy nem szabad, nem szabad, nem szabad ölnünk. Ki tudja, mit hoz a holnap! A tudományunk olyan véges ... Még aki ma meg akar is halni, holnap talán sikoltva ragaszkodik az élethez. Az ölés jogával, az ölés lehetőségével akkor volna szabad élnünk, ha adni is tudnánk életet. Az élet szent ...

AZ ORVOS *(egy udvarias kézmozdulattal, egy csendes és keserü mosolylyal válaszol).*

A PROFESSZOR : Nem, tisztelt barátom, soha sem szabad ölnünk. Miért mosolyog ön?

AZ ORVOS : Igy beszélnek a boldog emberek. Akikhez kegyes és jó volt az élet. Akik csak azt tudják az életről, hogy erőt és ifjuságot és szerencsét bőkezüen osztogat ... Az élet kedvencei nem akarnak tudni a halálról. Ezt értem.

A halál felé azok fordulnak, azok várnak a haláltól pihenést, megnyugvást, azok értik a gyógyitó halált, akiket az élet megkinzott, megalázott, letaposott, elgyötört, hosszu esztendőkig mindig, mindig, mindig csak bántott . . . *(Elfordul.)*

A PROFESSZOR *(megdöbbenve, hallgat).*

(Csend.)

AZ ORVOS *(visszafordul a professzor felé).*

A PROFESSZOR *(hirtelen)* : Hivő ön ?

AZ ORVOS *(meglepetve néz rá).*

A PROFESSZOR : Hisz Istenben ? . . . Ateista ?

AZ ORVOS : Semmi sincs tőlem távolabb, mint a konok és fanatikus istentagadás. Nem tapadok az anyaghoz. Néha azt gondolom, hogy ha a legnagyobb gondolat, amely eddig emberi agyban született, — amelyből vallást kellene csinálnunk, ha nem volna tudomány — ha a fejlődés gondolata, az örök fejlődés és haladás igazsága : igazság, akkor a fejlődés nem fejeződhetik be itt a földön, akkor a haladás túl kell hogy lépje a mindenségnek ezt a kis részét. Az univerzum egy, az univerzum egyetlen nagy egység, — az az ut, amely az amőbától az emberig vezet, miért érne véget ebben a porban . . .

A PROFESSZOR : Nagyon jó ! Látja, ez nagyon jó . . .

Az orvos *(legyint)* : Álmodozás. Metafizika. A fejlődés nem is ér véget itt a földön. De nekem : az embernek, az egyénnek semm közöm hozzá.

A professzor : Akkor ?

Az orvos : Azért mégsem vagyok hitetlen. Nem félek a haláltól. Hiszem, hogy a halál : a csend, az elpihenés, a megnyugvás. Hiszem, hogy ha meghalok, csendes és szelid álomra hajtom a fejemet. Remélem, tudom, hogy két áldott nagy kar nyulik elém, befogad, megringat, elaltat. Ugy érzem, belesülyedek egy örökkévaló, csendes, nagy, tiszta folyóba, amely ringatva és lágyan elhömpölyög velem . . . elárad velem . . . elring velem valahová . . . Messzire . . . messzire . . . messzire . . .

A professzor *(komolyan bólint)*.

(Csend.)

Az orvos : A kis lány . . . Hallom ! Itthon van.

A professzor *(nagyot lélekzik)* : Igen . . . kolléga ur . . . akkor kérem . . .

Az orvos *(kisiet és egy perc mulva visszatér a kis lánynyal)*.

A kis lány : Jóestét, bácsi.

A professzor : Jóestét, kis lányom. Megismersz még ?

A KIS LÁNY: Hogyne. Tegnap voltunk az apukával a bácsinál. Megvizsgált engem.

A PROFESSZOR: Igen. És most is meg foglak vizsgálni. Jó?

A KIS LÁNY: Jó. Apukám mondta, hogy akkor meggyógyulok. Apuka tudja. Ő is doktor. *(Gyorsan, beavatottan vetkőzni kezd.)*

A PROFESSZOR: Hát hol voltál most? Sétáltál?

A KIS LÁNY: Igen. Sétáltam a kisasszonnyal. Mikor hazafelé jöttünk, akkor elesett egy ló az uton, annyi ember állt ott... *(Egészen levetkőzik. A nyelve szaporán pereg. A professzor a hátát kopogtatja; különös gonddal nézi meg a finom bőrén élesen lerajzolódó hátgerincet. Az egész vizsgálat nem tart azonban tovább két percnél; a kis lány élénken és jókedvüen beszéli még el az élményeit, mikor a professzor készen van.)*

A PROFESSZOR *(megsimogatja az arcát)*: Jól van kis lányom, készen vagyunk.

A KIS LÁNY *(gyorsan öltözködni kezd).*

A PROFESSZOR: Hát hogy is hínak téged, kis lány?

A KIS LÁNY: Suzannenak. De a papa Zsuzsónak nevez.

A PROFESSZOR: Hát Zsuzsókám, hova jársz te iskolába?

A KIS LÁNY: Én nem járok iskolába. Pedig ugy szeretnék. Papa nem akarja. Azt mondja...

AZ ORVOS *(nem birja ki a várást)* : Zsuzsókám, szedd a holmidat, szaladj át a szobádba, majd ott öltözöl fel.

A KIS LÁNY : Igen, papa. *(Összekapja a ruháit és jókedvüen kisiet.)*

AZ ORVOS *(sápadtan)* : Tanár ur . . .

A PROFESSZOR *(elfogódva, kiszáradt nyelvvel)* : Tisztelt barátom, mindenekelőtt arra kérem önt, ne tartson a legrosszabbtól. Nem szabad a lelki egyensulyát elveszitenie . . .

AZ ORVOS : Tanár ur . . . ez kinzás . . . Mi van a kis lánynyal? Mit lát ön rajta? Mi a véleménye? Ezt akarom . . . ! Semmi mást . . . !

A PROFESSZOR : A kis lány . . . *(Halkabban.)* Az anya halálának az oka? . . .

AZ ORVOS : Tuberkulózis.

A PROFESSZOR : A testvérei . . .

AZ ORVOS : Tuberkulotikus jelenségek.

A PROFESSZOR : Nincs a gyermek más részről . . . ?

AZ ORVOS : Az én apám is tüdővészben halt meg. Én is fiatalkoromban . . .

(Csend.)

A PROFESSZOR : Tisztelt barátom . . . hiszen ön orvos . . . azokat a jelenségeket, amelyeket én látok, ön is látja . . .

AZ ORVOS *(nagyon halkan)*: A hátgerince meg van támadva.

A PROFESSZOR *(int)*.

AZ ORVOS: Meg fog görbülni.

A PROFESSZOR *(int)*.

AZ ORVOS: A szemét is veszedelem fenyegeti.

A PROFESSZOR *(int)*.

AZ ORVOS: A processzus eltarthat hét... nyolc... kilenc évig.

A PROFESSZOR *(int)*.

AZ ORVOS: Tizenhét, tizennyolc éves korára pupos lesz... Talán vak...

A PROFESSZOR *(nem tud szólni, int)*.

AZ ORVOS: A vizsgálat olyan rövid ideig tartott. Nem lehetséges tévedés?

A PROFESSZOR: Rövid ideig tartott, mert... mikor nálunk voltak... mindennel tisztában voltam már... Lehetetlen a tévedés.

AZ ORVOS *(lehajtja a fejét)*.

A PROFESSZOR *(közelebb lép hozzá)*.

AZ ORVOS *(a kezébe temeti a fejét, a teste vonaglásáról látszik, hogy sir)*.

A PROFESSZOR *(megindultan)*: Kedves barátom...

AZ ORVOS *(a professzor hangja olyan gyöngéd, hogy nem rejti el előle a sirását)*. Ilyen szép kis lány... Ilyen szép kis lány...

A PROFESSZOR: Kedves barátom...

Az orvos: Ilyen szép kis lány... Szőke a haja és fekete a szeme... Mint a bársony, olyan a keze... Olyan szép kis lány... Az egyetlen, aki megmaradt...

A professzor: Nem veszíti el...

Az orvos: Nem veszitem el. Felnő és látja, hogy vannak erősek és épek, egészségesek és boldogok. És mire tizenhét és tizennyolc éves lesz — mikorra nő lesz, mikor a többiek a boldog asszonyságra készülnek — akkorra nyomorék lesz, beteg lesz és boldogtalan lesz...

A professzor: Együtt él önnel és...

Az orvos: Együtt él velem és egy napon megkérdezi tőlem, miért adtam neki *ezt* az életet. Mert ő éntőlem kapta az életét. Neki én adtam az életet. *(Csendesebben.)* Neki én adtam...

A professzor: Igen, és kötelessége ezért az életért mindent megtenni, ami hatalmában van. Ami azon túl van, abba bele kell törődnünk, annak meg kell adnunk magunkat...

Az orvos *(feláll)*: Köszönöm a nagy jóságát. Köszönöm, hogy eljött. Hogy meg akart vigasztalni. De kérem, higyje el, nekem nincs szükségem a vigasztalásra.

A professzor: Azért kell erősnek lennie, mert a lánya egészen önre van utalva...

Az orvos *(a türelmetlenségnek egy árnyala-*

tával a hangjában) : Igazán nincs szükségem a vigasztalásra.

A PROFESSZOR *(tudomásul veszi a visszautasitást, elfordul, megkeresi a kalapját és a botját, azután megértéssel és megbocsátással) :* Kedves barátom . . . Én is apa vagyok.

AZ ORVOS *(elhomályosodó szemmel kezet nyujt neki).*

A PROFESSZOR *(megfogja a kezét, a kezében tartja) :* Isten önnel.

AZ ORVOS *(nagyon halkan) :* Isten önnel.

A PROFESSZOR : Viszontlátásra.

AZ ORVOS *(nem válaszol. Könnyes szemmel int a professzornak, menjen el).*

A PROFESSZOR *(halk lépésekkel kimegy).*

AZ ORVOS *(egyedül marad, járkál, azután az ablakhoz lép és nézi a lenyugvó napot. A fejét nekitámasztja az ablaküvegnek és sokáig bámul az óriási, lángló vörösségbe).*

A KIS LÁNOY *(az ajtóban) :* Apuka . ..

AZ ORVOS : Mit, Zsuzsókám ?

A KIS LÁNY : Szabad bejönni ?

AZ ORVOS : Igen.

A KIS LÁNY : Nem mertem. Azt hittem, itt van még a bácsi.

AZ ORVOS : Nem. A bácsi elment már.

A KIS LÁNY : Akkor gyere, apukám . . . *(megfogja az apja kezét).*

AZ ORVOS *(vezetteti magát).*

A KIS LÁNY *(leülteti egy székbe, az ölébe ül) :* Mit csináltál, apukám?

AZ ORVOS : Gondolkoztam, kis lányom.

A KIS LÁNY : Miről?

AZ ORVOS : Ah . . . Mindenféléről . . . Rólad...

A KIS LÁNY : Mit gondoltál rólam?

AZ ORVOS : Azt, hogy . . . *(nem tudja tovább mondani).*

A KIS LÁNY : Mit gondoltál, apukám? No . . . Mondd!

AZ ORVOS : Azt . . . hogy . . . majd . . . semmi . . . bajod . . . nem lesz már . . .

A KIS LÁNY : Azt? A bácsi mondta? A bácsi is azt mondja?

AZ ORVOS : Azt.

A KIS LÁNY *(leugrik az öléből, izgatottan fordul vele szembe, egészen odamegy hozzá, a két kezével átfogja a fejét) :* Édes, drága, egyetlen apukám . . . akkor én . . . akkor nekem . . . egy nagy . . . nagyon nagy kérésem van . . .

AZ ORVOS : Mi az, Zsuzsókám?

A KIS LÁNY *(izgatottan könyörög) :* Drága apukám . . . hadd hozzon fel nekem a Julcsa jegeskávét . . . Azt mondja, ő hozna, ha te engednéd . . . Hadd hozzon . . . Édes, egyetlen apukám . . .

AZ ORVOS *(megnyomja a csengőt ; jön a szoba-*

lány) : Julcsa, menjen le a kávéházba és hozzon fel Zsuzsónak egy jegeskávét.

A KIS LÁNY *(izgatottan)* : Habot... Sok habot hozzá...

AZ ORVOS : Sok habot hozzá. *(A szobalány kimegy.)*

A KIS LÁNY *(oda teszi a meleg arczocskáját az apja arcához)* : Édes, egyetlen apukám... köszönöm... köszönöm... te olyan jó apuka vagy... te vagy a legjobb apuka a világon...

AZ ORVOS *(elfordul)*.

(A szobalány hozza a jegeskávét. A kis lány boldogságban uszó arccal lát hozzá.)

AZ ORVOS : Ne edd gyorsan, Zsuzsó.

A KIS LÁNY : Nem, apukám... lassan eszem... hogy minél tovább tartson...

(Csend. A kis lány a gyönyörtől reszketve eszik. Az apja elment a szoba lassan sötétedő másik végébe és onnan nézi.)

A KIS LÁNY : Apukám...

AZ ORVOS : Tessék, kis lányom.

A KIS LÁNY : Mindjárt elfogy.

AZ ORVOS *(mosolyog)*.

A KIS LÁNY : Apukám...

AZ ORVOS : Tessék, Zsuzsókám.

A KIS LÁNY : Ha én... egészséges leszek... ha most már egészséges leszek... szabad lesz nekem mindig jegeskávét innom?

Az orvos : Igen.

A kis lány : Igazán? Szabad? *(Tapsol a kezével örömében.)* De jó lesz. — Apukám . . . !

Az orvos : Mit, kis lányom?

A kis lány : És mondd . . . ha egészséges leszek, akkor én is iskolába járok, mint a többiek?

Az orvos : Igen, kis lányom.

A kis lány : És korcsolyázni is fogok?

Az orvos : Igen.

A kis lány : És mondd, apukám . . . fürödni is mehetek?

Az orvos : Igen.

A kis lány : És . . . és nem lesz nagy baj, ha zöld gyümölcsöt eszem?

Az orvos : Nem.

A kis lány *(befejezte az evést; felkel; odamegy az apjához; szorongva).* És mondd . . . apukám . . . szabad lesz . . . nyáron . . . meztelen lábbal járni . . . mint a többi gyereknek a tenger mellett . . .

Az orvos. Igen.

A kis lány *(nem bir magával, a boldogság mámorossá tette, odadől az apja ölébe.)* Apukám ! . . .

Az orvos. Igen . . . Ezentul mindent szabad Zsuzsókám . . . Mindent, mindent, mindent . . . Azt eszed, amit akarsz . . . Nem kényszerite-

lek semmire ... Mehetsz a többi gyerekekkel ... Járhatsz iskolába, ha akarsz ... Nem vigyáz ugy rád a kisasszony ... Jegeskávét kapsz mindig, amikor kérsz ...

A KIS LÁNY. Mindig?

AZ ORVOS. Mindig. És minden meglesz, ugy lesz, ahogy akarod. És minden meglesz, amit akarsz.

A KIS LÁNY. Minden?

AZ ORVOS. Minden.

A KIS LÁNY. Apukám ... akkor én ... de ne haragudj ... *(büntudatosan)* igaz, hogy nem hiztam ... nem érdemlem meg ... de én olyan nagyon szeretném a fotografáló gépet ...

AZ ORVOS. Jó. Megkapod.

A KIS LÁNY *(alig tud szólni a boldogságtól)*. Istenem ...

AZ ORVOS. Az uj babakocsit is megkapod. És elviszlek a szinházba is. Azt akarom, hogy nagyon, nagyon, nagyon boldog légy ...

A KIS LÁNY. Én olyan boldog vagyok papám. Én már nem is lehetnék boldogabb.

AZ ORVOS *(meg-megakadó hangon)*. Most ... csak ... egy ... injekciót kapsz ... Zsuzsó ...

A KIS LÁNY *(szolgálatkészen)*. Tessék apukám.

AZ ORVOS *(előveszi a Pravaz-fecskendőt és a barna üveg tartalmából megtölti.)*

A KIS LÁNY *(tartja a karját)*. Ide apukám?

Az orvos. Nem. *(A szívhez közelebb eső helyet keres).*

A kis lány *(hozzáértően.)* Ez a vérszegénység ellen van, ugy-e apukám? Most megint mindennap adsz majd injekciót?

Az orvos *(nem tud felelni).*

A kis lány. Hogy reszket a kezed ...

Az orvos *(összeszedi magát).* Megveszem neked a fotografáló gépet ... Azután elviszlek a szinházba ... Azután kimegyünk a ligetbe és felülhetsz a ringlspilre is ...

A kis lány *(néma boldogsággal kulcsolja össze a kezét).*

Az orvos *(csendesen és biztos kézzel szurja be a testébe a fecskendőt).*

A kis lány. És mezitláb járhatok ...?

Az orvos. Mezitláb járhatsz. *(Az asztalra teszi a fecskendőt).*

A kis lány. De jó lesz ... Apukám ... de jó lesz ... te olyan jó vagy ... olyan nagyon jó vagy ...

Az orvos *(a karjába veszi).*

(Csend).

A kis lány. Apukám ... álmos vagyok ... elalszom ...

Az orvos. Aludj el ... Zsuzsókám ...

A kis lány. Tegnap éjjel ... megint nem ... tudtam ... aludni ...

AZ ORVOS. Most tudsz majd. Szelid és csendes álmod lesz . . . Két áldott nagy kar nyulik eléd : megringat, elaltat . . .

A KIS LÁNY. A te karod . . . apukám . . .

AZ ORVOS. Nem kis lányom. Két áldott kar . . . belesülyeszt egy végtelen nagy csillogásba . . . egy áradó, nagy fényességbe . . .

A KIS LÁNY. Csillogásba . . . ?

AZ ORVOS. Egy végtelen csillogásba, amely ringatva és lágyan elhömpölyög veled . . . elárad veled . . . elring veled . . . messzire . . . messzire . . .

A KIS LÁNY. Messzi . . .

AZ ORVOS. Messzire.

(A karjában tartja a kis lányt. A szivére öleli és halkan, melegen duruzsolva, mint egy anya, aki a gyerekét altatja, átmeséli, átringatja, átviszi a . . .)

A KIS LÁNY *(szótlanul és mozdulatlanul fekszik).*

AZ ORVOS *(megfogja a pulzusát. Nem ver.) A szoba sötétedik. A lenyugvó napnak még egy utolsó fénysugara csillog át az ablakon.)*

AZ ORVOS *(ráfekteti a kis lányt a diványra, föléje hajol . . . Azután ugy helyezi el a törékeny testét, hogy az utolsó fénysugár megvilágitsa, veszi a fecskendőt, leül egy karosszékbe és haldokolva a halott gyermek felé fordul).*

A SZENT HÁZASSÁG

— Két fejezet —

Szereplők :

A NAGYSÁGOS UR.
A KISASSZONY.
AZ INAS.

ELSŐ FEJEZET

A NAGYSÁGOS UR *(öltözködik ; kemény, ragyogó ingmell, fehér selyemmellény, fehér nyakkendő, amelynek a korrekt megkötésével hosszabb idő óta fáradozik a tükör előtt).*

(Csengetés. Szelid, dallamos, szerény csengetés).

A NAGYSÁGOS UR *(felüti a fejét).*

(Csend).

A NAGYSÁGOS UR *(a nyakkendőjével fáradozik).*

(Ujabb csengetés. Kedves, szerény, de energikusabb).

A NAGYSÁGOS UR : Marci ! Marci !

(Csend. Ujabb csengetés, megbántott, sürgető).

A NAGYSÁGOS UR : Marci ! Marci, a mindenségedet. Hová bujtál, Marci.

(Kint ajtónyilás, ajtócsapás, néhány halk szó).

Az INAS : Nagyságos ur, a kisasszony van itt.

A NAGYSÁGOS UR : Jó. Ereszd be gyorsan. És máskor ne ülj a füleden, ha csengetnek.

Az INAS : Igenis. *(Kimegy és kinyitja az ajtót a kisasszony előtt.)*

A KISASSZONY *(kalapban, kabátban, szerényen) :* Jó estét.

A NAGYSÁGOS UR *(a nyakkendőjével bajlódik, hátraszól) :* Jó estét, kislány. Csakhogy eljössz már egyszer megint.

A KISASSZONY *(elfogultan) :* Nem is tudom, kellek-e még magának.

A NAGYSÁGOS UR : Hogyne kellenél. Különösen, ha ilyen régen nem voltál nálam. Már azt hittem, hűtlen lettél hozzám.

A KISASSZONY : Ó, hogy gondolhat ilyent. . .

A NAGYSÁGOS UR : Azt hittem, találkoztál egy szép fiatal emberrel, megszeretett, megszeretted . . .

A KISASSZONY *(kissé bánatosan) :* Nem szeretek én senki mást, csak magát.

A NAGYSÁGOS UR *(elkészült a nyakkendőjével, hátrafordul) :* Igazán ? *(Odamegy hozzá.)* Bizonyos ez ?

A KISASSZONY : Bizonyos.

A NAGYSÁGOS UR *(megöleli) :* Kedves, meleg

kis macskám. Kislány ! . . . Kedves kislányom... Vesd le szépen a kalapodat és a kabátodat. Milyen régen nem voltál már nálam . . . Egy hete . . . nyolc napja, tiz napja . . .

A KISASSZONY : Nem is tudja, mióta nem voltam itt. Nem hiányzom én már magának. Azelőtt már a harmadik napon eljött volna értem az üzletbe. Most nem is tudja, mióta nem voltam itt. Megunt már maga engem. Tudtam, hogy igy lesz. Egyszer csak megun. Nem hiányzom én már magának.

A NAGYSÁGOS UR : No, no . . . Szomoru kislányom . . . Hogyne hiányoznál nekem.

A KISASSZONY : Magának annyi asszonynyal van dolga . . . Magának van . . . annyi asszony van magának, amennyi kell . . . Meg lány . . . Meg az a sok szép szinésznő. Láttam a mult héten egygyel . . . egy orfeumi énekesnővel . . .

A NAGYSÁGOS UR : Egy sincs ilyen kedves, finom, meleg, puha kis macska, mint te vagy. Le a kalappal. Le a kabáttal.

A KISASSZONY *(leteszi a kalapját)* : Nem is maradhatok itt. Csak egy félórát.

A NAGYSÁGOS UR : Miért ?

A KISASSZONY *(durcásan)* : Mert nem akartam itt maradni. Magának ugyse kellek. Otthon csak annyit mondtam, hogy később megyek

haza az üzletből, mert sok a dolog. És ez igaz is.

A NAGYSÁGOS UR : Hát holnap majd azt fogod mondani : olyan későn lett az üzletben, hogy már megint nem mehettél haza. És a barátnődnél aludtál. Ez nem lesz igaz, de annál kellemesebb lesz. Igen ? Jó ? Le a kabáttal.

A KISASSZONY : Nem. Nem. Nem maradhatok itt. *(Leveti a kabátját.)* Borzasztó ez is, mindig igy hazudni. Borzasztó, amit én csinálok. Mi lesz én velem ! Borzasztó, mit művelek.

A NAGYSÁGOS UR *(megöleli és egy-egy csók között mondja) :* Borzasztó, amit müvelsz. *(Csók.)* Borzasztó, hogy mi lesz veled. *(Csók.)*

A KISASSZONY *(kibontakozik az ölelésből) :* Hiszen maga nem is marad itthon. Elmegy. Hát én minek maradjak itt akkor . . .

A NAGYSÁGOS UR *(felveszi a frakkját) :* Kislány, ide hallgass. Én most leszaladok a borbélyhoz, hamar elkészülök nála. Marci azalatt megterit itt. Feljövök. Együtt megvacsorázunk. Azután elmegyek . . . mondjuk egy . . . legfeljebb két órára. Te itt olvasgatsz egy kicsit . . . a könyvek között találsz egy pár gyönyörü detektivregényt . . . cigarettázhatsz is egy kicsit, azután *(mozdulat a hálószoba felé)* bent szépen lefekszel ; ha kedved van rá, elalszol, ha nem, akkor megvársz, én leg-

később tiz órakor itthon vagyok és . . *(magához szoritja).*

A KISASSZONY : Istenem . . .

A NAGYSÁGOS UR : Istenem, milyen borzasztó. *(Csók.)* Milyen szörnyü módon borzasztó. *(Csók.)*

A KISASSZONY : Én egyedül maradjak itt az egész lakásban ?

A NAGYSÁGOS UR : Hát csak nem félsz ? Hányszor voltál már itt . . .

A KISASSZONY : De még sohasem voltam egyedül.

A NAGYSÁGOS UR : Ne félj. Most sem esik bajod. Szép csendesen elalszol a nagy ágyban, és majd én költelek fel. *(A csengőhöz megy, megnyomja a gombját.)*

AZ INAS : Parancs ?

A NAGYSÁGOS UR : Marci, terits meg itt gyorsan. Mire feljövök, meglegyen. A kisasszony velem vacsorázik.

AZ INAS : Igenis nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR : Szervusz kislány. Viszontlátásra.

A KISASSZONY : Viszontlátásra.

A NAGYSÁGOS UR *(elmegy).*

AZ INAS *(a szomszéd szoba szekrényéből abroszt, tányérokat, evőeszközöket szed ki. Az abroszt ráteriti a középen álló asztalra. Nagyon lassan*

terit, időről-időre egy-egy oldalpillantást vet a kisasszonyra).

A KISASSZONY *(zavarodottan áll meg az ajtónál, ahová a nagyságos urat elkisérte, azután a nagy könyvszekrényhez támaszkodik, azután leül egy karosszékbe).*

AZ INAS *(a torkát köszörüli) :* Hm ! Hm ! . . . A kisasszonynak . . . régen nem tetszett már nálunk . . . lenni . . .

A KISASSZONY *(buzgón, zavarodottan, előzékenyen) :* Igen. Már régen nem voltam itt . . . Marci ur . . .

AZ INAS *(buzgón terit) :* Én nagyon sajnáltam, hogy már olyan régen nem tetszett itt lenni.

A KISASSZONY : Hogy . . . nem voltam itt . . . azt sajnálta . . . Marci ur ?

AZ INAS : Igen.

A KISASSZONY : És miért sajnálta, ha szabad kérdeznem, Marci ur ?

AZ INAS *(nagyon buzgón terit) :* Csak ugy.

A KISASSZONY *(kissé csalódottan) :* Csak ugy ?

AZ INAS : No nem csak ugy. *(Abbahagyja a teritést, felnéz.)* Ha meg nem sértem vele, hát azért, mert nekem nagyon tetszik a kisasszony.

A KISASSZONY *(szeliden) :* Azért Marci ur ?

AZ INAS : Azért, mert nekem nagyon tetszik. Isten uccse . . . Az én gusztusom a kisasszony.

A KISASSZONY *(szemérmesen)* : A maga gusztusa, Marci ur?

AZ INAS : Abizony. De ne tessék azt gondolni, mintha nekem hiányosságom volna asszonynépben.

A KISASSZONY *(sietve)* : Én nem gondolom azt, Marci ur.

AZ INAS : Van nekem annyi, amennyi kell. Minden ujamra kettő. Ha füttyentek egyet, már jönnek. Ha csak füttyentek . . .

A KISASSZONY *(tisztelettel)* : Ha csak füttyent, Marci ur?

AZ INAS : Ha csak füttyentek, kisasszony. *(A bajuszát pödri.)* Sok lány sirat engem már. Meg sok asszonynak az ura, ha tudná . . . volna ám háboru.

A KISASSZONY *(naivul)* : Volna?

AZ INAS : Volna bizony. Csak azért mondom ezt, hogy én ámbár parasztlegény voltam . . . az apám számadó juhász volt Csetneken a nagyságos ur birtokán . . . hát azért ne tessék azt hinni, hogy én valami utolsó legény vagyok.

A KISASSZONY *(buzgón)* : Én nem hiszem azt, Marci ur, dehogy hiszem én azt.

(Csend.)

AZ INAS *(tovabb terit. Zavarban van).*

A KISASSZONY *(a kezét nézegeti. Még zavarodottabb).*

AZ INAS : Hát ez készen volna . . . Nemsokára itt lesz a nagyságos ur is . . . Vele tetszik vacsorázni . . .

A KISASSZONY : Igen Marci ur.

AZ INAS *(megáll az asztal mellett, nem tudja, mihez fogjon) :* Jó ember a nagyságos ur . . .

A KISASSZONY : Nagyon jó ember.

AZ INAS : Jó a kisasszonyhoz is . . .

A KISASSZONY : Igen. Hozzám is nagyon jó.

AZ INAS : Engem is igen kedvel. Tudja-e kisasszony, mit igért nekem.

A KISASSZONY : Mit Marci ur?

AZ INAS : Azt igérte, hogy ha majd egyszer elmenne a kedvem a legyeskedéstől a mások felesége körül, és ha kedvem támadna a rendes életre, és ha megházasodnám, hát vagy adna nekem egy kis bérletet Csetneken, vagy megtenne itt a házban házmesternek. Ezt igérte. Ha megigérte, meg is tartja.

A KISASSZONY : Megtartja. Hogyne. Bizonyosan megtartja.

AZ INAS *(megfontoltan) :* Nem lesz rossz dolga annak, aki az én feleségem lesz.

A KISASSZONY : Nem Marci ur.

AZ INAS : Én a tenyeremen hordom majd. Jó dolga lesz annak az asszonynak.

A KISASSZONY: Bizony jó, Marci ur. *(Hallgatás).*

AZ INAS: Hát én már megteritettem... Kimehetek.

A KISASSZONY *(hirtelen)*: Ne menjen még Marci ur.

AZ INAS *(kicsit kényesen)*: Talán terhére is vagyok a kisasszonynak.

A KISASSZONY: Nem Marci ur, egy cseppet sem. *(Habozik.)* Tudja Marci ur, hogy én is falusi lány vagyok.

AZ INAS: A kisasszony?

A KISASSZONY: Én. Kisbiró volt az apám Pélyen, Borsodmegyében. Ugy jött fel ide portásnak a gyárba, ahol most van. Mezitláb jártam én még az első iskolába.

AZ INAS *(ujjongva)*: Mezitláb? *(Egy lépést tesz előre.)* Ejnye, hogy a mosolygó Szüz Mária áldja meg, de örülök neki. Hát a kisasszony is — ha meg nem sértem — parasztlány volt?

A KISASSZONY: Bizony, parasztlány voltam én is.

AZ INAS: Aztán, hogy lett itt...?

A KISASSZONY: Tudja, Marci ur, itt Pesten aztán cipőt kellett huzni, ugy kellett az iskolába járni. Aztán az apám kalaposboltba adott, aztán mamzell lettem...

AZ INAS *(alig bir magával) :* Ejnye, azt a ragyogó ünnepnapi égboltozatát, de örülök.

A KISASSZONY : Aztán egyszer, mikor az üzletből hazamentem, megismerkedtem a nagyságos urral.

AZ INAS *(megáll az előnyomulásban és a lelkesedésben. Kissé leforrázódott.)*

A KISASSZONY *(észreveszi a rossz hatást, feláll) :* Tudja-e Marci ur, hogy a nagyságos ur engem ki akart venni az üzletből?

AZ INAS *(nem az előbbi kedvvel) :* Ki akarta venni?

A KISASSZONY : Igen. Lakást akart nekem venni. Hogy majd ő tart el engem. De én nem akartam.

AZ INAS *(még mindig kissé komoran) :* Nem akarta?

A KISASSZONY : Nem. Nem én. Nem nekem való az. Tisztességes lány vagyok én. Dolgozni akarok én. Nem nekem való az... A nagyságos ur pénzt is akart nekem adni... De én sohasem fogadtam el...

AZ INAS : Miért nem?

A KISASSZONY : Nem... Nem fogadtam el... És tudja-e Marci ur, mit mond nekem mindig a nagyságos ur?

AZ INAS *(kissé már barátságosabban) :* Mit kisasszony?

A KISASSZONY: Azt mondja: »Kislány, ha egyszer itt akarsz majd hagyni vagy ha férjhez akarsz menni egy derék, becsületes emberhez, akkor az egész pénzt megkapod tőlem... egyösszegben... hozománynak...«

Az INAS: Azt mondja?

A KISASSZONY: Azt.

Az INAS *(megfontoltan)*: Ha mondja, meg is tartja.

A KISSASZONY: Meg.

Az INAS *(habozva)*: Soká elmaradt... Mindjárt itt is lehet...

A KISASSZONY *(nyomatékosan)*: Igen. Mindjárt itt lehet.

Az INAS *(még mindig habozik)*.

A KISASSZONY *(véget akar vetni a habozásnak, döntő cselekedetre akarja birni)*: Tudja-e, Marci ur, hogy én már nem is akartam idejönni?

Az INAS: Nem akart? Miért?

A KISASSZONY *(egy hirtelen fordulattal, lágyan)*: Sajnálta volna, ha soha többet nem jöttem volna ide?

Az INAS: Bizony, nagyon sajnáltam volna. De miért ne jött volna a kisasszony?

A KISASSZONY: Azért... mert nagyon jó ember a nagyságos ur, de én azt gondoltam... mégse nekem való dolog ez... Ugy is vége lett volna már hamar... És nem való ez egy

szegény lánynak ... Nekem magamhoz való ember kell ...

Az inas: A bizony. Egy derék, szorgalmas, becsületes ember kellene a kisasszonynak.

A kisasszony: Igen. Egy derék, szorgalmas, becsületes ember, aki ...

Az inas: Aki szeretné. Megbecsülné ...

A kisasszony: Aki szeretne. Megbecsülne. És aki ...

Az inas: És aki azután el is venné feleségül.

A kisasszony *(lesütött szemmel)*: Aki azután ...

(Nagy hallgatás).

Az inas *(összeszedi magát)*: Én már régen akartam a kisasszonynyal beszélni. Már régen lestem, hogy beszélhessek egyszer a kisasszonynyal.

A kisasszony *(hálásan)*: Én is szerettem volna már magával beszélgetni, Marci ur. Én mindig ugy tiszteltem magát ... mikor ki-kinyitotta nekem az ajtót ... alig tudtam megköszönni ...

Az inas: Én pedig azért akartam a kisasszonynyal beszélni, hogy megmondjam, hogy ez a dolog ... a nagyságos urral ... ugyse tart örökké ... a kisasszony pedig tökéletesen az én gusztusom ... ilyen asszony kell nekem ...

éppen ilyen ... Hát hogy jó volnék-e én is a kisasszonynak?

A KISASSZONY *(boldogan)*: Hogy jó volna-e nekem? Hogy engem el ...

AZ INAS: Elvenném feleségül. A nagyságos ur megigérte nekem a házmesterséget; a kisasszonynak megigérte a hozományt ... Semmi bajunk sem volna ... Ugy élnénk, mint a galambok ...

A KISASSZONY *(lesütött szemmel)*: Marci ur...

AZ INAS *(egészen közel megy hozzá)*: Ha akarná, megmondanám a nagyságos urnak ... a nagyságos ur megtartja, amit igért ... három hét mulva esküdhetnénk is már ... csak a kisasszonytól függ ...

A KISASSZONY *(elforditja a fejét)*.

AZ INAS: Csak a kisasszonytól függ ... Megbecsülném ... jó ura lennék ... csak a kisasszonynak kell azt mondania, hogy igen ... Hát igen?

A KISASSZONY *(nagyon halkan)*: Igen.

AZ INAS *(ujjong, megfogja a kisasszony kezét, megöleli)*: Hajajaj! Hát igen? Hajajajaj! Ezt akartam én már két hónap óta. De boldog ember is lett belőlem.

A KISASSZONY *(kibontakozik a karjából, ijedten)*: Jaj, vigyázzunk, mindjárt jön a nagyságos ur.

AZ INAS: Jöhet már én tőlem. Rendben van már az én dolgom. Mindjárt meg is mondom neki, ahogy jön.

A KISASSZONY: Nem, kérem Marci ur, nem... Ne mondja meg neki még most. Ilyen gyorsan.

AZ INAS: Dehogy nem mondom meg neki. Mire várjunk? Minél előbb, annál jobb.

A KISASSZONY: De ne amikor én itt vagyok.

AZ INAS: De éppen akkor, galambom. Ki erősitse meg másképpen. hogy igaz, amit mondok.

(Csengetés).

AZ INAS: Itt van már.

A KISASSZONY: Ne most. Ne mondja meg neki. Kérem, Marci ur . . .

AZ INAS: Dehogy nem. Megmondom én. Megkell azt . . . *(Kimegy.)*

A KISASSZONY *(idegesen jár fel s alá).*

(Ajtónyilás. Azután előbb a nagyságos ur jön be. Rögtön utána az inas nagy ételhordótálcával).

A NAGYSÁGOS UR: Szervusz kislány. Ne haragudj rám, kislány, hogy igy elkéstem. Unatkoztál?

A KISASSZONY *(vontatva):* Nem.

A NAGYSÁGOS UR: Megéheztél?

A KISASSZONY: Ó nem.

A NAGYSÁGOS UR: Én igen. Ezekben a borbélyműhelyekben estefelé valóságos népgyülés van. Egy hónap alatt nem vagyok egyébként együtt annyi kellemetlen, hangos és piszkos emberrel, mint ott egy fél óra alatt. És mindig megvárakoztatnak, mert a felséges demokrácia nevében előbb jön Kohn ur és Mayer ur, és előbb bodoritják ki a suszterem fürtjeit, mint ahogy rám kerül a sor. Ülj le kislány.

A KISASSZONY *(leül)*.

A NAGYSÁGOS UR *(szintén)*.

AZ INAS *(odanyujtja a tálat előbb a nagyságos urnak, az egy udvarias kézmodulattal a kisasszonyhoz utalja)*.

A NAGYSÁGOS UR: Marci, te elefánt, ennek is te vagy az oka. *(Vesz a tálból és eszik.)* Az inasok gyöngye volnál, de borotválni még mindig nem tudsz. Ha valamikor elmégy tőlem, csak olyan helyre mehetsz, ahol hosszu szakállat hord a gazda. Vagy mehetsz vissza béresnek Csetnekre. Mert olyan jó emlékező tehetsége van a kezednek . . .

A KISASSZONY *(meglepetve néz fel)*: A kezének . . . ?

A NAGYSÁGOS UR: A kezének hát. A keze nem tudja a kaszát meg az ekeszarvát elfelejteni. Egyszer próbált megborotválni. De ugy dolgozott az arcomon, mintha kapált volna.

Mintha kaszát fogott volna, nem borotvát. Magadat hogy borotválod? Mintha kaszálnál?

Az INAS: Az én arcom elbirja azt, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR: De az enyém nem. Meglátod: még mehetsz vissza béresnek Csetnekre.

Az INAS: Nem megyek én már vissza béresnek, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR *(jókedvüen)*: Nem mégy? Olyan bizonyos az?

Az INAS: Bizonyos.

A NAGYSÁGOS UR: Miért veszed ezt olyan bizonyosra, Márton?

Az INAS *(korrekt inasállásban áll, az asztaltól pár lépésnyire eltávolodva, a nagyságos ur háta mögött)*: Megházasodom, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR *(félig hátra fordul)*: Mi a macska? . . . Megházasodol? Mi ütött beléd? Hogy jutott ez az eszedbe?

Az INAS: Találtam egy nekem való lyányt, nagyságos ur.

A KISASSZONY *(ijedten int az inasnak, ne beszéljen tovább)*.

A NAGYSÁGOS UR: Áh! Gratulálok. Szép lány?

Az INAS: Szép.

A NAGYSÁGOS UR: Jó lány?

Az inas: Jó.

A nagyságos ur: Derék lány?

A kisasszony *(kétségbeesetten integet).*

Az inas *(makacsul, egy elfojtott mosolylyal, mint aki biztos a maga dolgában, mondja tovább):* Derék.

A nagyságos ur: Hoz egy kis pénzt is a házhoz?

Az inas *(nyomatékosan):* Hiszem, hogy hoz.

A nagyságos ur: Szőke? Barna?

Az inas: Szőke.

A nagyságos ur: Karcsu? Gömbölyü? Kivánatos? Marci, gazember, te értesz hozzá . . .

Az inas: Karcsu. Magos. Kivánatos.

A nagyságos ur *(visszafordul az asztalhoz és meglátja a kisasszony egy kétségbeesett gesztusát; gyanakodva néz rá, a kisasszony azonban szótlanul hajol le a tányérjára, erre megnyugodva beszél tovább):* Hát jól van Marci. Isten áldása legyen az uj frigyen. És amit megmondtam, megmondtam.

Az inas: Igenis, nagyságos ur, abban bizakodva mertem magamat elhatározni, amit a nagyságos urnak tetszett igérni.

A nagyságos ur *(eszik):* Jól van Marci. Én megtartom, amit igértem. Hát mit akarsz? A bérletet? Vagy házmester akarsz lenni?

Az inas: Inkább a házmesterséget választanám, ha a nagyságos ur megengedné. Nem vagyok én már az eke mögé való. Azután a jövendőbelim is . . . Inkább olyan városi lány.

A nagyságos ur: Jól van Marci. Ezt jobban is szeretem. Legalább megmaradhatsz nálam. *(Eszik.)* Te, és kicsoda a te jövendőbelid voltaképen?

Az inas *(nem tud válaszolni)*.

A kisasszony *(abbahagyja az evést, felkapja a fejét, és rémülten bámul az inasra)*.

(Hosszu hallgatás).

A nagyságos ur: Te, hát kicsoda a te jövendőbelid?

(Hallgatás).

A nagyságos ur: Ejnye, hát megnémultál? Vagy titokban akarod tartani? Vagy nem tudod, kit akarsz feleségül venni?

(Hallgatás).

A nagyságos ur *(bosszankodva fordul hátra)*: Noooo! . . .

Az inas *(összeszedi minden bátorságát, haptákba vágja magát, a sarka összeütődik, elszántan, mereven, mintha rapporton volna)*: Nagyságos ur, jelentem alássan, a kisasszony. *(Várja, hogy egy pofont kap.)*

A nagyságos ur *(nem üti pofon, megdermedve bámul rá)*: Ki? Ki . . . csoda?

AZ INAS *(lélegzet nélkül)* : Jelentem alássan, a kisasszony.

A NAGYSÁGOS UR : Melyik kisasszony ? Csak nem ez ?

AZ INAS : Jelentem alássan, igenis . . . Ez.

A NAGYSÁGOS UR : Ezt akarod feleségül venni ?

AZ INAS : Igenis. Ezt.

A NAGYSÁGOS UR *(a kisasszonyhoz)* : Téged akar feleségül venni ?

A KISASSZONY *(int a fejével)*.

A NAGYSÁGOS UR : És te hozzá akarsz menni feleségül ?

A KISASSZONY *(szégyenkezve, lehajtott fővel int)*.

A NAGYSÁGOS UR : Hát ez gyönyörü . . . Hát ez gyönyörüüüüü . . . Ezt főztétek ki, amig lent voltam . . . Ezzel a kedves hirrel akartatok engem fogadni . . . ?

AZ INAS *(hadar)* : Igenis, nagyságos ur, mi elhatároztuk, hogy én megkérem a nagyságos urtól a kisasszony kezét . . .

A NAGYSÁGOS UR *(felugrik)* : Megkéred tőlem a kezét ? Tőlem kéred meg ? Tőlem kéred meg a kezét ? Te rinócerosz te ! . . . Tőlem kéred meg a kezét ? Hát mije vagyok én, hogy tőlem kéred meg a kezét ? Talán a papája ? Vagy a mamája ? Vagy a gyóntatóatyja ? Vagy mije ? Hát mije vagyok én ?

Az inas *(szembe néz a viharral, kissé megrémülten)*: Én tudom, hogy a nagyságos ur nem tetszik sem a papája, sem a mamája lenni...

A nagyságos ur *(elmosolyodik, dörmög)*: Persze, hogy nem. No hát?

Az inas: De a nagyságos ur meg tetszett neki igérni, hogy ha valamikor majd férjhez akar menni egy derék, becsületes emberhez, a nagyságos ur tetszik neki szép hozományt adni.

A nagyságos ur *(utánozza)*: A nagyságos ur tetszik... a nagyságos urnak megtetszett...

Az inas: Igenis a nagyságos urnak tetszett... Ezért bátorkodtam a nagyságos urtól megkérni.

A nagyságos ur: És az a derék, becsületes ember persze te vagy.

Az inas: Igenis. Én vagyok.

A nagyságos ur *(kicsit dühbe jön)*: Igenis? Te vagy? Ezt szépen kigondoltátok. Igy házilag elintéztek mindent. Neked is én adjam a hozományt. Neki is én adjam a hozományt. Minden a családban maradjon. Az áldást is én adjam rátok.

Az inas: Igenis...

A NAGYSÁGOS UR : Igenis ? Te Marci, alapjában véve nem szégyelled te, hogy hozzám jössz asszonyért ? Te hires te ! Hát hol az a sok asszony, aki bolondul utánad ? Hol az a sok lány, aki telesirja utánad az utcát ? Tőlem kell asszony ? Másodkézből kell asszony ?

AZ INAS *(elkomorodik) :* Ne tessék ezt emlegetni nagyságos ur. Szegény lány volt ő is . . . Nem vigyázhatott ugy magára . . . Ha engem ismert volna . . . akkor, mikor a nagyságos urral megismerkedett, tudom nem lett volna igy . . .

A NAGYSÁGOS UR : Ugy ? Ugy ? Önérzetben nincs nálad hiány. Olyan bizonyos vagy ebben ?

AZ INAS : Bizonyos vagyok nagyságos ur . . . Aztán szegény ember vagyok én is. Szegény ember nem olyan kényes . . . Ami volt, az elmult. Csak ezután legyen hűséges asszony. Szegény ember megforditva van ezzel, mint a nagyurak.

A NAGYSÁGOS UR : Mi az, hogy megforditva ? Hogy megforditva ?

AZ INAS : Szegény ember azt kivánja : az asszony legyen hűséges. Az urak meg borzasztóan vigyáznak rá, nem esett-e a feleségükben lánykorában semmi hiba . . . Akkor, a mikor semmi közük se volt hozzá . . . Asszonykorukban aztán belebujhatnak az ördögbe is . . .

A NAGYSÁGOS UR *(nevet).*

AZ INAS: Hát ne tessék azt a dolgot emlegetni, nagyságos ur, ha én nem emlegetem.

A NAGYSÁGOS UR *(megnézi az óráját):* Istenfáját . . . hisz nekem mennem kell. *(Az inashoz.)* Hát jó, nem emlegetem. *(A kisasszonyhoz.)* Hát hozzá akarsz menni feleségül?

A KISASSZONY: Igen.

A NAGYSÁGOS UR: Itt hagysz engem?

A KISASSZONY *(halkan):* Igen.

A NAGYSÁGOS UR: Hát különb legény Marci, mint én?

A KISASSZONY *(felnéz az inasra, nem felel).*

A NAGYSÁGOS UR: Jobban tetszik neked, mint én?

A KISASSZONY *(nem felel).*

A NAGYSÁGOS UR: Hát mért hagysz itt a kedvéért?

A KISASSZONY *(nagyon halkan):* Ő elvesz feleségül.

A NAGYSÁGOS UR *(megverten, meghajolva, széles, megadó kézmozdulattal):* Ez olyan érv, amelyre nem tudok válaszolni. Ő elvesz feleségül . . . Ez igaz . . . Persze, ha neked mindenáron a szent házasság kell . . . Én ezzel igazán nem szolgálhatok. *(Járkál.)*

(Hallgatás.)

A KISASSZONY *(félénken):* Ne haragudjék . . .

A NAGYSÁGOS UR: Nem haragszom. Igazad van. Ilyenek vagytok mindnyájan. A szent házasság kell nektek. Igazatok van. Legyetek egymásé. Szaporodjatok, gyarapodjatok, mint a tenger fövénye . . .

A KISASSZONY *(tiltakozó, szégyenlős kézmozdulatot tesz).*

A NAGYSÁGOS UR: Tőlem, azt hiszem, ilyen körülmények között csak az áldás van hátra. És a hozomány. Jó. Az meglesz. De egyet kikötök.

A KISASSZONY ÉS AZ INAS *(figyelnek).*

A NAGYSÁGOS UR: Az nem lehet . . . abba nem egyezhetem bele, hogy valakit, aki az enyém volt, tőlem egyszerüen elraboljanak. Én akarom átengedni. Én át is engedem. De csak holnap. *(Az inashoz):* Ma még az enyém. *(A kisasszonyhoz.):* Ma még az enyém vagy. Ide jöttél . . . Hozzám jöttél . . . Itt vagy az én lakásomban . . . Azért jöttél ide, hogy nálam maradj . . . Örültem neked . . . Kellesz nekem . . . Azért jöttél ide, hogy nálam maradj . . . Nem azért, hogy itt házasságot köss és családot alapits. Hozzám jöttél. Ma még az enyém vagy. *(Az óráját nézi.)* Nekem el kell mennem. Sietnem kell. Egy óra mulva visszajövök. *(A kisasszonyhoz.)* Megvársz engem. És ma még . . . !

AZ INAS *(összevont homlokkal néz maga elé).*

A KISASSZONY *(meg van zavarodva).*

A NAGYSÁGOS UR: Itt nincs habozás. Ettől függ minden. Házmesterség. Hozomány. Minden. Ma még ...! *(A kisasszonyhoz)*: Te ugyis azért jöttél ide. *(Az inashoz, vállatvonva.)*: Neked pedig mindegy lehet... egy nappal több vagy kevesebb... Hát egy hang ellentmondást se. Ennek igy kell lennie. Bucsuzzatok el egymástól. Holnap lehettek menyasszony, vőlegény. *(A kisasszonyhoz.)*: Ma még az enyém vagy. Egy óra mulva itthon vagyok. Megvársz. *(Az inashoz.)*: Marci, te kikisérsz. Aztán elmehetsz. Vagy lefekhetsz. Azt csinálhatsz, amit akarsz. Ide nem jössz be többet. *(Veszi a kalapját és a kabátját.)* Igy lesz? Kislány? Igy lesz?

A KISASSZONY *(félénken)*: Igy lesz!...

A NAGYSÁGOS UR: Marci! Igy lesz?

AZ INAS: Igy lesz, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR *(kalapban, kabátban).* Egy óra mulva itt leszek. *(Megáll. Nézi őket.)* Te...! Meg ne csaljatok engem! *(Megy.)*

A KISASSZONY ÉS AZ INAS *(tiltakozó, szörnyülködő mozdulattal felelnek.)*

A NAGYSÁGOS UR: Marci!... Be nem jönni... Meg ne csaljatok engem!...

AZ INAS *(kikiséri).*

(Ajtócsukás zaja).

A KISASSZONY *(magára marad, körülnéz, gondolkozva tesz egy-két lépést a hálószoba felé, a nyakán kigombolja a ruháját.)*.

AZ INAS *(lábujjhegyen megjelenik az ajtóban.)*

A KISASSZONY: Jaj!

AZ INAS: Én vagyok!

A KISASSZONY: Maga az? Istenem... De megijedtem...

AZ INAS *(feléje megy, el van fogódva.)*: Én vagyok... Juliska...

A KISASSZONY: De nem szabad bejönnie... Ha a nagyságos ur megtudná...

AZ INAS *(izgatott, ő is önkéntelenül halkan beszél.)*: Csakhogy nem fogja megtudni. Mire hazajön, nem leszek már itt...

A KISASSZONY: Mégsem volna szabad bejönnie. Marci ur, ha ő mondta, hogy nem szabad...

AZ INAS *(hadar)*: Miért ne volna szabad? Vőlegénynek ne volna szabad a menyasszonyához jönni? Hát igazság volna ez? Hát mondja, Juliska, igazság volna ez?

A KISASSZONY *(meggyőzve.)*: Az nem volna igazság. Marci ur. *(Az inas nagyon is közel ért hozzá. Egy védekező mozdulatot tesz.)*

AZ INAS: Ne féljen. Nem bántom. Nem én. Hozzá se nyulok. Üljön le ide. *(A kisasszony leül.)* Én meg majd ide ülök. . . . Csak elbeszél-

getünk egy kicsit ... Nem tudtam volna én odakint lenni ... Hogy maga idebent legyen ... Hogy is gondolhatta ezt a nagyságos ur ... Mintha csak a férje volna, olyan butaság ez ... Hogy is gondolhatta ...

A KISASSZONY : Istenem, csak meg ne tudja ...

AZ INAS : Dehogy tudja. Honnan tudná. Maga is hallgat. Én is hallgatok.

A KISASSZONY : Nem szabad őt megcsalni.

AZ INAS : Nem is akarnám, én őt megcsalni... Jó ember ...

A KISASSZONY : Nagyon jó ember ...

AZ INAS : Nem akarnám én őt megcsalni ... *(Gyorsan beszél, zavarban van.)* Sok asszonyt bolonditottam én el ... De a gazdámat nem csalnám meg ... Pedig tudja-e kisasszony, hogy sok inas van ilyen ...

A KISASSZONY : Sok ? Olyan, amelyik ...

AZ INAS : Olyan, amelyik a gazdáját megcsalja. Az asszonyával. Beszélik nekem a kartársaim. Sok nagyságos asszony nagyon kedves ám az inashoz. De még sok méltóságos is. Hát még a kegyelmes asszonyok. A grófnék. *(Ezalatt állandóan, zavarodottan, de őszinte vágygyal nyomul közelebb.)*

A KISASSZONY : Azok is ?

AZ INAS : Azok leginkább.

(Hallgatás. Zavarban vannak.)

Az INAS *(közelebb rukkol.).*

A KISASSZONY : Nem ! Ne ! . . .

Az INAS : Nem bántom ! . . . Nem én . . . Csak a kezét akartam megfogni. Az csak nem bűn. Nem, ugy-e ?

A KISASSZONY : Az nem . . .

Az INAS : Vőlegény megfoghatja a menyasszonya kezét. *(Megfogja. Ülnek ; kéz a kézben, zavarban vannak.)*

Az INAS *(közelebb huzódik.)*

A KISASSZONY : Nem ! . . . Marci ur . . . . Ne ! . . .

Az INAS : Csak megölelem. A szép karcsu derekát. Hiszen a menyasszonyom. *(Nyomatékosan.)* Ugy-e, hogy az ?

A KISASSZONY : Igen. Az.

Az INAS : No látja. *(Meg akarja csókolni.)*

A KISASSZONY : Nem ! Ne . . .

Az INAS : De igen. Hogy én azt a szép piros száját meg ne csókoljam . . . Kár volna az elveszett időért . . . Csak egyszer.

A KISASSZONY *(védekezik.) :* De csak egyszer.

Az INAS : Csak egyszer. *(Megcsókolja tizszer egymásután.)*

A KISASSZONY *(megszökik tőle) :* Nem, Marci ur, ezt nem szabad. Menjen szépen ki. Én is bemegyek, lefekszem . . . fáradt is vagyok . . . álmos is . . .

AZ INAS: Fáradt? Álmos? *(Gyöngéden,* Akkor bizony jó lesz lefeküdni ... Kipihennie magát. *(A hálószoba felé kiséri.)*

A KISASSZONY *(az ajtóban)*: Jó éjszakát, Marci ur.

AZ INAS *(hirtelen derékon kapja és egy csókzáporral árasztja el).*

A KISASSZONY *(védekezik.)*: Ne! Nem szabad! Marci ur! ... Nem szabad megcsalni ... megmondta ... a nagyságos urat ... nem szabad megcsalni ... nem szabad megcsalni ...

AZ INAS: De igen ... De igen ... De igen ...

A KISASSZONY *(beszökik a hálószobába és ki akarja csukni az inast.).*

AZ INAS *(beszoritja az ajtót és utána megy.).*

MÁSODIK FEJEZET.

A NAGYSÁGOS UR *(a diványon hever és cziga-rettázik. Kopogtatás.).*

A NAGYSÁGOS UR: Szabad!

AZ INAS: Jó napot kivánok, nagyságos ur!

A NAGYSÁGOS UR *(felugrik.)*: Marci, csakhogy itt vagy már. Ma reggel, mikor leüzentem, hogy mihelyt megjössz, azonnal gyertek ide, egyuttal megfogadtam, hogy ha két nap alatt elő nem kerülsz, soha többet nem engedlek a szemem elé. Hol a pokolban voltál ilyen sokáig?

Az inas : Utaztam, nagyságos ur. Az asszonynyal. Otthon voltam. A faluban. Hadd lássák . . .

A nagyságos ur : Marci, mondhatom, előkelő szokásokat vettél fel. Kéthetes nászut ! — a nagyapád, aki dohányos volt Csetneken, nem gondolta volna, hogy az unokája nászutra indul majd a feleségével. Hát mire való ez az előkelőség, Marci ?

Az inas : Hát nagyságos ur, csak nem lehetett az talán, hogy itt legyünk már az első héten, a nagyságos ur szeme előtt. Azután szereti az ember a feleségét. Örül neki.

A nagyságos ur : Te boldogtalan, és akkor utazni mégy vele ? A kultura igy mételyezi meg a nép egyszerü gyermekeit. Hiszen uton a legkedvesebb asszony is kiállhatatlan. És a habszülte Vénuszt is megunja az ember, ha hetekig nem lát emberi arcot kivüle.

Az inas : Nagyságos ur, Én nem értem ezt a . . . amit mondani tetszik . . . Én nem untam meg.

A nagyságos ur : Nem untad meg ?

Az inas : Nem én.

A nagyságos ur : Szereted ?

Az inas : Igen.

A nagyságos ur : Hát milyen az asszony, Marci ? Friss ? Csinos ? Kedves ? Engedékeny ?

Az inas : Csak az én gondom már az, nagyságos ur. Senki másnak arra nincsen gondja.

A nagyságos ur : No no no no . . . . Hiszen nem bántottam, no. Kérdezni csak szabad?

Az inas : Szabadni éppen szabad . . . csak nem illik . . .

A nagyságos ur : Marci ! Én ugy látom, te szemtelen vagy velem.

Az inas : Ami az enyém, az az enyém, nagyságos ur.

A nagyságos ur : A mi a tiéd, az az enyém volt, Marci.

Az inas : De most az enyém. És ha én nem bolygattam, mikor a nagyságos uré volt, a nagyságos ur se bolygassa, mikor az enyém.

A nagyságos ur : Nem bolygattad, mikor az enyém volt ? Igazán kegyes vagy. Nagyon köszönöm a nagylelkü jóindulatodat.

Az inas : Hiába tetszik csufolódni, nagyságos ur, asszonydolgokban a nagyságos ur is csak egy férfi, meg én is csak egy férfi vagyok. Az asszony pedig csak asszony.

A nagyságos ur : Hát nagyon kérlek, légy hozzám ezentul is kegyes jóindulattal, és a barátnőimet hagyd meg nekem. Nem volna szép tőled és nem illenék az eddigi nagylelküségedhez, ha mindet elhóditanád tőlem.

Az inas: Nagyságos ur kérem, látom, hogy haragudni tetszik. Hát ne tessék már haragudni rám. Nem akartam én semmi rosszat mondani. De az ember szereti az asszonyt, félti az asszonyt...

A nagyságos ur: Marci, te teve, hát akartam én bántani az asszonyt?

Az inas: Nem tetszett kérem, de hát...

A nagyságos ur: Nem tetszett. Persze, hogy nem tetszett. Van is nekem eszem ágában a te asszonyod. Legyetek boldogok egymással. Más asszonynyal van nekem dolgom.

Az inas *(bizalmasan)*: Talán uj uri hölgy látogat el már a nagyságos urhoz?

A nagyságos ur *(nevetve)*: Uj uri hölgy Marci. Egészen uj uri hölgy. Még csak egyszer volt itt. Ma jön másodszor. Igen uri hölgy. Nagyon nagyuri hölgy. És nagyon kényes hölgy. Amikor először itt volt, majd megőszültem, amig fel tudtam öltöztetni.

Az inas: Ejnye! Hát olyan ruhában jön ide?

A nagyságos ur: Olyanban. Hallottál már ilyet? Ez a marotteja. A helyett, hogy a legegyszerübb és legsimább ruháját venné fel, nagy toalettet ölt... Talán engem akar elkábitani... Mintha én a ruhát nézném!... Voltaképpen rossz izlésre is vall a dolog...

Ès én megőszülök attól a sok csipkétől, kapocstól, tűtől ... Mikor legutóbb itt volt, elhatároztuk, hogy egy nagyon megbizható komornát szerzünk be ...

AZ INAS: Komornát? — tetszik mondani. Hogy aż segitene?

A NAGYSÁGOS UR: Hogy az segitene neki a felöltözésnél, fésülködésnél, tudom is én még minél. Ezért vártalak olyan nehezen.

AZ INAS *(barátságtalanul)*: Azt tetszik talán akarni ...

A NAGYSÁGOS UR: Azt akarom, hogy a feleséged legyen itt.

AZ INAS *(meghökken)*: A feleségem?

A NAGYSÁGOS UR: Igen.

AZ INAS *(vakargatja a fejét)*.

A NAGYSÁGOS UR: Hát mit gondolkozol ezen? Hivd fel, megmondjuk neki, mi lesz a teendője, a te szobádban leül és szépen megvárja, mig hivják ... Tudod, én hálás vagyok az ilyen szolgálatokért.

AZ INAS: Tudom, nagyságos ur. Hivom is az asszonyt. Én majd vele leszek hátul, a kis szobában.

A NAGYSÁGOS UR: Marci, te viziló, meg vagy őrülve. A barátnőm soha többet be nem teszi ide a lábát, ha megtudja, hogy még egy férfi van itt a lakásban. Furcsa: de csak nőkben

bizik. Egy megbizható komorna kell neki. Inasra — ezuttal legalább, és ez nem éppen érthetetlen — nincs szüksége. Neked tehát takarodnod kell a pokolba.

Az inas *(vakargatja a fejét).*

A nagyságos ur: Mit gondolkozol? Küldd az asszonyt. Te meg eredj a dolgod után. Menj házmesterkedni, Marci.

Az inas *(savanyu arccal rágja a bajuszát).*

A nagyságos ur: Mit vágsz ilyen savanyu pofát? Hát mitől félsz?

Az inas: Féltős jószág az asszony, nagyságos ur.

A nagyságos ur: Tőlem félted? Csak nem tőlem félted?

Az inas: De bizony a nagyságos urtól.

A nagyságos ur: Ó, Marci, te bivaly... Te!... Mit mondjak neked?... Hiszen te katona voltál. Mi voltál?

Az inas: Cugszfirer a hetes huszároknál.

A nagyságos ur: Hát cugszfirer, maga barom, azt hiszi, én is barom vagyok, hogy két fronton harcoljak, amikor éppen elég feladat, elég szép feladat nekem, hogy egy fronton győzzek. Majd bolond leszek, jobbra is egy ellenséget keresni, mikor a puskaporomra szükségem van balfelé?

Az inas *(gondolkozik, habozik, azután fel-*

derül az arca, összeüti a bokáját, katonásan, boldogan) : Igenis, értem, nagyságos ur. Parancsára.

A NAGYSÁGOS UR : No, ha érted, akkor szedd a sátorfádat. És küldd magad helyett az asszonyt. *(Az óráját nézi.)* Siess. Az én vendégem nemsokára itt lesz.

AZ INAS : Itt van az asszony, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR : Itt ? Hol ?

AZ INAS : Itt az előszobában. *(Kiszól.)* Gyere csak be, Juliska.

A NAGYSÁGOS UR : Ó te gazfickó.

AZ ASSZONY *(beperdül, menyecskésen van felöltözve, vidámabb, nyelvesebb, bátrabb, mint öt héttel ezelőtt) :* Jó napot kivánok, nagyságos ur.

A NAGYSÁGOS UR : Jó napot, kislány . . . vagy asszonyság . . . vagy Juliska asszony . . . vagy nem tudom, hogyan tiszteljelek . . . hogyan tiszteljem . . .

AZ ASSZONY : Ahogy a nagyságos urnak tetszik. Az a fontos csak, hogy irántunk való jóindulatát ezentul is megőrizze. Azért jöttünk el, mert lent megkaptuk az üzenetet, de azért is eljöttünk, hogy eddigi sok jóságát hálás szivvel megköszönjük.

A NAGYSÁGOS UR : Marci te, felvágattad ennek a nyelvét, hogy ugy pereg ? Mindig ennyit beszél ez mostanában ?

Az inas : Amióta a feleségem, azóta mindig ennyit.

A nagyságos ur : A szent házasság ! A szent házasság csudatévő hatása. Azelőtt mélabus volt és csendesen turbékolt, mint egy gerlice . . . És nem sokallod ?

Az inas : Nem én. Sőt szeretem.

A nagyságos ur : Ezt nevezem mintaférjnek. Hát Marci, férjek gyöngye, hordd el magad. Sürgősen takarodj, mert szivem királynéja még itt talál és akkor baj lesz. Menj házmesterkedni, Marci.

Az inas : Mondanám el talán az asszonynak, mit kell cselekednie.

A nagyságos ur : Majd megérti ő azt. Majd elmondom én neki. Marci takarodj. Menj házmesterkedni. *(Az ajtó felé tolja.)*

Az inas *(gyanakodva)* : Nagyságos ur ! . . .

A nagyságos ur : Mit ?

Az inas : Csakugyan jön az az uri hölgy ?

A nagyságos ur : Marci, hát nem hiszel nekem ?

Az inas : Nagyságos ur, asszonydolgokban az apámnak sem . . .

A nagyságos ur : Marci, hát férfiui becsületszavamat adom rá, hogy jön.

Az inas *(megnyugodva)* : Akkor jó. Akkor elmegyek. *(Az asszonyhoz)* : Juliska, helyén le-

gyen az eszed. *(Az ajtónál)*: Meg ne csaljatok!

A NAGYSÁGOS UR: Eredj már a pokolba. Még az ajtóban találkozol vele... *(Kitolja az ajtón; kimegy utána; ajtónyitás, ajtócsukás zaja.)*

AZ ASSZONY *(körülnéz, megnézegeti, változott-e valami a szobában, azután leül.)*

A NAGYSÁGOS UR: *(visszajön, meglepetve néz rá)*: Ah... legyen szerencsém... Kérem, tessék helyet foglalni. Mintha otthon lenne.

AZ ASSZONY *(mosolyogva)*: Leültem egy kicsit. Elfáradtam kint az álldogálásban. Ugy is mindjárt megyek. Nem kell rám haragudni, hogy leültem egy kicsit. Sokat ültem én itt azelőtt...

A NAGYSÁGOS UR: Hát nem volna jobb most is itt ülni, mint odalent Marcinál a házmesterlakásban?

AZ ASSZONY: Nem bizony. Ott én vagyok az ur. Azután meg: itt ugysem ültem volna már sokáig.

A NAGYSÁGOS UR: Miért?

AZ ASSZONY: Megunt volna. Elküldött volna.

A NAGYSÁGOS UR: Én meguntalak volna? Én?

AZ ASSZONY: Már kezdett is megunni. Már meg is unt.

A NAGYSÁGOS UR: Tudod, mit mondok: jobban tetszel nekem most, mint valaha.

AZ ASSZONY: Mert öt hét óta nem látott. És mert most már a másé vagyok.

A NAGYSÁGOS UR: *(közeledik feléje)* Hm! Az igaz lehet! *(Hirtelen megáll.)* Igaz is, te kislány, hiszen te nem is tudod még, minek tartottalak itt. Nézd: erről van itt szó. Én kapok most egy látogatót. Egy nagyon finom és kényes dámát, aki egy darabig itt fog időzni nálam és akinek azután szüksége van egy ügyes nőre. Egy ügyes nőre, aki segitsen neki a... szóval, aki segitsen neki... hiszen tudod... hát nem érted... *(az asszony ártatlan arcot vág)* ejnye ... hát a toalettje... rendbehozásában... Én nem tudok neki segiteni, beleőrülök a sok kapocsba, tűbe... És amig a frizura készen van!... Utálatos dolog alapjában véve, nagy toaletteben látogatásokat tenni... És az a frizura!... Neked nem volt szükséged segitségre, soha, ugy-e? Te nem féltetted a frizurádat, mi? A te hajad kibomolhatott... Szép volt, mikor kibomlott... Becsületszavamra, szép volt... Igazán... szamár is vagyok, hogy olyan nagyon várom ezt az előkelő és finom látogatást... Mikor itt vagy te... Voltaképpen, csak az az egy dolog tart vissza...

Az asszony : Hogy két fronton nem harcol okos ember.

A nagyságos ur *(elámulva) :* Ooooh ! Te kigyó. Hallgatóztál ? Miért engedted, hogy még egyszer elmondjam neked az egész litániát ?

Az asszony : Mert még egyszer akartam hallani. Kiváncsi vagyok rá, ki jár most ide.

A nagyságos ur *(odamegy hozzá, ráül a szék karfájára, megfogja a kezét) :* Hát Istenem . . . egy asszony . . .

Az asszony *(ráüt a kezére, azután felkel és egy másik székbe ül) :* Hozzányulni tilos. — És milyen asszony ?

A nagyságos ur *(utánamegy) :* Hát egy asszony.

Az asszony *(tovább vonul előle) :* Uri asszony.

A nagyságos ur : Persze, hogy uri asszony. Többnyire uri asszonyok csinálnak ilyen dolgokat.

Az asszony : Előkelő ? Gazdag ?

A nagyságos ur *(folyton támadva) :* Nagyon előkelő. Nagyon gazdag. Többnyire az előkelő és gazdag asszonyok szórakoznak igy a szabad idejükben.

Az asszony *(állandóan védekezve) :* Szép ?

A nagyságos ur : Szép ? Istenem, a szépség olyan relativ fogalom. Ha örömet szerzek

neked vele, hát szép. Te jobban tetszel most nekem.

Az asszony: Soká udvarolt neki?

A nagyságos ur: Ki?

Az asszony: Maga.

A nagyságos ur: Ő elég rövid ideig udvarolt nekem. Azután megadtam magamat.

Az asszony: És csak egyszer volt még itt?

A nagyságos ur: Még csak egyszer. Ma jön másodszor. Ez bizonyos. Minden egyéb bizonytalan.

Az asszony: Nem örül neki?

A nagyságos ur: Nem érek rá. El vagyok foglalva azzal, hogy te itt vagy. Ennek örülök. Te! ... Te még sokkal szebb lettél, mint voltál. Megpirosodtál. Meggömbölyödtél. A szemed huncut és csillog. Mond meg: mire gondolsz? Mond meg: mit nevetsz?

Az asszony: Arra gondolok, hogy az a hölgy, akit vár, jönne-e vajjon, ha most látná.

A nagyságos ur: Bánom is én. A kerek földön ebben a percben az egyetlen gondom te vagy. No kislány ... engedj ... gyere ide ... meg akarlak csókolni ...

Az asszony: Nem szabad.

A nagyságos ur: Nem szabad? Nekem nem szabad? Senkinek nincs rá több joga, mint nekem.

AZ ASSZONY: Most már nincs.

A NAGYSÁGOS UR: Mindig van. No gyere ide, kislány ... Nézd ... jusson eszedbe, hányszor voltál itt nálam, ebben a szobában ... És itt a másik szobában ... Nézd, minden olyan, mintha rád várna ... No gyere, kislány ...

AZ ASSZONY: Nem. Nem szabad.

A NAGYSÁGOS UR: De igen. Szent Isten, olyan régen voltál már itt nálam. Mikor? Öt hete utoljára? Ugy-e akkor voltál itt?

AZ ASSZONY: Igen.

A NAGYSÁGOS UR: Emlékszel még rá? Akkor bucsuztam tőled. De szép volt. Emlékszel rá?

AZ ASSZONY *(elforditott fejjel)*: Igen.

A NAGYSÁGOS UR: De szép volt ... Kislány ... Akkor még egészen az enyém voltál. Akkor még csak az enyém. Senki másé. Igen?

AZ ASSZONY *(egészen elforditott fejjel)*: Igen.

A NAGYSÁGOS UR: Csak az enyém voltál ... Hát gondolj vissza arra a bucsuzásra ... És gondolj vissza arra a sok órára, amit itt töltöttél ... Kislány meg akarom csókolni a nyakadat ... a hajad kis fürtjei alatt ... meg akarom csókolni a szádat ... *(megcsókolja az asszonyt.)*

AZ ASSZONY: *(védekezik, azután nevetni kezd.)*

A NAGYSÁGOS UR: Mit nevetsz?

Az asszony *(a nevetése kissé izgatott) :* Azon nevetek ... hogy ez ugyis ... hiábavalóság minden ... Nemsokára jön a vendége ...

A nagyságos ur : Bánom is én a vendégemet. Én veled törődöm csak.

Az asszony : Hát vele mit csinál ?

A nagyságos ur : Tudom is én ... Be se eresztem ... Ha akarod, be se eresztem.

Az asszony : Azt nem fogja megtenni.

A nagyságos ur : Megteszem én ... Téged akarlak ... megcsókolni ... *(Átkarolja, meg akarja csókolni. Az asszony védekezik.)*

Éles csengettyüszó.

A nagyságos ur és az asszony *(megállnak, egymásra néznek.)*

A nagyságos ur *(átkarolva tartja az asszonyt, halkan, gyorsan) :* Kis lány ... ha akarod ... nem eresztem be ... Csak neked kell akarnod ... Itt a helye ... Rá várt ... Csak el kell foglalnod ...

Az asszony : *(felindultan, habozva néz rá.)*

Uj csengettyüszó. Erős, haragos, türelmetlen.

A nagyságos ur : Kislány, mondd gyorsan, hogy akarod-e. Most még beereszthetem. Mondd gyorsan ... beereszszem-e ... vagy akarsz-e a helyére jönni ... Mondd gyorsan, nem lehet

már várni ... Nem várathatom tovább ... Mondd, beereszszem?

Az asszony *(nagyon halkan, gyorsan, lihegve)* : Ne.

A nagyságos ur : *(diadalmasan magához szoritja, megcsókolja.)*

(Még egy hosszu, haragos, megsértett csengetés.)

A nagyságos ur és az asszony : *(feszült figyelemmel figyelnek rá, aztán még egy ideig izgatottan hallgatóznak. Teljes csend.)*

A nagyságos ur *(halkan)* : Elment.

Az asszony *(kissé ijedten)* : Igen ...

A nagyságos ur *(vidámabban)* : De te itt maradtál. És ez a fontos. Ő nem jön többet. Nem baj. Csak te jöjj ... Csak te jöjj ... Csak te jöjj ...

Az asszony : Nem ... Nem ... Mit akar? ...

A nagyságos ur *(átkarolja)* : Gyere.

Az asszony : Nem ... Nem ... Nem ... Nem ...

A nagyságos ur : Mit nem?

Az asszony : Nem szabad megcsalni ... Az uramat ... Nem szabad megcsalni ...

A nagyságos ur : De igen ... De igen ... De igen ... !

TARTALOM

